T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN
(1242-1503)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eyüp DEMİR

TARİH ANA BİLİM DALI

ANKARA, 2022

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN (1242-1503)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eyüp DEMİR

TARİH ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Rahman ADEMİ

ANKARA, 2022

ONAY SAYFASI

Eyüp DEMİR tarafından hazırlanan "**ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN (1242-1503)**" adlı tez aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabili Dalı'n Doktora / Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ		Kurumu	İmza
Prof. Dr. Rahman ADEMİ		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐		
Doç. Dr. Sıddık ÇALIK		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐		
Doç. Dr. Mehmet DOĞAN		Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	
Kabul ☐	Red ☐		

Tez savunma Tarihi: 17.03.2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih

Anabilim Dalı'nda Anabili Dalı'n Doktora / Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Ünvan Ad soyad

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı herhangi bir davranışımın bulunmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Tarih (Gün-Ay-Yıl): 17.03.2022
İmza
Adı SOYADI: Eyüp DEMİR

TEŞEKKÜR

Bu teze başlarken beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak algılamamı sağlayan, beni her zaman destekleyen, takdir ve taltif eden ve bir öğrencisi olarak değil meslektaşı olarak görüp bana hep güvenen sayın hocam Prof. Dr. **Rahman Ademi**'ye teşekkür gönül borcumdur. Yine bu çalışmamda bana destek olan mesai arkadaşlarım **Savaş Özdemir** ve **Ömer Can Özdemir**'e de teşekkür ederim.

ÖZET

İbn Haldûn, devletleri insana benzeterek "Devletler doğar, büyür ve ölür." demiştir. 14. yy. da yaşamış olan İbn Haldûn'un bu sözü sarf edişinden sonra da çok sayıda devlet doğmuş, büyümüş ve yok olmuştur. İşte bu devletlerden bir tanesi de Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti, tarihçilerin çoğuna göre 1299 yılında kurulmuştur. Ama günümüzde Halil İnalcık gibi tarihçilerin bir kısmı 1302 Koyunhisar (Bafeus Savaşı) savaşını Osmanlı Devleti'nin kuruluşu olarak kabul etmektedir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan kısa bir süre sonra bulunduğu jeopolitik konumun etkisi ve yöneticilerin izlediği akıllı bir siyasetle büyük bir devlet olmuştur. Önce Balkanlarda, sonra da Anadolu'da genişleyerek, İstanbul'un fethiyle de bir imparatorluk haline gelmiştir. Osmanlı'nın kısa sayılabilecek sürede büyük bir devlete dönüşmesinde, yürütülen istimalet siyaseti, uygulanan tımar sistemi, ilk dönemlerde diğer beyliklerle barış içinde olması ve cihadı önceleyerek yönünü batıya çevirmesi de etkili olmuştur. Özellikle izlenen cihat siyasetinin etkisi nedeniyle pek çok Türk ve Müslüman savaşçı için Osmanlı saflarında bulunmak büyük bir cazibe haline gelmiştir. Böylece, Osmanlı başlangıçta Anadolu'nun en küçük beyliklerinden biriyken, büyük bir imparatorluk hâline gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerini anonim tarzda ele alan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış ve yazarı belli olmayan *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eseri bu çalışmamızda transkripte ettik. Bazı kavramlarla alakalı dipnotta açıklamalarda bulunduk. Bu eserin diğer Tevârihlerden ayrılan yönü, beylik ve kuruluş dönemleri şahsiyetleriyle alakalı ilginç bilgiler barındırmasıdır. Bu özelliği nedeniyle çalışmamızın araştırmacılara faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Osmanlı'nın doğuşu, Ertuğrul Gazi, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Osmanlı Hanedanı.

ABSTRACT

Ibn Khaldun likened states to human beings and said, "States are born, grow and die." he said. 14. century. After Ibn Khaldun, who also lived, made this promise, a large number of states were born, grew up and disappeared. One of these states is the Ottoman Empire. The Ottoman Empire, according to most historians, was founded in 1299. But today, some historians such as Halil İnalcık accept the 1302 Koyunhisar (Bafeus War) battle as the foundation of the Ottoman State.

The Ottoman Empire became a great state with the influence of the geopolitical position it was in shortly after its foundation and an intelligent policy followed by the rulers. It expanded first in the Balkans and then in Anatolia and became an empire with the conquest of Istanbul. In the transformation of the Ottoman Empire into a great state in a short time, İstimalet policy, applied Tımar system, in the early periods, he was at peace with other principalities (Beylik), and it was also effective that he turned his direction to the west, prioritizing jihad. Particularly due to the influence of the jihad policy followed, it has become a great attraction for many Turkish and Muslim warriors to be in the Ottoman ranks. Thus, when the Ottoman Empire was initially one of the smallest principalities of Anatolia, it became a large empire.

Written in Ottoman Turkish, which covers the periods of the establishment and rise of the Ottoman Empire in an anonymous style and Tevârih-i Âl-i Osman, whose author is unknown, in this study, we have transcribed. We made explanations in the footnote related to some concepts. The aspect of this work that differs from other Tevârihs it contains interesting information about the personalities of the principality and the periods of its establishment. Due to this feature, we think that our study will be useful to researchers.

Keywords: Ottoman Empire, The Birth of the Ottoman, Ertuğrul Ghazi, Tewarich-i Al-i Osman, Ottoman Dynast.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
SİMGELER VE KISALTMALAR vi
1.GİRİŞ 1
2.KURULUŞ ve YÜKSELİŞ DÖNEMİ TARİH YAZICILIĞI 4
2.1 Osmanlılardaki İlk Tarihi Metinler 4
2.2. Kuruluş Dönemini Anlatan Bazı Tarihçiler ve Eserleri 5
2.3. Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği 10
2.4. Oğuznâmeler 12
2.5. Silsilenâmeler 16
2.6. Selimnâmeler 18
2.7. Süleymânnâmeler 20
2.8. Gazavâtnâmeler 22
2.9. Fetihnâmeler 23
3.OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU ve NESEBİ ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLER 25
3.1. Türk ve Yabancı Tarihçilerin Tezleri 25
3.1.1. Herbert Adams Gibbons'un "İslamlaşan Rum Tebaa ile İslam Olmuş Türkler" Tezi 26
3.1.2. Köprülü'nün "Toplum Merkezli" Tezi 27
3.1.3. Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall'ın "Fetih Politikası" Tezi 28
3.1.4. Wittek 'in "Gazî veya Gazâ" Tezi 30
3.1.5. Colin İmber'in "Kara Delik" Tezi 31
3.1.6. Rudi Paul Lindner'in "Yağma Düzeni" Tezi 32
3.1.7. Colin Heywood'un "Karadeniz'in Kuzeyi" Tezi 32
3.1.8. Ömer Lütfi Barkan'ın "Karışma ve Kaynaşma" Tezi 33
3.1.9. Friedrich Giese "Ahilik Faktörü" Tezi 33
3.1.10. Mustafa Akdağ'ın "Marmara İktisadi Ünitesi" Tezi 34
3. 2. Osmanlıların Nesebi Hakkında Bazı Mülahazalar 34

3. 2. 1. Osmanlı'nın Nesebi Problemi 34
3. 2. 2. Ertuğrul Gazi'nin Babasının Kim Olduğu Meselesi 35
4. TRANSKRİPTE EDİLEN ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN 50
4. 1. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân ve Bazı Muteber Osmanlı Tarihleri 50
a) Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân) 50
b) Oruç Bey Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân) 52
c) Neşrî Tarih (Kitâb-ı Cihânnümâ) 53
ç) Giese Neşri (Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân) 54
4. 2. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân ve Diğer Nüshaları 55
4. 3. Transkripte Yapılırken Dikkat Edilen Hususlar 58
5.TARİH-İ ÂL-İ OSMÂN (METİN) 59
5. 1. [Ertuğrul Gazi dönemi] 59
5. 2. [Osman Bey Dönemi] 61
5. 3. [Orhan Bey dönemi] 63
5. 4. [I. Murad Dönemi] 68
5. 5. [Yıldırım Bayezid Dönemi] 72
5. 6. 1. [Fetret devri] 76
5. 7. [I. Mehmed Dönemi] 76
5. 8. [II. Murad Devri] 76
6. 8. [II. Mehmed Dönemi:] (Fasl-ı Sultan Muhammed Han tahta cülûs şod 855 (1451/1452)) 83
5. 8. 1. [Feth-i Kostantiyye 856 (1452/1453)] 84
5. 9. [II. Bâyezid Dönemi] 90
[Savb-ı budur ki Sultan Bâyezîd devlet ile Padişah olduktan berü vefat iden paşaları beyan ider sene 886 (1481/1482)] 94
6.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME 96
7.KAYNAKÇA 101
8.EKLER 113
Ek-1 113
Ek-2 115
Ek-3 117

Ek-4..... 119

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

AÜ: Ankara Üniversitesi

BBB: Bursa Büyükşehir Belediyesi

BNF: Bıblıothèque Natıonale De France

C: Cilt

Çev: Çeviren

DTCF TAD: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi

FSM: Fatih Sultan Mehmed

HÜTAD: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

KODC: Koç University Digital Collections

S: Sayı

SS: Sayfa Sayısı

SLUB: Staats-und Universitätsbibliothek ist eine der leistungsfähigsten wissenschaftlichen Bibliotheken

SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi

TAM: Türkiye Araştırmaları Merkezi

TDVİA: TDV İslam Ansiklopedisi

TKB: Türkiye Kültür Portalı

TTK: Türk Tarih Kurumu

Y: Yıl

1. GİRİŞ

1243 Kösedağ mağlubiyetinden sonra Moğollara bağlı bir devlet olarak hüküm süren Anadolu Selçukluları, artık son demlerini yaşamaya başlamıştı. Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması sonucu Anadolu Türk beylikleri, Moğol baskısının etkisini yitirmesiyle yavaş yavaş Selçuklular'la ilişkilerini keserek bağımsızlıklarını ilân etmişlerdi. Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Bizans sınırına yerleştirilen Kayılar'da bu beylikler arasında bulunmaktaydı. Bizans sınırında olmasına rağmen bulunduğu coğrafyanın fiziki ve beşerî faktörlerini çok iyi kullanan Kayılar, yavaş yavaş topraklarını genişletmeye ve fethettikleri yerlerde de kalıcı olmaya başlamışlardı. Bizans Devleti ile yapılan 1302 Koyunhisar (Bafeus) Savaşı'ndan sonra bir devlet olarak şekillenmeye başlayan Kayılar, bölgede yeni bir güç olarak doğmuştu. Osman Bey liderliğindeki Kayılar, bu savaştan kısa bir süre sonra Marmara Denizi'nin güneyine hâkim olmuşlar daha sonra da Rûmeli'de toprak elde etmişlerdi. Artık Osmanlı Devleti olarak anılmaya başlayan Kayılar sonraki dönemde de Anadolu'da bulunan beylikleri yavaş yavaş kendisine bağlamış, İstanbul'un fethi ile de artık bölgenin tek hâkimi haline gelmiştir. Osmanlılar kendilerini öncelikle Anadolu Selçuklu Devleti'ne bu fetih sonrasında ise Bizans'a varis görüyorlardı. Fetihleri devam eden Osmanlı Devleti, Kanûnî Sultan Süleyman devrinde üç kıtada geniş bir coğrafyaya hâkim olmuştur. Fethettikleri yerlerde insanların gönüllerini de kazanan Osmanlılar, insanların inançlarına müdahale etmemiş, onların huzur ve güvenleri için büyük emek sarfetmişlerdir.

Kuruluşundan yaklaşık üç asır sonra dünyanın en büyük devletlerinden birisi olarak kabul edilen Osmanlılarda tarih yazıcılığı çok geç başlamıştır. II. Murad zamanında ortaya çıkan tarih yazıcılığı, ilk olarak Arapça ve Farsça metinlerin Türkçeye çevirisi ile ortaya çıkmıştır. Günümüze kadar ulaşmış, Osmanlı tarihini anlatan birçok eserde mevcut Farsça şiir ve ifadeler ile Arapça kelimelerin çokluğu bu durumu ortaya koymaktadır. Türklerin göçebe bir hayat sürmesi, yerleşik hayata çok sonraları geçmeleri, sözlü kültür geleneğinin etkinliğini devam ettirmesi ve savaşlar gibi sebepler yazı kullanımını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumun bir neticesi olarak; Kayıların Acem bölgesindeki İsfahan yakınlarından Anadolu'ya gelmesi, Söğüt ve Domaniç'e yerleşmeleri, göç güzergâhları, o

sırada yaşanan olaylar, başlarındaki beylerin kim olduğu gibi konularında bize bilgi sunan ilk dönem tarih kitaplarına ulaşma imkânımız çok kısıtlıdır.

Almanya Dresden'deki Sakson Eyalet Kütüphanesi adı da verilen Dresden Devlet ve Üniversite Kütüphanesinde (SLUB) Mscr. Dresd. Ea.111 numaralı demirbaşta yer alan transkriptesini yaptığımız elimizdeki *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı kitap, Osmanlı'nın ilk dönemini anlatan, içinde farklı bilgilerin olduğu eserlerden birisidir. Kitapta hicri 640 (1242/1243) senesinde Sultan Alâeddin (aslında II. Gıyâseddin Keyhüsrev (1237-1246) olmalı) zamanında Haman şehrinden Ertuğrul Bey'in babası olarak kabul edilen ve adı Hürmüz Ebubekir olan bir kişinin, Konya şehrine gelmesi ile başlayan anlatım Malkoçoğlu Bali Bey'in 908'de (1502/1503) Ruslar üzerine yaptığı sefer ile son bulmuştur. Çalışmamıza kaynaklık eden bu kitapta diğer anonim tevârihlere nazaran özellikle de ilk dönem anlatılarında oldukça farklı rivayetler vardır. Bu nedenle çalışmamızın Osmanlı'nın kuruluş dönemi hakkında çalışmalar yapan bilim insanlarına yeni perspektifler sunmasını ve bu alanda yeni tartışmalara neden olmasını umut ediyoruz. Tarihte kesin bilgilerin bulunmadığını her türlü bilginin yeni belge ve bulgularla değişeceğini hatırlatarak bu çalışma ile Osmanlı'nın karanlık dönemi olarak kabul edilen kuruluş döneminin bir nebze daha aydınlatılacağına inanıyoruz.

Tevârîh-i Âl-i Osmân adlı eserin transkriptesini yapmadan önce Osmanlılarda kuruluş ve yükseliş dönemi tarihçilerini ve kitaplarını tanıtmaya çalıştık. Osmanlı'da tarih yazıcılığı ne zaman ortaya çıkmış, Osmanlı tarihini anlatan ilk kitaplar kimler tarafından kaleme alınmış, eserler yazılırken hangi kaynaklardan istifade edilmiş, kullanılan dil özellikleri nelerdir? vb. gibi soruların cevaplarını bulmaya çalıştık. Tevârîh-i Âl-i Osmânlar, Oğuznâmeler, Silsilenâmeler, Selimnâmeler ve Süleymannâmeler hakkında bilgiler verdik. Osmanlı Devleti'nin nesebi ve Kayı boyuna mensubiyeti hakkında ortaya atılan iddia ve görüşleri bir sistematik içinde yansıtmaya gayret ettik. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair yerli ve yabancı tarihçilerin görüşlerini aktardık. Transkriptesini yaptığımız eserin diğer muteber kitaplar ile mukayesesini yaparak eserin içerik farlılıklarını ortaya koyduk. Ayrıca eseri transkripte ederken şahıs ve yer isimlerini, Osmanlıca ve Farsça kökenli kelimeler ile ayet veya Arapça ibarelerin anlamlarını; anlatılan savaşların detaylarını, yaşanan diğer olayları ve bazı yer isimlerini haritalardan tespit ederek dipnotta belirttik.

Üzerinde çalışma yaptığımız bu eserde, tımar ve devşirme sistemi, istimalet uygulaması, kardeş katli, kiriş ile idam gibi konular; siyasi tarih dışında birtakım sosyo-kültürel etkinlikler; deprem, veba salgını, Ay ve Güneş tutulmaları, yıldız kaymaları gibi

tabiat olayları; Bursa'da ve Edirne'de yapılan camiler, İstanbul'un fethi için yapılan hisarlar, Topkapı Sarayın'da yapılan kale, İznik'te açılan ilk medrese ve imarethaneler gibi mimari faaliyetler de yer almaktadır.

2. KURULUŞ ve YÜKSELİŞ DÖNEMİ TARİH YAZICILIĞI

2.1 Osmanlılardaki İlk Tarihi Metinler

Tarih, olayları yer ve zaman göstererek sebep-sonuç ilişkisi içinde aktaran ilim dalıdır. Tarih felsefesi de bir yönüyle gerçek ve güvenilir kaynaklardan elde edilen verilere dayalı deneyimlerle geleceği doğru bir şekilde inşa etme çabasındadır. Tarihte yaşanmış olay ve deneyimlerin sonraki nesillere aktarımı ancak tarih yazımı ile olmaktadır. Tarih yazımı devlet ve milletlere yol gösterir. Onlara nereden geldiklerini, nasıl bir kültür ve medeniyete sahip olduklarını, geçmişten ne gibi dersler almaları gerektiğini hatırlatır. Yeni hedefler koyma ve bu hedeflere ulaşmanın yolunu bildirir. Bu yüzden devletler tarih yazımına önem vermişler ve her zaman tarih bilimine ayrı bir değer biçmişlerdir. Osmanlılar döneminde tarihle alakalı yazılan ilk eserler "gazavâtnâme, şehnâme, menâkıbnâme" tarzı eserlerdir. Daha sonra Tevârîh-i Âl-i Osmânlar, XVI. yy. da da biyografi ve bibliyografi tarzındaki eserler ortaya konmuştur.

Türkler çok eskiden beri sözlü kültüre önem vermişler, kıssa, hikâye, masal, kahramanlık ve destanları bu sayede sonraki nesillere aktarabilmişlerdir. Olayların kulaktan kulağa nesilden nesile sözlü bir şekilde aktarılmasında göçebe kültürün etkisi büyüktür. Osmanlıların ilk döneminde komşuları Bizans'ın aksine tarih yazıcılığı fazla gelişmemiştir. Bunda göçebe yaşamın varlığı etkilidir. Osmanlılar da ilk defa tarihi anlatan eserler kuruluştan 150 yıl sonra yazılmıştır. Âşıkpaşazâde (ö. 889/1484'ten sonra), Yahşi Fakih (ö. 816/1413'ten sonra) ve Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) eserleri ilk yazılı kaynaklar olarak kabul edilebilir. Bu dönem hakkındaki tarihi bilgiler dünyaca önemli gezgin ve tarihçiler olan Pachymeres (ö. 1310 [?]), Nicephoros (1290-1360), Kantakuzenos (1292-1383) ve İbn Battûta (ö. 770/1368-69) gibi kişilerin eserlerinde yer alır.[1] Sultan II. Murad'ın himaye ve teşvikiyle Arapça ve Farsça'dan tercüme edilen eserlerde bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi de Yazıcıoğlu Ali tarafından Farsça'dan Türkçeye çevrilen İbn Bîbî'nin *el-Evâmirü'l-ʿAlâʾiyye'yi* adlı eseridir. Bu eser genişletilerek Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına yer verilecek şekilde *Tarih-i Âl-i Selçuk* olarak basılmıştır.[2]

[1] Özcan, Abdülkadir (2013) "II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:2, 142.

[2] Osman Gazi, Özdüdenli, "Târîh-i Âl-i Selçûk", DİA, C.XL, İstanbul 2011, s. 72.

İslami dönem astronomi ilmiyle uğraşan müneccimlerin hazırladıkları takvimler (benzerleri olan son dönemde basılan takvimler gibi) Osmanlı tarih yazıcılığı açısından önem taşır. Müneccimler tarafından hazırlanan bu takvimlerde siyasi hadiseler ve doğa olayları (deprem, Ay ve Güneş tutulması vb.) kronolojik sırayla verilirdi. Bu yüzden müneccimler ilk vak'anüvis olarak adlandırılabilir.[3]

Tevârîh-i Âl-i Osmân tarzı kitaplar ve ilk dönem Osmanlı tarih kitapları ele alındığında, Osmanlılar da tarih yazıcılığının başlangıcı olarak II. Murad döneminin kabul edilme sebebini Halil İnalcık şu şekilde açıklar: *"İlk derleme eserlerin, 1402'deki büyük yenilgiden sonra, Osmanlı Devleti'nin varoluş mücadelesi döneminde ortaya çıktığı gözlenmektedir."*[4] Osmanlı Devleti, Timurlular ile yapılan 1402 Ankara savaşını kaybettikten sonra âdetâ yıkılma sürecine girmiş ve bir Fetret Devri yaşanmıştır. Bu derin acıdan ibret alan II. Murad tarih yazımına ve yazıcılarına önem vermiştir. Onun döneminde tarih ile ilgili kitaplar telif edilmeye başlamıştır.

2.2. Kuruluş Dönemini Anlatan Bazı Tarihçiler ve Eserleri

Osmanlılarda bilinen ilk tarih kitapları veya metinleri Yahşi Fakih'in (ö. 816/1413'ten sonra) yazdığı *Menâkıbnâme* ve Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) *İskendernâme*'sinde yer alan Osmanlılar ile ilgili kısımlardır. Yahşi Fakih şu ana kadar bilinen en eski Osmanlı tarihçisidir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Yahşi Fakih, Sultan Orhan'a imamlık yapan bir zatın oğludur. Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâme*'si 1389'a kadar olan olaylardan bahsetmektedir. Bu eser şimdiye kadar bulunamamıştır.[5] Yahşi Fakih'ten sonra bir diğer önemli tarih yazarı da şüphesiz *Menâkıbu Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserin sahibi Âşıkpaşazâde'dir (ö. 889/1484'ten sonra). Âşıkpaşazâde, Yahşi Fakih'le aynı evde kalmış ve onun tarafından yazılmış olan *Menâkıb*'ı yanında hazır bulmuştur. *Menâkıb*'ı özet şekilde kaleme aldığını, eserini yazma sebebi olarak belirtmektedir.[6] Âşıkpaşazâde'nin eseri Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih dönemi sonuna kadar

[3] Özcan, Abdülkadir, a.g.m., s.142.

[4] Halil İnalcık (1962) *The Rise of Ottoman Histo-riography*, Hazırlayanlar: B. Lewis ve P. M. Hold, *Historians of the Middle East,* Londra: Oxford University Press, (Çeviri: Fahri Unan (2005) *Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu*, Ankara, İmge Kitabevi) derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz (2000) Söğüt'ten İstanbul'a (İçinde), Ankara, İmge Kitabevi, s.98.

[5] Babinger, Franz, (1 Ocak 1927), *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke,* Leipzig, Otto Harrassowitz, (çeviren: Üçok Coşkun (1992), *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı), s.11.

[6] Âşıkpaşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Hazırlayanlar: Kemal Yavuz-Yekta Saraç, İstanbul: K Kitaplığı, 2003, s. 26.

yaşanan olayları anlatır. Bu eserin en önemli özelliği, kuruluş dönemini anlatan tarih kitaplarına göre içerik olarak daha tutarlı olması ve zaman zaman dönemin idarecilerini eleştirebilmesidir. Ayrıca eserde dönemin sosyal ve iktisadi yapısına dair bilgilerde yer almaktadır.[7]

Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) yazdığı *İskendernâme*'nin sonuna eklediği *Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân* adlı manzum çalışma, belli bir düzen içerisinde kaleme alınmış Osmanlı tarihinin ilk yazılı kaynağı olarak kabul edilmektedir.[8] Bu çalışmanın telif tarihi olarak Bursalı Mehmed Tâhir'in (1861-1925) *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde 808 (1405) yılı verilmiş ve eser Bayezid'in en büyük oğlu Emîr Süleyman'a sunulmuştur.[9] Bu eserde Ahmedî; Sultan Alâeddin, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Sultan Bayezid ve Emîr Süleyman'ın fetihlerini kısa bir şekilde anlatmaktadır.[10]

Germiyanbeyli Ahmedî'nin kardeşi olan Hamzavî (XIV. yy.) de dönemin ünlü tarihçilerinden sayılmaktadır. Hamzavî, kaleme aldığı *Hamzanâme* ve *Kıssa-i İskender* adlı eserler sayesinde ün kazanmıştır. Hamzavî, *Hamzanâme* olan eserinde, esas itibarıyla Hz. Hamza'nın kahramanlıklarını anlatmış, bunun dışında da çok eskilerden gelen menâkıb, destan, kahramanlık hikâyeleri gibi halk dilinde yer alan olayları kaleme almıştır. Araplar ve İranlılar arasında farklı isimlerle bilinen bu eser Türkler de ise *Hamzanâme* olarak isimlendirilmiş ve eserin müellifine de halk tarafından Hamzavî mahlası verilmiştir.[11] Franz Babinger (1891-1967), Hamzavî'nin bu eserinden başka *Câmiü'l-Müknûnât* adlı Osmanlı tarihine dair yazdığı başka bir eserinden bahseder ve bu eserin içeriği ve kaynakları hakkında bilgisi olmadığını söyler.[12]

Şükrullah (ö. 868/1464'ten sonra) tarafından yazılan *Behçetü't-Tevârîh* de kuruluş döneminin önemli eserlerinden biridir. 1409'da Osmanlıların hizmetine giren Şükrullah, Fetret Devri iç karışıklıklarına şahit olmuş, II. Murad zamanında da ilmiye mesleğine

[7] Âşıkpaşazâde (2003), a.g.e, s.I.

[8] Özcan, Abdülkadir (2013) "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:1, 272.

[9] Bursalı, Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Hazırlayan: Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen, C.II İstanbul, Meral Yayınevi, 1972, s. 10.

[10] Levend, Agâh Sırrı (1988) *Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş)*, TTK Yayınları, Ankara, s. 388.

[11] Canım, Rıdvan (2015) "Hamzavî", Türk Edebiyatı Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamzavi> s.e.t. 10.09.20.

[12] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 14.

geçerek Bursa kadısı olmuştur. Kitabını ise Aralık 1456'da yazmaya başlamıştır. Sadrazam Mahmud Paşa'ya ithaf edilen bu kitap, Osmanlılardan bahseden ilk Farsça eser olması bakımından da önemlidir. Şükrullah, bu esere kâinatın yaratılmasından başlar, Hazreti Peygamber (s.a.s.) dönemi, Müslüman Arap devletleri, Türk devletleri ve Moğol istilası gibi geniş bir tarihi anlatır. Kitabın son bölümünde de Osmanlılara yer verir.[13] Çelebi Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed zamanlarında hayatta olan Şükrullah'ın verdiği bilgiler çok önemlidir. Kanûnî devrinde Türkçe'ye çevrilen eser, pek çok tarihçi tarafından kaynak eser olarak kullanılmıştır.[14]

Kuruluş dönemi olaylarını nazım şeklinde kaleme alan müellif Ahmed-i Dâî (ö. 824/1421'den sonra) Germiyanlıdır. İlk zamanlar Germiyan Beyi II. Yâkub tarafından himaye altına alınmışsa da Yıldırım Bayezid'in Germiyan Beyliği'ne son vermesiyle Osmanlı himayesine girmiştir. Eserlerine bakılarak onun Germiyan Beyi II. Yâkub ve Osmanlı Hükümdarları I. Murad, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emîr Süleyman ve II. Murad devirlerinde yaşadığı söylenebilir.[15] Emîr Süleyman'ın hocası olarak kabul edilen Ahmed-i Dâî'nin, onun emriyle dönemin kardeş kavgalarını kaleme aldığı *Cenknâme* adlı eseri yazdığı rivayet edilir. Fakat bu esere günümüzde ulaşılamadığından bu bilginin kesinliği şüphelidir.[16] Daha sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarda bu esere ulaşılmış ve savaş manasına gelen cenk değil, "çeng" adı verilen ve Türklere has bir müzik aleti hakkında yazıldığı tespit edilmiştir. Bu eserin günümüzde üç nüshası olduğu kabul edilir; ancak üçüncü nüsha sonradan tekrar kaybolmuştur.[17] Osmanlı Devleti'nde II. Mehmed'in sadrazamlığını yapan Karamanî Nişancı Mehmed Paşa (ö. 886/1481), iki bölümden oluşan bir Osmanlı tarihi kaleme almıştır. Eserinin ilk bölümünde Osman Gazi'den II. Mehmed'e kadar yaşanan olaylar, ikinci kısmında da II. Mehmed dönemi olayları anlatılır.[18]

Hayatı hakkındaki bilgileri *Düstûrnâme*'sinden öğrendiğimiz Enverî (XV. yüzyıl), Arapça-Farsça dersler almış, şiirle uğraşmıştır. İlk olarak Fatih Sultan Mehmed adına *Teferrücnâme* adlı bir kitap yazmış, daha sonra da kendisinin koruyucusu olan Mahmud Paşa

[13] Yıldız, Sara Nur, "Şükrullâh", DİA, C.XXIX, İstanbul 2010, s. 257.

[14] Arıker, Samet (2015) "Osmanlı Tarih Yazarları", Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:8, s. 205-206.

[15] Kut, Günay, "Ahmed-i Dâî", DİA, C.II, İstanbul 1989, s. 56.

[16] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 15.

[17] Kut, Günay, a.g.m, s.58.

[18] Özcan, Abdülkadir (2013) "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, s.56-57.

adına *Düstûrnâme* adlı eseri hazırlamıştır.[19] Enverî'nin bu Türkçe eserinin önemi; Sâsânîler, Moğollar, Anadolu beylikleri ve Aydınoğullarından bahsetmesinden kaynaklanmaktadır.[20] Mesnevi tarzında manzum şekilde kaleme alınan bu eser 3730 beyitten oluşur. Eser yazılırken İslami geleneklere bağlı kalınmıştır. Dünya tarihi olmaktan uzak olan bu çalışma, özellikle Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Umur Bey'den detaylıca bahsetmesiyle önem kazanmıştır.[21]

II. Murad, II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerinde yaşamış bir başka tarihçi de *Kitâb-ı Cihannümâ* adlı eseri ile meşhur olan Mehmed Neşrî'dir (ö. 926/1520 [?]). Neşrî, eserin ön sözünde diğer ilimlerde bir sınıflandırma işlemi gördüğünü, ama tarih ilminde buna rastlamadığını, bu yüzden *Kitâb-ı Cihannümâ* adlı eseri kaleme aldığını ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi dönemine kadar yaşanan olaylara eserinde yer verdiğini ifade etmektedir.[22] Bayezid dönemi ortalarına kadar gelen eserin sonunda, Bayezid'i öven bir kaside vardır. Bu eser kendi dönemindeki tarihçiler tarafından da ana kaynak olarak kullanılmıştır.[23] Bihiştî, Ahmed Sinan Çelebi, İdrîs-i Bitlisî, Lütfi Paşa, Matrakçı Nasuh, Seyyid Lokman, Ali Mustafa Efendi, Hoca Saadeddin, Koca Hüseyin, Solakzâde ve Müneccimbaşı Ahmed gibi tarihçiler *Kitâb-ı Cihannümâ*'yı doğrudan ya da dolaylı olarak kaynak göstermişlerdir.[24]

Hayatı hakkındaki bilgilere eserlerinden ulaşabildiğimiz bir başka tarihçi Tursun Bey'dir (ö. 896/1491'den sonra). *Târîh-i Ebü'l-Feth* adlı eserin yazarı olan Tursun Bey, genellikle Fatih Sultan Mehmed'in gaza ve fetihlerini nakletmiş ve eserini ona ithaf etmiştir. Tursun Bey, İstanbul'un fethinde, Belgrad Seferi'nde ve Sırbistan üzerine yapılan bütün seferlerde yer almıştır. Devlet kademesinde de divan kâtipliği, defterdar ve memur olarak görev yapmıştır.[25] Ayrıca Tursun Bey, Fatih Sultan Mehmed dönemi fetihlerini anlattığı *Târîh-i Ebü'l-Feth* adlı eserinde, II. Bayezid döneminin ilk yedi yılına da özet olarak yer

[19] Özcan, Abdulkadir, "Düstûrnâme-i Enverî", DİA, C.X, İstanbul 1994, s.49.

[20] Özcan, Abdulkadir (2013) "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış.", s. 273.

[21] Taşbaş, Erdal (2011) "Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış", Mediterranean Journal of Humanities, C: I, S:2, S.217.

[22] Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihannümâ-Neşrî Tarihi*, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.7.

[23] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 43.

[24] Özcan, Abdulkadir, "Neşrî", DİA, C.XXIII, İstanbul 2007, s.21.

[25] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 29.

vermiştir. Eserin başlıca kaynağı, kendi gözlemleri ve XV. yy. da yaşamış olan Kıvamî'nin (XV. yüzyıl) *Fetihnâme-i Sultan Mehmed* adlı kitabıdır.[26]

Bihiştî veya Behiştî unvanıyla tanınan Ahmed Sinan Çelebi'nin de (ö. 917/1511-12 [?]) Osmanlı tarihiyle alakalı bir kitabı vardır. Kitabını yazdığı tarz ile zamanındaki tarihçilerden özellikle de *Kitâb-ı Cihannümâ* yazarı Mehmed Neşrî'den ayrılır. Onun eseri sanatlı yazılmış ilk Osmanlı tarihi kitabı olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda şair de olan yazar, meydan savaşlarını uzun ve detaylı tasvirlerle hikâye etmiştir.[27] Eserine Osman Gazi dönemini anlatmakla başlayan Ahmed Sinan Çelebi, II. Bayezid'e kadar olan padişahlara tek tek sekiz bölümde yer vermiştir. Bayezid bölümünde padişah ile Cem Sultan arasında yaşanan çekişmeleri ve taht mücadelesini detaylı bir şekilde kaleme almıştır. Eserde "*Muhârebe-i Bâyezîd ve Şehzâde Cem*" adlı bir bölüm vardır ve Franz Babinger bu kısmı ayrı bir eser olarak kabul etmiştir. Babinger, bu bölümü Ahmed Sinan Bihiştî'ye**,** eserin diğer kısımlarını da yazarın babası olduğunu iddia ettiği Bihiştî Sinan Çelebi'ye nispet etmiştir.[28]

Oruç b. Âdil (ö. 908/1503'ten sonra) kuruluş dönemini kaleme alan tarihçilerimizdendir. Edirne'de doğan Oruç b. Âdil, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid devirlerinde yaşamış, Edirne'de divan kâtipliği yapmıştır. Bazı araştırmacılara göre en eski Osmanlı tarihçisidir.[29] Onun kaleme aldığı *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı kitap, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlar ve 908 (1503) yılına (II. Bayezid devrinin ortalarına) kadar devam eder. Kitapta Osmanlıların soy kütüğü, Horasan'dan Anadolu'ya göçleri, yerleşim yerleri hakkındaki bilgiler verilir ve padişahlar dönemindeki olaylarla anlatım devam eder. Eserde II. Mehmed döneminden sonra Konstantiniyye ve Ayasofya hakkındaki efsaneler, Hz. Muhammed (s.a.s.) devri, dört halife, Emevîler ve Abbâsîler dönemi hakkında bilgiler verilmiş ve II. Bayezid devrine geçilmiştir.[30]

Câm-ı Cem-âyîn adlı kitabıyla meşhur olan Bayatî Hasan b. Mahmûd'un (XV. yy.) çalışması en eski "Silsilenâme" sayılır. Müellif eserinin kaynağı olarak *Oğuznâme*'yi göstermektedir. İçeriği tam olarak bilinmeyen bu kaynaktan Şükrullah'ın *Behcetü't-*

[26] Özcan, Abdülkadir (2013) II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri, s.1413.

[27] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 50.

[28] Aksoy, Hasan, "Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi", DİA, C.VI, İstanbul 1992, s.145.

[29] Özcan, Abdulkadir, "Oruç b. Âdil", DİA, C.XXIII, İstanbul 2007 s.425.

[30] Dülger, Elif (2012) "Oruç Bey'in Tevârîh-i Âl-i Osmân Adlı Eserine Göre Türklerde Yer Adı Verme Geleneği", Turkish Studies C:7, S:3, s.1069.

Tevârîh'inden başka nakil yapan kitabın bulunmaması eserin değerini arttırmaktadır.[31] Osmanlıların soyunu Gün Han silsilesinden Hz. Nûh'a oradan da Hz. Âdem'e götüren bu kitap Şehzâde Cem Sultan'ın isteğiyle Kâbe'de bir haftalık sürede kaleme alınmıştır.[32] Tarih ve nesep konusunda uzman olarak kabul edilen Bayatî, eserinde Osmanlı padişahlarının şahsiyetlerini ve isimlerinin manalarını açıklamış, peygamberlerden, halifelerden ve bazı ünlü hükümdarlardan söz etmiştir.[33]

2.3. **Tevârîh-i Âl-i Osmân Geleneği**

Osmanlı Devleti'nde, tarihî olayları anlatan ilk eserlerin menâkıbnâme, destan ve gazânâme tarzında olduğunu daha önceden belirtmiştik. Daha sonra ise yarı resmî saray tarihçileri olan şehnâme-nûvislerin ortaya çıkmasıyla, standart tarzda yazılan "Tevârîh-i Âl-i Osmân" adlı eserler ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin bir kısmının müellif bilgileri tespit edilememiştir. Müellifi tespit edilemeyen eserlere genellikle "*Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*" adı verilmiştir. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânlarla ilgili ilk önemli çalışmayı yapan kişi Friedrich Giese'dir (1870-1944). Alman Türkolog ve tarihçisi olan Giese, yazarları bilinmeyen on üç adet el yazması eseri karşılaştırarak ortaya çıkardığı *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ı yayımlamıştır.[34] Bu eserleri, topladıktan sonra manzum ve manzum olmayanlar diye ikiye ayırmıştır. İlk gruba giren eserlerin hiçbirinde telif tarihi yoktur. Bununla beraber bu eserlerin çoğu II. Bayezid devrinde yazılmıştır. Bu eserlerin yazılış gayesi gaza ve cihad ruhunu canlı tutmak ve halkı gazaya teşvik etmektir.[35] Genel olarak Süleyman Şah'ın Anadolu'ya gelişi ile başlayıp farklı dönemlerde son bulan anlatımlarıyla bu eserlerde Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İçerik olarak Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânlar üç farklı grupta incelenebilir: İlk grup 1494'e kadar gelen ve II. Bayezid zamanında düzenlenenler; ikinci grup 1555 yılına kadar gelenler; üçüncü grupta XVII. yüzyıla kadar yaşanan olayları anlatanlardır. Bu kitaplarda Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemleri olayları karışık verilmiştir. Tevârîh-i Âl-i Osmânlar

[31] Özcan, Abdulkadir, "Câm-ı Cem-Âyîn", DİA, C.VII, İstanbul 1993, s.43.

[32] Kadıoğlu, İdris (2007) "Câm-ı Cem-Âyîn'de Cem Sultan'ın Talihsiz Hayat Hikâyesi ve Yeni Şiirleri", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S:6/4, s.2303.

[33] Özcan, Abdulkadir, "Câm-ı Cem-Âyîn", s.43.

[34] Kahraman, Kemal, "Gıese, Wilhelm Friedrich Carl", DİA, C.XIV, İstanbul 1996, s.67.

[35] Özcan, Abdulkadir, "Oruç b. Âdil", DİA, C.XXIII, İstanbul 2007, s.579.

da kendisini Selçuklu Devleti'nin bakiyesi olarak gören Osmanoğulları'nın, soyunu Selçukluya bağlama isteği görülür. Eserlerin baş tarafındaki şecerelerde görüldüğü kadarıyla Osmanlıların soyu Türklerin efsanevi kahramanı Oğuz'a dayandırılır. Bu şekilde bir tarih yazımının olmasında dönemin siyasal olayları özellikle Timur ve Karamanoğulları ile yapılan mücadele etkili olmalıdır.[36] Bu eserlerde Osmanlı siyasi olayları yanında İstanbul ve Ayasofya hakkında efsanevî bilgilere de yer verilmiştir.[37] Yazıldıkları dönemde oldukça ilgi gören Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânların kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunmaktadır. Franz Babinger, Müellifi olmayan "*Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*" kitaplarının bulunduğu kütüphaneler hakkında detaylı bilgiler vermiştir.[38]

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânlar dışında müellifi belli olan kitaplar da mevcuttur. Bu müelliflerin bir kısmı hakkında yukarıda kısaca bilgiler vermiştik. Bu yazarlardan bazılarının eserlerinin adı *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'dır. Âşıkpaşazâde, Oruç Bey, Karamanî Mehmed Paşa, Hadidî, İbn Kemal, Rûhî Çelebi ve Vezir-i Azam Lütfi Paşa gibi Osmanlı tarihini kaleme alan müellifler eserlerinin isimlerine *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adını vermişlerdir. Bu eserlerin ilk bölümlerinin kaynakları tartışmalıdır. Eserler, II. Murad döneminde kaleme alınan eski bir tarih kroniğine dayandırılır. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemleri ile ilgili araştırmalar yapan V. L. Ménage'a (1920-2015) göre bu kronik, Yahşi Fakih'in kaleme aldığı *Menâkıbnâme*'dir. Bunun dışında Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinin sonuna eklenen *Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân'*dır.[39] "Tevârîh-i Âl-i Osmân" adlı eserlerde devamlı olarak olayların günü gününe verilmesi ve tarihlerin doğru olarak kaydedilmesi, özellikle bu durumun II. Murad devrinden sonra devam etmesi daha önceki devirlere ait olaylarda şüphe uyandırsa da bu tarihten sonraki olaylar için aynı kuşku söz konusu değildir.[40]

Yukarıda ismini verdiğimiz çoğu müellifin eserlerinin kaynağı Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânlardır. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânlar ile diğer Tevârîh-i Âl-i Osmânlar arasındaki paralellikler bunun en önemli işaretidir. Ayrıca Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmânların sonuna

[36] Özcan, Abdulkadir, a.g.m, s.580.

[37] Afyoncu, Erhan (2003) "Osmanlı Siyasî Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler" Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C:1, S:2, s. 103.

[38] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 44-47.

[39] Özcan, Abdulkadir, a.g.m, s.580.

[40] Babinger, Franz, (1927), a.g.e, s. 17.

eklenen olaylar ve bu eserlerde kullanılan dil çok önemlidir.[41] Daha sonraki dönemde Tevârîh-i Âl-i Osmânların yerini genel olarak Yavuz Sultan Selim dönemini anlatan *Selimnâme*ler ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerini anlatan *Süleymannâme*ler almıştır. 18. yy.dan sonra resmî tarih yazıcılığı olan "Vak'anüvislik" ortaya çıkmış ve Osmanlı Devleti'nde vuku bulan her olay kayıt altına alınmıştır. İlk Vak'anüvis ise Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa tarafından Şârihülmenârzâde Ahmed Efendi'nin parça parça olan tarihi kayıtlarını düzenlemekle görevlendirilen Mustafa Naîmâ Efendi'dir.[42]

2.4. Oğuznâmeler

Oğuznâme; genel tanımıyla, kendilerinin Oğuz soyundan geldiğini iddia eden Türklerin, atalarının başından geçenleri hikâye ve destansı şekilde ele alan yazılı metinlerdir. Eski dönemlerde yazılıp günümüze kadar ulaşmış çok fazla Oğuznâme vardır. Türk milleti hakkında tarihi ve kültürel anlamda çok önemli bilgileri içeren Oğuznâmeler, Türklük incelemelerinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır.[43] Bu metinler dağınık hâlde yaşayan bazen göçebe bazen de yerleşik bir hayat tarzını benimseyen Türkler arasında milli şuuru arttırmakta büyük rol oynamış ve âdeta yazılı olmayan bir kanunnâme gibi Türklerin yaşam tarzlarını belirlemiştir. Sayıları otuzu bulan Oğuznâmeler Türk cihan hâkimiyeti fikri hakkında en detaylı ve doyurucu bilgileri içeren eserlerdir. Bu metinlerde Türklerin ordudaki yerleşimleri, damgaları, şölenlerde kendilerine takdim edilen hediyeler, divandaki makamlarına vb. bilgilere yer verilmiştir. Bu metinlerdeki bilgiler Türklerin tarihi hakkındaki tamamlayıcı unsurlara sahiptir.[44]

Oğuznâmeler içerisinde şüphesiz en eskisi ve en önemlisi Paris'teki Bibliothèque Nationale'in Supplement Turc bölümünde yer alan Uygur harfleri ile kaleme alınmış yazma nüshadır. Daha sonraki tarihli Oğuznâmeler İslami motifler taşırken bu nüshada İslami motiflere yer verilmemiştir. Bu nedenle bu yazma eser en eski nüsha kabul edilir. Bu yazma kitapta Türklerin İslamiyet'i kabulünden önceki çok eski bir anlatıma yer verilmiştir.[45] Uygurca kaleme alınan bu yazmanın ne zaman ve ne sebeple yazıldığı tam olarak

[41] Özcan, Abdulkadir, a.g.m, s.580.

[42] Kütükoğlu, Bekir, "Vak'anüvis", DİA, C.XLII, İstanbul 2012, s.458.

[43] Evirgen, Arife Ece (2018) "Anonim Şibanînâme ve bu eserdeki Oğuz Destanının diğer Oğuznâmelerle karşılaştırılması", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Y:6, S:83, s. 481.

[44] Bayat, Fuzuli, "Oğuznâme", DİA, (Gözden geçirilmiş 3. Baskı, EK-2), İstanbul 2019, s.371.

[45] Korkmaz, Zeynep (2020), "Yine Oğuznâmeler Üzerine", Türk Dili dergisi, Y:69, S:824, s.15.

bilinmemekle birlikte bu eser tahmini olarak XII. yüzyıldan sonra yazılmış olmalıdır. Bu eserde Türk boylarından Uygur, Kanlı, Kıpçak, Karluk ve Kalaçlara yer verilmektedir. Bu boylardan Kalaçlar yeni kurulmuş bir boy olup XII. yüzyılda ortaya çıkmışlardır. Eserde Kalaçların yaşadığı yer olarak da Talas'ın kuzeyi ve Sir Suyu gösterilmektedir. Kalaçlar ile ilgili verilen bu bilgiler, bu eserin XII. yüzyılda yazılmış olduğunu göstermektedir. Bu eseri ilk olarak keşfeden de siyasetçi ve yazar olan Rıza Nur'dur (1879-1942).[46]

Bir diğer önemli Oğuznâme de Reşîdüddin Fazlullâh'ın başında bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanan *Câmiü't-Tevârîh* adlı eserin ikinci cildinde yer alan "*Târîh-i Oğuzân ve Türkân Hikâyet-i Cihângirî-i u*" adlı kısımdır. 1306-1312 yılları arasında kaleme alınan bu kısım Farsça olmasına rağmen Oğuznâme çalışmaları arasında çok önemli bir yere sahiptir. Bu eserin önemi, İslami motifler taşıyan en eski tarihli Oğuznâme olmasından kaynaklıdır. Bu Oğuznâme kendinden sonraki birçok Oğuznâmeyi etkilemiştir. Dede Korkut ve hikâyelerinin bulunmadığı bu Oğuznâme'de sözlü Türk-Oğuz tarihi yer almaktadır. Eserde Nuh Peygamberin oğlu Yâfes, Selçuklular, Fars Atabeyleri, Karamanoğulları ve Eşrefoğulları gibi bölümler vardır.[47]

Reşîdüddin Fazlullâh'a ait Oğuznâme Türk, Moğol ve İran tarihleri için çok önemlidir. Bu eser Hunlardan Gök-Türklere, Gök-Türklerden Selçuklulara kadar Türk tarihini toplu bir şekilde veren İslami motiflerin yer aldığı bir Oğuznâmedir. Bu eser Türklerin hayat biçimlerini, düşünce ve inanışlarını, içtimaî ve sosyal teşkilatlarını, Oğuzlar ve Oğuzların diğer kavimlerle olan ilişkilerini anlatan ve açıklayan önemli bir başyapıttır. Bu Oğuznâme, Uygur Bakşıları tarafından diğer Türkçe ve Moğolca Oğuznâmelerden istifade edilerek oluşturulmuştur.[48] Oğuznâmede geçen en önemli bilgi şüphesiz ki Türklerin en büyük babası olarak kabul edilen Nuh Peygamberin oğlu Yâfes'in, babası tarafından Türkistan tarafına gönderilmesidir. Türklerin efsanevî atası burada da Yâfes'tir. Yâfes Türkler arasında Olcay Han olarak bilinmektedir. Yine Olcay Han soyundan gelen Kara Han, Oğuz Han'ın babası olarak kabul edilmektedir. Oğuz Han Müslümandır ve doğar doğmaz annesine ''*Eğer Tanrı'ya inanırsan sütünü emerim''* demiştir. Oğuz Han büyüdüğü zaman ilk mücadelesini Müslümanlığı kabul etmeyen amcası ve yakın akrabalarıyla

[46] Sümer, Faruk (1959), "Oğuzlara ait Destani Mahîyetde Eserler", DTCF Dergisi, C:17, S:3-4, s.388.

[47] Korkmaz, Zeynep (2020), a.g.m., s.16.

[48] Bakınız, "Togan, Zeki Velidi (1982) *Oğuz Destanı-Reşîdeddin Oğuznâmesi*, Tercüme ve Tahlili, 2. Baskı, İstanbul, Enderun Yayınları."

yapmıştır. Bu hikâye Reşîdüddin'in *Oğuznâme*sinden sonra Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkim* ve Munis'in başlayıp Âgehî'nin tamamladığı *Firdevsü'l-ikbâl* adlı Oğuznâmelerde de geçmektedir.[49]

Bir başka Oğuznâme de Ebülgazi Bahadır Han tarafından 1659'da tamamlanan *Şecere-i Terâkime* adlı eserdir. Bahadır Han eserini ricalar üzerine herkesin anlaması için sade bir Türkçe ile yazmıştır. Müellif eserini kaleme alırken yazılı ve sözlü kaynakları kullanmış, Türkmen Boyları arasında söylenen rivayetleri, bey ve hocaların elinde bulunan soy kütüklerini incelemiştir. Yazılı kaynak olarak da Reşîdüddin'in *Oğuznâme*sinden yararlanmıştır. Bahadır Han'ın Oğuznâmesinde Reşîdüddin'in *Oğuznâme*sinde olmayan bilgiler de yer almaktadır.[50] Ebülgazi Bahadır Han 17. asır Çağataycasının çok önemli bir temsilcisi olduğundan eserlerinde kullandığı akıcı, zengin, renkli dil ve üslup ile Çağatay nesrinin en güzel örneklerini vermiştir. Bu nedenle onun eseri sadece tarih için değil dil ve edebiyat açısından da önemlidir.[51] Günümüzde bilinen yedi nüshası bulunan *Şecere-i Terakime*'de eserin telif sebebi açıklandıktan sonra soyu Hz. Adem'den Hz. Nuh'a ve ardından da Kara Han'a dayanan Oğuz Han'ın, dünyaya gelişi, hükümdarlığı, seferleri ve kendinden sonra oğlu Kün Han'ın tahta geçmesi, sonraki dönemde hükümdarlık yapan Oğuz Beyleri ve seferleri ile Türkmen Beyleri anlatılmıştır.[52] Faruk Sümer, *Şecere-i Terakime*'de yer alan Oğuznâmelerden veya Oğuznâmeleri bilenlerden alınmış en önemli bilgileri şu şekilde sıralamıştır.

- Peçenekler (Becene) ile Salurlar arasında düşmanlık
- Salur Öğürcık Alp'in ataları, inileri ve oğullarının zikri
- Öğürcık Alp'a ait rivayet
- Oğuz elinde beylik yapan bazı kadınlar hakkındaki rivayet[53]

Yine bir başka önemli Oğuznâme örneği de Dede Korkut hikâyeleridir. Asıl adı *Kitâb-ı Dedem Korkud alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân* olan eserde on iki olay ayrı ayrı anlatılmıştır. Kitabın isminden dolayı bu esere *Dede Korkut Hikâyeleri* denilmiştir. Bu

[49] Bayat, Fuzuli, "Oğuznâme", DİA, (Gözden geçirilmiş 3. Baskı, EK-2), İstanbul 2019, s.372.

[50] Kafalı, Mustafa, "Ebülgazi Bahadır Han", DİA, C.X, İstanbul 1994, s.359.

[51] Ebülgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime*, (Hazırlayan: Muharrem Ergin), İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları 1974, s.13.

[52] Evirgen, Arife Ece (2018), a.g.m., s.483.

[53] Sümer, Faruk (1959), a.g.m., s.390-394.

eserde her olay ayrı ayrı anlatılsa da bu anlatılanlar Oğuznâmelerden alınmıştır.[54] Fuad Köprülü'ye ait olan "*Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u da diğer gözüne konsa Dede Korkut ağır basar*" sözünü, aslında Oğuznâme için söylemek daha doğru olmalıdır. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi Dede Korkut hikâyelerinin temel kaynağı Oğuznâmelerdir.[55] *Kitâb-ı Dedem Korkud alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân* adlı eserin çeşitli yerlerinde "dede", giriş kısmında da dört kez "ata" ifadeleri geçmektedir. Dede Korkut ya da Korkut Ata *Câmiʿu't-Tevârîh*'de Oğuzların Bayat boyuna mensup, *Şecere-i Terâkime*'de ise Kayı boyuna mensup olarak gösterilir. Bayındır Han'a göre Dede Korkut, Dış Oğuz-İç Oğuz beylerinin şeyhidir. Müneccimbaşı da Dede Korkut'un Türkmen kabileleri arasında yaşadığını söyler. Ebülhayr Rûmî'nin (IX. / XV. yüzyıl) kaleme aldığı *Saltuknâme'*de ise Dede Korkut Osmanlılarla aynı soydan gelir. Ayrıca Hacı Bektaş *Vilâyetnâme*'sinde de Dede Korkut'u Oğuz Padişahları ile birlikte anılmaktadır.[56] Memlüklü tarihçi Ebubekir b. Abdullah b. Ayberg ed-Devâdarî tarafından kaleme alınan *Dureru't-Ticân fî Gureri'l-Ezmân* adlı kitaptaki bir kayıtta yer alan bilgiye dayanarak, elimizdeki Dede Korkut hikâyelerinin XIII. yüzyılda ya da XIV. yüzyılın ilk yıllarında Oğuznâme adıyla kitap hâlinde bulunduğu söylenebilir. Ebubekir b. Abdullah'ın sözünü ettiği bu Oğuznâmenin ne zaman kaleme alındığı kesin olarak bilinmemekle beraber muhtemelen XIII. yüzyılda ya da XIV. yüzyılın ilk yıllarında yazılmış olma ihtimali yüksektir.[57]

Yukarıda detaylarından bahsettiklerimiz dışında çeşitli kütüphanelerde aşağıdaki Oğuznâmelerde vardır:

- Afganistan Afşarları Oğuznâmesi (Kazan Yazması)
- *Manzum Oğuznâme* (Uzunköprü Nüshası)
- Yazıcıoğlu Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*'ta bahsedilen Oğuznâme
- Salar Baba Çevirisi (Reşîdüddin *Oğuznâme*'sinin Salar Baba bin Kul Ali Salar tarafından Çağatay Türkçesine yapılan bir çevirisidir.)
- Karakoyunlu Oğuznâmesi (*Behçetü't-Tevârîh*'de bahsedilmiştir.)
- Akkoyunlu Oğuznâmesi (*Kitâb-ı Diyarbekriyye* olarak da bilinmektedir.)
- Akkoyunlu Oğuznâmesi (*Tevârîh-i Cedîd-i Mir'ât-ı Cihân*)
- Osmanoğulları Oğuznâmesi (*Câm-ı Cem-Âyin*)

[54] Bayat, Fuzuli, "Oğuznâme", a.g.m., s.372.

[55] Demir, Necati (2016), *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul, Ötügen Neşriyat. s.19.

[56] Gökyay, Orhan Şaik, "Dede Korkut", DİA, C.IX, İstanbul 1994, s.77.

[57] Sümer, Faruk (1959), a.g.m., s.395.

- Topkapı Oğuznâmesi (Yazıcıoğlu Ali'nin *Tevârîh-i Âl-i Selçuk* adlı eserinin baş tarafında bulunmaktadır.)
- Türk Tarih Kurumu Oğuznâmesi (TTK'de bulunan bir eserdir.)
- Osmanoğulları Oğuznâmesi (Enveri'ye ait *Düsturnâme'*de yer almaktadır.)
- Neşri Oğuznâmesi (*Neşrî Tarihi* içerisinde yer almaktadır.)
- Çengizli Oğuznâmesi *(Şeceretü'l-Etrâk*/Tört Ulus Tarihi)
- Çengizli Oğuznâmesi (Anonim Şibaninâme)
- Çengizli Oğuznâmesi (Ebülgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Türk* adlı eserinde yer alır)
- Türkmenistan Türkmenleri Oğuznâmesi (Andelib Oğuznâmesi)
- Türkmenistan Türkmenleri Oğuznâmesi (Dânâ Ata Oğuznâmesi)
- *Der-Beyân-ı Oğuznâme* (*Câmiü't-Tevârîh* ile *Şecere-i Türk*'ten yararlanılarak hazırlanmış muhtasar bir Oğuznâmedir.)
- *Kıssa-i Oğuznâme*
- *Hâzihî Er-Risâletü min Kelimâti Oğuznâme El-Meşhûr bi-Atalar Sözi* (Berlin'de yer alan bir yazma eser)
- *Kitâb-ı Oğuznâme-Emsâl-i Mehemmed Ali* (Petersburg'da bulunan bir yazma eserdir.)[58]

2.5. Silsilenâmeler

Batılılar tarafından "Genealogy" olarak tabir edilen kavram İslam dünyasında silsile, nesep ve şecere kavramlarının karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu üç kelime içerisinde silsile ifadesi daha kapsayıcı olma ve kastedilen geleneğin bütününü içermesi nedeniyle daha kullanışlıdır. Silsileler genellikle ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem (a.s.) ile başlar ve Osmanlılar'da yazıldığı dönem padişahına kadar devam eder. Türkiye ve Dünya kütüphanelerinde, müellifi olmayan, çok sayıda silsilenâme vardır.

Silsilenâmeler iki bölümden oluşmaktadır. Genel olarak ilk bölümde dünya tarihinin kısa bir özeti sunulur, ikinci bölümde ise Hz. Âdem'den (a.s.) başlayan ve Osmanlı hanedanın son üyesi ile biten çizimler yer alır. Resimsiz silsilenâmelerde madalyon veya

[58] Bu Oğuznâmeler hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için bakınız: Korkmaz, Zeynep (2020), "Yine Oğuznâmeler Üzerine", Türk Dili Dergisi, Y:69, S:824, s.14-31.

daireler içerisine hükümdar isimleri yazılırken, resimlilerde ise madalyonun içine hükümdarın portresi, dışına ise ismi yazılır. Silsilenâmeler tarih kitabı özellikleri yanında bir ensab kitabı olarak da kabul edilebilir.

Osmanlılarda silsilenâme yazımı II. Bayezid döneminde başlamıştır. Bu silsilelerde resimler yoktur. Resimli silsilenâme yazma örnekleri ilk olarak III. Mehmed (ö. 1012/1603) döneminde görülmektedir. Resimli silsilelerin Osmanlı Devlet adamları tarafından İstanbul'daki devlet adamlarına veyahut saraylara hediye edilmek için hazırlanıldığı düşünülmektedir.[59] Silsilenâmelerin İslam tarihinde iki temel dayanağı vardır. Bunlardan ilki İslami ilimlerin artık yazım aşamasına geçildiği dönemlerden beri var olan "Ensab" geleneği; ikincisi ise Orta Çağ İslam dünyasında genel tarih yazımı ile ortaya çıkan şematik tarzda kaleme alınan "Dünya tarihi yazma" anlayışıdır.[60]

Silsilenâme deyince ilk akla gelen eser, bilinen silsilenâmelerin en eskisi ve en önemlisi olarak kabul edilen, Bayatî Hasan b. Mahmûd'un kaleme aldığı *Câm-ı Cem-âyîn* adlı eserdir. Hasan Bayatî bu eseri kaynağı belli olmayan bir Oğuznâmeden yararlanarak oluşturmuştur. Bayatî, kitabında Oğuzların ve Osmanlıların silsilede geçen her isminin anlamına detaylı bir şekilde yer vermiştir.

Tam olarak nasıl ve kimin öncülüğünde çıktığı belli olmayan resimli silsilenâme geleneği de Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yere sahiptir. 15. yüzyıldan sonra devamlı gelişme gösteren resimli silsilenâmeler, 16. yüzyıldan sonra artık standartlaşmış ve eserlerde bulunan her obje belirli bir düzen içinde kullanılır olmuştur. Resimli olarak yazılan silsilenâmeler, Osmanlı portre sanatının da gelişimine önemli bir katkı sunmuştur.[61] Osmanlı sarayında var olan silsilenâmelerin varlığı ve gelişmişliği *Tomar-ı Hümayûn* adı verilen büyük bir eserin hazırlanmasına zemin hazırlamıştır. Devâsâ boyutlarda olan bu eser sadece Osmanlıların değil İslam dünyasının da en büyük silsilesidir. Eserin boyutları, daire içindeki yazıların ve süslemelerin düzenliliği, özenle seçilen renklerin uyumu, eserin kusursuz olmasındaki faktörlerdendir.[62]

---

[59] Sarı, Eren (2016), *Türk Minyatür Sanatı*, Antalya, Net Medya Yayıncılık, s. 61-62.

[60] Ayğan, Abdürrahim (2020), "Osmanlılarda Resimli Silsilenâme Geleneği:16. Yüzyıl Sonu-17. Yüzyıl Başları", Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi, S: 4, s.157.

[61] Ayğan, Abdürrahim (2020), "Resimli Bağdat hanedan silsilenâmelerinin karakteristik özellikleri", Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:2, S: 2, s. 173-174.

[62] Ayğan, Abdürrahim (2020), a.g.m., s.160.

Resimli silsilenâmelere en güzel örneklerden birisi de Levnî mahlası ile bilinen Abdülcelil Çelebi (ö. 1145/1732)'nin hazırladığı ve III. Ahmed'e kadar padişah portrelerinin yer aldığı silsiledir. Renkli ve renkle alakalı anlamına gelen "Levnî" sıfatını kullanan Abdülcelil Çelebi'nin eseri oldukça önemli sayılmaktadır. Yine Levnî'nin hocası kabul edilen İstanbullu Musavvir Hüseyin (ö. 1691) tarafından 1682'de yapılan Silsilenâme bu alanın önemli yapı taşlarından biridir.[63] Bu eserler dışında müellifi ve nakkaşı belli olmayan *Subhatü'l-Ahbar* veya *Zübdetü't-Tevârîh* adı verilen eserler bu geleneğin devam etmesini sağlamışlardır.

2.6. Selimnâmeler

Genel olarak I. Selim (ö. 926/1520) dönemi olaylarını anlatan tarih kitaplarına "*Selimnâme*" adı verilmektedir. Selimnâmeler Türkçe'nin dışında Farsça ve Arapça olarak da kaleme alınmıştır. Selimnâmeler çok fazla okunmuş, beğenilmiş, istinsah yoluyla çoğaltılarak sonraki nesillere aktarılmıştır. Selimnâmeler, Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yere sahiptirler. Osmanlı tarihçiliğinin gelişmesinde etkili olan Selimnâmelerin ortaya çıkma sebebi olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki, Kanûnî Sultan Süleyman'ın babasından kalan kötü intibaı düzeltme arzusudur. İkinci olarak, bir dönem Selimnâme yazmanın müellifler arasında yaygın olmasıdır. Son olarak da I. Selim Dönemi'nin kısa ve çok hareketli olmasıdır. Saydığımız bu nedenler yazarları, Selimnâme tarzındaki kitapları yazmaya sevk etmiştir.[64] Selimnâmelerin en önemlilerinden birisi şair, hattat, siyaset adamı ve müellif olan İdrîs-i Bitlisî'ye (ö. 926/1520) aittir. II. Bayezid zamanında tanınmaya başlayan İdrîs-i Bitlisî, Osmanlı sarayında büyük itibar görmüş ve II. Bayezid'in emriyle *Heşt Bihişt* adlı eseri kaleme almıştır. Yavuz Sultan Selim zamanında da Yavuz'a danışmanlık hizmetinde bulunan İdrîs-i Bitlisî, İran ve Çaldıran seferine katılmış, Tebriz'de vaazlar vererek buradaki insanları Osmanlı idaresine ısındırmaya çalışmıştır.[65] İdrîs-i Bitlisî, Yavuz Selim'in emri üzerine Farsça olarak *Selimnâme*'yi yazmıştır. Yavuz'un doğumu ve 1518'e kadar olan olayları anlattığı *Selimnâme* tamamlanamamış, bir kitap hâline gelemeyen notlar kaybolmuştur. Daha sonraki dönemde Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle İdrîs-i Bitlisî'nin oğlu Ebülfazl Mehmed Efendi eseri 1567'de tamamlamıştır.[66] Hicabi

[63] Sarı, Eren (2016), a.g.e., 58-59.

[64] İdrîs-i Bidlîsi, *Selim Şahnâme*, hazırlayan: Hicabi Kırlangıç, Ankara, Hece Yayınevi, 2016, s.19.

[65] Özcan, Abdulkadir, "İdrîs-i Bitlisî", DİA, C.XXI, İstanbul 2000, s.485-488.

[66] Uğur, Ahmet, "Selimnâme", DİA, C.XXXVI, İstanbul 2009, s.440.

Kırlangıç, Ebülfazl Mehmed Efendi'nin *Selimnâme*'de tamamladığı çok az yer olduğunu söylemektedir. Kırlangıç, Ebülfazl'ın mukaddimede çok abartılı cümleler kullandığını, esere çok az eklemeler yaptığını ve bazı başlıkları da Ebülfazl'ın kendisinin koyduğunu ifade etmektedir.[67]

Selimnâme adlı eseriyle meşhur olan yazarlardan birisi de Şükrî-yi Bitlisî'dir (ö. 937/1531 [?]). Eserini, Dulkadiroğulları beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in isteği üzerine Türkçe mesnevi olarak 5829 beyitte kaleme almıştır. Kitabına Kanûnî Sultan Süleyman'ı överek başlayan Bitlisî, daha sonra Selim'in Trabzon valiliği sırasında, kardeşleri ile arasındaki mücadelelerine ve Gürcistan seferi hakkında bilgilere yer vermiştir.[68] Bazı nedenlerden dolayı iki defa kaleme alınan *Selimnâme*'nin birincisinde Şükrî'nin kendini anlattığı bölüm yoktur; eserin ikinci yazımında, önsözde I. Selim'in saltanatı esnasında, Ali Bey'in Şükrî Bey'e padişahın özelliklerini anlattığını ve bunların Şükrî Bey tarafından kaleme alınmasını istediğini yazar. Bunun üzerine Şükrî Bey, Yavuz Selim'in çocukluk yıllarından itibaren hayatını kaleme alacağını bildirir.[69] Üzerinde pek çok minyatürün yer aldığı Şükrî Bitlisî'nin *Selimnâme*'si Herat ve Şiraz gibi farklı ekollerin süsleme üsluplarını taşır. Pir Ahmed b. İskender tarafından resimlenmiş, ciltlenmiş ve tezhiplenmiş olduğu kabul edilen eser, Osmanlı Sultanlarının hayatlarının anlatıldığı şehnâmelerin ilk örneği olarak kabul edilir.[70]

Şiirlerinde "Edâî" mahlasını kullanan Şirazlı Molla Muhammed de *Ahnâme-Selim Hanî* adında bir *Selimnâme* yazmıştır. Bu eser İran seferinin önemli kaynaklarından kabul edilir.[71] Selimnâme yazarlarından birisi de Celâl-zâde Mustafa Çelebi'dir. 1494 yılında Tosya'da dünyaya gelen ve 1567'de vefat eden Mustafa Çelebi, eserine *Meâsir-i Selim Hanî* adını vermiştir. Tam bir Selim hayranı olan Mustafa Çelebi, Selim Han'ı yaptığı her işte haklı göstermeye çalışmıştır. Diğer Selimnâmelere göre daha geniş olan bu eser, Selim'in doğumuyla başlar ve zamanındaki olayları anlatarak yine Selim'in ölümüyle sona erer.[72] *Selimnâme* adlı eseriyle tanınan müelliflerden birisi de Kılıçzâde İshak Çelebi'dir (ö. 943/1537). Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman gibi Osmanlı'nın en parlak dönemlerinde Dârülhadis ve Sahn-ı Semân medreselerinde müderrislikleri yapan Kılıçzâde, *Selimnâme* adlı eserine 1509 depremiyle başlamıştır. Eser, Sultan Bayezid'in şehzadeleri

[67] İdrîs-i Bidlîsi, *Selim Şahnâme,* a.g.e, s.48.

[68] Özcan, Abdulkadir, "Şükrî-yi Bitlisî", DİA, C.XXIX, İstanbul 2010, s.255.

[69] Averberk, Güler DOĞAN (2020), *Bitlisli Şükrî Dîvânı*, Dün Bugün Yarın yayınları, s.26-27.

[70] Özbek, Yıldıray (2004) " Şükrî-i Bitlisî Selimnâmesi Minyatürleri." Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, s.163.

[71] Güler, Turgut, (2014), *Cihangir Tuğlar: Selimnâme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.39.

[72] Celalzade, Mustafa, *Selimnâme,* Hazırlayan. Ahmet Uğur – Mustafa Çuhadar, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990. s. IX.

arasındaki rekabet, Şahkulu İsyanı, Bayezid'in ölümü, Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı, Şehzade Ahmed'in Yavuz'a karşı gelmesi ve isyanın bastırılması ile son bulur.[73] Sücûdî Çelebi de *Selimnâme* yazan bir başka müelliftir. Sücûdî Çelebi, divan ve silahtar kâtipliği yapmıştır. Yavuz'un İran ve Mısır Seferlerine katılmış ve Kanûnî devrinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. Onun yazdığı *Selimnâme* de Mısır Seferi anlatılmış, Çaldıran Savaşında askerlerin silah ve teçhizatı hakkında önemli bilgiler verilmiştir.[74] Bu Selimnâmeler dışında, Keşfî Mehmed Çelebî'nin *Târîh-i Sultan Selîm Hân*, Ali bin Muhammed el-Lahmî el-Mağribî'nin, *Dürrü'l-Mesân fi Sîreti'l-Muzaffer Selîm Hân*, Kebîr bin Üveys Kâdızâde'nin *Gazavât-ı Sultan Selîm* ve Muhyî'nin *Selîmnâme*'si de önemli çalışmalardan kabul edilir.[75]

2.7. Süleymânnâmeler

Kanûnî Sultan Süleyman'ın hayatını ve döneminindeki siyasi olayları anlatan eserlere Süleymannâme adı verilir. Selimnâmelerin devamı niteliğindeki bu eserlerin giriş bölümlerinde, Kanûnî'nin ilk dönemleri hakkında bilgiler verilmektedir. Daha sonraki Süleymânnâmelerde Kanûnî devrinin son zamanları da yazılmaya başlamıştır. Süleymânnâmelerin bazıları da müelliflerin vefat etmelerinden dolayı Kanûnî dönemini tam olarak anlatamamışlardır.[76] Süleymânnâme örneklerinden bir tanesi Mahremî'nin (ö. 942/1535) *Şehnâme* adlı eseridir. Üç bölümden oluşan eser 12.280 beyit içermektedir. Eserin birinci bölümü II. Bayezid, İkinci bölümü Yavuz Sultan Selim döneminin İran ve Mısır Seferlerini, üçüncü bölüm ise Kanûnî devrini anlatmaktadır. Eserin üçüncü bölümüne *Süleymânnâme* adı verilir. [77] Osmanlı Devleti'nin en parlak devirlerinden birini anlatan Süleymânnâmeler içerisinde Senâyî'nin *Süleymaniyye*'si özel bir yere sahiptir. Kanûnî'nin 1521 Belgrad Seferi, 1538 Karaboğdan Seferi ile Doğu ve Batı'ya yapılan pek çok seferden bahsedilir. Kanûnî'nin ilk yirmi yılının anlatıldığı eserde askerlerin günlük yaşamlarına dair

[73] Savaş, Hamdi, "İshak Çelebi, Kılıççızâde", DİA, C.XXII, İstanbul 2000, s.528.

[74] Uğur, Ahmet, "Selimnâme", DİA, C.XXXVI, İstanbul 2009, s. 441.

[75] Güler, Turgut, (2014), a.g.e, s.38-39.

[76] Sağırlı, Abdurrahman, "Süleymannâme", DİA, C.XXXVIII, İstanbul 2010, 125.

[77] Aynur, Hatice, "Mahremî", DİA, C.XXVII, Ankara 2003, 390.

detaylara yer verilmiştir. Yapılan seferler, yolda çekilen meşakkatler, savaşlardan sonraki kutlamalar vs. hepsi bu eserde detaylıca anlatılmıştır.[78]

Osmanlı tarihçisi ve matematikçi Matrakçı Nasuh (ö. 971/1564) tarafından kaleme alınan, Kanûnî dönemini anlatan ve bugün parçalar hâlinde bulunan esere verilen isim *Târîh-i Sultan Süleyman*'dır. Bu eser beş parçadan meydana gelmiştir: 1) 1520-1537 yıllarını anlatan Süleymânnâme, 2) Yolların yer aldığı *Mecmû-i Menâzil*, 3) Boğdan Seferi'ne yer verilen *Fetihnâme-i Karaboğdan*, 4) 1542-1543 yıllarını anlatan *Süleymânnâme*, 5) 1543-1551 yıllarını konu alan *Süleymânnâme*'den müteşekkildir.[79]

Asıl adı Mustafa olan Bostan Çelebi (ö. 1570), *Süleymannâme* (*Gazâvat-ı Sultan Süleyman*) adlı eserinde Kanûnî'nin tahta çıktığı 1520'den 1539'a kadar geçen olayları anlatmaktadır. Bostan Çelebi'nin ifade tarzı, verdiği bilgilerin doğruluğu ve eserde yer alan şahıslar hakkında kullandığı ifadelere bakılırsa olayları ve şahısları bizzat gördüğü anlaşılmaktadır.[80] Eserini bir vak'anüvis gibi kaleme alan Bostan Çelebi, kitabına değişik zamanlarda yeni eklemeler yapmıştır. Kanûnî devrinin orijinal bir kaynağı olan bu *Süleymânnâme* yıllarca Ferdî adında birisine nispet edilmiştir.[81] Bir başka Süleymânnâme yazarı da Gubârî'dir (ö. 1566). Eserini padişahın fermanı üzerine kaleme aldığını ifade etmiştir.[82] Onun Süleymânnâmesi Kanûnî döneminin ileriki yıllarında yazılmış, kendinden önceki kaynakların incelenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Genelde mensur olan eserin bazı yerlerinde uzun manzum kısımlar vardır. Eserin mevcut nüshaları, içerdikleri olaylar bakımından Şehnâme yazarı Ârifî Fethullah Çelebi'nin *Süleymânnâme*'siyle benzerlikler göstermektedir.[83] Gubârî, eserine Yavuz Sultan Selim dönemiyle başlamış, Kanûnî dönemindeki Canberd Gazalî İsyanı'na da yer vermiştir. Şiirlerinde Ârif ve Ârifî mahlasını kullanan Ârifî Fethullah Çelebi (ö. 969/1561-62 [?]) *Şehnâme-i Âl-i Osmân* adında beş ciltten oluşan bir kitap yazmıştır. Beş ciltten günümüze sadece I. ve V. ciltler ulaşmıştır. Bu eserin V. cildi yaklaşık 36.000 beyitten oluşan *Süleymannâme* kısmıdır.[84]

---

[78] Düzenli, Mesut Bayram, AkgüL, Ahmet (2008), "Senâyî'nin Süleymaniyye Adlı Eseri." Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, say:21, s.158-159.

[79] Sağırlı, Abdurrahman, a.g.m, 125.

[80] Alper, Kadir (2014), "Türk Edebiyatında Süleymânnâmeler", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, yıl:9, sayı:7, s.155.

[81] Aykut, Nezihi, "Bostan Çelebi", DİA, C. VI, İstanbul 1992, s. 308.

[82] Alper, Kadir (2014), a.g.m, s.155-156.

[83] Sağırlı, Abdurrahman, a.g.m, s.125.

[84] Yazıcı, Tahsin, "Ârifî Fethullah Çelebi", DİA, C.III, İstanbul 1991, s.372.

Bu Süleymânnâmeler dışında; Firdevs-î Rûmi'ye (Uzun Firdevsî) ait *Süleymânnâme-i Kebîr*, Hakî mahlaslı bir şaire ait *Süleymânnâme-i Kebîr*, Şemseddin Sivasî'ye ait *Süleymânnâme* ya da *Süleymâniyye*, Sehî Bey, Latifî ve Hadidî'ye (16. yy.) ait *Süleymânnâme*, Bursalı Şemsî'ye (16.yy) ait *Süleymânnâme*, Sinan Çavuş'a (16. yy.) ait *Süleymânnâme*, Senâyî'ye ait *Süleymânnâme*, Kastamonulu Harîrî'ye ait *Süleymânnâme,* Tebrizli Şâhî bin Kâsım Çelebi'ye ait *Süleymânnâme*, Hayatî'ye (16. yy.) ait *Süleymânnâme,* Kemalpaşa-zâde'nin (ö. 1534) *Zafernâme-i Sultân Süleymân*'ı ve Eyyûbî'ye ait *Süleymânnâme*'ler de vardır.[85]

2.8. Gazavâtnâmeler

"Din düşmanları üzerine olan seferler" anlamına gelen gaza kelimesinin çoğulu olan gazavât kelimesi İslam dünyasında genel olarak Hristiyanlarla yapılan mücadelelerde kullanılan bir kelimedir.[86] Bu nedenle Hrıstiyanlarla yapılan savaşların anlatıldığı eserlere genel olarak gazânâme veya gazavâtnâme denir. Gazânâmeler tek bir savaşı anlatırken gazavâtnâmeler birden fazla savaşı anlatmaktadır. Bu eser türü ilk defa Arap dünyasında ortaya çıkmış ve isimlerine "megâzî" adı verilmiştir. Türk edebiyatında ise genel itibarıyla manzum ve mesnevi şeklinde yazılan gazavâtnâmeler zafernâme ve fetihnâme tarzı eserler ile benzer özellikler taşımaktadır.[87]

Gazavâtnâmeler üzerinde kapsamlı bir çalışma yürüten Agâh Sırrı Levend Efendi (1894-1978), bu tarz eserleri üç ana bölüme ayırmıştır. İlk olarak Padişahların hayat hikâyelerini ele alan ve padişahın hayatındaki önemli olaylara yer veren gazavâtnâmeler; *Süleymannâme, Selimnâme* gibi, ikinci olarak ünlü kumandanlar ve devlet adamlarının savaşlarına yer veren gazavâtnâmeler; *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, *Sinan Paşa'nın Gazavâtı, Gazavât-ı Mustafa Paşa* gibi, son olarak da sadece belli bir savaş veya kalenin alınmasına yer veren; *Feth-i Kal'a-i Belgrad, Fetihnâme-i Üngürüs*, *Zafernâme-i Ali Paşa* vb. gazavâtnâmelerdir.[88]

[85] Alper, Kadir (2014), a.g.m, s.152-158.

[86] Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi*, 2 Cilt, İstanbul: Matbaa-ı Hüseyin Remzi, 1305 (1887/1888), s.12.

[87] Erkan, Mustafa "Gazavatnâme", DİA, C.XIII, İstanbul 1992, s.439.

[88] Şahin, Kürşat Şamil, (2012) "Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi" Turkish Studies C:7, S:3, s. 998.

Agâh Efendi'nin bu alandaki ilk eseri *Gazavâtnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi* adını taşımaktadır. Eserin ilk bölümü olan Gazavâtnâmeler kısmında Sultan II. Murad'dan başlayıp Abdülmecid'e kadar yazılmış 250'den fazla Gazavâtnâme tarzındaki eser tanıtılmıştır.[89] Bu eserlerin kırka yakını mesnevi tarzında manzum olarak kaleme alınmıştır. "Gazavâtnâme", "gazânâme" ve "gazavât" gibi farklı isimlerle adlandırılan bu eserlerin bazıları şunlardır; Gelibolulu Mehmed Zaîfî tarafından kaleme alınan II. Murad'ın gazalarında bahseden *Gazânâme*; Prizenli Suzî Efendi tarafından yazılan ve II. Mehmed ve II. Bayezid devri akıncısı Mihaloğlu Ali Bey'in savaşlarını anlatan *Gazavâtnâme*; II. Murad'ın İzladi ve Varna savaşları ile başlayan gazaların anlatıldığı *Gazavât-ı Sultan Murad* ve Seyyid Muradî tarafından kaleme alınmış Barbaros ve Oruç Reis'in 1541 yılına kadar ki gazalarının anlatıldığı *Gazavât-ı Hayreddin Paşa'*dır. Bu eserler dışında daha pek çok gazavâtnâme yazılmıştır.[90] Bunlardan yukarıda adı geçen Sûzî Çelebi'nin (ö. 931/1524) *Gazavâtnâme* adlı eseri 250'den fazla gazavâtnâme ve fetihnâme arasında hem akıncı gazalarını anlatması hem de akıncı beylerinin hayat tarzları hakkında doğrudan bilgiler vermesi sebebiyle çok önemlidir.[91]

2.9. Fetihnâmeler

İslam ve Türk-İslam devletlerinde fethedilen bölgeleri, kazanılan zaferleri bildiren mektup ve fermanlar ile bu fetihleri anlatan tarihi eserlerin geneline fetihnâme adı verilmektedir. Genel olarak sefirler vasıtasıyla ve ganimetlerle, bazen de savaşta öldürülenlerin başları ve esirlerle birlikte gönderilen fetihnâmeler dostlar için müjde, düşmanlar için ise bir tehdit niteliğindendir. Bu sebeple bu tarz eserlere "zafernâme", "beşâretnâme" bazılarına da "tehditnâme" adı verilmektedir.[92] İlk olarak XV. yüzyılda görülmeye başlayan bu tarz eserlerin sayısı XVI. yüzyıldan sonra artmıştır. Artık Fetihnâmeler olayın anlam ve önemine uygun ayet, hadis, Arapça, Farsça, Türkçe hikmet dolu ifade ve beyitler eklenerek kaleme alınmıştır. Ayrıca edebi olarak da dönemin dil özelliklerini gösteren önemli metinlerdir. Bu tarz eserler aynı zamanda tarihi olarak da

[89] Polat, Nazım H. "Levend, Agâh Sırrı", DİA, C.XXIII, Ankara 2003, s.149.

[90] Gazavâtnâmeler hakkında detaylı bibliyografik kaynaklar için Kürşat Şamil'in "Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi" makalesine bakınız.

[91] Sarıkaya, Meliha Yıldıran, "Sûzî Çelebi", DİA, C.XXXVIII, İstanbul 2010, s.5.

[92] Aksoy, Hasan, "Fetihnâme", DİA, C.XII, İstanbul 1995, s. 470.

önemli kaynaklar arasındadır.[93] Edebiyat tarihiyle ilgili bazı kitaplara da fetihnâme ismi verilmektedir. Bu tarz metinlerde geçen seferlerin başlangıçlarından sonlarına kadar geçen olayları ve bir şehrin bir kalenin alınmasını detaylı anlattığı için fetihnâme değil, gazavâtnâme, zafernâme, sefernâme ismini vermek daha doğru olmalıdır. Fetihnâme tarzı eserlerin resmî kaynağı saraylar olduğu için bu tarz eserler, fermanların edebi türü kabul edilebilir.[94]

Fetihnâmeler tarzında yazılan çok sayıda eser vardır. Bunlardan en önemlisi XV. yüzyılda yaşamış Kıvamî'nin yazdığı *Fetihnâme*'dir. Kıvamî'nin Fatih Sultan Mehmed'in seferlerinde yer aldığı ve bir Fetihnâme yazma arzusunu II. Bayezid'e söylediği anlaşılmaktadır. 28 bölümden oluşan eserin 25 bölümü Fatih Sultan Mehmed, geri kalan 3 bölüm ise II. Bayezid devrini anlatmaktadır. İlk olarak İstanbul'un fethi ile başlayan eser manzum-nesir olarak kaleme alınmıştır.[95] Bir başka Fetihnâme örneği de Lamiî Çelebi'nin (ö. 938/1532) Molla Cami'den çevirdiği *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserin sonuna yazdığı *Fethnâme-i Kal'a-i Moton* adlı eserdir. Lamiî Çelebi 1500 yılında Moton savaşına bizzat katılmıştır.[96] Ayrıca Barbaros'un yanında olan ve onun seferlerine katılan Murâdî'nin yazmış olduğu *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı kitap da Fetihnâme tarzındaki eserlerin en önemlilerinden birisidir. İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümü 1541 yılına kadar yaşananları, ikinci bölümü ise Barbaros Hayreddin Paşa'nın ölümüne kadar gerçekleşen olayları anlatmaktadır. Barbaros'un seferleri için tek orijinal kaynak olan bu eserden Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr* adlı kitabını hazırlarken faydalanmıştır.[97] Merâhî'ye ait *Fetihnâme-i Sefer-i Sigetvâr* adlı eserde Sigetvar Kalesi'nin fethini detaylı anlatan bir eserdir. Eserde Şehzâde Selim'in vefat eden babasının yerine geçmesi ve savaş sırasında ordu içindeki düzen gibi ayrıntılara yer verilmiştir.[98] Bu eserler dışında günümüze ulaşan ve üzerinde akademik çalışmalar yapılmış çok sayıda eser vardır. [99]

[93] Nuri Çevikel (2004)"Pîrî'nin Fethiyye-i Cezîre-i Kıbrıs'ının Viyana Nüshası" Belleten, C: 68, S:253, s.633.

[94] Aksoy, Hasan, a.g.m. s.471.

[95] Kayaalp, İsa, "Kıvâmî", DİA, C.XXV, Ankara 2002, s. 570.

[96] Duman, Filiz (2020). 14. Bölüm/XVI. Yüzyılda yazılan Fetihnâmeler ve Gazavâtnâmeler: Bibliyografya Çalışması". Yılmaz Kurt, (289-315). Ankara, Gece Kitaplığı, s.292.

[97] Galotto, Aldo, "Gazavât-ı Hayreddin Paşa", DİA, C.XIII, Ankara 1996, s. 437.

[98] Duman, Filiz (2020), a.g.m., s.288.

[99] Bakınız: Duman, Filiz (2020). 14. Bölüm/XVI. Yüzyılda yazılan Fetihnâmeler ve Gazavâtnâmeler: Bibliyografya Çalışması", Yılmaz Kurt, (289-315). Ankara, Gece Kitaplığı.

3. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU ve NESEBİ ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLER

3.1. Türk ve Yabancı Tarihçilerin Tezleri

Osmanlı Devleti, her zaman yerli ve yabancı araştırmacıların ilgisini çekmiş**,** hakkında en fazla kitap ve makale yazılan devletlerden birisi olmuştur. 400 atlı ve çadırdan müteşekkil bir beyliğin kısa sayılacak bir zamanda nasıl dünyaya hükmeden bir devlet seviyesine ulaştığı daima araştırılmıştır. Özellikle son yüzyılda yerli ve yabancı araştırmacılar Osmanlı Devleti'ni tanımak ve anlamak için eski yazı kitaplar üzerinde uzun yıllara dayalı çaba sarfetmişlerdir. Buna karşılık Osmanlıların ilk yüz yılı hâlâ tam olarak aydınlatılamamıştır. İlk dönem hakkındaki kaynakların eksikliğinden dolayı Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi hâlâ tarihçilerin uzlaşamadığı bir sorun olarak devam etmektedir.

M. Fuad Köprülü, Paul Wittek ve Fredrich Giese gibi erken Osmanlı dönemi hakkında araştırmalar yapan tarihçiler, Osmanlı Devleti'nin nüfus, kültür ve devlet açısından Türk-Selçuklu geleneğine dayandığını ileri sürmüşlerdir. Ancak ilk dönem Osmanlı tarihi rivayetleri, Osman Gazi'nin önderliği, siyasal dehası ve yeni bir devlet ve hanedan olduğu gerçekliğini yeterince açıklayamamıştır.[100] Anadolu Selçuklu Devleti'nden sonra, Anadolu'nun kuzey batısında ortaya çıkan ve 100 yıl bile sürmeyen bir zaman diliminde Balkanlar ve Anadolu'nun büyük bir kısmına hâkim olan Osmanlı Devleti'nin inkişafı, Orta çağ tarihçilerinin bıraktığı masallardan bir türlü kurtulamamış ve hâlâ bir bilinmez olarak kalmaya devam etmiştir. Bu muamma H.A. Gibbons'a (1880-1934) ait "*The Fondation of The Ottoman Empire*" adlı 1916 yılında çıkan kitaptan sonra doğu bilimciler arasında da münakaşa konusu olmuştur.[101] Osmanlı Devleti'nin orduları kısa sürede Avrupa, İran ve diğer Müslüman devletleri ürkütmüş, Osmanlı mimarları fethedilen yerlerde kent motifine uygun camiler, hanlar, köprüler yapmış, idarecileri Balkanlar ve Ortadoğu gibi karmakarışık etnik yapılı coğrafyaları idare etmeyi başarmıştır. Osmanlı Devleti'nden kalan yazılı belgeler, kayıtlar ve vakayinâmeler, tarihçiler tarafından satır satır incelenmiştir. Bu

[100] İnalcık, Halil (2010) *Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak*, İstanbul, Hayykitap, s.43.

[101] Köprülü, M. Fuad (2003) *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara, Akçağ yay., s.41.

incelemeler sonucunda kimi tarihçiler, objektifliğini korurken kimileri de ortaya koydukları çalışmalara kendi öznel bakış ve eğilimlerini yansıtmışlardır.[102]

3.1.1. Herbert Adams Gibbons'un "İslamlaşan Rum Tebaa ile İslam Olmuş Türkler" Tezi

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında Avrupa'daki tarihçilerin en fazla rağbet gösterdikleri görüşler, H.A. Gibbons'a aittir. Fuad Köprülü (1890-1966) bu görüşü eleştiriye bile değmeyecek kadar basit ve çürük bulmuştur.[103] Bu görüşe göre Osmanlılar Ertuğrul zamanında Moğol İstilasından kaçıp, I. Alâeddin devrinde Söğüt'te yerleşim hakkı verilen bir beyliktir.[104] Osman Bey zamanında küçük bir aşiret olarak yaşıyorlardı ve müşriktiler. Anadolu'ya geldikten sonra Müslümanlığı kabul ettiler. Daha sonra da komşuları olan gayr-i müslimler üzerine fetih hareketlerine giriştiler ve onları da zorla Müslüman yaptılar.[105] Başlangıçta 400 olan savaşçı sayısı, yapılan fetihlerle arttı ve bu sayı on katına ulaştı. Bundan sonra Osmanlı adı verilen yeni bir ırk ortaya çıktı; bu Türk ırkı değil, yapılan fetihler sonucu beyliğe katılan unsurların karışımıyla oluşan yeni bir ırktır**,** müşrik Türkler ve Hristiyan Rumlar tarafından ortaya çıkarılmış bir ırktır.[106] Osmanlı'nın nüfusunun kısa sürede artması Anadolu'dan gelen Türk göçleri ile değil, bu yeni kaynaşmayla ortaya çıkan durumun sonucudur.[107] Ayrıca Gibbons, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda köklü bir şekilde yerleşmesinin de en büyük etkisini devşirme sistemine bağlıyordu. Osmanlılar çocukları zorla devşiriyordu. Çocukların devşirilmesini engellemek için Balkanlardaki Rumlar ve Slavlar, istemeyerek de olsa İslamiyet'e giriyordu, böylece Balkanlarda köklü bir yerleşim sağlanmış oluyordu.[108]

---

[102] Finkel, Caroline, (2007) *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*, New York, Basic Books, (Çeviren: Zülal Kılıç (2014) *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300–1923*, İstanbul, Timaş Yayınları.), s.1.

[103] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s.42-43.

[104] Gibbons, Herbert Adams (1916), *The Foundation of the Ottoman Empire*, Oxford, Clarendon, press, (Çeviren: Ragıp Hulusi (1998) *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları.), s.18.

[105] Gibbons, Herbert Adams (1916), a.g.e, s.21-22.

[106] Gibbons, Herbert Adams (1916), a.g.e, s.23-24.

[107] Gibbons, Herbert Adams (1916), a.g.e, s.48.

[108] Gibbons, Herbert Adams (1916), a.g.e, s.65-66.

3.1.2. Köprülü'nün "Toplum Merkezli" Tezi

Fuad Köprülü, H.A. Gibbons'un bu tezine karşı gelmekte ve kabul etmemektedir. Ona göre Osmanlılar, Anadolu'ya ilk taarruz hareketlerini yapan Büyük Selçuklularla beraber gelmişler ve Anadolu'da yerleşim hakkı elde etmişlerdir. Dolayısıyla çok önceleri de Müslümanlardır.[109] Ayrıca Bizans'ın taht kavgaları altında ağır vergi yüküyle ezilen, hâlinden bıkmış gariban Rûm halkı da hoşgörü ve huzur arıyorlardı. Osmanlılardaki hoşgörü siyaseti ve inanç hürriyetini görünce canı gönülden Osmanlı tabiiyeti altına giriyorlardı. Bu dönemin siyasi olaylarına baktığımız zaman Müslüman ve Rumlar arasında dini hiçbir sorun ortaya çıkmamıştır.[110] İhtida meselesinde ise Rumların büyük sayılarla aynı anda İslamiyet'e girdikleri görülmemektedir. Osmanlıların Balkanlarda Rumlara muhtaç olduğunu da reddeden Köprülü, Balkan fetihlerinden sonra Osmanlı'nın şefkat ve müsamahasını gören insanların, isteyerek Müslüman olduklarını ifade etmektedir.[111] Ona göre Osmanlıların kısa sürede gelişmesi ve büyümesinde Gâziyân-ı Rûm, Bâcıyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm ve Ahi teşkilatının büyük önemi vardır.[112] Osmanlı Beyliğinin bulunduğu coğrafya, diğer beyliklerin Osmanlı'ya düşmanca bir tavır takınmamaları,[113] Bizans'ın içinde bulunduğu kargaşa, fethedilen yerlere Anadolu'dan getirilen Türkmenlerin ustalıkla yerleştirilmesi ve fethedilen toprağın fethedene tımar olarak verilmesi, fetih hareketlerini ve Osmanlı'ya katılımı arttırmıştır. O dönemde Avrupa'nın din savaşları ile uğraşması, ilk dönem Osmanlı hükümdarları olan, Osman Gazi, Orhan Gazi ve I. Murad'ın kişilikleri ile askeri ve siyasi dehaları da Osmanlı Devleti'nin kısa sürede gelişmesi ve büyümesinde etkili olmuştur.[114]

Köprülü'nün bu tezine destek veren ve geliştiren tarihçilerden birisi Halil İnalcık'tır (1916-2016). İnalcık, Osmanlı Beyliğinin bir devlet olarak kabul edildiği olayı Bizans ile yapılan Koyunhisar Savaşı (Bafeus Zaferi) olarak belirtir. 27 Temmuz 1302 tarihinde yapılan bu savaşla ile bir beylik bir devleti mağlup etmiştir. Bu da Osmanlı Beyliğinin, özellikle de Osman Bey'in diğer beyliklere karşı olan karizmasını yükseltmiştir.[115] Osman Gazi'nin bu başarısından sonra bölgede İslam uğruna mücadele eden Aygut Alp, Turgut Alp,

[109] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s. 97.

[110] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s. 102-103.

[111] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s. 105-106.

[112] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s.120.

[113] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e, s. 123.

[114] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s.127.

[115] İnalcık, Halil (2010), a.g.e, s.41.

Konur Alp, Hasan Alp, Akça Koca ve Samsa Çavuş gibi alplar Osman Bey'in etrafında toplanmıştır. Osman Bey'in ölümünden sonra da oğlu Orhan Gazi'ye itaate devam etmişlerdir.[116] Osman Bey'in bu zaferle kazandığı en önemli kazanım da şüphesiz İpek yolunun önemli bir kavşak noktası olan Hersek bölgesini ele geçirmesidir. Bu fetihle Osmanlılar ekonomik, sosyal ve siyasal alanda da kazanımlar elde etmiştir.[117] Osman Bey'in Gâziyân-ı Rûm, Ahîyân-ı Rûm, Bâcıyân-ı Rûm ve Abdalân-ı Rûm gibi toplumu örgütleyen sınıfları bir araya getirmesi de kısa sürede büyük devlet olmasında etkili olmuştur.[118] Ayrıca Osmanlıların Selçuklu Devleti'ne bağlı kalması, saray erkânı ile iyi ilişkiler kurması, diğer beylikler arasındaki mücadelelere girişmemesi, yönünü sadece Bizans üzerine çevirmesi de Osmanlı'nın gelişmesinde fayda sağlayan bir başka etkendir.[119] Bir başka etken de Moğol baskısından kaçan Türkmenlerin başarıyla Balkanlara yerleştirilmesidir. Bu durum Balkanlardaki fetihlerin kısa sürede yapılmasını kolaylaştırmıştır. Selçukluların da kullandığı bu yönteme "Surgun" adı verilmiştir.[120] Bizans'ın yıllarca hâkim olduğu Anadolu ve Balkanlar arasındaki toprakların jeopolitik etkisini ustaca kullanan Osmanlılar, uzun yıllar bu bölgelerde hâkim olmuştur.[121] *Kutadgu Bilig*'de yer alan Türk Beylik-Hanlık teorisini Selçuklularda olduğu gibi Osmanlılar da başarılı bir şekilde kullanmıştır.[122]

3.1.3. Joseph Freiherr Von Hammer-Purgstall'ın "Fetih Politikası" Tezi

Osmanlı tarihine dair eserleriyle tanınan Avusturyalı şarkiyatçı Joseph Freiherr Von Hammer-Purgstall (1774-1856) Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında şu görüşlere yer vermektedir: Osmanlı Devleti'nin özellikle Balkanlarda hızla hâkimiyet kazanmasında en önemli etken, başarılı bir fetih politikası izlemesidir. Osmanlı fetihlerde iki aşamalı bir yol izlemiştir. İlk olarak, alınması düşünülen yerlerde genel bir hâkimiyet kurulur, bölge halkı ile yakın ilişkiler başlatılırdı; daha sonra, orada bulunan idare ile ilişkiler geliştirilir ve onların Osmanlı hâkimiyeti altında olduğu kabul ettirilirdi. Bu aşamadan sonra ikinci yol uygulanmaya başlanırdı; arazi defterleri tutularak nüfus ve gelir durumu tespit edilir, Tımar

[116] İnalcık, Halil (2010), a.g.e, s.47-48.

[117] İnalcık, Halil (2010), a.g.e, s.96.

[118] İnalcık, Halil (2010), a.g.e, s.74.

[119] İnalcık, Halil (2010), a.g.e, s.83.

[120] İnalcık, Halil (2007), *Osmanlılar – Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, İstanbul, Timaş Yayınları, s.58.

[121] İnalcık, Halil (2007), a.g.e, s.229.

[122] İnalcık, Halil (2007), a.g.e, s.261.

sistemi uygulanarak da bölgenin kontrolü ele geçirilirdi. Bu sistem sayesinde Osmanlı Devleti, en ücra köşelerde bile hâkimiyetini kolayca gösterir ve fetihler kalıcı olurdu.[123] İlk dönemlerde civardaki beyler ve tekfurlarla yapılan ittifaklar ve yardıma ihtiyacı olanların yardımına koşması, Osmanlıları bölgenin güçlü bir beyliği hâline getirmiştir. Daha sonraki dönemlerde bazı beyliklerin hatta Bizans'ın bile iç işlerine karışılmıştır. Örneğin Orhan Bey, Bizans'taki taht mücadelesine bizzat dâhil olmuş, Süleyman Paşa'nın yardımlarıyla Kantekuzeonus'un tahta çıkmasını sağlamıştır.[124]

Osmanlıların etkili bir başka politikası da fethettiği bölgede Hristiyan askeri birlikler oluşturması ve onlara bölgede ayrıcalık vermesidir; bu uygulama ile bölgede Osmanlı'ya karşı yapılacak herhangi bir ayaklanma önlenmiş oluyordu.[125] Yine Osmanlı'nın "istimâlet"[126] politikası da bölge hâkimiyetinde ve fetihlerin kalıcı olmasında etkili olmuştur. Buna göre Osmanlılar yeni fethettikleri yerlerde din, dil ırk ayrımı yapmamış, isteyenin istediği gibi yaşamakta özgür olduğunu deklare etmiş, onların can, mal ve namuslarının devlet koruması altında olduğunu bildirmiştir. Bu durum da insanların devlete bağlılıklarını arttırmış, insanların kalbini İslam dinine ısındırmıştır.[127] Osmanlı'nın uyguladığı bir diğer başarılı politika da iskân hareketleridir. Anadolu ve Rumeli'deki halk, rızaları alınıp karşılıklı olarak iskân edilirdi. Ayrıca Moğol zulmünden kaçan ve Osmanlı'ya sığınan Türkmen kabileleri de Balkanlara ustaca yerleştirilmiştir. Bu sayede buraların Osmanlı yurdu olması sağlanmıştır. Orhan Bey zamanında Karesi bölgesindeki halk, Yıldırım Bayezid zamanında Menemen Yörükleri, Fatih Sultan Mehmed zamanında da Sinop bölgesindeki halkın Rumeli'ye yerleştirilmesi bunlara örnektir.[128] Ayrıca Osmanlıların özellikle ilk beyleri olan Osman Gazi, Orhan Bey ve Sultan I. Murad'ın firasetli ve dirayetli oluşları ile liderlik özellikleri de Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve kısa sürede büyüyüp gelişmesinde etkili olmuştur. Özellikle kuruluş aşamasında akıllı bir siyaset güdülmüş, fetih hareketleri yavaş yavaş olmuştur. Önce müttefiklik kurulmuş, sonra

[123] Hammer, Joseph Von (1833) *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Wien, C. A. Hartleben, (Çeviri: İ. Acarken (2000) *Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul, Söğüt Yayınları, s. 34.

[124] Hammer, Joseph Von (1833), a.g.e., s.22.

[125] Hammer, Joseph Von (1833), a.g.e., s.24.

[126] Sözlükte "meylettirme, cezbetme, gönül alma" olarak geçen istimâlet, Osmanlı tarihlerinde "halkı ve özellikle gayr-i Müslim tebaayı gözetme, onlara karşı hoşgörülü davranma, raiyyetperverlik" anlamında kullanılmıştır. Bakınız: İlgürel, Mücteba, "İstimâlet", DİA, C.XXIII, İstanbul 2001, s. 362-363.

[127] Hammer, Joseph Von (1833), a.g.e., s.25.

[128] Hammer, Joseph Von (1833), a.g.e., s.26

da fetih gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti dini kurumların oluşturulması, sosyal tabakaların belirlenmesi, idari yapıların tesisinde oldukça titiz davranmıştır. Osmanlı'nın bu tarz siyaseti benimsemesi çok büyük bir coğrafyada uzun yıllar hâkim kalmasında etkili olmuştur.[129]

3.1.4. Wittek 'in "Gazî veya Gazâ" Tezi

Paul Wittek'tin (1894-1978) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkin faktörün "Gazî veya gazâ tezi" olduğunu ortaya koyduğu görüş, Türk tarihçiler tarafından kabul görse de bazı Avrupalı tarihçiler bu teze karşı çıkmışlardır.[130] Bu teze göre, Osmanlı Devleti'nin kısa sürede büyük bir devlet olmasının temel sebebi, İslam mücahitleri olan gazilerin varlığıdır. Bizans topraklarının cazibesine kapılan gaziler, Osman Gazi, Orhan Bey, I. Murad ve Bayezid'in küçük devleti için mücadele etmişlerdir. Paul Wittek'in bu tezi dayandırdığı en önemli belge ise Orhan Gazi'ye ait 1337 tarihli kitabedir.[131] Bursa'da Şehadet Camii'nde yer alan bu kitabede "*el-emîrü'l-kebîri'l-muazzam el-mücâhid sultânü'l-guzât ... şücâü'd-dünyâ ve'd-dîn ... bahâdır-ı zamân Orhan b. Osman*" yazmaktadır.[132] Fakat bir dilbilimci olan Profesör Şinasi Tekin (1933-2004) bu kitabenin kesinlikle orijinal olmadığını, 1417 veya daha sonra yazılan bir kitabeden taklit edildiğini belirtmiştir.[133]

Wittek'e göre gazi devletin amacı ganimet elde etmek ve askeri fetihler yapmaktır.[134] Paul Wittek'in Osmanlıların Kayı boyundan gelmediğine dair tezine M. Fuad Köprülü karşı çıkarken, onun "gazâ tezi"ni ne Fuad Köprülü ne de başka tarihçiler hiç sorgulamamıştır.[135] Paul Wittek'in bu görüşünün temeli 9. yüzyılda Maveraünnehir ve Horasan'da ortaya çıkan gazâ ve gazilik anlayışıdır. Selçuklu Devleti'nin uç sınırında Bizans gibi bir ülkeye komşu iseniz gazâ ve cihat anlayışınız güçlü olmalıdır. Bizans ve Hristiyanlarla yapılan savaşlar diğer Müslümanlar karşısında Osmanlı'ya bir meşruiyyet

[129] Hammer, Joseph Von (1833), a.g.e., s. 27.

[130] Akpınar, Turgut, "WİTTEK, Paul", DİA, C.XLIII, İstanbul 2013, s. 164.

[131] Emecen, Feridun M. (2010), *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, s. 76-77.

[132] İnalcık, Halil, "Orhan", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, s. 383.

[133] Emecen, Feridun M. (2010), a.g.e, s. 77.

[134] Jennings, R.C. (1986) "Some thoughts on the Ghazi-thesis," Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morganlandes Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morganlandes, Vol. 76, (Çeviri: Salih Pay (1998) "Gazi Tezi Üzerine Bazı Düşünceler", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, C:7, S:7, s.661-662.

[135] Öz, Mehmet (1999) "Bir Cihan İmparatorluğu'nun Doğuşu ve Gelişimi", Kebikeç Dergisi, S:7-8, 1999, s.13.

sağlamış ve insanları arkasından sürüklemesinde etkili olmuştur.[136] Ayrıca Wittek, Osmanlı'nın kuruluşunda ve gelişmesinde Türk ve İslam gelenekleri ile daha sonra Osmanlı Devleti'ne katılan farklı uyrukların Osmanlı Millet sistemi içerisinde uyum sağlamalarının ve özgürce yaşamasının da etkili olduğunu savunmuştur.[137] Amerikalı Osmanlı tarihçisi olan Ronald C. Jenings (1942-1996), Paul Wittek'in gazâ tezini reddetmektedir. İlk dönem Osmanlılarının özellikle de Osman Bey'in Hristiyan savaşçı gruplarla ve dönemin Bizans tekfurlarıyla olan ilişkilerini göz önünde tutarak Orhan Bey'in bir Hristiyan İmparatorluğun damadı olduğunu, gazâ tezinin genel geçer bir yönünün olmadığını iddia eder.[138]

3.1.5. Colin İmber'in "Kara Delik" Tezi

Paul Wittek'in gazâ tezine en fazla karşı çıkanlardan biri de Colin İmber'dir. Wittek'in Alman nasyonalizminden etkilendiğini savunur ve o dönemin kaynaklarına inanmadığını ifade eder. Paul Wittek'in Nasyonalist teoriyi Osmanlı tarihine uyguladığını iddia eder. Ona göre Osmanlılar milliyetçi bir devlet değil, hanedan devletidir. Ortaya çıkan karışıklığın sebebi XV. asır müellifleridir ve de özellikle Ahmedî'dir.[139] "Kara delik" tezini ortaya atan Colin İmber'e göre Osmanlı'nın kuruluşuna dair kaynaklar, efsaneler ve ideolojik yaklaşımlarla doludur. Bu nedenle kuruluşa dair sorulara doğru cevap vermek mümkün değildir.[140] Kaynaklar devlet tarafından yazdırılmıştır, bilimsel çalışmalara malzeme olamazlar, anlatılanların çoğu hikâyedir ve sonradan ortaya çıkmıştır.[141] Halil İnalcık, Colin İmber'in bu görüşüne karşı çıkmaktadır. Ona göre bu düşüncenin arka planında ideolojik ve maksatlı bir bakış vardır. Colin İmber'in bir misyonerin oğlu olması onun bu tür çarpıtmalar yapmasında önemli bir etkendir. Kuruluş dönemi rivayetlerinin tamamını efsane olarak nitelendirmek "işin kolayına gitmek"ten başka bir şey değildir.[142]

---

[136] Uğur, Yunus (2005) Osmanlı Kuruluş Tartışmaları, TAM-Tarih Okumaları, Değerlendirme. <Https://www.bisav.org.tr/Bulten/5/57/osmanli_kurulus_tartismalari> s.e.t. 19.09.20.

[137] Akpınar, Turgut, a.g.m., s. 164.

[138] Doğan, Hakan (2014) "Yerli ve Yabancı Literatürde Kuruluşu Tartışılan İmparatorluk: Osmanlılar", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:4, S:1, s.170.

[139] Emecen, Feridun M. (2010), a.g.e, s. 78.

[140] Aytekin, E. Atilla /Atılgan, Gökhan/Ozan, Ebru Deniz/ Saraçoğlu, Cenk/ Şener, Mustafa/ Uslu, Ateş, Yeşilbağ, Pınar (2015) *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul, Yordam Kitap, s.15.

[141] Sarıkaya, Reyhan (2005) Osmanlı Kuruluş Tartışmaları, TAM-Tarih Okumaları, İstanbul, Bilim sanat vakfı., s.5.

[142] Yılmaz, Hakan (2016) "Müverrihler Semâsının Gurûb Eden Güneşi: "Şeyhü'l-Müverrihîn" Halil İnalcık (1916-2016)", Akademik İncelemeler Dergisi, C:11, S:2, s. 222.

İnalcık'a göre Colin İmber, mevcut kaynaklardan bir şey çıkmaz yargısına vararak hataya düşmüştür. Bazı yeni çalışmaların gösterdiği gibi eski kaynakları objektif bir şekilde yeniden değerlendirmek mümkündür.[143]

3.1.6. Rudi Paul Lindner'in "Yağma Düzeni" Tezi

Paul Wittek'in tezine karşı çıkan bir başka araştırmacı da Rudi Paul Lindner'dir. O kuruluş dönemi siyasetinin gazâ değil yağma düzeni üzerine kurulduğunu iddia eder. Ona göre Osmanlılar, göçebe Türkmenlerin 13. yüzyılda batıya doğru yayılması neticesinde ortaya çıktı. Bizans'ın aleyhine olan bu gelişme ilk olarak yağma hareketleri şeklinde devam etti. Yağmacılık Türklerin hayatlarının bir parçasıydı, göçebeler hayatlarını devam ettirmek için hayvancılık ve yağmacılık faaliyetleri yapmak zorundaydı; Bizanslıların iddia ettiği gibi yağmacılığın din ve siyasetle ilişkisi yoktu, göçebe hayatın doğal bir sonucuydu.[144] Paul Lindner, Osmanlıların, Orhan Gazi döneminin ortalarına kadar yağma ile geçindiklerini, daha sonra yerleşik hayata geçerek diğer beyliklerden ayrıldıklarını belirtir. İlk dönemde Hristiyanların orduda ve yönetimde bulunmasını gaza ruhuna aykırı gören Paul Lindner, İslam'dan çok Şamanizm savaşçıları nitelemesinde bulunmaktadır.[145] Osmanlıların kabile tarzı bir kökten geldiğini iddia eden P. Lindner, sınırların gelişmesiyle toplum ve devletin bazı yapılara ihtiyaç duyduğunu ve kabileciliğin geri planda kaldığını anlatır. Osmanlıların ilk olarak kan bağıyla değil çıkar amaçlı bir aşiret tarzı yapılanması olduğunu iddia eder. Bu yapı yağma ve silah gücüyle devam etmiş, imparatorluk kurulunca da bu yapıdan uzaklaşılmıştır.[146]

3.1.7. Colin Heywood'un "Karadeniz'in Kuzeyi" Tezi

Colin Heywood, Gazâ tezini reddeder ve Osmanlı'nın kuruluşunda en önemli faktör olarak Karadeniz'in kuzeyindeki Moğol coğrafyasını gösterir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Türk-İslam çevrelerine değil Karadeniz'in kuzeyini içeren bir coğrafyaya

[143] Aytekin, E. Atilla /Atılgan, Gökhan ve diğerleri, s.16.

[144] Rudi Paul Lindner (1983) *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Bloomington, Indiana University Press, (Çeviri: Müfit Günay (2005) *Orta çağ Anadolu'sunda göçebeler ve Osmanlılar*, Ankara, İmge Yayınları.), s.34-35.

[145] Sarıkaya, Reyhan (2005), a.g.m., s.5.

[146] Doğan, Hakan (2014), a.g.m., s.168-169.

bakılmalıdır. Ne sorusundan ziyade nasıl sorusuna odaklanılmalıdır.[147] Bu teze göre Osmanlılar, 1299 yılında Altın Ordu hanı Nogay'ın ölümünden sonra, önce Kırım'dan güneye daha sonra da Anadolu'ya göç etmişlerdir. Buna göre ilk Osmanlıların şekillenmesi, Altın Ordu ve İlhanlılar arasındaki kısa süreli savaşla olmuştur. Boğaziçi'nden Kafkaslar yoluyla Harezm'e kadar uzanan hat üzerindeki güç çarpışması sonucunda Bizans veya Moğol kökenli Karesililerle Osmanlılar arasındaki ilişkiye yeniden bakılmalıdır. [148]

3.1.8. Ömer Lütfi Barkan'ın "Karışma ve Kaynaşma" Tezi

Ömer Lütfi Barkan (1902-1979) Osmanlı'nın kuruluşunu, karışma ve kaynaşma olarak açıklar. Barkan'a göre, fetih ve işgallerin sonunda karşı karşıya gelen iki ayrı millet birbirlerine üstün gelmeye çalışmışlar, biri diğerine kendi dili ve dinini kabul ettirmiştir. Bu mücadelenin sonucunda Osmanlılar bölgede bir Türk-İslam imparatorluğu kurmuştur. Bu mücadelenin kazanılmasında en önemli etkiye sahip zümre de dervişler ve alperenlerdir. Dervişler ve alperenler bir nevi misyonerlik faaliyetleri yaparak bölgede Osmanlı hâkimiyetinin kurulmasını sağlamıştır.[149]

"*İki Cihan Âresinde*" kitabıyla kuruluş tartışmalarına dâhil olan Cemal Kafadar, Ömer Lütfi Barkan'ın karışma ve kaynaşma tezine destek vermiştir. Wittek'in gaza tezinin etkili olabileceğini söyledikten sonra, kuruluşu tek bir argümana bağlamamıştır. Ona göre bir imparatorluğun ortaya çıkmasında, toplumsal çatışma, ticaret, nüfus yapısı, göçebeler ve yerleşikler arasındaki ilişkiler gibi sosyal ve ekonomik diğer etkenler önemlidir. Yani toplumu birleştiren tüm dinamikler kuruluşta etkili olmuştur.[150]

3.1.9. Friedrich Giese "Ahilik Faktörü" Tezi

Osmanlı tarihiçisi Friedrich Giese kuruluşta en etkili unsurun bölgede yaygın olarak ticaretle uğraşan Ahiler olduğunu söyler.[151] Osman Gazi'nin kayın pederi Şeyh Edebalı ve

[147]Demirci, Süleyman (2013) "Erken Dönem Osmanlı Tarihi 'Kara Bir Delik/A Black Hole'mi? Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu 'Gazi/Gaza' İdeolojisi ile İlgili Tartışmalar", History Studies, cilt. C:5, S:1, s. 91.

[148] Doğan, Hakan (2014), a.g.m., s. 169.

[149] Barkan, Ömer Lütfi (1943) "Tarih, Felsefe ve İçtimaiyat; Osmanlı İmparatorluğunun Teşekkülü Meselesi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi C:1, S:2, s.343-356.

[150] Kafadar, Cemal (2010) *İki Cihan Âresinde*, Ankara, Birleşik Yayınevi, s.70.

[151] Divitçioğlu, Sencer (2000) *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu*, 2. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. s.17.

Osman Gazi'nin silah arkadaşlarının çoğu Ahi teşkilatına üyeydiler. İlk Osmanlı hükümdarları, dönemin bu kuvvetli dini teşkilatını yardımcı olarak kullanmış, ilk askeri teşkilatı olan yaya teşkilatında ve Yeniçeri ocağında ahilerin bazı kıyafetlerine yer vermişlerdir.[152]

3.1.10. Mustafa Akdağ'ın "Marmara İktisadi Ünitesi" Tezi

Mustafa Akdağ (1913-1973), Osmanlı'nın kuruluşunda "Marmara İktisadi Ünitesi" adını verdiği bir sistemin etkili olduğunu iddia eder. Ona göre Bilecik-Bursa hattının doğusundaki yaylalarda yaşayan Türkler ile batıdaki Bizanslı Rum sanayicilerin bir araya gelmesi, alışveriş yapması, Bizans ve Selçuklu devletlerinin anlaşmazlığı nedeniyle sağlanamıyordu. Selçuklu Devleti'nin ortadan kalkmasından sonra bu bölgeye hâkim olan Osmanlılar, bölgede siyasi birliği sağlamış, Rumlar ile Türkler arasındaki ticaret canlanmıştır. Bu durumun sonucu olarak iki tarafta canı gönülden Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.[153]

3. 2. Osmanlıların Nesebi Hakkında Bazı Mülahazalar

3. 2. 1. Osmanlı'nın Nesebi Problemi

Kamus-i Türki'de "ensâb, soy, ecdâd silsilesi" olarak ifade edilen neseb[154] kelimesinin en bilinen tanımı "bir çocuğun, annesi, babası, nineleri ve dedeleri arasındaki soy bağını ifade" etmektedir.[155] Neseb, ailenin temellerini sağlamlaştıran, güçlü tutan önemli bir dayanaktır; neseb, aile fertleri arasında sevgi ve saygıyı arttırması nedeniyle değerli bir argümandır. Pek çok devlet kendi nesepleri ile övünmek, ona dayanarak yönetimleri altındaki halk ve diğer devletlere karşı bir meşruiyet kurmak isterler ve siyasetlerini bu minvâl üzere yürütürler.

---

[152] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s.50.

[153] Akdağ, Mustafa (1950) "Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", Belleten, C:14, S:55, s. 326.

[154] Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989, s. 1459.

[155] Dönmez, İbrahim Kâfi, "Neseb", DİA, C.XII, İstanbul 2006, s. 573.

Osmanlı Devleti hakkında kuruluş tartışmaları dışında, üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biri de Osmanlı'nın nesebi konusudur. Oğuzlar ve Oğuzların bir boyu olan Kayılar gerçekten Osmanlıların ataları mıdır, Anadoluya nereden ve ne zaman gelmişlerdir, Ertuğrul Bey'in babası aslında kimdir, nerede vefat etmiştir? Bu tarzdaki sorulara hala cevaplar aranmaktadır. Osmanlıların nesebi hakkında yazılan en önemli kitaplar şüphesiz silsilenâmelerdir. Bu kitapların en meşhuru Osmanlı'nın nesebine yer veren ve verdiği her ismi detaylı bir şekilde açıklayan Hasan Bayatî'ye ait *Câm-ı Cem-âyîn* adlı eserdir. Hasan Bayatî bu eseri, Cem Sultan'ın emriyle yanında bulundurduğu bir Oğuznâme'den yazmıştır. Eserde Osmanlıların atalarından ve Kayı boyunun önderlerinden söz edilmiştir.[156] *Câm-ı Cem-âyîn* adlı eserde verilen bilgilere günümüzde şüphe ile bakılmaktadır. Bu eser gibi Osmanlıların nesebine yer veren çok sayıda çalışma vardır. Fakat bu kitaplarda var olan bilgilerde netlik ve standart yoktur. Ertuğrul Bey'in babası, Kayıların Anadolu'ya ne zaman ve kimin idaresinde geldikleri kesin olarak tespit edilememiştir. Osmanlıların ilk yıllarını anlatan vakayinâmeler de tam değillerdir. Sonraki yıllarda yazılan Tevârîh-i Âl-i Osmân'ların kaynakları da bu eserlerdir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında verilen bilgilerin güvenirliği hala sorgulanmaktadır. Tevarih-i Âl-i Osmân kitaplarının çoğunda anlatılan Süleyman Şah hadisesi de tam olarak aydınlatılamamıştır. Türk Tarihinde bilinen iki tane Süleyman Şah vardır. Birisi Anadolu Selçuklularının kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman Şah diğeri de Ertuğrul Bey'in babası olarak bilinen Süleyman Şah'tır. Bu karışıklığın sebebi muhtemelen sözlü kültürün Türklerde yaygın olmasıdır. Ertuğrul Bey'in babasının kim olduğu meselesi tartışılmaya devam edilecek gibi görülmektedir.

3. 2. 2. Ertuğrul Gazi'nin Babasının Kim Olduğu Meselesi

Osmanlıların ilk yılları ile ilgili bilgilere Rum tarihçileri ve Selçuklu vak'anüvislerinin eserlerinde rastlamaktayız; fakat bu kişilerin eserlerinde Ertuğrul Bey'den bahsedilmemektedir**.** Bu nedenle bu kitaplar, Ertuğrul Bey'in atalarından da bahsetmezler. Ertuğrul Bey'in adının geçtiği ilk eserler, ondan hayli ileri tarihli olup yaklaşık yüzyıl sonra kaleme alınan eserlerdir. Nitekim Ertuğrul Bey'den bahseden ilk çalışma Muhammed b. İbrâhim Cezerî'ye (ö. 739/1338) ait *Tarihü'l-İslâm* adlı kitaptır. Osman Bey tarafından yapılan Bilecik fethinin anlatıldığı bölümde Osman Bey'in babasının adı olarak "Erdukrul"

[156] Özcan, Abdulkadir, "Câm-ı Cem-Âyîn", s.43.

ismi kaydedilmiştir. Daha sonraki dönemde Ertuğrul Bey'in babasını tespite vasıta olacak en eski kayıtlara on dördüncü asır sonları ve on beşinci asır başlarında rastlanır. Şair Ahmedî'nin *İskendernâme*'si ve Yazıcızâde Ali'nin *Âl-i Selçuk* adlı eserlerinin I. Alâeddin Keykubat kısmında Ertuğrul Bey ile ilgili bilgiler yer alır. Alâeddin Keykubat'ın Rum sınırlarını Kayı'dan Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gökalp'e verdiğine dair kayıtlar vardır. Bu kayıtlardan hareketle bazı tarihçiler Ertuğrul'un babası olarak Gündüz Alp'i kabul etmişlerdir.[157]

Âşıkpaşazâde (ö. 889/1484'ten sonra) *Tevârîh-i Âl-i Osmân* isimli meşhur eserinde "Osmanoğulları soyunun adları" kısmında Osmanlıların nesebini, Nuh Peygamber'in oğlu Yâfes'e daha sonra Oğuz'a dayandırır. Bu silsilede Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Bey, onun babası Süleyman Şah, onun da babası Kaya Alp'tir. Bu silsilede Kayı ismine yer verilmemiştir.[158] Ali Emîrî (1857-1924) tarafından neşredilen Hasan b. Mahmûd Bayatî'ye ait olan 886 (1481) yılında telif edilen, *Câm-ı Cem-âyîn* adlı Osman Devleti'nin silsilesini isimleriyle açıklayan eserde Bayatî, Osmanlıların nesebini Kayılara, oradan Oğuz'a, son olarak da Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e götürür. Eserde Oğuz Han'ın oğlu Gün Han, Gün Han'ın oğlu da Kayı Han'dır. Müellif Osmanlı silsilesinde yer alan her ismi açıklamaya çalışmıştır. Gün Han maddesinin dipnotunda Osmanlı Silsilesini Gökalp'ten yürütenlere önce Oğuznâme'ye bakmalarını söyleyerek İbn Kemal tarihinde yer alan ve Osman Gazi'ye ait olduğunu iddia ettiği "*Benim aslım güneştir*" ibaresini hatırlatmaktadır.[159] Eserde Osman Gazi'nin Babası olarak Ertuğrul Gazi, onun babası Süleyman Şah, onun da babası Kaya Alp'tır.[160]

Oruc bin Âdili'l-Kazzâz'a ait (ö. 908/1503'ten sonra) *Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı kitapta Osmanlıların nesebi Hz. Nuh'a dayanır ve oğlu Yâfes'ten Osman Gazi'ye kadar devam eder. Onun eserinde verdiği silsilenâmede Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Bey, onun babası Süleyman Şah ve onun da babası Kaya Alp'tir. Oğuz Bey'in de yer aldığı silsilenâmede Oğuz Bey'in oğlu Gök Alp'e yer verilir ama Kayı Alp'ten bahsedilmez.[161] Oruç b. Âdil eserinde Haman şehrinde Süleyman Şah'a bağlı yörük taifesinin olduğunu, şehir harap olunca Acem vilayetinden Rum vilayetine gittiklerini anlatır. Önce Erzurum,

[157] Sarı, Eren (2016), *Fotoğraflarla Osmanlı,* Antalya, Net Medya Yayıncılık, s.67.

[158] Âşıkpaşazâde (2003), a.g.e, s. 53.

[159] Bayatî, Hasan b. Mahmûd. *Câm-ı Cem-âyîn İsmiyle silsilenâme-i Selâtin-i Osmâniyye*, nşr: Ali Emiri, Dersaadet (İstanbul), Kader Matbaası, (1331/1912-13), s.22.

[160] Bayatî, a.g.e., s.40-44.

[161] Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, Nşr. Franz Babinger, Hannover: Lafar, 1343/1925, s.4.

Erzincan ve Amasya'ya geldiklerini ve çokça gaza yaptıklarını belirtir. Daha sonra Halep'e geldiklerini Caʿber Kalesi yakınlarına yerleştiklerini, Fırat Nehri'ni geçmek isterken Süleyman Şah'ı at teptiğini ve Fırat nehrine düşerek şehit olduğunu, Caʿber Kalesi'nin önüne defnedildiğini ve mezarına da Türk mezarı dendiğini anlatır. Diğer Tevârîh-i Âl-i Osmânların aksine Oruç b. Âdil, Süleyman Şah'ın üç oğlu olduğunu bunlardan Sungur Tekin ve Gündoğdu'nun doğuya, Ertuğrul Bey'in de Pasinlere yakın Küçük Sürmeli Çukuru'na yerleştiklerini söyler.[162]

Mehmed Neşrî (ö. 926/1520 [?]) *Cihannüma* adlı eserinde Osmanlı soy kütüğüne yer vermektedir. Oğuz boyunu, Hz. Nuh ve oğlu Yâfes'e götürür. Oğuz'un oğlu Gökalp'tir. Genel şecerelerde olduğu gibi Ertuğrul'un babası Süleyman Şah, onun babası da Kaya Alp'tir.[163] Bu şecerede Kayı ismine yer vermez**,** ama "*evlâd-ı Oğuz Hân ve Ensâb-ı Oğuz hân beyânındadır*" kısmında Oğuz Han'ın altı oğlu olduğunu söyler. Adlarını Günhan, Ayhan, Yıldızhan, Gökhan, Takhan ve Dingizhan olarak belirtir, daha sonra da verdiği isimlerin evlatlarını tek tek sayar. Günhan'ın oğulları olarak, Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli isimlerine yer verir.[164]

Müneccimbaşı Ahmed Lütfullah (ö. 1113/1702) tarafından yazılan *Câmiʿu'd-Düvel* adlı Arapça eserde de Osmanlı'nın nesebine yer verilmiştir. Ertuğrul Gazi'nin nesebi hakkında ihtilaf olduğunu söyleyen Müneccimbaşı Ahmed, iki tane şecere vermektedir. Bu neseplerden ilki İdrîs-i Bitlisî, Müverrih Rûhî ve Hoca Saadeddin'in de verdiği neseptir. İlk nesebe göre, Osmanlıların soyu Ays b. İshak b. İbrâhim'e ulaşır. Oğuz ismine yer verilen, Kayı ismine yer verilmeyen şecerede Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah, onun da babası Kaya Alp'tir. Şecerede Kayıhan ismine yer verilmiştir, Kayıhan, Oğuzhan'ın dedesidir. Diğer şecerelerden farklı olarak Hz. Nuh'un oğlu Hz. Yâfes'e yer verilmemiştir.[165] Müneccimbaşı'nın verdiği ikinci nesepte de Osmanlıların soyu Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e dayanır. Bu nesepte de Kayıhan ismine yer verilir ve Kayıhan, Oğuz Han'ın dedesidir; Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah, onun babası da Kaya Alp'tir. Müneccimbaşı Ahmed**,** Kayı boyundan ziyade Kayıhanlı kabilesinden bahseder. Kayıhanlı denilen kişi Hz. Nuh'un oğullarındandır.[166] Yazar, tarihçi Rûhî'nin rivayetine yer verir. Rivayete göre Kayıhanlılar,

[162] Oruç b. Âdil, a.g.e, s.6.

[163] Mehmed Neşri, a.g.e, s.55.

[164] Mehmed Neşri, a.g.e., s.13.

[165] Müneccimbaşı Ahmed B. Lütfullah, *Câmiʿü'd-Düvel: Osmanlı Tarihi,* 1299-1481, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul, Akdem Yayınları, 2014, s. 73.

[166] Müneccimbaşı, a.g.e., s.74.

Moğolların saldırısından sonra Ankara civarındaki Karacadağ'a yerleşmişler, başlarında da Kabık Alp vardır. Kabık Alp ölünce yerine Sarkuk Alp, o da ölünce Gökalp geçmiştir. Gökalp Şaraphane'de vefat edince Gündüz Alp obanın başına geçti. Gündüz Alp kâfirlerle savaştıktan sonra Selçuklu sınırına yerleşti. Söğüt'e yakın Saray denilen bir yerde vefat edince de yerine Ertuğrul Bey geçti. Bu duruma göre Ertuğrul Bey'in babası Gündüz Alp'tir. Müneccimbaşı, bu rivayetin diğer rivayetlere muhalif olduğunu ve tartışılması gerektiğini söyler.[167]

Hoca Sâdeddin Efendi (ö. 1008/1599), *Tâcü't-Tevârîh* adlı eserinde Osmanoğulları'nın ulu atası Kayı Han'ın, Selçuklularla Maveraünnehir'e beraber geçtiğini ve Mahan şehrine yerleştiğini belirtir. Cengiz'in bu bölgeye tasallutu başlayınca, Ahlat'a yerleştiklerini, Moğolların buraya da gelmeleri sonucunda Kayıların Beyi olan Kayı Alp oğlu Süleyman Şah'ın beraberindekilerle beraber Rumeli'ye göçtüğünü ifade eder. Burada yazar Neşrî tarihinde bulunan bilgilere yer verir. Kayıların önce Erzincan'a geçtiklerini Moğol tehlikesi geçince de Halep'e hareket ettiklerini, Süleyman Şah'ın Caʿber Kalesi önündeki Fırat nehrini geçerken atıyla birlikte boğulduğunu belirten yazar**,** bundan sonra Süleyman Şah'ın dört oğlundan Sungur Tekin ve Gündoğdu'nun asıl yurtlarına döndüklerini, Ertuğrul ve Dündar Bey'lerin de din yolunda mücadele etmek için Pasin Ovasındaki Sürmeli Çukur bölgesini yurt tuttuklarını ifade eder.[168]

Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Târihi (*Hayrullah Efendi Târihi)* olarak bilinen eserin müellifi olan Hayrullah Efendi (1818-1866), Osmanlıların nesebi hakkında derin bir tahkikat yapmıştır. Kitabın "*Âl-i Osmân'ın ecdâd-ı 'azamânına dâir biraz tahkîkât*" bölümünde İlhanlıların resmî dininin İslâmiyet olmasını sağlayan İlhanlı hükümdarı Gâzân Han'ın (1295-1304) veziri Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin *Câmiʿu't-tevârîh* adlı eserinden, Kemalpaşazâde'nin (ö. 940/1534) *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ından, Âlî Mustafa Efendi'nin (ö. 1008/1600) dünya tarihi olarak kaleme aldığı eseri *Künhü'l-ahbâr*'ından, Karamânî Mehmed Paşa'nın (ö. 886/1481) *Osmanlı Tarihi*'nden, Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin (ö. 1068/1658) *Târîh-i Solakzâde*'sinden, Nazmîzâde Murtaza Efendi'nin (ö. 1136/1723) 1718 yılına kadar Osmanlı dönemi Bağdat valilerini ve tarihini konu alan eseri olan *Gülşen-i Hulefâ*'sından, Çeşmîzâde Mustafa Reşîd'in (ö. 1184/1770) *Çeşmîzâde Târihi'*nden, İbn Ebü's-Sürûr el-Bekrî'nin (ö. 1087/1676) *Dürerü'l-esmân fî asli menbaʿi Âli ʿOsmân*'ından,

[167] Müneccimbaşı, a.g.e., s.75.

[168] Hoca Sadettin Efendi. *Tacü't-Tevârîh*, Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt: I,1992, s.25-26.

Hoca Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1008/1599) *Tâcü't-Tevârîh* adlı eserinden, Nişancızâde Muhyiddin Mehmed'in, (1555-1621) *Mir'ât-ı Kâinât*'ından, Mehmed Neşrî'nin (ö. 926/1520[?]) *Cihannüma*'sından ve Şeref ibn Şemseddin'in (ö. 1012/1603-1604) *Şerefnâme* adlı eserinden faydalanarak Âl-i Osmân'ın ceddi hakkında detaylı bir değerlendirme yapmıştır.[169]

Hayrullah Efendi, Osmanlıların nesebini, Hz. Nuh'a bağlamak için Çağatayca dilinin kullanılmasını eleştirir. Ona göre Süleyman Şah'ın Belh veya Buhara'dan çıktığını söylemek Osmanlı'nın nesebi hakkındaki şüpheleri ortadan kaldırmaz.[170] Hayrullah Efendi, Âlî Mustafa Efendi'nin (ö. 1008/1600) kaleme aldığı *Künhü'l-Ahbâr*'da yer alan Osmanlı şeceresine yer verir. Bu şecereye göre Osmanlı'nın nesebi Ays b. İshak'a oradan da Hz. Nuh'a dayanır. Şecerede Kayı Han ve Oğuz Han'a yer verilir ama Kayı Han, Oğuz Han'ın dedesidir. Şecerede Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah, onun babası da Kaya Alp'tir.[171] Hayrullah Efendi, Peygamber Efendimizin söylediği rivayet edilen "*Ümmetime emirlik yapacak son kavim Benî Katûrâ'dır.*" hadisine yer verir. Burada zikredilen Benî Katûrâ veya Kantûrâ Hz. İbrahim'in cariyesi olan Kantûrâ bint Maftün'dur. Araplara göre Türklerin nesli bu cariyeden gelmektedir.[172] Bu rivayetin doğru olabileceğini kabul eden Hayrullah Efendi, Kayı Han'ın Hz. İsmail soyundan geldiğini söyler.[173] Hayrullah Efendi, günümüze geldikçe insanların kaynaştığını ve farklı ırklar ve kültürler arasında evlilikler olabileceğini ifade ettikten sonra Osmanlıların nesebinin hem Benî Katûrâ'dan hem de Ays b. İshak'tan gelebileceğini de söyler. Ayrıca Neşrî Tarihi'nde yer alan bir rivayete yer verir. Süleyman Şah'ın, Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey'in kızını almasıyla Osmanlılar ve Selçukluların nesebinin birleştiğini anlatır.[174] Ayrıca Ankara Karacadağ'a ilk gelen Kapuk (Kapk)? Alp'tir, o öldükten sonra da yerine Sarkık Alp, sonra Gökalp sonra Gündüz Alp en son olarak da Ertuğrul Bey geçmiştir. Ertuğrul Bey Giyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) zamanında Söğüt'e yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Hayrullah Efendi'ye göre Ertuğrul Bey'in babası Gündüz Alp'tir.[175] Hayrullah Efendi, Arapça tevârîh kitaplarında yer alan bir rivayete de yer verir. Buna göre Gündüz Alp, Süleyman Şah'ın kardeşidir ve abisinden ayrılarak

[169] Hayrullah Efendi, *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Târihi*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 005628), s. 5a.

[170] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.5a.

[171] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.5b.

[172] Şeşen, Ramazan (1969) "Eski Araplara Göre Türkler," Türkiyat Mecmuası, C:15, İstanbul, s.19.

[173] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.6b-7a.

[174] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.8a.

[175] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.9a.

günümüzdeki Suriye-Şam taraflarına göç etmiştir; Gündüz Alp, burada bulunan Türkmen boylarının atasıdır.[176]

Hayrullah Efendi, Osmanlı'nın nesebi hakkında üç farklı rivayet olduğunu söyler. Buna göre: ilk olarak Osmanlıların nesebi, Hicaz'da yer alan Benî Cürhüm kabilesine[177] nispet edilir. Bu kabile daha sonra Hicaz'dan Mahan denilen bölgeye göç etmiştir. İkinci rivayet ise genel olarak kabul edilen Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e yapılan nispettir. Buradaki rivayete göre Oğuz Han Yâfes'in torunu olan Karahan'ın oğludur. Kayı Han ise Oğuz Han'ın torunu olan Gürhan'ın oğludur. Yine Kayıhan'ın torunlarından olan Kaya Alp Süleyman Şah'ın babası Ertuğrul Bey'in de dedesidir.[178] Üçüncü rivayette ise Osmanlıların soyu Ays b. İshak'a nispet edilir. Burada Ays'ın anlamının Moğolca dilinde Kayı Han olduğunu söyler.[179]

Hayrullah Efendi eserinde Osmanlı hakkında üç önemli tespitte bulunmaktadır. O'na göre Osmanlılar yüce ve asil bir millettir. Anadolu Selçuklu Devleti'ne asla ihanet etmemiş herhangi bir ayaklanmada bulunmamışlardır. Ordunun askere ihtiyacı olduğu zaman orduya asker yollamışlar, bütün Selçuklu hükümdarlarına itaat etmişlerdir. Hayrullah Efendi, burada Oğuzların Büyük Selçuklu'ya, Gaznelilerin Sâmânîlere isyan etmesine ve Harzemşahların Selçuklu Devleti'ne isyan etmesine yer vererek Osmanlıların asla böyle bir girişimde bulunmamasını övgüyle anlatır. Osmanlı Devleti var olduğu dönemde her zaman bölgenin ve İslam Dünyasının en güçlü devleti olmuştur ve bu durumunu uzun yıllar sürdürmüştür[180]. Ayrıca Osmanlılar, uzun süre Hilâfet-i İslâmiyye ve saltanatı birleştirerek hiçbir Müslüman devlete nasip olmayan bir pâyeye kavuşmuş, uzun yıllar hilâfet'i ellerinde bulundurarak İslam dünyasının lideri olmuştur. Daha önce Emevîler, Abbâsîler ve Fâtımîler de hilâfeti kullanmışlardır ama bu devletler sadece hilâfeti ya da saltanatı kullanmışlardır. İki gücü aynı anda kullanan tek devlet Osmanlı Devleti'dir.

Selim Sabit Efendi, (1829-1911) *Muhtasar Târîh-i Osmânî* adlı eserinin başında "*Velînimetimiz Pâdişâhımız Efendimiz Hazretlerinin Cedd-i Âlîleri Türk Aşîretlerinden Kayı*

[176] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.10a.

[177] Cürhüm kabilesi: Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i Hicaz'a geldiği zaman teslim ettiği kabile, başlarındaki kişi ise Cürhüm adlı birisi, Cürhüm'ün Türk olduğunu kabul edenler vardır. Bakınız: Ziya Şakir, "Kerbelâ Vakası", Tan, 9 Cumartesi ikinci kanun 1937) s.9.

[178] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.10b.

[179] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.11a.

[180] Hayrullah Efendi, a.g.e, s.12b.

Hân Kabîlesinin Serdârı Süleymân Şâh'dır ki" diye söze başlamıştır. Selim Sabit Efendi kitabında, Süleyman Şah'ın Horasan taraflarında kaldıkları sırada Tatarların baskıları sonucunda 611 (1214) yılında Rum diyarına hicret ettiğini, bir müddet Erzincan'da kaldıktan sonra tekrar geri dönmek istediğini, Süleyman Şah'ın Halep civarında Fırat Nehri'ne düşerek boğulduğunu belirtir. Daha sonra Kayıların başına Ertuğrul Bey'in geçtiğini, doğuya gitmekten vazgeçerek batıya geri döndüğünü, ilk olarak Ankara civarındaki Karacadağ yaylağına 625 (1227) senesinde yerleştiğini söyler.[181]

Ahmed Rasim (1865-1932) *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* kitabında, Osman Gazi'nin büyük pederi olarak Süleyman Şah'ı gösterir. Osmanlıların Orta Asya'nın Altay veya Altundağ denilen bölgesinde yerleşik, Kayı Han namındaki Türk kabilesine mensup olduklarını söyler. Kayılar, Cengiz Han'ın zulmünden kaçarak Türkistan'da Mahan denilen yere gelmişlerdir. Fakat Cengiz tehlikesi geçmediği için önce Ahlat daha sonra da Erzincan bölgesine yerleşmişlerdir. Ahmed Rasim, Kayıların elli bin ile yüz elli bin kişi arasında olduğunu anlatır. Süleyman Şah ve yanındakiler Erzincan'da bir müddet durduktan sonra Halep'e geri dönmüş Caʿber Kalesi yanındaki Fırat Nehri'nden geçerken Süleyman Şah vefat etmiştir. Kabri ise Türk Mezarı diye meşhur olmuştur. Bu olaydan sonra Süleyman Şah'ın oğulları, Dündar Bey ve Ertuğrul Bey batıya, Gündoğdu ve Sungur Tekin de doğuya göç etmiştir.[182]

Anonim Tevârîh-i Osmân'larla ilgili en önemli çalışmalardan birisini yapan ve 13 Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân'ı bir araya getiren Friedrich Giese, Osmanlıların nesebini Osman Gazi b. Ertuğrul b. Süleyman Şah Gazi b. Kaya Alp b. Kızıl Boğa b. Bayıntur (Baytimur) b. Aykutluk Ağa b. Doğan b. Kayatun b. Baysungur b. Bolgay b. Soğancak Ağa b. Toktimur b. Yasık (Yasak) b. Gökalp b. Oğuz b. Karahan b. Kutlucak Ağa b. Tuzak (Turak) Ali diye sıraladıktan sonra silsileyi Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e kadar götürür ve silsilede toplamda 36 kişi olduğunu söyler. Osmanlı Tarihi hakkında en çok araştırma yapan tarihçilerden olan Friedrich Giese bu silsile ile Osmanlıların Oğuzlara mensubiyetini kabul eder; fakat silsilede Kayı ismi yoktur.[183]

---

[181] Selim Sabit Efendi (1874), *Muhtasar Tarih-i Osmanî*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, s. 2-3.

[182] Rasim, Ahmed (1326-27 /1909-10) *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi Kitabı*, İstanbul, Şems Matbaası, s. 1-3.

[183] Giese, Friedrich (1922) *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Kitap, MC_Osm_O.00747,1b-153a, Breslau), 4b.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1888-1977), Osmanlı Devleti'ni kuran aile olan Oğuzların sağ kolu olan Günhan kolunun, Kayı boyundan olduklarını kabul eder. Bu iddiasını tarihi kayıtlara, geleneklere ve mevcut damgalara dayanarak savunur. Kayıların 1071 Malazgirt Zaferiyle Anadolu'ya geldiklerini belirtir.[184] Ona göre Kayılar ilk olarak Alâeddin Keykubat (1219-1236) zamanında Ankara'nın batısındaki Karacadağ tarafına yerleşmişler, daha sonra da Söğüt ve Domaniç havalisini yurt edinmişlerdir. Kayıların sayısı dört yüz çadırdır ve liderleri Ertuğrul Bey'dir.[185] Ertuğrul Bey'in babasının Süleyman Şah olduğu iddiasının son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda şüpheli olduğunu dile getiren Uzunçarşılı, Gündüz Alp seçeneğinin daha ağır bastığını söyler. Ertuğrul Bey'in annesi olarak da Hayme Ana'yı kabul eder. Uzunçarşılı, verdiği dipnotta Âşıkpaşazâde, Neşrî, Oruç Bey, Konyalı Mehmed bin Hacı Halîl, İdrîs-i Bitlisî, Bayatî, Lütfi Paşa, Muhyiddin Cemâlî, İbn Kemâl, Cenâbî ve Hoca Sadeddin gibi tarihçiler ve Giese'nin yayınladığı Anonim tarih kitabında Ertuğrul Bey'in babası olarak Süleyman Şah gösterilmiş olsa da, Fırat Nehri'ni geçerken boğulduğu iddia edilen Süleyman Şah'ın Ertuğrul'un babası olan Süleyman Şah değil de Anadolu Selçuklularının ceddi olan Süleyman Şah b. Kutalmış olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu ifade eder.[186]

Mehmed Fuad Köprülü Osman Gazi'nin babası Ertuğrul'un Kayılara mensup bir aşiretin başındaki bey olduğunu kabul eder.[187] Giese'nin *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*'ını, Şükrullah'ın *Behçetü'l-Tevârîhi'*ni, Aşıkpaşazâde ve Oruç Bey'in tarihlerini iddasına kaynak gösterir. Yazıcıoğlu'nun *Selçuknâme*'sinde de Osmanlı'nın nesebi olarak Kayılar gösterilir. Bunun yanında *Câm-ı Cem Âyîn* gibi silsilenâmeler ve Dede Korkut hikâyelerinde, Enverî'nin *Düstûrnâme*'sinde, Rûhî ve Lütfi Paşa tarihlerinde, İdrîs-i Bitlisî'nin *Heşt-i Behişti*'sinde, Kayıların diğer Oğuz boyları arasındaki fazilet ve üstünlüklerinden ve Osmanlıların Kayı boyuna olan mensubiyetine vurgu yapıldığından bahseder. Fuad Köprülü, Osmanlı'nın Kayı mensubiyetinin bazı Oğuz an'ane ve menkıbelerinde daha ilk dönemlerde yer almasını ve Kayıların şeref ve asaletine dair menkıbeler uydurulmasını Osmanlı'nın Kayılara mensubiyetinden dolayı olduğunu söyler. Osmanlı hükümdarları atalarının Kayı boyundan olduklarını kabul ettikleri için bu tarz menkıbele ve hikayelere karşı çıkmamışlardır. Osmanlı hükümdarları Kayı boyunun faziletinden dolayı bu menkıbelere

[184] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1998) *Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi., s.97.

[185] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1998), a.g.e., s.98.

[186] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1998), a.g.e., s.99.

[187] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e, s.95.

sessiz kalmış olabilir diyenlere de Oğuz an'anesine göre hükümdarların en çok Salur ve Kınık boyundan geldiğini söyler ve eğer şecere uydurmak isteselerdi, neseplerinin onlardan gelmesini sağlarlardı diye açıklar.[188]

Mükrimin Halil Yinanç (1900-1961), Yazıcıoğlu Ali'nin, Şükrullah'ın, Enverî'nin, Hamidî'nin Osmanlıların Kayı boyundan olduklarını eserlerinde yazdıklarını belirtir. Ayrıca Osmanlıların paralarında Kayı damgasının bulunması nedeniyle de Osmanlıların Kayı boyundan geldiklerini kabul eder. Karakeçililerin Kayı boyundan olması ve kendilerini Osmanlılara bağlı kabul etmeleri nedeniyle de Osmanlıların Kayı boyundan olduklarını iddia eder.[189]

Tarihçi Ali Cevad (ö. 1914), *Mükemmel Osmanlı Tarihi* adlı eserinde Osmanlı'nın nesebi hakkındaki tartışmalara girmeden, Osmanlıların cedd-i âlâsı olarak Kayıları gösterir. Kayıların önce Türkistan'daki Mahan şehrinde bulunduklarını, Tatarların baskılarından dolayı batıya doğru hicret ettiklerini ve Van gölü yakınındaki Ahlat'a yerleştiklerini anlatır. Moğol baskıları devam edince de Kayıların, serdarları Süleyman Kaya Alp[190] ile birlikte hicri 7. asırda Erzincan'a gittiklerini söyler. Kayılar buradaki otlakların yetersiz olduğunu düşününce tekrar asıl vatanlarına dönmek istemişler fakat Süleyman Şah, Caʿber Kalesi önündeki Fırat Nehri'ni geçerken boğulmuştur. Süleyman Şah'ın dört oğlu vardır, bunlardan Sungur Tekin ve Gündoğdu orta Asya'ya, Ertuğrul Bey ve Dündar Bey de Anadolu'ya göç etmişlerdir.[191]

Osmanlı'nın nesebi konusunda tartışmalara katılan bir başka tarihçi de Ahmet Refik Altınay'dır (ö. 1937). Cumhuriyet dönemi tarihçilerinden olan Ahmet Refik, Osmanlıların Oğuzlara olan mensubiyetini kabul eder fakat Oğuzların Üçoklar sülalesinden mi yoksa Bozoklar sülalesinden mi oldukları konusunu şüpheli bulur. Bu konunun kesin olmadığını belirtir.[192] Ahmet Refik, Şükrullah, Oruç Bey ve Aşıkpaşazâde gibi tarihçilerin Osmanoğulları'nın Oğuzlardan geldiğini kabul ettiğini belirtir. İbn Bîbî tercümesinde Osmanoğulları'nın Kayılardan olduğuna dair bir kayıt olduğunu söyler, fakat o bunu kabul etmez. Hatta Gökalp veya Günalp soyundan olduklarının tam olarak netleşmediğini ifade eder. Osmanlı'nın nesebini Oğuz'a bağlamak için yazılan silsilenâmelerin de birbirini

[188] Köprülü, M. Fuad (2003), a.g.e., s. 94.

[189] Yinanç, Mükrimin Halil, "Ertuğrul Gazi", İA, C. IV, İstanbul 1993, s.334.

[190] Müellif Süleyman b. Kaya Alp demiyor, neden böyle dediği konusunda bir açıklaması yok.

[191] Cevad, Ali (1316/1901) *Mükemmel Osmanlı Tarihi*, İstanbul, Kasbar Matbaası, s.3-4.

[192] Altınay, Ahmet Refik (2015) *Osmanoğulları "Kuruluş",* Ankara, Hitabevi yay., s.12.

tutmadığını hatırlatır. Oruç Bey, Âşıkpaşazâde, İdrîs-i Bitlisî ve Nişancı Mehmed'in kitaplarında yer alan Osmanlı silsilesinin Oğuz'a eriştiğini söyledikten sonra, "*Osman Bey'in nesli eğer Bozoklardansa Osmanlılar Kayı boyundandır, değilse Üçoklardandır*" diye bir açıklamada bulunur. Osman Bey'in Âşıkpaşazâde'de geçen bir hutbesine atıfta bulunur. Bu hutbede "*Ve eğer iderse kim ben Âl-i Selçuk'um, ben Hod Gök Alp nesliyim*" demesini Kayılardan değil de Üçoklardan olduğuna delil sayar.[193]

Yılmaz Öztuna (1930-2012) *Osmanlı Devleti Siyasi Tarihi* adlı eserinde "*Osmanlılar ile ilgili bilgisine sahip olduğumuz ilk kişi Ertuğrul Bey'dir*" dedikten sonra Osmanoğulları şeceresini vermektedir. Şecerede Ertuğrul b. Gündüz Alp b. Kaya Alp b. Gök Alp b. Kayı Alp isimlerine yer vererek Ertuğrul Bey'in babası olarak Gündüz Alp'i işaret etmiştir. Osmanlıların, Oğuzların hakanlık soyu olan Kayılardan geldiğini söyleyerek, Hanefî Sünnî mezhebinden olduklarını belirtmiştir. Bazı tarihçilerin bahsettiği gibi İslam'ı ilk kabul eden Osmanlı Beylerinin Ertuğrul Bey hatta Osman Bey olduğu iddialarını da kabul etmez. Bu rivayetlerin hânedânın başına şan vermek için uydurulduğunu söylemiştir. Ayrıca çoğu eserde yeralan Süleyman Şah isminin bir şahıs değil bir ünvan olduğunu belirtir. Öztuna, o dönemde Türk büyüklerine bir Türkçe bir de Arapça isim konulduğunu hatırlatır. Bu nedenle Süleyman Şah isminin hem Anadolu fatihi olması hem de Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu olarak kabul edildiği için hatıra olarak Gündüz Alp'e verildiğini söyler. [194]

Halil İnalcık'ın en çok araştırma yaptığı alanlardan birisi de Osmanlıların nesebi konusudur. Osmanlıların nesebi konusunda tarihçilerin yaptığı araştırmaları yetersiz bulan İnalcık, Osmanlıların nesebinin Kayı boyundan geldiğini kabul etmemektedir. Bu teorinin Osmanlı soyunun egemenliğini meşru göstermek ve hanedanı yüceltmek için II. Murad zamanında ortaya atıldığını söylemiştir. Kayı mensubiyeti teorisi ilk defa Yazıcızâde Ali'nin *Tarih-i Âl-i Selçuk* kitabında yer almıştır.[195] İnalcık'a göre Yazıcıoğlu'nun Kayı mensubiyeti meselesini kitaba eklemesinin en önemli sebebi Timur'dan sonra yerine geçen Şahruh'un I. Mehmed ve II. Murad'a ferman yollayarak kendisine tabi olmasını istemesidir. Zor durumda kalan Osmanlı hanedanı ise buna tepki olarak Kayı Boyu nazariyesini ortaya atmıştır.[196] Şahruh'un Osmanlı Hanedanını sıradan bir aile olarak görmesine karşı yapılan bu atak, daha

[193] Altınay, Ahmet Refik (2015), a.g.e., s.13.

[194] Öztuna, Yılmaz (2004) *Osmanlı Devleti Siyasi Tarihi*, C.1, İstanbul, Ötüken yayınevi, s.15-16.

[195] İnalcık, Halil (2007), *Osmanlılar – Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, s.96.

[196] İnalcık, Halil, "Osman I", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, s. 44.

sonra Fatih ve II. Bayezid tarafından da benimsenmiş, bilâhare kaleme alınan tarih kitaplarına da Oğuz ve Kayı mensubiyeti eklenmiştir.[197] Halil İnalcık bu iddialarını daha sonraki dönemlerde sürdürmüş, basılı ve görsel basında bu konu hakkında çeşitli konuşmalar yapmıştır.[198]

"Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar" başlıklı bir makalesi olan tarihçi Faruk Sümer (1924-1995), Osmanlıların Oğuzlara olan mensubiyeti hakkında yerli ve yabancı tarihçilerin ittifak içinde olduklarını, fakat Osmanlıların Kayılara mensubiyetinin şüpheli olduğunu belirtir. Osmanlıların Kayı boyu mensubiyetini, Yazıcıoğlu Ali'ye bağlar ve Kayıların, Oğuzların en asil boyu olduğu için Yazıcıoğlu Ali'nin böyle bir girişimde bulunduğunu ifade eder. Yazıcıoğlu Ali'den sonra Edirneli Rûhî ve Şükrullah gibi tarihçiler de aynı şeyi yapmışlardır. Bu tarihçilerin, Oğuzların nesebi hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade eden Sümer, Kayı Han'ı Gün Han'a değil, Gök Alp'e bağlamalarının yanlış olduğunu, aslında Gök Alp değil Gök Han şeklinde olması gerektiğini söylemiştir. Osmanlıların kendilerini Oğuzlara ve Kayı boyuna mensup göstermelerinden dolayı Kayı boyu mensubiyetini mümkün görmektedir.[199]

Sencer Divitçioğlu da (1927-2014) Osmanlıların nesebi hakkındaki tartışmalara katılmış ve birtakım düşünceler öne sürmüştür. Menakıbnâmeler ve Tevârîh-i Âl-i Osmân'ları tararken Oğuz boy adlarından olan Bayundur'un üç, Töger'in iki, Kayı'nın altı, Çavuldur'un üç, Salgur'un dört, Todurga'nın bir Eymür'ün bir kez kullanıldığını görür. Burada yirmi dört boylu Oğuzlardan neden sadece yedisinin seçildiği sorusunu gündeme getirir. Kayı boyunun 15. yüzyılda Oğuz şeceresine eklendiğini kabul etmez; ayrıca tarihçiler tarafından Osmanlı soy kütüğüne eklenen Yimek-Yamak-Kimek boylarının da 11. yüzyılın sonuna dek Oğuz ilinin kuzeydoğusunda yaşadıklarının kabul edildiğini söyler. Divitçioğlu, Osmanlı'nın Kayılardan geldiği görüşünü şüpheli bulmaktadır. Ona göre Osmanlılar, Bayundur, Töger, Kayı, Çavuldur, Salgur, Kıpçak ve Tatar toplulukları ile karışmış olabilir.[200] Divitçioğlu, Osmanlıların nesebi konusunu incelemeye devam eder ve sonuç

[197] İnalcık, Halil (2015) *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, Ankara, NTV Yayınları, s.42.

[198]Halil İnalcık, "Osmanlı Kayı Boyu'ndan değil" (Görüşmeci: Burak Artuner, Görüşme 23.08.2009).
Halil İnalcık, "Osmanlıların Uydurma Soy Ağacı (Kayı)" (Görüşmeci: Fatih Altaylı, Video Kaydı, Görüşme 28.07.2013).

[199] Sümer, Faruk, "Kayı", DİA, C.XXV, İstanbul 2002, s. 77.

[200] Divitçioğlu, Sencer (2000), *Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu,* s.26-27.

olarak şu kanaate varır: "*Ön-Osmanlılar, Oğuz Han destanına göre Üç Ok'un bir alt boyu olan Bayundur, Peçenek, Çavuldur, Çepni, birliği içindeki Çavuldur Boyundan inen bir kesi, bir tiredir. Bu uruk zaman içinde Salgur, Bayundur, Töger ve Todurga boylarından kız alıp, kız vermiş böylece aralarında "bağır beşik" ve "dünür beşik" ilişkileri doğmuştur.*"[201]

Osmanlıların menşei tartışmasına "Kayılar ve Osmanlılar: sahte bir kimlik inşası mı?" makalesiyle katılan Feridun M. Emecen, Osmanlı Hanedanın Kayılardan geldiği fikrine katıldığını ifade etmektedir. Bu görüşü belirtmesindeki en önemli faktörün XVI. yüzyıla ait tahrir defterleri olduğunu söyler. Emecen, Kayıların, Menteşe yöresinde Harezmlilerle, Manisa yöresinde Çobanlılarla, Bursa'da da Karakeçililer ile beraber zikredilmiş olmalarını görüşüne delil kılar.[202] Ayrıca Emecen, Köprülü'nün dediği gibi Kayıların ilk göç dalgası ile Anadolu'ya geldiği tezine karşı çıktığını, Z. Velidi Togan tarafından iddia edilen Kayıların 1230'larda Anadolu'ya geldikleri fikrine de yakın olduğunu ifade eder. Yine Velidi Togan'ın Osmanlılar için "Türkleşmiş Moğol" tezine de tedbirli yaklaştığını söyler. Bunun yanında Emecen, Osmanlıların Anadolu'ya gelen Harezmli kavimlerle yakın ilişkileri olduğunu, Alâeddin Keykubat'a sığınan Kayır Han'ın köken olarak Osmanlıların ana yurtları olarak gösterilen Azerbaycan'a bağlı Mahan bölgesiyle irtibatlı olmasını önemli bulmaktadır.[203]

Yukarıda görüşlerine yer verilen tarihçiler ve eserleri dışında –tarih kitabı olarak da kabul edebileceğimiz– müellifi bilinmeyen bazı silsilenâmelerde vardır. Bu kitaplarda da Osmanlı'nın nesebine yer verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı Yazma Eser Kütüphanesinde yer alan muhtemelen 1660-1700 yılları arasında telif edilmiş *Silsilenâme* adlı eserde madalyonlar şeklinde Hz. Peygamber ve Osmanlı Sultanlarının şecereleri gösterilmiştir. Eser I. Mahmud'a kadar olan Osmanlı Sultanlarına yer verir. Bu eserde Ertuğrul Gazi'nin babası olarak Süleyman Şah gösterilir, onun babası da Kaya Alp'tir. Bu eserde ilginç olarak iki tane Oğuz Han vardır ve bunlar baba-oğuldur. Bu şecereye göre oğul Oğuz Han'ın torunlarından biri de Cengiz Han'dır; bu silsileye göre Osmanlılar ve Cengiz Han'ın ataları aynı soydan gelmektedir.[204] Kayı Han'a da yer verilen Silsilenâme'de Kayı Han, Oğuz

[201] Divitçioğlu, Sencer (2000), a.g.e., s.29.

[202] Emecen, Feridun M. (2015) "Kayılar ve Osmanlılar: Sahte Bir Kimlik İnşası mı?", 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, ed.: Tufan Gündüz-Mikail Cengiz, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi, s.244.

[203] Emecen, Feridun M. (2015), a.g.m, s.243.

[204] *Silsilenâme*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 001436), 25b-26a.

Han'ın dedelerinden birisidir. Osmanlıların nesebi Yâfes'e, oradan da Hz. Nuh'a uzanmaktadır.[205]

İBB Atatürk Kitaplığında bulunan *Kitab-ı Silsilenâme* adlı eserde de madalyonlar hâlinde Peygamberler ve Osmanlıların nesebine yer verilmiştir. 32. Osmanlı Padişahı Abdülaziz Han'a kadar olan Osmanlı Sultanlarına yer verilen Silsilenâme'de Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Han onun da babası Kaya Alp'tir.[206] Bu eserde de Osmanlıların soyu Yâfes üzerinden Hz. Nuh'a bağlanır. Bu silsilede iki tane Oğuz Han vardır ve Oğuz Han'ın torunlarından biri de Cengiz Han'dır. Bu silsilede Kayı Han'a yer verilmiştir ve Kayı Han, Oğuz Han'ın torunlarındandır.[207] İBB Atatürk Kitaplığı'nda bulunan başka bir *Silsilenâme*'de yine Peygamberler ve Osmanlıların şeceresine yer verilmektedir. Bu eser el yazması olup III. Selim ile sona ermektedir. İstinsah tarihi veya telif tarihi olmayan bu eserin muhtemel yazılış tarihi 1788 ile 1800 arasında olmalıdır. Bu eserde Osman Bey'in babası Ertuğrul Gazi, onun babası da Süleyman Şah'tır. Süleyman Şah'ın babası da Kaya Alp'tir. Bu eserde Ertuğrul Gazi'nin sadece iki oğlu vardır; birisi Osman Gazi diğeri de Gündüz Alp'tir. Saru Batu Savcı Bey, Ertuğrul Bey'in oğlu değil de kardeşi olarak gözükmektedir. Ayrıca eserin metin kısmında Ertuğrul Gazi'nin babasının adını Huder (Hoder) Samanî[208] namında birisinin olduğu yazmaktadır. Bu eserde de Kayı Han, Oğuz Han'ın dedelerindendir. Yine burada da Osmanlıların nesebi Yâfes'e oradan da Hz. Nuh'a dayandırılmaktadır.[209] İBB Atatürk Kitaplığı'nda bulunan bir başka silsilenâmede de Hz. Âdem ile başlayarak diğer peygamberler ve önemli kişiler ile, Osmanlı Sultanlarından II. Ahmed'e (1691-1695) kadar olan padişahlara yer verilmektedir. Müellifi olmayan bu eser muhtemelen 1700'lü yılların başında kaleme alınmıştır. Eserde Osmanlıların nesebi Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e dayandırılır. Bu eserde de Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah, onun babası da Kaya Alp'tir. Bu silsilede de Kayı Han'a yer verilmektedir.[210] İBB Atatürk Kitaplığı'nda bulunan ve Hz. Âdem'den Osmanlı padişahı III. Osman'a (1754-1757) kadar

---

[205] *Silsilenâme*, s.4b-5a.

[206] *Kitâb-ı silsilenâme*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Kitap, Bel_Osm_O.00672), s.60-61.

[207] *Kitâb-ı silsilenâme*, s.9.

[208] Yararlandığımız eserde خودر سامانی نام ifadesi yer almaktadır. Burada bir imla hatası olabilir. خودر yerine kendi manasına gelen خود kelimesi gelmelidir. Yani "*Ertuğrul'un kendisi Sâmânî nam kimesnenin oğludur*" diye geçmelidir.

[209] Silsilenâme: Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan II. Bayezid'e kadar, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Fr_000004), 1a.

[210] *Zübde-İ Tarih: Silsile-İ Enbiya ile Sultan II Ahmed'e Kadar İslam Hükümdarlarının Şeceresi*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O0108), 13b-14a.

yer verilen silsilede IV. Mehmed (1648-1687) devri akabindeki kısımlar sonradan eklenmiştir. Buna göre bu eser de muhtemelen 1760'lı yıllarda kaleme alınmış olmalıdır. Bu eserde de Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah'tır, Süleyman Şah'ın babası da Kaya Alp'tir. Yine bu silsilede de baba oğul iki tane Oğuz Han vardır. Kayı Han da Oğuz Han'ın dedelerindendir. Daha sonra Osmanlıların nesebi Yâfes'e oradan da Hz. Nuh'a ulaşmaktadır.[211]

Son Osmanlı padişahı olarak III. Murad'ı (1574-1595) gösteren İBB'de bulunan Silsilenâme de muhtemelen 1600 yılına yakın bir zamanda kaleme alınmıştır. Bu eserin de müellifi belli değildir. Eserde Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah, onun babası da Kaya Alp'tir. Bu eserde de Osmanlıların nesebi Yâfes'e oradan da Hz. Nuh'a varmaktadır.[212] Bu eserlerin dışında İBB Atatürk Kitaplığında yer alan *Şecere-i Enbiyâ ve Selâtîn ve Şecere-i Peygamberân ve Selâtîn* adlı eserler'de de aynı şekilde Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah, onun da babası Kaya Alp'tir. Yine bu iki şecerede de Oğuz Han ve Kayı Han'a yer verilmiş, Osmanlıların nesebi Yâfes'ten Hz. Nuh'a bağlanmıştır. Bu eserlerden birisi son padişah olarak III. Mustafa'yı (1757-1774) gösterirken[213] diğer eserde son padişah olarak II. Mahmud'u (1808-1839) göstermektedir. Ama ikinci eserde IV. Mustafa (1807-1808) ve II. Mahmud (1808-1839) sonradan eklenmiştir. Eser muhtemelen III. Selim (1789-1807) zamanında kaleme alınmıştır.[214] Son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı Yazma Eserler koleksiyonunda yer alan bir silsilenâmeyi incelediğimizde son Padişah olarak Abdülmecid'i (1839-1861) göstermektedir. Buna göre bu eser 1861'den sonra kaleme alınmış olmalıdır. Bu eserde de Ertuğrul Gazi'nin babası, Süleyman Şah dedesi de Kaya Alp'tir.[215] Osmanlıların nesebi bu silsilede de Oğuz Han'a sonra Kayı Han'a ve en son olarak da Yâfes'ten Hz. Nuh'a dayanmaktadır.[216]

Görüldüğü gibi Osmanlıların nesebi hakkında pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerde verilen bilgiler birbirine çok benzemektedir. Bundan dolayı Osmanlıların nesebi hakkında kesin bir yargıya varmak zordur. İncelediğimiz eserlerin sadece üçünde Ertuğrul

---

[211] *Silsilenâme: Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan III. Selim'e kadar*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Fr_000006), 1a,

[212] *Zübde-İ Tarih: Silsile-İ Enbiya ile Kanûnî Sultan Süleyman'a Kadar İslam Hükümdarlarının Şeceresi*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O_0041_02), 23b-24a.

[213] *Şecere-İ Peygamberan ve Selâtin*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, Bel_Yz_K_0013_01), 28b-29a.

[214] *Şecere-İ Enbiya ve Selâtin*, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O_0022), 34b-35a.

[215] *Silsilenâme,* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 005452), s. 31b-33a.

[216] *Silsilenâme*, a.g.e., s.4b-5a.

Bey'in babası Gündüz Alp,[217] birinde ise Huder (Hoder) Samanî olarak gözükmektedir. Tezimizin konusu olan eserde ise Ertuğrul Gazi'nin babası Hürmüz Ebubekir adında biridir. Yukarıda zikredilen kitapların neredeyse tamamında Ertuğrul Bey'in babası Süleyman Şah'tır. Osmanlıların nesebi hakkındaki tartışmalar bundan sonra da devam edecek görünmektedir. Araştırmalar sürdükçe yeni bulgular ortaya çıkacaktır. Çalışmamızda yer alan Ertuğrul Gazi'nin babası Hürmüz Ebubekir iddiası da üzerinde düşünülmesi gereken konulardan biri olmalıdır.

[217] Yılmaz Öztuna, Hayrullah Efendi ve Müneccimbaşı Ahmed'in eserleri.

4. TRANSKRİPTE EDİLEN ANONİM TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN

4. 1. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân ve Bazı Muteber Osmanlı Tarihleri

a) Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân)

Âşıkpaşazâde'nin eseri Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan II. Bayezid dönemi 904 (1498/1499) yılına kadar olan olayları anlatmaktadır. Olaylar bâblar şeklinde ayrılmış ve her bâbda bir olay ya da durum başlık olarak belirtilmiştir. Transkripte ettiğimiz Anonim'de ise herhangi bir bâb ya da başlık yoktur. Âşıkpaşazâde eseri yazarken nesir dışında şiirlere de epeyce yer vermiştir; edebi olarak herhangi bir değeri olmayan bu şiirlerin büyük bir kısmı, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinden alınmıştır. Çalıştığımız Anonimde ise sadece bir yerde nazım kullanılmıştır. İstanbul'un fethinin anlatılacağı yerde, 40a varağında sayfa kenarında Süheyl Ünver'e göre İstanbul'un ilk kadısı olan Molla Hızır Çelebi'ye (ö. 863/1459) ait şu ifade yer almaktadır:[218]

"*Feth-i Kostantiyye fırsat bulmadılar evvelün-feth idüb Sultan Muhammed yazdı tarih-i âhirûn."* Bu beyit dışında herhangi bir şiir veya nazım yoktur. Bu da esere muhtemelen sonradan eklenmiştir.

Âşıkpaşazâde eserinde çok fazla detay verirken Anonim Tevârîh sadece bazı yerlerde detay vermiştir. Örneğin Âşıkpaşazâde; "*Osman Gazi'nin soyu ve sülalesi hangi vilayetten ne sebeple geldiler; niçin padişah oldu, sonra bu Rum ülkesine (Anadolu'ya) hangi sebeple geldiler; onu anlatır.*"[219] başlığı altında birkaç sayfada Kayıların Acem ilinden Rum iline gelişlerini anlatırken, Anonim'de aynı olay; "*Sultan Alâeddin zamanında İsfahan vilayetinden Hâmân şehrinden bir dilâver şecâatlü yiğit gelüb Konya şehrinde karar itti*." denilerek tek cümlede anlatılmıştır. Bazı yerlerde ise olaylar neredeyse birebir aynıdır. Örnek olarak: Anonim'de 7b varağında geçen "*Karacahisar kim İnönü demekle marufdur. Anûn sancağın oğlu Orhan'a verdi. Serpuşluğun karındaşı Alp Gündüz'e verdi. Ve Yarhisar Hasan Alp'e verdi. İnegöl'ü Turud [Turgut] Alp'e şimdi ol gazilerin adı anılır Turgut ili derler ile olsa kız atası şeyh Edebâli'ye Bilecik hasılın verdi*." şeklindeki anlatım,

[218] Ünver, Süheyl (1953), "*İstanbul Fethiyle Kalelerinin Manzum ve Mensur Tarih İbareleri*" İstanbul, İstanbul halk Basımevi, s.18.

[219] Âşıkpaşazade, a.g.e., s. 52.

Âşıkpaşazâde ise "*Karacahisar sancagı kim ana İnöni dirler, oglı Orhan'a virdi ve sübaşılıgını karındaşı Gündüz'e virdi. Yarhisar'ı Hasan Alp' a virdi. Bu dahı bir yarar yoldaş ıdı, kendü-y-ile bile gelmiş-idi. Eynegöl'i Turkut Alp'a virdi. Şimdiki hinde dahı adı anılur ol 'azizün. Eynegöl yöresinde köyleri var kim ana Turkutili dirler. Ve kayınatası Edebalı'ya Bilecük'ün hasılın timar virdi*"[220] şeklinde verilmiştir. Anonim Tevârîh'te Köse Mihal'in rüya görerek Müslüman olması ve Osman Bey'in yanına katılması detaylı anlatılırken Âşıkpaşazâde tarihinde bu ayrıntıya yer verilmez. Âşıkpaşazâde tarihinde soru ve cevaplara yer verilirken Anonim Tevârîh'te soru ve cevaplar yoktur. Yine Âşıkpaşazâde eserinde kaynaklarını Yahşi Fakih, Koca Nayib ve Umur Bey olarak belirtirken Anonim Tevârîhte böyle bir bilgi yer almaz.

Tevârîh-i Âl-i Osmân'ların çoğunda yer alan Ayasofya tarihi hakkındaki detaylı anlatımlar hem transkripte ettiğimiz Anonim'de hem de Âşıkpaşazâde Tarihinde yer almaz. Âşıkpaşazâde İstanbul'un fethini yaklaşık bir sayfada anlatırken Anonim Tevârîh'te yarım sayfada anlatılmıştır. Âşıkpaşazâde II. Mehmed dönemini 35 bölümde detaylı bir şekilde anlatırken Tevârîh-i Âl-i Osmân bu dönemi 8 sayfayla kısa tutmuştur. Âşıkpaşazâde ve Anonim Tevârîh'te verilen tarihler ve olaylarda bazı farklar vardır. Örneğin Fetret devri anlatımı karşılaştırıldığında Âşıkpaşazâde, Yıldırım Bâyezid'in altı oğlu olduğundan bahsederken, Anonim Tevârîh Musa, Süleyman ve Muhammed (Mehmed) adlı üç çocuktan bahsetmektedir. Mesela İstanbul'un fethinin tarihi Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân'da 20 Cemaziyelevvel 856 (8 Haziran 1452) verilirken, Âşıkpaşazâde'de sadece 857 (1453) tarihi verilmiştir. İki eser arasında dikkat çeken bir başka husus da Aşıkpaşazâde, çoğu yerde olayların sadece yıllarını verirken Anonim Tevârîh'te çoğu yerde gün ay ve yıl bazen de sabah, ikindi yatsı gibi zaman dilimleri de verilmiştir. İki tevârîh arasında bazı yer isimlerinin farklı şekilde yazıldığı görülse de genel olarak isimler aynıdır. Âşıkpaşazâde tarihi 904 (1498/1499) yılında Şehzade Cem Sultan'ın naaşının, günümüzde Bursa'daki Cem Sultan Türbesi olarak bilinen yere defniyle biterken, Anonim Tevârîh 908 (1502/1503) yılında Malkoçoğlu'nun Ruslara akın etmesiyle bitmektedir.

[220] Âşıkpaşazade, a.g.e s.342.

b) Oruç Bey Tarihi (Tevârîh-i Âl-i Osmân)

En eski Osmanlı tarihçisi olarak kabul edilen Oruç b. Âdil (ö. 908/1503'ten sonra) eserinin başında bir Kayı şeceresine yer vermektedir. Hz. Nuh'un oğlu Yâfes'e dayanan bu şecerede 38 kişi vardır. Oruç Bey ilk girişte Kayıların ataları olarak Hz. Nuh'un oğlu Sam'dan bahsederken şecerede bu isme yer vermemiştir. Tevârîh-i Âl-i Osmân'da ise Kayıların atası olarak Haman şehrinden gelen bir yiğitten bahsedilir. Bu kişinin Konya'ya gelen, Ebü'l-Müslim neslinden Hürmüz-[E]bubekir olduğu ifade edilmektedir. Anonim Tevârîh'te Kayıların çıkış noktası olarak Haman şehrinden bahsedilirken Oruç Bey Tarihinde ise bu yerin adı Mahan'dır. Ayrıca Oruç Bey Kayıların Ebü'l-Müslim soyundan geldiklerini ve daha orada iken Müslüman olduklarından bahsedilmektedir. Tevârîh-i Âl-i Osmân'da geçen "*Gazâniyyete niyet edüb gelmişd*" sözünden Kayıların da daha Anadolu'ya gelmeden önce Müslüman oldukları çıkarımı yapılabilir. Oruç Bey Tarihi'nde Süleyman Şah'ın, Ertuğrul Bey'in babası olduğundan ve Sungur Tekin ile diğer kardeşi Gündoğdu'dan bahsederken Anonim Tevârîh'te bu isimlerden hiç bahsedilmemektedir. Oruç Bey Tarihi'nde Kayıların Anadolu'ya gelişi detaylı anlatılırken Anonim Tevârîh'te bu detaylara girilmemiştir. Oruç Bey Tarihi'nde Osman Gazi için kullanılan "Zal, Sâm ve Nerîmân" sıfatları, Anonim Tevârîh'te "Sâm-ı Suvâr ve Rüstem-i Zâl" olarak Ertuğrul Bey için kullanılmıştır. Anonim Tevârîh ile Oruç Bey Tarihi'nde de Osmanlı'nın kuruluşuna yorumlanan rüyayı Ertuğrul Bey görmüştür. Fakat Oruç Bey tarihinde Ertuğrul Bey, rüyada ağaç görürken, Anonim Tevârîh'te pınar (çeşme) görmüştür. Aşıkpaşazâde Tarihi'nde olmayan Köse Mihal'in rüya görerek Müslüman olması Oruç Bey tarihinde ve Anonim Tevârîh'te neredeyse aynı şekilde anlatılmaktadır.

Anonim Tevârîh Osman Bey'in kayınpederi olarak önce Abdülaziz adındaki bir vezirden bahsetmektedir. Bu kişi daha sonra Edebalı'ya dönüşmektedir. Oruç Bey Tarihi'nde ise bu iki kişi ayrı şahsiyetlerdir. Oruç Bey tarihinde Babâîler isyanından bahsedilirken Anonim Tevârîh'te böyle bir isyandan bahsedilmemektedir. Oruç Bey tarihinde Anonim Tevârîh'ten farklı olarak İstanbul fetih tarihi 21 Rebiülevvel 857 (1 Nisan 1453) olarak verilmektedir. İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya hakkında Oruç Bey Tarihi'nde detaylı bilgiler verilirken, Anonim Tevârîh'te böyle bir detay yoktur. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân ile Oruç Bey tarihinde bazı olaylar ve tarihlerde yaklaşık bir yıllık bir farklılık vardır. Örnek olarak; Anonim Tevârîh'te Sultan II. Mehmed'in oğulları Bayezid ve Mustafa'yı (Oruç Bey Tarihi'nde Mustafa yok), Edirne'de 860 (1455/1456) yılında sünnet

ettirdiği yazılırken bu olay Oruç Bey Tarihi'nde 861 (1456/1457) senesindedir. Bu ve bunun gibi bazı farklar olsa da genel olarak tarihî olayların yılları birbirini tutmaktadır. İki eser arasında olayların anlatımı açısından da farklılıklar vardır. Örnek olarak Oruç Bey Tarihi'nde Yıldırım Bayezid ve Timur arasındaki konuşmalara detaylı bir şekilde yer verilirken Anonim Tevârîh'te bu konu çok az anlatılmıştır. Oruç Bey Tarihi, Hadım Yakub Ağa'nın Üngürüs (Macaristan ve civarı) üzerine yaptığı 899 (1493/1494) seferle bitmektedir. Tevârîh-i Âl-i Osmân'da ise bu tarihte bu seferleri yapan kişi Hadım Ali Paşa'dır.

c) Neşrî Tarih (Kitâb-ı Cihânnümâ)

Kitâb-ı Cihânnümâ adlı eseri ile meşhur olan Mehmed Neşrî (ö. 926/1520 [?]) eserini üç tabakaya ayırmıştır. Eserin birinci bölümü olan ilk tabakada Oğuzların soyu hakkında, ikinci tabakada da Anadolu Selçuklu tarihi hakkında geniş tafsilat verir. Üçüncü tabakada ise Osmanlıların kuruluşundan Rumeli Beylerbeyi Ali Paşa'nın 890 (1485) Karaboğdan seferi ile biten olayları anlatır. Anonim Tevârîh'te ise herhangi bir bölüm, başlık vs. yoktur, bitiş olarak da 908 (1502/1503) yılı verilmiştir ve olaylar tarihi sıralamasına göre anlatılmaktadır. Neşrî Tarih'te olaylar oldukça detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Orhan Bey'in evliliği, Bilecik'in, İznik'in fethi, Timur'un Anadolu'yu istilâsı, Fetret devri, İstanbul'un fethi gibi olaylara oldukça detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Anonim Tevârîh'te ise bu konulara kısaca değinilmiştir. İstanbul'un fethinin anlatıldığı yerde Anonim Tevârîh'te yer alan "*Feth-i Kostantiyye fırsat bulmadılar evvelün-feth idüb Sultan Muhammed yazdı tarih-i âhirûn*" beyti Neşrî Tarih'te de aynı şekilde yer almaktadır. İstanbul'un fetih tarihi olarak Neşrî Tarih'te 20 Cemaziyülevvel 857 (29 Mayıs 1453) tarihi verilmektedir. Genel tarihlerin aksine Neşrî Tarih'te ve Anonim Tevârîh'te Ayasofya hakkında detaylara yer verilmemiştir. Neşrî Tarih'te Farsça ve Arapça ibarelere çok fazla yer verilirken, Anonim Tevârîh'te bazı yerlerde Arapça dualara ve Farsça bazı tabirlere az da olsa yer verilmiştir. Yine Neşrî Tarih'te manzumlara oldukça fazla yer verilirken, Anonim Tevârîh'te sadece bir tane beyit vardır. Anonim Tevârîh'te Ertuğrul Bey'in gördüğü çeşme rüyasını, Neşrî Tarih'te Osman Bey, Edebalı'nın evinde görmüştür. Bulunduğu odadaki Mushaf-ı Şerif'e hürmet ettiği için rüyada Osman Bey'e "*Benim kelâmıma hürmet ettiğin için ben de seni ve evladını muazzez*

ve mükerrem eyledim" denilmiştir.[221] Anonim Tevârîh ile Neşrî Tarih'te verilen olaylar ve tarihler arasında ufak tefek farklar vardır. Örneğin Edirne'nin fethi Neşrî Tarihte 762 (1360/1361) yılı olarak verilirken, Anonim Tevârîh'te ise 761 (1359/1360) yılı verilmiştir. Anonim Tevârih, I. Murad'ın Kütahya'yı fethi ve oğlu Bâyezid'in düğün yılını 785 (1383/1384) verirken, aynı olay Neşrî Tarihte 783 (1381/1382) olarak geçmektedir. Yer isimleri ise ufak tefek farklılıklar olmakla beraber genellikle aynıdır.

ç) Giese Neşri (Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân)

Friedrich Giese'nin on üç adet el yazması Anonim Tevârîh Âl-i Osmân'ı karşılaştırarak oluşturduğu eseri bu alanda yapılmış en önemli çalışmalardan biridir. Giese bir araya getirdiği Anonim Tevârîh'in hemen başında Kayıların şeceresine yer vermiş, Mahan şehrinde yerleşik olduklarını ve Ebü'l-Müslim soyundan geldiklerini anlatmıştır. Transkripte ettiğimiz Anonim'de de Haman şehrinden ve Ebü'l-Müslim'den bahsedilmektedir. Giese Neşrinde Moğolların istilasından bahsedilmiş, Süleyman Şah'ın başında olduğu Kayıların bu istilâdan kaçarak Anadolu topraklarına gelişi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Yine rüya nazariyesi, Giese Neşri'nde de vardır. Bu rüyayı gören kişi de Ertuğrul Bey'dir. Rüyayı gördükten sonra Konya'ya giderek Abdülaziz adında birisine anlatmaktadır. Bu kıssa ile Anonim Tevârîh'te yer alan kıssa birbirine benzemektedir. Fakat Giese neşrinde rüyayı tabir eden kişi şeyh Edebalı'dır ve Ertuğrul Bey rüyada şeyhin (Edebalı) koynundan çıkan bir ayın kendi koynuna girdiğini anlatmaktadır. Diğer Tevârîh'lerde olduğu gibi Giese Neşri'nde de çok fazla manzum şiir vardır. Bu eserde yer alan manzum şiirler muhtemelen Ahmedî'nin *Dâstân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân* ve Yahşi Fakih'in *Menâkıbnâme*'sinden alınmış olmalıdır. Giese Neşri'nde ve Anonim Tevârîh'te Çandarlı Ali Paşa ve Arap maskara arasında geçen diyalog farklılıklar ile birlikte yer almaktadır. Giese'nin neşrinde Ayasofya tarihi, Timur ile Yıldırım Bâyezid arasındaki mücadeleler gibi olaylar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İstanbul'un fetih tarihi verilirken de Kur'an-ı Kerim'de geçen "*beldetün tayyibetün*" ifadesi yazıldıktan sonra bu tarihin ebced hesabıyla 857 yılını ifade ettiği anlatılmaktadır. Bazı yer isimleri de genellikle aynı minvaldedir. İki eserde de bazı doğa olaylarında yer verilmiştir; örnek olarak iki eserde de 859 (1454/1455) yılında doğudan ve batıdan iki kuyruklu yıldızın doğduğu anlatılıyor. İki

[221] Mehmed Neşri, a.g.e, s.75.

eserde de bazı yerler neredeyse birebir aynıdır. Örnek olarak; Anonim Tevârîh'te 49a varağında "*Ve Karaman oğlu Kasım Bey merhum vefat idüb muharrem ayının evâsıtında ve Sultan Bâyezid Sofya tarafına sefer idüb Sofya'da karar idüb Anadolu ve Rûm ili çerisi cem'olub Mora Suyu üzerinde olan iki hisarı yapub cemaziyülevvelin evvelinde temâm olub Sofya'dan gelüb İstambul'da karar idüb sene 888* (7-16 Haziran 1483)." ifadeleriyle anlatılırken, Giese Neşri'nde "*Gine Karaman ogli Kâsim Beğ merhûm muharremün evâsıtında vefât idüp Sultan Bâyezîd Sofya tarafına sefer idüp ol aralıkda karâr idüp Anatoli çerisi ve Rûmili çerisi cem' olup Morova suyı üzerinde olan iki hisarı ve dâyiresin yapdı. Cemaziyülevvelin evvelinde tamam olup Sofya'dan İstanbul'da karar itdi, hicretün 888 yılında*"[222] şeklinde geçmektedir. Giese'nin neşri en son olarak 1 Recep 963 (11 Mayıs 1556) tarihinde sabah vaktinde Aydıncık ve Hamid ilinde büyük bir depremin haberiyle bitmiş, bu depremde çok fazla insan vefat ederken Sultan Mehmed Camii yıkılmıştır.

4. 2. Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân ve Diğer Nüshaları

Transkripte ettiğimiz "Tevârîh-i Âl-i Osmân" adlı eser Sakson Eyalet Kütüphanesi olan Dresden Devlet ve Üniversite Kütüphanesi'nde (SLUB) Mscr.Dresd.Ea.111 kaydı altında bulunmaktadır[223]. Franz Babinger bu çalışma için "*Osmanlı tarihinin belki de popüler bir tasviri*" ifadesini kullanmıştır.[224] 54 varaktan oluşan kitap bozuk nesih hat ile 9 satırda krem renkte aharlı kâğıda yazılmıştır. Konu başlıkları ve yıllar gösterilirken kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Kapaklarında ebru desenli kâğıt kullanılan eserin boyutları 20,3 x 14,4 cm'dir. Doğu el yazmaları koleksiyonunda yer alan kitaba kütüphanenin verdiği isim Latince "*Ortus et initialum Domus Osmanidarum tractatus historyus curiosissimus*"tur.[225] Kitap, II. Bayezid zamanında Malkoçoğlu Bali Bey'in 908 (1502/1503) Ruslar üzerine seferi ile sona ermektedir. Kitabın sonunda Sultan II. Bayezid'in padişah olduğundan beri vefat eden paşaların isimlerine yer verilmiştir. Bu eserin telif tarihi, müellifi, müstensihi ve istinsah tarihi yoktur. Eserde sondan ikinci paşa olarak verilen Koca Davud Paşa'nın ölüm

[222] Friedrich Giese, *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân*, (Hazırlayan; Nihat Azamat), İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992, s.119.

[223]Die Sächsische Landesbibliothek–Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), Handschriften. https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/122910/1/#. 17.10.2020.

[224] Babinger, Franz (1927), a.g.e, s.47.

[225] Eser Türkçeye "Osmanlı Hanedanının doğuşu ve kuruluşu: Şaşırtıcı bir inceleme" olarak çevrilebilir.

tarihi olarak 912 (1506-1507) yılı verilmiştir. Yazma eserde kullanılan hat ile eserin sonuna eklenen paşaların vefat tarihlerinin aynı kişi tarafından yazılma ihtimali yüksektir. En sonda ise vezir olarak Yâkub Paşa'nın ismi verilmiştir; fakat Yâkub Paşa'nın ölümüyle ilgili bir tarih verilmemiştir, yani henüz o hayatta iken bu eser yazılmış olmalıdır. Bu nedenle bu eserin telif tarihi olarak 912 (1506-1507) den sonrasını verebiliriz.

Nihal Atsız, bu yazma eserin başka bir nüshasının da Ayasofya Kütüphanesi'nde 2705 numarada olduğunu söylemektedir.[226] Esere kütüphane tarafından verilen isim *Tevârih-i Âl-i Osmân*'dır. Süleymaniye Yazma eserler kütüphanesi Ayasofya koleksiyonu 02705-008 numaralı demirbaşta yer alan eser 68b-76a varakları arasında yer almaktadır. Krem renkte aharlı ve filigranlı kâğıdın kullanıldığı eser 15 satırdır ve harekeli nesih hat yazılmıştır. Eser Nuh (a.s.) peygamberin doğumu ile başlar, birkaç satır sonra "*Târih-i ibtidai Âl-i Osmân ibtidası budur*" diye devam eder ve Osmanlıların tarihi anlatılmaya başlanır. Fakat olaylar çok kısadır, sadece olay ve tarih verilir. Sadece ilk bölümde Ertuğrul Bey'in babası olarak kabul edilen Hürmüz Ebubekir'in Konya'ya gelmesi ve oğlu Ertuğrul'un doğması biraz detaylandırılmıştır. İstinsah tarihi olarak Safer 971 (Eylül/Ekim 1563) tarihi verilen kitap, Kanuni Sultan Süleyman 1552'de Temeşvar'ı (Tımışvar) fethi ile son bulmaktadır.

Mehmet Önder bir başka nüshanın Paris, Bibliotheque Nationale'de Turc, Anc. F.119[227] kaydıyla bulunduğunu söyler.[228] Paris'te yer alan bu nüshaya kütüphane tarafından "*Risâle-i Tevârîh-i enbiyâ ve evliyâ ve Âl-i Osmân. Précis d'histoire générale du*" ismi verilmiştir. Kitap nesih hatla yazılmış ve 95 varaktır. 19.5×13 cm boyutlarında olan yazma eser 11 satırda kaleme alınmıştır. Eserin Ia varağında şiirler ve dualar vardır. Ib varağında ise İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'da Şeyhülislâmlık yapanların isimlerine yer verilmektedir. Burada verilen ilk isim Molla Gürânî'dir (ö. 893/1488). Bu sayfada son verilen isim ise Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi (ö. 1068/1658) dir. Yazma eserin 1a varağında padişahların cülus tarihleri ve hükümdarlık yılları verilmektedir. Burada da ilk hükümdar Osman Bey (ö. 724/1324), son hükümdar ise IV. Mehmed'dir (1648-1687). Bu tarihten hareketle bu çalışma 1687'den sonra kaleme alınmış olmalıdır. Yazma eserin 1b

[226] Atsız, Hüseyin Nihal (1957) "İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C:6, S:1-2, s.55.

[227] Önder, Mehmet (1968) "Konya'da Bilinmeyen Bir Selçuklu Devri Eseri", Vakıflar Dergisi, S:7, 128.

[228] Bu nüshayı incelediğimizde elimizdeki nüsha ile benzerliklerinin yanında farklı yönlerinin de olduğunu gördük. Bakınız: Bıblıothèque Natıonale De France (BnF). https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc926250. 21.10.2020.

varağında "*Nurdur Geldi Muhammed Sulb-ü İbrahim'den*" beytini IV. Mehmed (1648–1687) ile bağdaştıran bir metin vardır. Bu yazma eser 3b varağından başlamakta, aşağıda anlatacağımız Koç Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu'nda bulunan nüshayla benzer başlıklar ve konulara yer vermektedir. Yazma eserin 6a varağında ise "*Târîh-i İbtidâ-i Âl-i Osmân*" başlığı altında Osmanlı Tarihi anlatılmaya başlanmış kitabın 39a varağında ise Ayasofya tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. İlk olarak Hz. Süleyman hakkında bilgiler verilmiş daha sonra da Ayasofya'nın yapılışı anlatılmıştır. Ayasofya hakkındaki detaylar verildikten sonra eserde tekrar Osmanlı tarihi anlatılmıştır. Eser 95a varağında Kanûnî Sultan Süleyman (1520–1566) devrinde 932 (1525/1526) Koyunhisar seferi ile bitmektedir ve sonunda şiirler yer almaktadır.

Transkripte ettiğimiz yazma esere benzer ama daha az detay barındıran bir başka nüsha da Koç Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu'nda DR496.T48 bib. No'da yer almaktadır.[229] Kitaba kütüphane tarafından verilen isim "*Tevârîh-i Âl-i Osmân ve Konstantiniyye ve gayrihi*"dir. Eserin 1a-2b varaklarında müellifi tarafından yapılan bir giriş vardır. Müellif burada farklı tarihler verir, Moğol saldırılarından, Cengiz'den, Ali Tusî'den vb. olaylardan bahseder. 2b-4b varakları arasında "Târîh-i Ebü'l-Beşer" başlığı altında "*Hz. Âdem'in ölümünden, Kâbe'nin inşasından, Hz. Şît'in yaratılmasından beri şu kadar yıl geçmiştir*" diyerek bütün peygamberlerden, Hz. Zülkarneyn'den, Ashab-ı Kehf'ten Hz. Peygamber'e kadar sayar. Hz. Peygamber kısmında "*Hazreti Risâlet Seyyidi'l-Mürselîn velâdetinden berü sekiz yüz otuz sekiz yıldur*" cümlesini kullanır; buna göre bu kitap mîlâdî 1409'da yazılmış olmalıdır, ama bu tarih müellifin verdiği diğer tarihlerle uyuşmamaktadır. Müellif daha sonra da Dört Halife ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ömür süresi hakkında bilgi vermektedir. 4b-5a varaklarında da "*Târîh-i eimmeden*" yazan bir başlık vardır. Bu başlık altında da İmam Gazzâlî (ö. 505/1111), Ali Tûsî (ö. 887/1482), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273), İmam Muhammed Râzî (ö. 666/1268'den sonra) ve İmâm-ı Azam Ebû Hanîfe (ö. 150/767) gibi zatların ölümünden beri kaç yıl geçtiğini anlatmaktadır. Fakat yazarın bu hesaplamaları neye göre yaptığı meçhuldür ve hesaplar birbiriyle ve gerçekle uyumlu değildir. Çalışmanın 2b-35b varakları arasında da "*Târîh-i Konstantiniyye*" bölümü yer almaktadır. Bu bölümde de Konstantiniyye'nin kuruluşu hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra Konstantiniyye'ye Müslümanların yaptığı kuşatmalar hakkında bilgiler verilmektedir. Kitap, Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720) tarafından yapılan kuşatmanın barış sağlanarak kaldırılması ile sona ermektedir. Toplamda 35 varaktan oluşan yazma eserin sonu

[229] Koç University Manuscripts Collection (KODC). s.e.t. 02.01.2021.

eksiktir. Eser harekeli nesih hatla15 satırda yazılmıştır. Eserde krem rengi, kalın, aharlı, suyolu filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Metin kısmında siyah mürekkep kullanılan yazma eserde, konu başlıkları, söz başları, durak işaretleri ve yazı alanı çerçevesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fuat Bayramoğlu tarafından kütüphaneye bağışlanan bu kitabın yazı alanı boyutu: 142x66, kâğıt boyutu: 200x150 mm'dir. Yazma eserin cildi de devetüyü renginde, gömme baskı desenli, yeni cilttir.

4. 3. Transkripte Yapılırken Dikkat Edilen Hususlar

Çalışmamızın ana unsuru olan yazma eseri transkripte ederken varak numaralarını köşeli parantez içerisinde gösterdik. Eser içinde geçen dua kelimelerini ve ayet-i kerimeleri günümüz Türkçesine çevirdik. Eserin dili anlaşılır olduğundan eserin diline çok fazla müdahale etmedik. Sadece kelime içinde veya sonunda geçen ayn harfine karşılık (‘); hemze harfine karşılık (’) işaretini kullandık. Arapça ve Farsça olan uzun sesli harflerde de "^" işaretini kullandık. Eserde yazı veya rakamla verilen hicri tarihleri miladi takvime göre çevirdik ve yuvarlak parantez içinde gösterdik. Eser baştan sona bir bütün olmasına rağmen biz her padişahı bir başlık altında göstermeyi uygun bulduk.

5. TARİH-İ ÂL-İ OSMÂN (METİN)

5. 1. [Ertuğrul Gazi dönemi]

[1b] Âl-i Osmân'ın evvel ibtidâsı budur ki; Hazret-i risâlet hicretinin sene 640 (1242/1243) evvel zamanın kavmine sultan olan Konya tahtına, Sultan Alâeddin padişahdı.[230] Yûyân [Yunan] memleketine hükmederdi.[231] Sultan Alâeddin zamanında İsfahan vilayetinden Hâmân[232] şehrinden bir dilâver şecâatlü yiğit gelüb Konya şehrinde karar itti. Adına Hürmüz-[E]bubekir derlerdi.[233] Selâbetlü şecâ'atlü pek yiğit idi. Gazâniyyete niyet edüb gelmişd. Ânın nesebin bilenler haber verdiler kim [2a] "ol yiğit Ebü'l-Müslim neslinden" derlerdi.[234] Gelüb anda karar ittik de bir pâkize hâtun aldı.[235] Andan bir oğlu oldu adını Ertûğrul kodu. Ol dahi kemâlinde yiğit olub bir bahâdır koptu âlemde nazırî yoğdu leylên ve nehârên fi sebîlillâh[236] te'âlî deyüb hak yoluna gazâ ederdi. Bahâdırlıkta şol kadar âdı çıkdı kim âlemde nazıri yoğidi yiğit arasında hürmetlü adı kaçan[237] ata süvâr olub gazâya niyet itse at üzerinde sânkim sâm-ı süvâr idi[238] yahud Rüstem-i

[230] Verilen bu tarihte Anadolu Selçuklu tahtında II. Gıyâseddin Keyhüsrev vardı. Keyhüsrev 1237-1246 tarihlerinde hüküm sürdü.

[231] Burada bahsedilen memleket Anadolu topraklarıdır.

[232] Tevârîh-i Âl-i Osmânların çoğunda Mahan şehri, bu eserde ise Haman şehri geçmektedir. "İsfahan vilayetinde" dediği İsfahan şu anda İran'da bir şehirdir. Mahan şehri günümüzde de İsfahan'a çok yakındır. Bu şehir muhtemelen Mahan olmalıdır.

[233]Bu kişi Ertuğrul Bey'in babası olarak rivayet edilen Süleyman Şah, Gündüz Alp'ten ve Huder (Hoder) Samanî'den sonra dördüncü kişidir.

[234] Burada adı geçen Ebü'l-Müslim, muhtemelen İsfahan'da doğan Ebû Müslim Abdurrahmân b. Müslim el-Horâsânî'dir (ö. 137/755). Bakınız: Yıldız, Hakkı Dursun, "Ebû Müslim-i Horasânî", DİA, C.X, İstanbul 2010, ss. 197-199.

[235] Pakize: Temiz, pak. Lekesiz. Hâlis, saf, katıksız. (Farsça) anlamında bir sıfattır. Bu kadının ismi iki eserde de belirtilmemiş. Ertuğrul Bey'in annesi rivayetlerin ittifakına göre Hayme Ana'dır. Bakınız: Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, "Pakize / pâkize / pâkîze / پاکیزه" (s.e.t.18.10.2020).

[236]Gece ve gündüz Allah yolunda. Bir işin karşılıksız, sâdece Allahü Teâlâ'nın rızası için yapıldığını ifade eden bir tabirdir. Bakınız: Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, fisebilillah / fîsebilillah / fîsebîlillâh / fîsebîlillah / فی سبیل الله, s.e.t.18.10.2020.

[237] Kaçan: Nitekim manasında bir kelime bu eserde çokça geçmektedir. Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1017.

[238] Sâm-ı suvar: Atlı Sam, İran destanındaki bir kahramanın adı. Bakınız: Atsız, Hüseyin Nihal (2015), *Üç Osmanlı Tarihi: Oruç Beğ-Ahmedî – Şükrullah*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, s.178.

zâldi.[239] Ve Söğütcük dirler bir köy vardı[240] anda karar itmişti. Atası dahi dünyâdan nakletmişti. Kendûsü atâsı [2b] yerine geçüb durdu. Ol vilâyetin yiğitleri ve bahadırları katına cem‘ olub gazâya bile giderlerdi. Gice ve gündüz gazâdan eksûk olmazlardı. Şol kadar adı Sultan Alâeddin bahâdırlığîn işitmişti.[241] Sultan Alâeddin anâ il vilâyet vîrüb ol kabul etmezdi.[242] Allâh billâh hak rızâsuçün gazâ iderdi. Ve çok cariyeleri vardı hiç oğlu kızı olmazdı hak teâladan gice ve gündüz oğul taleb ederdi.[243] Akıbet bir Saliha hatun aldı, ol hatunla bir niçe zaman oldu. Yatsu namazun kılıb Hakka tazarru‘ etdi. Gözüne uyhu geldi. Nâgâh[244] düşünde bir vâkıa gördü. [3a] Uyandı Hakka şükredüb sabah durdu atına süvâr oldu ve Konya şehrine geldi. Sultan Alâeddin’in bir sahib-i kemâl vezir vardı. Adına Abdülaziz derlerdi.[245] İlm-i nücûm[246]da bi-nâzîr idi. Zamanında Eflatun ya Danyal idi.[247] Ol vezirin huzuruna gelüb düşünü deyüverdi. Eyti “düşümde bu gice bir vâkıa gördüm bana tabir eyle” dedi. “Gördüm ki ocağum içinden pınar aktı. Şol kadar akdı kim, bir derya oldu. Âlemi tuttu görünmez oldu. Vâkıam budur ki didüm “tabirini buyurun” didi. Çünkim Abdülazîz usturlaba[248] nazar etti. İlm-i rüya kitabına bakub fikr idüb. Dedi kim [3b] “Hak Teâlâ sana bir oğlan vîre kim ânun zürriyeti âlemi tuta kim bu vilayetleri ve Rum vilayetlerin

[239] Rüstem-i Zâl: İran millî destanının en güçlü kahramanıdır. (Zaloğlu Rüstem'in dedesi Sâm'ın babası) anlamındadır. Bakınız: Kalkandelen, H. (2008) “Türkçemizde Kullanılan Kişi Adları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:12, S:2, s.57-76.

[240] Osmanlı Devleti’nin ilk kurulduğu yer olarak bilinen, bugün Bilecik’e bağlı ilçe merkezi, günümüzdeki adı Söğüt.

[241] Rivayetlerin çoğunda I. Alâeddin’in ordusu Tatarlarla mücadele ederken zor durumda kalmış, oradan tesadüfen geçen Ertuğrul Bey ve ordusu, I. Alâeddin’e yardımda bulunmuş ve savaşın kazanılmasında etkili olmuştur. Yılmaz Öztuna bu rivayetin uydurma olduğunu söyleyerek, Kayıların daha önce de Selçuklu ordusunun hizmetinde bulunduğunu ve bu rivayetin Kayılara şan kazandırmak için uydurulduğunu ifade etmiştir. Bakınız: Öztuna, Yılmaz (2004) *Osmanlı Devleti Siyasi Tarihi*, C.1, İstanbul, Ötüken yayınevi, s.18.

[242] Rivayetlere göre Ertuğrul Gazi, Karaca Hisar’ı kuşatarak I. Alâeddin Keykubad’ın dikkatini çekmiş ve kendisine yurtluk olarak Söğüt vadisini ve yaylak olarak Domaniç verilmiştir.

[243] Rivayetlerin genelinde Ertuğrul Gazi’nin üç oğlu vardır. Bunların en küçüğü Osman Bey’dir.

[244] Nagâh: Ansızın, Birdenbire, vakitsiz, Mehmed Salâhi Bey, *Kâmus-i Osmânî*, nşr. Ahmed Muzaffereddin, (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1313 (1895/1896), C:4, s.567.

[245] Burada ismi verilen Abdülaziz, Selçuklu Döneminin ünlü tasavvuf, ilim ve devlet adamlarındandır. III. Alâeddin Keykubat zamanında vezirlik yapmıştır. Bakınız: Önder, Mehmet (1968) "Konya'da Bilinmiyen Bir Selçuklu Devri Eseri", Vakıflar Dergisi, S:7, s.127-128.

[246] İlm-i nücum: İslâm bilim tarihinde astronomi karşılığında kullanılan terim.

[247] Eflatun Meşhur felsefeci Platon’dur. Burada kastedilen Danyal ise muhtemelen Danyal Peygamberdir. İkisi de akıllı, zeki ve bilgin kişilerdir.

[248] Usturlap: Temel işlevi yıldızların konumunu belirlemek olan çok amaçlı astronomi aleti. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 109.

ve Üngürüs[249] vilayetine dek duta. Bu düşün tabiri budur" kim denildi. Ertuğrul Hak Teâlâ'ya bin bin şükürler itti. Evine geldi dervişlere sadakalar etti ve kurbanlar eyledi. Hak Teâlâ celle zikre âna bir oğul rûzû[250] kıldı. Adını Osman kodu Osman evvela ledây-yiğit[251] oldu. Atası Ertuğrul'dan dahi ziyade oldu. Gayet şevketlü bahadır kopdu. Ol dahi gazâya cehd iderdi akıbet Ertuğrul dünyadan gitti.[252] Yerine Osmân kaldı.

5. 2. [Osman Bey Dönemi]

Ertuğrul'un yarenleri ve yoldaşları katına geldiler cem' olub gazâya bile giderlerdi.[253] [4a] Osmân ol vilayette şöyle oldu kim kaçan ata süvâr olsa bin yiğitten ziyade bile atlanurdu. Ziyade ad çıkardı ava Söğüd'e gazaya Bileciğ'e giderlerdi. Nâgâh bu taraftan Rûm taifesi Kostantin tekfuru oğlu bir niçe bin Rûm çerisiyle Sultan Alâeddin[254] üzerine geldi. Ehl-i İslâm kasdına Sultan Alâeddin'e haber oldu. Etraf-ı âleme hükmettüğû yerlere ta Sivas kapusuna dek çeriler[255] cem' etmeği âdemler gönderdi. Bunlar çeri cem' etmekte bu taraftan bin yiğit ile kâfir üzerine yürüdü. Bin adamı üç bölük eyledi bir gîce Şebhûn[256] eyledi, Rûm çerisinin üzerine yürüdü. [4b] üç taraftan girdiler kâfirleri sıyub irteye dek kılıç urdular. Subh vaktine dek kâfirleri tarumâr ettiler bunca gânâyim alûb gerü döndüler. Nısfın çıkarub Sultan Alâeddin'e gönderdüler.[257] Sultan Alâeddin bu gânâyim bu şâdlığı[258] işidüb Osmân'ın bahâdırlığına sevinib bunun gibi gaza ettüğüne hazineden cebe ve cevşen[259] ve elli katar deve elli katar katır esbâbları ile gönderdi. Mısır'dan gelmiş Hazret-i risaletin

[249] Eskiden Türklerin Macarlara verdiği isim.

[250] Rûz: bahşetme.

[251] Ledâ: İndinde.

[252] Ertuğrul Gazi'nin ölüm tarihi olarak 1288 veya 1289 yılları da verilmektedir. Türbesi Bilecik ili Söğüt ilçesinin 1 km. doğusunda Söğüt-Bilecik yolu üzerinde bulunmaktadır.

[253] Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi'nin hizmetinde bulunan bazı Alplerinin isimleri: Akçakoca, Abdurrahman Gazi, Hasan Alp, Konur Alp, Turgud Alp, Aygud Alp, Gündüz Alp, Saltuk Alp, Köse Mihal, Samsa Çavuş ve Kara Ali'dir.

[254] Buradaki ismi geçen Sultan II. Alâeddin Keykubad (1249-1254) olmalıdır. Bakınız: Mehmed Neşri, a.g.e, s.87.

[255] Koç University Manuscripts Collection nüshasında asker tabiri geçmektedir (6b).

[256] Şebhun: harb sırasında gece baskını demektir. Mehmed Salâhi Bey, "Şebhûn" C:1, s.64.

[257] Bu savaş büyük bir ihtimalle Karaca Hisar kalesinin ele geçirildiği savaştır. Osman Gazi, Karaca Hisar fethiyle bölgenin tamamına hâkim olmuştur. Rivayetlere göre Osman Bey'in kardeşi Saru Yatı bu savaşta şehit olmuştur. Bakınız: Âşıkpaşazâde (2003), a.g.e., s. 60.

[258] Şad: mesrur, sevinçli, mutlu anlamlarındadır. Mehmed Salâhi Bey, "Şâd" C:1, s.57.

[259] Cevşen: Genelde boyunda taşınan dua kitabı olarak bilinir. Ama buradaki manası dua kitabı değil, askerlerin savaşlarda ok, süngü ve kılıç gibi silahlardan korunmak için kullandıkları zırh manasındadır. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 685.

sallahu aleyhi vesellem ânun ak âlemin bile çıkarub[260] Vezir kim Abdülazîz adı ânun bir sâhib-i cemâl kızı vardı. Gayet hüsn içinde bi-nâzîr idi. [5a] misl yoğdu buyurdu. Sultan Alâeddin veziri Abdülazîz'in kızını dahi bunca tuğ, nekkâre ve tabl ve âlem-i beriyle Abdülaziz ile Osmân'a gönderdi.[261] Abdülaziz dahi borular ve nekkâreler dökülüb sancaklar çizilüb Osmân'a geldi. Osmân'a dahi bildirdiler. Sultan Alâeddin sana bunca ina'âmlar gönderdü. Osmân dahi Abdülaziz'e karşu çıktı[262] götürüb evinde kondurdu. Abdülaziz'i konakladı. Çün yarandası oldu. Abdülaziz padişaha vardı ki ina'âmları verdi. Osmân'a Abdülaziz ider "Atan gürdüğü düş budur. Hakk Teâlâ ziyade ide" dedi. Abdülaziz Hüdaya çok şükürler idüb kızını nikâh edüb [5b] Osmân'a verdi. Çünkü gerdek gecesi temam oldu murad hâsıl oldu. Sabah durub Osmân gusül idüb Allah Teâlâ hazretine çok şükürler etti. Ve salavat getürüb sabah namazın kılub ata süvâr olub yiğitler ve dilâver alub meydana çıktılar. At koşusun ittiler[263] adât üzerine ândan mekânlarına döncek vakit Rûm tarafından sahra içinde toz belûrdü. Tozun içinden bir süvâr çıktı geldi. Cebe ve cevşen ile meğer kâfir beylerinden imiş.[264] Gelüb çâğırûb avâzıyla derdi "kim aranûzda Osmân adlu kimdür" deyu. Osmân'ı gösterdiler hemân saat attan inüb Osmân'ın [6a] atı ayağuna düştü. "Esselâtü ve's-selamü aleyke ya Rasulallah" dedi kelime-i şehadet getürdü. İtti kim "Ya Osmân düşümde sizûn peygamberûnûz Muhammed Mustafa aleyhisselam geldi, bana İslâm telkin etti. Kelime-i şehadet öğretti." Ve eytti "dur felan yerde, bir gazi yiğit vardır adı Osmân'dır. Benüm dinüm yoluna durmuşdur. Gazâ ider benüm ak âlemim katındadır". Dedi "benim adım Mihal idi. Muhammed Mustafa aleyhisselam benüm adumı Abdullâh kodu. Bana eytti "Osmân ile gazâya bile varsan dahi zürriyetin âleme dola Üngürûs vilayetine dek İslâm sancağın çıkarub dini aşikâre ideler" [6b] dedi "düşümden uyandım mübarek nur-u evüm içi dolmuş berk[265] vurdu. Gönlüme ilham-ı Rabbâni oldu hemân dem uyandık da Fatiha ve İhlas süresin okudum" dedi. Osmân'ın önünde iman-ı tecdîd idüb Müslüman oldu. Şimdi Mihal

[260] Burada Osman Gazi'ye bayrak yollayan Anadolu Selçuklu Sultanının Gıyaseddin Mesud olması daha muhtemeldir. Çünkü o tarihte Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Mesud'tur. Bakınız: Kesik, Muharrem, "Mesud II", DİA, C.XXIX, İstanbul 2004, ss.342-344. Sarı, İbrahim (2016) *Bayrak*, Antalya, Net Medya Yayıncılık, s.17.

[261] Bu alametlerin Osman Gazi'ye yollanması sonucunda Osman Gazi Selçuklu Sultanı adına bölgenin tek hâkimi olmuştur.

[262] Burada Osman Gazi'nin vezir Abdülaziz'i karşıladığı anlatılıyor.

[263] At koşusu: At yarışı.

[264]Rivayetlerin genelinde Harmankaya tekfuru olarak geçmektedir. Bakınız: Başar, Fahameddin, "Mihaloğulları", DİA, C.XXX, İstanbul 2005, ss. 24-25.

[265] Berk: Şimşek.

oğulları kim vardur. Ol Mihal aslındandır.[266] Birkaç günden sonra Abdülaziz Sultan Alâeddin katına geldi ahvâli deyü verdi. Sultan Alâeddin dahi işüdüb şâd oldu Hakka çok şükredüb şad oldu. Mısır padişahından bir kılıç gelmişdir. Emirü'l-mü'minin Osmân'nın idi Sultan Alâeddin anı kendü kuşânurdu çıkardı. Osmân'a ısmarladı.[267] "Açа bildüğün[268] [7a] yerde olan kâfirlerin yerleri senin olsun aç" dedi.[269] çün Osmân Rabia Hatun[270] ki Abdülaziz kızını aldı andan bir oğlu oldu adını Orhan kodu Osmân ki huruc etti.[271] Ol yıl içinde Bilecük kala'sını ve Yarhisarı ve İnegöl'ü[272] fethetti Osmân on dokuz yıl beylik etti.[273] Vefat idüb oğlu Orhan Bey oldu. Osmân Bey'i Söğütcük'te defnettiler.[274]

5. 3. [Orhan Bey dönemi]

Orhân Bey, Osmân tahtına padişah olaldan berü ki tahta cülus kılmışdır. Hicretin Aleyhisselam sene yedi yüz yirmi (1320/1321).[275] Ravî ider Ertuğrul'un üç oğlu vardı.

---

[266] Burada bahsedilen kişi Köse Mihal'dir. Köse Mihal, Osmanlı akıncı beyi ailelerinden biri olan Mihaloğulları'nın atası, Osman Bey'in silâh arkadaşlarından biri.

[267] Burada bahsi geçen kılıç muhtemelen Süreyciler tarafından yapılan ve üzerinde Kayı damgası olan kılıçtır. Bu kılıç Hz. Osman'dan Osman b. Talha'ya daha sonraları Hoca Ahmed Yesevi'ye son olarakta Şeyh Edebali eliyle Osman Bey'e teslim edilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Güzey, Ahmet Rıfat (2018) "Türkler ve İslâmiyet (Kur'an ve Sünnette Millet ve Milliyet), Turks and Islam (Nation and Nationality in Qur'an and Sunnah)," 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Education and Society in the 21st Century The Journal of Education Science and Social Research, C:7, S:19, s. 97-123.

[268] Açabildüğün: Fethedebildiğin.

[269] Osman Bey bu şekilde bulunduğu yerin hâkimi olmuş beylik yönünde ilk adımını atmıştır.

[270] Burada Rabia olarak verilen ismin rivayetlerin çoğunda Malhun Hatun veya Rabia Bala Hatun olarak geçmektedir. Bakınız: Emecen, Feridun, "Mal Hatun", DİA, (gözden geçirilmiş 3. basım), EK-2, İstanbul 2009, ss. 182-183. Turgut, Vedat (2019) "Osman Gazi'nin Hanımları ve Çocukları", Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches, C:4, Söğüt Özel Sayısı/Special Issue for Söğüt, s. 67-80.

[271] Osman Bey'in vefat haberini vermektedir. Rivayetlerin genelinde Osman Bey'in ölüm yıldönümü olarak 1326 tarihi verilmektedir. Halil İnalcık ise Osman Gazi'nin ölüm tarihi olarak 1324 yılını vermiştir. Halil İnalcık Osman Gazi'nin ölüm tarihini belirlemek için Asporça Hatun ve Mekece vakfiyelerine bakılması gerektiğini belirtir. Bu vakfiyelerin birisinde Osman Gazi hayatta diğerinde ise vefat etmiştir. Halil İnalcık'a göre Osman Gazi 1324 yılında ölmüştür. Bakınız: İnalcık, Halil, "Osman I", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 443-453.

[272] Koç University Manuscripts Collection nüshasında İnegün ismi geçmektedir (8b).

[273] Rivayetlere göre Osman Gazi 22 yıl beylik yapmıştır.

[274] Osman Gazi ilk olarak Söğüt'te defnedildiğine dair rivayetler vardır. Bazı rivayetlerde de Osman Bey Bursa'nın fethi sırasında hayatta idi. Osman Gazi, Bursa'nın fethinden sonra vasiyeti gereği oğlu Orhan Gazi tarafından Saint Elia Manastırı'nın (Gümüşlü Kümbet) bir bölümü türbeye dönüştürülmüş ve bu yapının içerisine defnedilmiştir. Bakınız: (BBB, s.e.t. 23.10.2020).

[275] Orhan Bey'in, Bey olma tarihi rivayetlerin çoğunda 725 (1324/1325) ve 726 (1325/1326) yılıdır.

Birinin adı Gündüz Alp, birinin adı Saru Yatı ve birinin adı Osmân [7b] idi. Ertuğrul'un evvel oğlu Saru Yatı idi ânı Sultan Alâeddin katına gönderdi. Andan yurt istedi ki. Ol yerde karar ide Sultan Alâeddin bunları hoş görüb İnönü'nden aşağa Söğüt tarafından yana yurt verdi. Ol tarafın kâfirleri ile gazâya meşgul oldular. Ertuğrul'a ecel yetişti. Evvel Bilecik ve Yarhisarı ve İnegöl'ü fethetti. Ve Osmân Gazi cuma namazın önünde kıldı. Tekbiri anda getürdü Allah Teâlâ'ya ve Dursun Fakih derlerdi.[276] Bir kişi vardı cuma ve bayram namazı kılındıkları vilayetleri bahşeyledi. Karacahisar kim İnönü demekle marufdur. Anûn sancağın oğlu [8a] Orhan'a verdi. Serpuşluğun karındaşı Alp Gündüz'e verdi. Ve Yarhisar Hasan Alp'e verdi. İnegöl'ü Turgut Alp'e şimdi ol gazilerin adı anılır Turgut ili derler ile olsa kız atası şeyh Edebâli'ye Bilecik hasılın verdi.[277] Ve mühim hatunun anda kodu. Kendüsü Akşehir'de duraklandı ve Osmân Bey'in bir oğlu dahi olmuştu. Ana Alâeddin Paşa derlerdi. Anı yanında kodu Orhan Gazi dört yana iller açmağa başladı ve Köprü hisarın ve İznik Hisarın odurmağa başladı. Mezkûr köprü Hisar'ı yağmayla aldılar bu taraftan Bursa Tekvuru birkaç tekvur ile ittifak ettiler. [8b] Türkün üzerine yürüdüler ol aradan gazilerün yağınağın dağıdalar çokluk çeriler cem' ettiler bu taraftan Osmân Gazi dahi Allah'a sığınub kâfirleri karşuladı hazır olan gaziler ile Koyunhisar'ında buluştular.[278] Azim cenk ittiler gayet kırgun oldu. Kâfireden ve gazilerden ve Osmân'ın karındaşı oğlu ve kendü oğlu Gündüz Alp ve Aydoğdu Gazi anda şehid ettiler.[279] Dinboz[280] sınûrunda ve Aydoğdu'nun ölüsünü Koyunhisar'ına giderken yolda kodılar. Mezarı anda olur üzerine taş yığdılar çevirüb durdular ol vilayette at sancûlansa ol mezarın üzerine üç kez çevirûrler. Allah Teâlâ'nın inâyetinde [9a] şifa bulur. Şimdi ol vilâyette meşhur mezardır. Sonra Hak Teâlâ gazilere nusret ve fırsat virüb ol tekvurları sıdılar. Kestel tekvuru düştî. Can-ı cehennem bâkî münhezim olub kaçtılar. Ve Bursa tekfuru gelüb Bursa'ya düştü. Andan vardılar Ulubâd'ı aldılar. Tekvur ile sulh ettiler. Bursa'nın üzerine Osmân Gazi yürüdü. Gördü ki cenkle

[276] Dursun Fakih (ö. 726/1326'dan sonra) Osman Gazi adına ilk hutbeyi okuyan kadı, âlim ve şairdir. Hakkında daha detaylı bilgi için bakınız: Aksoy, Hasan, "Dursun Fakih", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 7-8.

[277] Daha önceki kısımlarda bu kişi Abdülaziz idi. Edebali (ö. 726/1326), İlk Osmanlı kadısı ve mutasavvıf, Osman Bey'in kayınpederi, detaylı bilgi için bakınız: Şahin, Şamil, "Edebâli", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 393-394.

[278] İnalcık, Osmanlı Beyliğinin bir devlet olarak kabul edildiği olayı Bizans ile yapılan Bafeus Zaferi (Koyunhisar Savaşı) olarak belirtir. Bakınız: İnalcık, Halil (2010) Kuruluş: Osmanlı tarihini yeniden yazmak, s.41.

[279] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Osman'ın Gündüz Alp'in oğlu Aytoğmuş (Doğmuş) şehid oldu ifadesi geçmektedir (16a).

[280] Dimboz (Dinboz): Bursa-Yenişehir arasında bulunan geçidin girişinde bulunan bu köydür. Köy civarında birçok savaş olmuş, bu savaşlar sırasında Aydoğdu Bey, köy yakınlarında yaşamını yitirmiştir. Mezarı bu köydedir. Kaplanoğlu, Raif, Dimboz (Dinboz). https://www.bursa.com/wiki/Dimboz_Dinboz. 03.01.2021.

alunûr, kıble tarafından yana Bursa Hisarına karşu havâle yapturdu.[281] Karındâşı Ak Temûr'u üzerine kodı. Gayet şirmerde eddi. Yarâr-ı yoldaşlar koşdu bir havâle dahi dağ tarafına yapdılar. Balabancık derler bir kulu vardı. Anun üzerinde [9b] kodu. Anı havale-i bir yılda yaptılar.[282] Bursa'yı eğridiler[283] hisardan dışra kimesne çıkmaz oldular. İl vilayetin aldılar hisar şeyle kaldı. Üzerine havale oldular bunlar bunda bu taraftan Osmân Bey Yenişehre geldi. Etrafın kâfirleri geldiler Osmân ile uğraştılar fırsat Osmân'ın oldu. Ol vileyetleri fethettiler, mâl-ı ganamîyle gânî oldular. Osmân oğlu Orhan'ı Bursa fethine gönderdi. Köse Mihal'i ve Turgut Alp'iyle koşdu gelüp Bursa'yı eğrittiler. Kâfir açlıktan aciz oldular ve gaziler dahi kale halkıyla mûhkem cenk ettiler Bursa tekfuruna Yeresuka[284] tekvuru dirlerdi sonra [10a] Orhan ile sulh eylediler ahd ile hisârı verdiler.[285] Tekvur oglıyla ve esbâbıyla çıktı İslâmbol'a[286] gitti. Bir habbesin almadılar.[287] Orhan Bey Bursa'da kalub fethine şükürler iderdi. Osman Gazi hakkayda idi. Ayağı ağrıdı anûnçün Bursa gazâsına varmadı. Orhan'a vasiyet eyledi kim beni şol gümüş kubbe altında koyasız demişti.[288] Yani manastırda ölücek mezkûr Orhan'ı anda kodular.[289] Ve bazılar iderler Ulubâd'ı Gazi Orhan aldı tevâbiiyle sene 725 (1324/1325). Ve Bursa feth oldu Orhan padişah elinden sene 726 (1325/1326). Bundan sonra bu taraftan Konur Alp ve Gazi Rahman [10b] ve Akça Koca ittifâk ettiler kim her tarafa yürüdüler. Konur Alp Gazi Akyazı'ya vardı. Ve Konurapa'ya[290] ilin ve Bolu vilâyetin ve Mudurnu vilâyetin fethetti. Kendüye musahhar etti ve Akçakoca

[281] Havale: Alınması güç bir kalenin çevresine yapılan küçük kale veya istihkâm demektir. *Edirneli Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi*, (Hazırlayan: Nihal Atsız), İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları 1973, s.30.

[282] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında bu kısım için "*bu iki havaleyi birlik yapub*" tabiri geçmektedir (16b).

[283] Burada geçen kelime büyük bir ihtimalle kuşatma anlamındadır. Eğrediler, eğrettiler, ekerdiler, anardılar şeklinde de okunabilir.

[284] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Bersak" ifadesi geçmektedir (17a).

[285] Bursa'nın fethi tarihi rivayetlerin çoğunda 1326 yılıdır. Yapılan anlaşmaya göre: 1. Osmanlı askerleri halka zarar vermeyecek 2. Şehirden gitmek isteyenlere müdahale edilmeyecek 3. Teslim sırasında Orhan Bey'e 30.000 altın tazminat ödenecek.

[286] İslambol, İslambul "İslam'ın bol olduğu yer, İslam ile dolu" anlamında bir halk deyimidir. Yavuz Kartallıoğlu İslambol kelimesinin ilk kullanan kişi olarak Fransız dilbilimci ve oryantalist, François de Mesgnien Meninski'yi kabul eder. Daha detaylı bilgi için bakınız: Kartallıoğlu, Yavuz (2016) "İstanbul Şehir Adının Telaffuzunun Tarihî Süreç İçinde Gelişmesi", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:7, s.119-136.

[287] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de "*tekfurun oğlunu, kızını ve malını ve esbabını verdiler*" ifadesi geçmektedir (17a).

[288] Burada bahsedilen yer Gümüşlü Kümbet olarak da bilinen Saint Elia Manastırı'dır. Bakınız: Yavaş, Doğan, "Osman Gazi Türbesi", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 467-468.

[289] Orhan Bey'de aynı yerde defnedilmiştir.

[290] Konurapa: Günümüzdeki Düzce ili.

dahi Kocailin feth edüb anınçün Kocaili derler sonra Konur Alp, Akçakoca dünyadan naklettiler. Orhan Bey dahi ol vilâyeti sancâğıyla oğlu Süleyman Paşa'ya virdi. İnönü sancâğın küci? [Küçük] oğlu Murâd Gazi'ye verdi. Kendü geldi Ernekümidi[291] fethetti. Kilisâları yaktı mescidler etti. Ve medrese ettirdi. Şimdi dahi medrese vardır.[292] Karamürsel derlerdi ol kenarı ana verdiler ve vilâyetini tımar üleşdirdiler. [11a] ve hem tımar erlerin kenara götürdü İslâmbol'dan gemi çıkartmaz oldular.[293] Ve gemi çıkan kenarları ve Yalakovayı[294] Akçakoca ile olan gazilere tımar verdiler ve Ermân pazarını Yahsulüne verdiler.[295] Kandırı vilâyetin Ak Paşa'ya verdiler ve bunların neslinden dahi vardır. Orhan Gazi padişah oldu. Karındaşı Ali Paşa beylerbeyliği ve beyliği terk ettük deyü beyliği Orhan Bey'e teslim eyledi. Bir gün Ali Paşa ider "karındaş şimden gir-û leşkerûn ziyade oldu, İslâm leşkeri arttı sen dahi âlemde bir nişan ko-kim gayr-i askerde olmasun" dedi Orhan [11b] Gazi "ider karındaş sen ne dersen eyle, her ne kim sen buyurursun eyle ideyim" dedi. Ali Paşa eytti. "Kamu leşkerüne kızıl börk giydiresin ve senin tevâbiin ve kullarûn ak börk giysünler bu dahi âlemde bir nişan olsun" dedi.[296] Orhan dahi eyle etti. Ak börk ol zaman da oldu ta Yıldırım zamanına dek karındaş karındaşa değmezdi. Yıldırım Bayezid'ün zamanında karındaş öldürmek[297] ve Anadolu'ya yaya yazmak[298] peydâ oldu. Ve Murâd bin Orhan kaplucada yatan vücuda geldi sene 728 (1327/1328).ve Orhan Bey İznik'i fethetti sene 731 (1330/1331). Ve İznik tevâbi'iyle feth olub ba'de Orhan Bey cami ve bir imâret [12a] yaptırdı. Kendü eliyle aşını üleşdirdi. İmâreti Osmânlu'dan evvel ol yaptırdı. Andan sonra İznikûmidi oğlu Süleyman Paşa'ya virdi. Ve Süleyman Paşa dahi Taraklı Yenicesin[299] ve Göynük'ü ve Mudurnu vilâyetin fethetti. Ol vilâyetin ne kadar kâfirleri varsa Süleyman Paşa'nın adlini ve dâdını görüb mecmu' Müslüman oldular idi. İl ve gün ana taptılar.[300] Ve Orhan Bey Karesi vilâyetin ve Balıkesir'i vilâyetin ve Edremid nevâhisiyle ve Birgama'i fethettiler. Tekvurunu öldürdüler. Ol il vilâyet temâm nizâm buldu sene 735 (1334/1335)

[291] Ernükmidi: Muhtemelen İznik, Oruç Bey tarihinde bu yer için İzmit adı verilmektedir.

[292] Osmanlı Beyliğinde kurulan ilk medresedir. İznik Medresesi ya da İznik Orhaniyesi olarak da anılır.

[293] Paris nüshasında "can" tabiri geçmektedir.

[294] Yalak Ovası: Günümüzdeki Yalova ilinin Hersek köyü ve Çiftlikköy ilçesi arasındaki bir yerin adıdır.

[295] Ermân pazarı günümüzdeki Ermeni pazarıdır. Paris nüshasında Yahşiliye kelimesi geçmektedir (18a).

[296] Ali Paşa'nın beyaz börk giymesini tavsiye ettiği kimseler, Osmanlı askerî teşkilâtında özel konumlu, maaşlı, dâimî yaya ordusu olan Yeniçerilerdir. Paris nüshasında "yeniçeri" ismi geçmektedir (18b).

[297] Burada bahsedilen konu kardeş katli meselesidir.

[298] Anadolu'ya yaya yazmak: Orduya Anadolu'dan asker almak.

[299] Paris nüshasında sadece Yenice adı geçmektedir (19a).

[300] İl ve gün âna taptılar: Buradaki ifade muhtemelen Süleyman Paşa'ya itaat etme manasındadır.

Ba‘de bir gün Süleyman Paşa il vilâyet seyretmeğe Aydıncığa geldi ve anda olan temâşâlığı [12b] acâyibi ve garâibi ve dürlü dürlü binaları gördü. Temâm idüb biraz durdu. Ve hiç kimesne nesne söylemedi Eçe Bey[301] dirlerdi bir bahâdır vardı. Hayli ânalur âdem idi. Ol ider “Hân’ım fikrûnüz nedir? Bize de bildûrünûz” dedi eyle deyicek Süleyman Paşa ider “Fikrüm bu denizi öte geçmektir. Ve öte yakaya nice geçerüz kim öte yakanın kâfirleri duymayalar” didi. Ve Eçe Bey ve Fâzıl Bey bu ikisi eyttiler “Evvel biz geçelüm, eğer buyurursanuz” dediler Süleyman Paşa dahi ider “ne yerden geçersiz?” bunlar eyttiler kim “deniz kenarında yerler vardır kim geçmeği yakındır” dediler. Ol yere geldiler kim adına Virançe[302] derler hisârdır Gürece’den[303] [13a] aşağa derya kenarında Rûm ili yakasında ve Eçe Bey bir sal düzüb bindiler giceyle Rûm ili nevâhisine çıktılar. Hisâr civarında bağlar arasında bir kâfir ele girdi tuttular gene binüb ‘ale’s-sabah salla Süleyman Paşa’ya getürdüler. Süleyman Paşa dahi bu kâfiri hil’atledi. Eytti “kim sizün hisâra girmeğe ve varmağa yer varmıdır kim il doğmadan girile” dedi. Bu kâfir ider “ben sizi bir yerden iledeyim ki kimesne görmeden bizim hisâra girile” dedi. Hemân dem birkaç sal düzdiler Süleyman Paşa yetmiş seksen kişiyle biraz güzide bahâdırları bile alub sala bindiler. Gice ile Rûm ili [13b] yakasına geçdiler. Bu kâfir bunları doğru Cemin kalesine[304] götürdü. Bir terslik vardı hisâr karşusuna yığılmış hisârdan ziyade yüksek idi. Bu kalenin içinde kimesne yoğdu. Zira kim harman vaktiydi ol terslikten gice ile hisâra girdiler amma kâfirlerin erkek ve dişi hiç ahd incitmediler belki kebirine ve za’aifine ve şerifine hayli ina‘âmlar ettiler. Amma içinde birkaç bellü kâfirler vardı. Tuttular ve hisârun limununda gemiler buldular. Aldılar ve ol kâfirleriyle aldılar öte yaka gicesinde leşkere attılar andan birkaç âdem dahi geçirdiler hisara geldiler. Eçe Bey hisârun bulunan atlarından [14a] bindi. Ve Fazıl Bey dahi hisârun bir yanında Akça limanu derlerdi hayli gemiler vardı ol gemileri varıb oda yaktılar gerü kaleye geldiler ve Cemin kalesinin gemilerin hıfzettiler durmadan adam geçürdiler çok leşker cem‘ettiler. Rûm iline evvel ol aradan geçtiler ol yerün kâfirlerin incitmediler istimâletler virdiler. Emin-i emânlar içinde oldular, hatunların ve oğulların ve kızların gayet hoş tuttular. Cimen kalesinin kâfirleri bu gazilerin ögât[305] tutup gaziler ile bir oldular. Aya

[301] Paris nüshasında “Ece Bey” ismi geçmektedir (19b).

[302] Paris Nüshasında “Varbeh” kelimesi geçmektedir (20a).

[303] Gürece: Edincik’e 80 km. mesafede, Kara Biga'nın 32 km. batısında, Marmara kıyılarından 5 km. içeride bir köydür

[304] Paris nüshasında Cemik kelimesi geçmektedir (20a). Bu kalenin diğer isimleri için bakınız: Aktepe, Münir, “Çimbi”, DİA, C.VIII, İstanbul 1993, ss. 317–318.) Paris nüshasında Cemik kalesine geçtiklerini, gemilerle diğer gazilerin geçtikleri anlatılır (20a-b).

[305]Ögât: İyi, salih, münasib, Memduh ve mergub, Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 214.

sellevniye[306] derler bir hisâr vardı. Ol hisarı dahi aldılar hisar ellerinde iki oldu ve bunun halkı ile barışdılar. [14b] çün hal böyle oldu. Aydıncık'tan hayli âdemler geldiler gemiler ile Rûm ili Allahu Ekber ile doldu. Gaziler Rûm ilin salâvât-ı tekbir ile doldurdular. Ve Gelibolu dairesine seğirttiler. Gelibolu tekvuru gelüb cenk etti. Hak Teâlâ fırsat verüb tekvuru sıydılar.[307] Hisara koydular andan Tekfur Dağına gelüb aldılar sonra Gelibolu aldılar sene-i 746 (1345/1346) Zâvî[308] Süleyman Paşa Hayrabolu ve Çevre[309] vilâyetini akın idüb târâc ve talan iderdi[310]. Girü Bolayır'a gelürdü. Ve Evrenos Bey[311] ve Hacı İl Bey[312] derlerdi anlar dahi Dimetoka-i ve İl Bey'i Bergos'u çalıp çırparlardı. Gerü Süleyman [15a] Paşa katına gelürlerdi. Süleyman Paşa ava bindi, av avlarken atı ayağı bir delüğe geçti. Atla bile tekerlendi. Süleyman evvel orada ölüp Hak emrine vardı. Sene 755 (1354/1355). Merhum mağfur saî'd-i şehîd Orhan Bey vefat etti. Tayyibullahü serâhüm[313] ve fahri âl-i Osmân Bâyezid bin Murâd bin Orhan vücuda geldi.

5. 4. [I. Murad Dönemi]

Ve merhum Gazi Murâd Bey cülûs kıldı ve darü'n-nasr Edirne feth olunub ve serf leşkeri hurûc edüb gelüb münhezim oldu sene 761 (1359/1360). Ve bazıları ider Süleyman Paşa, Orhan Bey'den iki ay önden öldü deyu rivayet-i muhtelife der Ba'de Murâd Han Gazi Bursa-i [15b] taht edinüb andan sonra leşker cem' olunub Karasiden yana yürüdüler. Ba'de kendü vilâyetinden Candarlu Halil[314] derlerdi Bilecük kadısı idi ve İznik'e dahi kadı idi anı kadıasker edindi. Ve Şahî Lala[315] dirlerdi anı bile alub gelüb nefs-i Gelibolu'dan geçüb Çorlu kalesin eğredüb üzerine döndüler yağma ile aldılar ve Sini Hisarın sulhla aldılar tekvuru

[306] Paris Nüshasında "Ayanos/Ayanus" ifadesi geçmektedir (21a).

[307] Sayd: Av, avlamak. Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 846.

[308] Burada "ذاوی" ifadesi ebced hesabıyla da 746 tarihini vermektedir.

[309] Burası günümüzdeki Çorlu'ludur.

[310] Tarac ve talan aynı anlamda kullanılan bir tamlamadır.

[311] Evrenos Bey: Karesi Beyliğinin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Osmanlı emrine giren bir akıncı beyidir.

[312] Hacı İlbey: Karesi Beyliğinin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Osmanlı emrine giren bir akıncı beyidir.

[313] Güzel olan Allah mezarını Pakize ve hoş etsin. Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi*, s.783.

[314] Burada adı geçen Halil Paşa, Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa'dır (ö. 789/1387) kendisi Osmanlı'nın ilk vezirlerindendir. Bakınız: Aktepe, Münir, "Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa", DİA, C.VIII, İstanbul 1993, s.214-215.

[315] Lala Şâhin Paşa (ö. 788/1386 [?]): ilk Osmanlı Beylerbeyidir. Özcan, Abdulkadir, "Lala Şâhin Paşa", DİA, C.XXVII, İstanbul 2003, ss. 77-78.

kendü verdi. Andan bergoza[316] geldiler. Bergoz'un içinden kâfiri kaçmıştı boş buldular. Oda ordular bu taraftan Hacı İl Bey'i ile Gazi Oğuz ikisi iki tarafa teveccüh ettiler ve Evrenos Keşan tarafına yürüdü ve Hacı İl [16a] Beyi ki Edirne tarafına yürüdü dahi gelüb Meric kenarında bir bergoz vardı anı aldı şimdiki hâlde il yeni Bergos derler ana girürlerdi. Gündüz ve gice adam ol tarafın kâfirlerini incidirledi. Ahirü'l-emr Dimetoka tekvuru geldi kim mezkûrunbergos yanında Hacı İl Bey'i ele götüre İl Bey'i dahi casuslar koşdumu etrafı gözlemeye haber verdiler kim "gafil olma Toka tekvuru seni basmağa gelür" dediler ve Hacı İl Bey dahi tekvuru a'le'l-gıfil ele getürüb andan Dimetoka üzerine vardı. Halkıyla ahdetti ki kala-i oğlu Kızıl Kurt dirlerdi ana verdi Hacı İl Bey'i [16b] Dimetoka'yı fethetti sene 760 (1358/1359). Ve tarih-i mezkûrdaEvrenos Bey Keşan vilayetin fethetti. Ve İsalan'ı[317] döğüb yürüdü bu taraftan Murâd Han Gazi Üsküp'ten geçti. Edirne'ye yürüdü bu bende gelmek niyetinde Lalası Şahin'e leşker virdi Edirne'ye gönderdi. Şahin Lala la Edirne'ye gelüb kâfirler karşuladılar azim cenk ettiler. Sonra kâfiri münhezim kıldılar. Kâfirler dahi Edirne'ye girdiler. Mesatlık? Hisar ettiler Murâd Han'a bunca başlar getürdüler ve Hac İl Bey'i ve Evrenos Bey Murâd Han'ın önüne düşüp Edirne'ye götürdüler ol zamanda Meriç suyu gayet taşkun idi. Edirne tekfuru gice ile [17a] bir kayıka bindi İnöz'e[318] gitti. 'Ale's-sabah kale halkı gördüler tekvur gitmiş bunlar dahi kale kapusun açup kale-i virdiler. Esah kavl budur tarih-i nebe ol kil-i birdir arada bunca vâkıalar vardır. Ba'de Murâd Han Gazi Lala Şahin'i Zağra ve Filibe tarafına akın verdi. Evrenos Bey İsâline-i fethetti. Bunlar yerlü yeründe kalub uç beyleri oldular ve ba'de Kara Rüstem dirlerdi bir danişmend vardı. Asılda Karaman'dan gelüb durdu. Candarlu Halil kim Kadıaskerdi ba'de bu Kara Rüstem ider "bunca beylik malı niye zâyi' eylersin" dedi ve Candarlu Halil Kadıasker ider " zâyi' nedir Kara Rüstem eytti kim [17b] iş bu esirler ki gaziler getürdüler Allah buyruğunda beşte biri padişahındır" dedi. Murâd Han'a arz ettiler ol dahi "şol ki emr-i haktır anı eyle idün" dedi.[319] Vardılar Gelibolu iskelesini zabt edüb her esirden yiğirm-i beşer akçe aldılar. Bu ihdâs Candarlu Halil ile Kara Rüstem'den kaldı ve hem Evrenosluya ve beye ısmarladılar kim akında beşte birin ala mirasiler başına esir olan kimesnin yiğirmi beşer akçesin alalar bu

[316] (<Yun. purgos) "Kule" anlamına gelen kelime bugün bazı yer adlarında yaşamaktadır: "Burgaz." "Kemerburgaz." "Burgaz Adası." "Burgaztepe." [Bergos, bergus şekillerinde de kullanılmıştır] Bakınız: Kubbealtı Lugatı, "Burgaz" (s.e.t. 1.11.2020).

[317] İsalan: Edirne İpsala.

[318] Günümüzdeki Enez limanı. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) *Osmanlı Yer Adları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.249.

[319] İslam akidesine göre; savaşlarda elde edilen ganimetlerin beşte biri hükümdarın hakkıdır.

tertib üzere vardılar. Oğlanlar devşürdüler. Penç-i yekten hâsıl olan oğlanları getürüb öte yakaya Türklere virdiler hizmet öğrene deyü Türkçe öğrenler birkaç yıldan [18a] sonra kapuya getürdüler. Yeniçeri eylediler ve adların Yeniçeri kodılar. Ol zamandan berü Yeniçeri olmasına sebeb budur. Ve sonra Gazi Murâd Han gerü Bursa'ya gelüb karar eyledi. Lala Şahin'e Rûm ili Beylerbeyliğin verdi. Evrenos Bey'e uç beyliğin verdi. Gerü Gelibolu'ya geldi Candarlu Halil'e paşalık verdi. Halil ki vezir oldu. Adına Hayreddin Paşa derler Gelibolu'dan geçüb Biga'yı fetheyledi. Ve Melik Nasır[320] esir oldu sene 766 (1364/1365). Ba'de yine Bursa'ya vardı. Bir kış anda kaldı bu taraftan Lala Şahin Rûm ilinde Zihne[321] ve Gümülcinei ve Yezvezi? ve Kara karye-i[322] nevâhisi biriyle ve Vezir Hayreddin Paşa [18b] elinde Timurtaş Bey[323] ol ne illeri ne kim var bazılar Arnavud ili ve bazılar diyarı Selanik derler kalesinden gayri Selanik dayrelerin fethettiler sene 767 (1365/1366). Ve Murâd Han Bursa'da kışladıktan sonra Kütahyai ve bazı kulları Germiyanı ve Hamid vilâyetin ve Beyşehir'in Murâd Han Gazi elinde feth oldu sene 768 (1366/1367). Ve bazıları eyttiler Lala Zagra[324], eskisin ve yenisin fethetti. Evrenos Bey Gümülcinei fethetti. Ve Gazi Murâd Han zikr olunan kâllâ'[325] Germiyanı ve vilâyet-i Hamidi ve Seydişehrin'i Anadolu'da niçe pâre kaleler feth olundu. Tarih sene 777 (1375/1376). Ve yine Murâd Han Bey'e haber oldu kim serf leşkeri [19a] hücum etti gelüb Edirne üzerine gelür deyü bu taraftan Lala Şahin dahi bir gicede kâfirlere gelüb tablbâz kakub şebhun eyledi. Serf leşkeri, Türk geldi deyü birbirine kırub atları boşandı ürküttü karakuluk gicede birbirin kırub hezimet oldular kaçtılar. Gaziler be-gâyet doyum oldular bunca ganimetle Murâd Han bu feth işidüb yoldan gerü dönüb Bursa'ya geldi. Ol yıl oğlanların tathir idüb ve Bilecik'te bir cuma yapturub Bursa'da bir cami ve â'lî medrese yapdı. Ve Germiyan oğlu kızın Sultan Bayezid'e virdi. Sonra Hamid iline vardı fetheyledi. Ve Kütahyai ve Akşehir'i [19b] ve Seydişehri'ni ve Yalvac'ı ve Karaağaç'ı fethetti. Derler bu kavl esahtır likin[326] bu kavle tarih budur sene 785 (1383/1384). Ve yine Murâd Han Gazi Gelibolu'dan geçüb Mugalkara'ya (Mıgalkara)[327]

[320] Melik Nasır: Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın oğlu. Bakınız: Emecen, Feridun, "Süleyman Paşa", DİA, C.XXXVIII, İstanbul 2010, ss. 94-96.

[321] Günümüzde Zihne (Nea Zichni) Orta Makedonya Bölgesinin ve Serez iline bağlı bir belediye statüsündedir.

[322] Burada adı geçen yer Karaferye'dir. Karaferye, Osmanlı yönetimi döneminde Selanik Sancağına bağlı bir kaza merkeziydi.

[323] İlk Osmanlı vezirlerindendir.

[324] Bugün Bulgaristan'da Stara Zagora adıyla anılan eski bir Osmanlı kaza merkezi.

[325] Kalla': kezzab manasına yalancıya denilir. Bakınız: Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi,* s.138.

[326] Likin: bi-mana izah anlamında demektir. Hüseyin Remzi, *Lugat-ı Remzi,* s.297.

[327] Burası günümüzdeki Malkara'dır. Bakınız: Sezen, Tahir (2017), a.g.e., s.528.

geldi. Evrenos Bey ve Lala Şahin Rûm ili çerisiyle varub Bergos'u fethettiler Bergos alınmasına bir kavl dahi budur. Ba'de Murâd Han Gazi'yle gelüb bu feth olan yerlerden geçüb İncüğüz[328] tarafına yürüdüler Bolinne derler bir hisar[329] vardır. Türk ki ana Tanrı yaktûğu derler ol vilâyetin halkı kaçub ana girdiler. Sarp kale idi birinci gün anda cenk ettiler alınmadı. Akıbet geçüb gittiler Sultan Murâd Gazi eytti ki "meğer bunu Allah yaka" deyü nefes [20a] eyledi. Gitti. Vardı devletlü kubbe ağaca kondu arkasın bir ağaca virüb otururken ardınca haber geldi kim "Sultanım hisarûn bir tarafu yıkıldı" didiler ve Lala Şahin'i gönderüb varıb esirlerin alub mübalağa mal getürdü ve halkın cem'idüb ahdleşüb istimâlat idüb koy virdiler. Altun taslar buldular gaziler başlarına giydiler.[330] Andan Murâd Han gerü Edirne'ye gelüb veziri Hayreddin Paşai ve Evrenos Bey'i gönderdi. Varub vurun ol vilâyetleri açun didi. Evrenos Bey Gümülcinei uc edindi İskete'i[331] ve Marulya'yı (Marunya)[332] feth edüb haracın alub ve Delü balaban derlerdi sancak beyi [20b] idi Siroz üzerine gönderdi. Ve Şahin Lala ile arka bir edüb Zihne-i[333] ba'de Siroz'u fethettiler. Andan sonra Karaferye'ye vardılar anı dahi aldılar ve Manastır'ı fethettiler. Karlu[334] iline varınca esah kavl budur ki tarih-i müvecceh sene 787 (1385/1386). Ba'de Murâd Han gelüb tahtına karar idüb şöyle haber geldi uc beylerinden kim Lazû ve serf ve Bosna leşkerler cem' olub Kosova'ya geldiler. Diyecek Murâd Han Gazi gelüb kâfir leşkeri ile buluşub Hak Teâlâ fırsatın verüb kâfirleri sıdıktan sonra ba'de Miloşko[335] nâm kâfir tezvir[336] ile imana gelüb ba'de Murâd Han Gazinin dest-i pusuna [21a] gelüb elini öperken palaşta?[337] altından Murâd Han'ı şişle dürtüb şehid eyleyüb kâfiri dahi pâre pâre eylediler.

[328] İnceğiz: İstanbul Çatalca'da bir yer. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.374.

[329] Bu kale İnceğiz'de mağaraların olduğu yerdedir.

[330] Burada bahsedilen giysi, yüksek rütbeli yeniçeri subaylarının taktıkları yarısı arkaya sarkan üsküf adı verilen uzun sarıktır.

[331] İskete veya İstefe: Yunanistan'da Thebai isimli şehir.

[332] Marulya, Maronia: Gümülcine'de bir yerleşim yeri, Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.535.

[333] Zihne (Nea Zihni): Serez'in güneyinde ve Serez'e giden yol üzerinde küçük bir kasabadır.

[334] Karlı: Günümüzdeki adı, Arta olan ve Yunanistan'da yer alan bir şehir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.431.

[335] Miloş Obiliç, Sırp şövalye, suikastçı ve Lazar Hrebeljanović'in damadıdır. Stefan Lazar Hrebeljanović, Osmanlılarla yaptığı I. Kosova Savaşı sırasında yaşamını kaybeden Sırp prensidir. Lazar, Sırp kültüründe çok önemli bir rol oynamaktadır. Bakınız: Uğurlu, Mesut (2011) "Kosova Efsanesi", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), C:14, S:14, ss. 241-252.

[336] Tezvir: Sahtelendirme, yalan karıştırma, aldatma. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 402.

[337] Burada geçen Palaşta kelimesi hakkında bilgi bulamadık ama *Neşri Tarihi*'nde yen ifadesi geçmektedir. Bakınız: Mehmed Neşri, a.g.e, s.305.

5. 5. [Yıldırım Bayezid Dönemi]

Ba‘de Yıldırım Bâyezîd tahta cülûs eyledi ve karındaşı Yakub Çelebi vâkıayâ uğradı.[338] Karındaşı depelemek Yıldırım Han’dan kaldı. Ve bazıları ider Murâd Han otuz yıl beylik etti bazılar artık eksük derler esah kavl otuzdur derler. Murâd Han’ın meyyitini Bursa’ya iledüb kaplucada imâreti yanına kodular hicretin sene 791 (1388/1389). Ve hem bu yıl içinde Kırâtova[339] mâ‘âdîn nevâhisiyle feth oldu. Ve Üsküni[340] Efendi Paşa yiğit bey derler ol fethetti Vize’yi Firuz Bey[341] fethetti. [21b] ahir Edirne’ye geldiler bu taraftan Evrenos Bey varub Citros’u[342] feth eyledi. Ve Firuz Bey Vidin’den geçti varub Eflak’a akın etti. Gayet doyum geldi Paşa Yiğit Bey[343] Bosna vilâyetin fethetti. Andan Bâyezîd Han Bursa’ya varub camii ve medrese ve bimârhane bünyâdın urdu. Ba‘de leşker cem‘ idüb Alaşehri cenkle fethetti. Aydın ve Ayasuluk’u[344] kendü ihtiyarıyla virdiler. Sultan Bâyezîd varub Menteşe’i ve Saruhan vilâyetlerini fethetti. Ve Karesi oğlu Tuğrul’a[345] verdi sene 792 (1389/1390). Ba‘de Sultan Bâyezîd İstanbul’a yürüdü. Dört yanın hisar eyledi. Akıbet yığmaya kasteyledi. [22a] ol aralıkta iken Üngürüs leşkeri ve Ünmer? leşkeri ile Niğbolu’nun üzerine düştü. Sultan Bâyezîd’e haber oldu ki İslâm gayet müzâyekadadır[346] eyle olucak giceyle İslâmbol’un üzerinden geçti. Ve hem Galata üzerine bir havâle yaptırdı. Şimdi dahi bünyâdı vardır. Üngürüs Kralı Niğbolu üzerindeyken Yıldırım Bâyezîd varub dün-ü baskûnın edüb kâfirleri sıyıb Tuna suyuna döküb Kralı lâin[347] hezimet olaldan berü tarih sene 793 (1390/1391) ve bazıları bu tarih doksan yedidir[348] derler. Essah evvelkidir.

---

[338] Osmanlı Devleti’nde ilk defa katledilen şehzadelerdendir.

[339] Kratova: Makedonya'ya bağlı Üsküp’te bir yerleşim yeridir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017), a.g.e., s.521.

[340] Burada Üsküni değil de Üskübü olmalı.

[341] Mihaloğlu Firuz Bey, Mihaloğlulları ailesinden Mihaloğlu Hızır Bey'in oğludur. İlk Osmanlı akıncılarındandır.

[342] Citros ya da Çitros: Günümüzde Yunanistan sınırları içindeki bir yerleşim yeridir. Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.188.

[343] Paşa Yiğit Bey ya da Saruhanlı Paşa Yiğit Bey 14. yüzyılın sonları ve 15. yüzyılın başlarında Osmanlı sivil ve askeri subayıdır.

[344] Ayasuluk, Ayasuluğ: Antik Efes'in bulunduğu yerde kurulmuş olan ve bugün Selçuk adını taşıyan bir yerleşim yeridir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.672.

[345] Şehzade Ertuğrul: Yıldırım Bayezid’in oğlu ve taht adayı idi. Diğer beyliklerin Osmanlı’ya katılımında önemli bir rol oynamıştır.

[346] Müzâyeka: darlık, sıkıntı, güçlük, müşkülat anlamındadır. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1362.

[347] Lain: Lânet edilmiş, kovulmuş. Allahü Teâlâ’nın rahmetinden mahrum olan şeytan. Burada bahsedilen kişi Kutsal Roma İmparatoru ve Lüksemburg Hanedanı'nın son imparatoru Sigismund’dur (14 Şubat 1368-9 Aralık 1437).

[348] Hicri 797 (1394/1395) olmalıdır. Günümüzde Niğbolu savaşının yapıldığı tarih için 798 (1396) tarihi kabul edilmektedir. Bakınız: Emecen, Feridun, “Niğbolu Savaşı”, DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 89-92.

Ba‘de İflak’a geçüb Eflak beyiyle uğraşub sıdı bu uğraş Arkaş [22b] suyu[349] kenarında idi. Kâfir sıyub mezkûr Arkaş suyuna dökdüler andan sonra İstanbul’a gelüb hisar ettiler. Ahirü’l-emr sulh ettiler. İçine adam koydular ve kadı dikdiler. Ve Taraklı Yenicesi’nin[350] hisarı erine götürüb İstanbul’a içinde bir mahalle ettiler ve mescitler yaptılar. Ve bu tarihte merhum Kötürüm Bâyezîd oğlu Süleyman Paşa müteveffa oldu. Ve ba‘de ol hinde Kastamonu’da feth oldu. Derler bazılar tarih budur ki sene 798 (1395/1396) Ba‘de Bâyezîd Han Niğbolu ve sille-i[351] vilâyetle fethetti. Ve andan Mora tarafına vardı. Kendü ve Karaferye’de oturdu. Ve dört yana akına gönderdi [23a] mübalağa mal cem‘eyledi. Andan Karaferye’de olan imareti yaptûrdu. Ba‘de Edirne’ye geldi andan sonra Vulık[352] kızın aldı. Sultan Bâyezîd kendü nefsi içün ve gerdeğe girdi Vulık kızın almayınca Osmânlu şarap sohbetin bilmezlerdi. Osmân ve Orhan zamanında ulemâlar vardı. Âl-i Osmân’dan bir şer‘e muhâlif günâh-ı nâkıza vaki‘ olsa kaçarlardı. Padişah yanına varmazlardı. Müfsidler değiller idi. Kaçan kim Candarlu Halil ve Türk Rüstem[353] geldi Mevlânâ ve ulâna dediler bu ikisi gâlemi[354] hileyle doldurdu. Tâ anlara gelince hile yohdu. Halil Paşa oğlu Ali Paşa vezir oldu. [23b] Danişmendler[355] anın zamanında çok bey oldular. Evvel Osmân sulb[356] âdemlerdi. Bunları komadılar hemân kim geldiler envâ‘ hileler ettiler. Fetvâlar hilesine başladılar. Takvâyı götürdüler dürlü dürlü yasaklar ettiler. Eski akçe ile kimesne bazar etmeye derlerdi. Ali Paşa zevvâk[357] kişiydi. Ekser halk zevvâk oldular. Kâdılarun fesatları zâhir oldu. Akıbetü’l-emir Bâyezîd Han hışım eyledi. Hükm edüb kâdıları Yenişehir’de bir eve koydurdu. Dahi kapusuna od[358] urunuz dedi. Ali Paşa mütehayyîr oldu. Padişaha söz söylemeye mecâli kalmadı. Meğer padişahın bir Arap masharası[359] vardı. [24a] Ali Paşa bir gün mashara Arabı kağrattı[360] itti “Eğer kadıları kurtarursan sana çok inâ‘mlar edem” dedi.

[349] Arkaş/Arkeş suyu: Burada ismi geçen yer Tuna Nehri olmalıdır.

[350] Günümüzde Sakarya’da bir ilçe.

[351] Sille: Silistre.

[352] Burada bahsedilen kişi Osmanlıların Vulukoğlu, Valıkoğlu, Vılıkoğlu veya Vılkoğlu olarak isimler verdiği Durad (Curac) Brankoviç’dir. Âşıkpaşazade (2003), *Osmanoğulları'nın Tarihi*, s.132.

[353] Çandarlı Halil Efendi ile Karamanlı Molla Rüstem Osmanlı’nın teşkilatlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bakınız: Aktepe, Münir, “Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa”, DİA, C.VIII, İstanbul 1993, s.214-215.

[354] Paris nüshasında “âlemi” kelimesi geçmektedir (28a).

[355] Danişment: Genellikle icâzet alma seviyesine gelmiş, medresede oda sahibi talebeler için kullanılan bir terimdir.

[356] Yönetimde Osmanlı sülalesinden olanlar görev alırdı demek.

[357] Zevvak: Tadılacak bir şeyin tadından çok iyi anlayan (kimse)

[358] Od: ateş, nar. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1362.

[359] Mashara: maskara.

[360] Paris nüshasında “yanuna getürdü” kelimesi vardır (28b).

Ba‘de padişah bir gün âl-î meclis eyledi. Mashara Arap padişahın sohbeti kerem iken Arap eytti “Sultânum beni İslâmbol’a veya vezirine gönder varayım” dedi. Eyle dicek padişah ider “Arab ol yerlerde varub neylersin” dedi. Mashara eytti “İslâmbol’un tekvurundan İslâmbol’un beğinden ve ne düklük tekvurundan ak sakallu muhteşem keşişler dileyelüm” dedi. Bâyezîd Han eytti “keşişleri neylersin” mashara eytti “keşişleri kadı idelüm bu mahbus [24b] kadıları kovalım” dedi. Padişah ider “bire mashara keşişler varınca kullarıma virsem ne diyecek” Arap ider “Sultanum kullar okumuş değildir, keşişler okumuştur ve bunca yıllar zahmet çekmişlerdir.” Bayezid Han ider “bire Arap bu kadılar okumuşlar mıdır” Arap ider “beli Sultanum okumuşlardır.” Han ider “Ya bire Arap nice idelüm” Arap ider “anı padişah bilür” diyecek Bâyezîd Han Ali Paşa’yı kağrudub ider “Ya Ali bu kadılar okumuşlarmıdır?” Ali Paşa ider “Ya Sultanım okumadık kişiler kadı mı olur” han ider “ya niçûn okudular? okudukları ile amel etmezler” dedi. Ali Paşa ider “Han’ım [25a] bunlarun döşlükleri azdur.” Padişah ider “Ya nice olur?” Ali Paşa ider “Bir nesne idelüm” dedi. Ba‘de bin akçede yiğirmi akçe resm-i[361] ve her mektuba iki akçe almağı resm kodu. Ol zamandan berü kadılara ve kadı askerlere bu resm Ali Paşa’dan kaldı. Yine ol taraftan Karaman oğlu yürüdü. Hamid vilâyetin incitti. Gelüb Yıldırım Han’a şikâyet ettiler. Yıldırım Han dahi Bursa’ya gelüb leşkeri yarağsız gördü. Karaman üzerine Teke ili tarafından Karaman canibine çıktı. Konya’nın üzerine düştü. Karaman oğlu kaçtı taşa[362] girdi. Harman vaktiydi. Konya’ya düşcek hepçeh harmanda idi. [25b] Yıldırım Han gayet yasaklu idi. Kimesneye bir habbei yoketmedı. Atlarına arpa almağa ba‘de varub Konya halkından arpa istediler. Hisar içinde anlar cevab verdi kim “padişah destûr virse çıkalum, arpalarumuzu satalum” dediler. Padişaha hâli i‘lâm ettiler. Padişah adam koştu. Hisardan çıkardılar arpaların kendüler muradlarınca sattılar. Akçelerin aldılar. Bayezid Han gerü adam gönderdi. Bu pazar etmeğe gelen halkı bu adlî görecek Konya kaleasini padişaha teslim ettiler. Ba‘de Aksaray ve Niğde’yi ve Kayseri nevâhiyisiyle teslim ettiler nâ-çâr oldular. Karaman oğlu [26a] elçi gönderdi barıştı. Çehârşenbe suyuniden[363] ötesini Karaman oğluna virdi. Berü canibi Hüdâvendigârun oldu. Kendü kulların kodu. Yine Bâyezîd Han Bursa’ya geldi ve bazılar ider Karaman’dan varub Sivas’a çıkub feth idüb ve Kadı Burhaneddin vâkıa‘ya uğrayub Karaman oğlu Ali Bey vefat idüb iki oğlu kaldı. Muhammed Bey nâm oğlu esir olub Yıldırım Bâyezîd elinde ve gene Yıldırım Bâyezîd Muhammed Bey’i azâd idüb Karaman vilayetini

[361] Resim: Osmanlı malî terminolojisinde genel olarak vergi anlamında kullanılan bir terim.

[362] Günümüzdeki Taşeli.

[363] Çarşamba Çayı: Konya ilinde bulunan bir akarsu.

Muhammed Bey'e verüb sulh olaldan berü sene 855 (1451/1452)[364]. Ve Karaman oğlu Muhammed Bey ahdin sıyûb Bursa-i hisar edelden berü sene 801 (1398/1399). [26b] ve yine Yıldırım Bâyezîd Anadolu'ya geçüb Malatyai fethedelden berü sene 802 (1399/1400). Ba'de sonra varub Erzincan'ı fethettüğü tarih 803 (1400/1401). Bu tarih içinde Timur Rûm'a çıktı. Sivas harab idüb ba'de Şam'a varub anı dahi harab idüb yaktı. Ve Yıldırım Bâyezîd'ün Ertuğrul nâm oğlu bu tarihte vefat etti. Ve bazıları ider çûn Karaman oğluyla çehârşenbe suyundan musâlaha olıcak gelüb Bursa'da birkaç ay oturub yine Bursa'dan Bâyezîd Han sefer idüb Taraklıbolu'ya[365] vardı. Anı aldı andan Kastamuna varub İsfendiyâr'ı sıyub kaçurdı. Ahirü'l-emir elçi gönderüb barıştı. [27a] ve kıvrım yoldan aşağasın sinûr ettiler. Dönüb yine Bursa'ya geldi sene 797 (1394/1395). Karaman'ûn dahi tarihi budur dirler esah budur. Ba'de Yıldırım Han Amasya'ya çıktı. Ve andan Sivas'a vardı. Andan Erzingan'a[366] vardı. Ve Tahir Bey Erzingan'ı bekledi virmedi. Ahir sulh eyleyüb Bâyezîd Han andan Malatya'ya vardı anı aldı. Andan sonra nevâhisi aldı sene 797 (1394/1395). Esah kavl bu tarihlerdir. Ba'de Tahir Bey ve Germiyan oğlu ve Düzeme Aydınoğlu ve Maşa oğlu İsfendiyar'ın elçisiyle Timur Han'a vardılar. Hallerin arz eylediler. Akıbet Timur'u yerinden kaldurub bunca fesâd ittiler. [27b] Tahir Bey'den oldu. Akıbet Timur Han Rûm'a çıkub Kırşehri'ni ve Sivrihisar'ı ve Beybazar'ın Karaman oğluna virdi. Kastamonu'ya-ı ve Kangırı ve Kalacüğü İsfendiyâr'a virdi. Ve Tahir Bey ki Erzingan Beyi'dir. Bunlar cümle Timur önüne düşüb geldikleri vakit Timur'un yedi tümen eri vardı. Her tümeni yüz bin erdi.[367] Engürü[368] üzerinde buluşub Yıldırım Han dahi Rûm ili leşkeri ve serf leşkerin ve Tatar leşkerin cem'idüb azim muharebe-i kıtâl olunub Timur Han sınâcağı vaktin Tatar hıyanet idüb[369] zilhiccenin on dokuzuncu günü cuma günü Bâyezîd han tutulub esir oldu. Sene 804 (20 Temmuz 1402). Ve Timur alub [28a] giderken vefat idüb merhum Yıldırım Bâyezîd Han tâb-ı serâh[370] ve ba'de oğlu Emîr Süleyman tahta cülus etti sene 805 (1402/1403).

---

[364] Burada Müstensih hatası olmalı, burada verilen tarih 800 (1397/1398) olmalıdır.

[365] Taraklıbolu ya da Taraklıborlu: Günümüzdeki Safranbolu'dur. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.128.

[366] Günümüzdeki Erzincan.

[367] Burada verilen sayılar abartılı olmalıdır. Yedi tümen varsa ve her tümende yüz bin asker varsa ordu da yedi yüz bin asker vardır.

[368] Engürü: Ankara.

[369] Timur daha önceden Tatarlara elçiler göndererek "*Daha önce Anadolu da hâkimdiniz (Eretna Devleti), Türkmenler sizin kölenizdi, Osman oğlu aradan kalkarsa tekrar Anadolu da hâkim olursunuz*" diyerek savaşta kendi saflarına katılmalarını teklif etmiştir. Bakınız: İnalcık, Halil (2020) *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu üzerine Araştırmalar*-I, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, s.72.

[370] Toprağı, kabri iyi ve temiz olsun.

5. 6. 1. [Fetret devri][371]

Ve merhum emir Süleymân vâkıa‘ya uğrayub Musa Çelebi elinde helâk olub mezkûr Musa Çelebi tahta cülus etti. Rûm iline bey olaldan berü tarih sene 812 (1409/1410). Ve Musa Çelebi Eski Camii[372] bina idüb nısfına dek yabup sonra Çelebi vâkıa‘ya uğrayub karındaşı Muhammed Bey elinde helâk olub Muhammed[373] Bey Rûm iline ve Anadolu’ya temâm bey olub tahta cülûs idelden berü tarih sene 816 (1413/1414).

5. 7. [I. Mehmed Dönemi]

Ve Muhammed Bey Anadolu’da Karaman oğluyla cenk idüb Beyşehir’in ve Hamid’i ve Seydişehir’in ve Okluk Hisar’ın [28b] ve Saidil’in[374] alub gelüb Konya şehrin hisar idüb leşkeri a‘zîm zâhir oldu. Ve andan sonra gelüb İzmir’i ve Saruhan vilâyetin ve Karaburn’u feth idüb ve Eski Camii Edirne’de temâm olaldan berü sene 819 (1416/1417). Ve Muhammed Han Tuna’yı geçüb Eflak beriyle muharebe kılub bazı vilâyeti garet/garit[375] idelden berü sene 822 (1419/1420). Ve Muhammed Han b. Bâyezid Han vâkıa‘ya uğrayub yani vefat etti.

5. 8. [II. Murad Devri]

Ve Sultan gurrâtü’l-mücâhidin Sultan Gazi Murâd Han tahta cülus kıldı sene 823 (1420/1421). Ve Ceâ’li Mustafa[376] huruc idüb Ulubad’a gelüb cenk idüb ol arada mezkûr Mustafa münhezim olub vâkıa‘ya uğradı. Ve Rûm ili temâm feth olundu. [29a] ve andan berü sene 825 (1421/1422) ve Eflak’a sefer etti. Eflak ilin feth eyledi sene 826 (1422/1423).

---

[371] 1402’de yapılan Ankara Savaşı’nın sonunda başlayan ve Yıldırım Bayezid’in oğullarının saltanat için yaptıkları mücadeleyi anlatan 1402-1413 yılları arası için kullanılan dönemi ifade eder. Bakınız: Başar, Fahameddin, “Fetret Devri”, DİA, C.XII, İstanbul1995, ss. 480-482. Ayrıca *Neşri Tarihi* adlı eserde “Fetret Devri” detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bakınız: Mehmed Neşri, a.g.e, s.422-517.

[372] Günümüzde Edirne’de yer alan Eski Camii inşası ilk olarak Fetret Devri’nin ilk hükümdarı Süleyman Çelebi tarafından 1403 yılında başlatılmıştır. 1410 yılında hükümdar olan Musa Çelebi zamanında caminin inşası devam etmiştir. Fetret devrinin son hükümdarı olan ve “devletin ikinci kurucusu” olarak kabul edilen Çelebi Mehmed tarafından 1414 yılında tamamlanmıştır. Bakınız. Akçıl, Nesrin Çiçek, “Edirne Eski Camii”, DİA, C.XLII, İstanbul 2012, ss.97-98.

[373] Buradaki isim ha (ح) harfi üzerinde şedde (ـّـ) işareti olduğu için Muhammed olarak okunmuştur.

[374] Saidili: Günümüzde Konya’ya bağlı Kadınhanı ilçesidir.

[375] Garet: Düşman toprağına yağma için olunan hücum, yağma, ganimet. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 959.

[376] Ce‘âli Mustafa: Düzmece Mustafa veya Mustafa Çelebi Yıldırım Bayezid ile Devlet Şah Hatun'un oğludur.

Ve Murâd Han Anadolu'ya geçüb İzmir oğlunu koşub ve Menteşe ve Aydın ve Saruhan ve Hamid illerin feth idelden berü tarih sene 826(1422/1423). Ve sefer etmeyüb Edirne'de karar idüb ve İsfendiyâr kızın getürüb düğün olaldan berü sene 828 (1424/1425). Ve Laz iline[377] varıb koca despotu Kop ilinden çıkarub ve bu tarafta Anadolu'da İzmir oğlu Cüneyd Bey vâkıa'ya uğrayub ve Ayasuluk ve Canik vilayeti feth olaldan berü sene 829 (1425/1426). Ve yine Laz iline varub can. ******[378] [29b] temâm feth idelden berü sene 831 (1427/1428). Ve Edirne'de karar idüb İbrahim Paşa vefat idelden berü sene 833 (1429/1430). Ve yine sefere çıkmayub yaylağa çıkub iri akçe kesildi sene 835 (1431/1432). Ve yine Edirne'de karar idüb ikindi vaktinde temâm gün tutuldu ve kuyruklu yıldız doğub ve Evrenos oğlu Arnavud'a akın eyleyüb birer sel kim Arnavud ili kaledir kale önünde Ali Bey şikest[379] olub Müslümanlara zarar vâki' olaldan berü sene 836 (1432/1433). Ve Sultan Murâd Han [30a] Edirne'de karar idüb Beylerbeyi Sinan Bey uç beyleri İshak Bey ve Turhan Bey ve Bâkî Beyler ile cem'olub ve Evrenos oğlu Ali Bey önlerine düşüb Arnavud ilin garet idüb feth olaldan berü sene 837 (1433/1434). Ve Sultan Murâd Küşürlük[380] yaylasına çıkub Bursa'da vebay-ı ekber[381] olaldan berü tarih sene 838 (1434/1435). Ve Sultan Murâd Edirne'de karar idüb Vuluk oğlu kızın getürüb Evrenos oğlu Ali Bey Arnavud'a akın eyleyüb bi-nihâyet mâl-ı ganîmet beriyle gelelden berü sene 839 (1435/1436). Ve gine Sultan Murâd Karaman'a a'zm idüb [30b] İbrahim Bey'le cenk idüb Akşehri ve Beyşehrini alub sonra İbrahim Bey'le sulh idüb gelüb bu taraftan Burc hisarın aldılar sene 841 (1437/1438). Ve Yeni Camii Edirne'de bina olub ve Evrenos oğlu ile ve uç beyleri ile Üngürüs vilâyetine sefer idüb Tuna'yı geçüb alt-pare kalelerin alub feth idelden berü sene 842 (1438/1439). Ve gine Sultan Murâd sefer etmeyüb Edirne'de olan ovada[382] Sultan Alâeddin ile Sultan Muhammed'i tathir[383] idüb azim arûs[384]olaldan berü sene 843 (1439/1440). Yine bu yıl içinde

[377] Laz ili: Günümüzdeki Sırbistan topraklarına verilen isim.

[378] Eserin bu kısımlarındaki varaklarında tamirat yapıldığından metin okunamamıştır.

[379] Şikest: Kırılma, yenilme, mağlubiyet.

[380] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Keşirlik" kelimesi geçmektedir(32b).

[381] Günümüzde olduğu gibi (Covid 19) insanlığın yaratılışından beri salgın hastalıklar vardır. Burada da 838 (1434/1435) yılında ortaya çıkan büyük bir salgından bahsedilmektedir. Sultan Murad veba yüzünden Küşürlük yaylasına çıkmıştır. Bu yayla günümüzde Kofçaz olarak bilinir. Kofçaz Kırklareli iline idari olarak bağlı olan bir ilçedir.

[382] Burada bahsedilen ova günümüzde Kırkpınar Meydanı olarak bilinen alandır. Günümüzde de Kırkpınar güreşlerinden sonra burada sünnet düğünleri yapılmaktadır.

[383] Tathir: temizlemek, yıkayıp pak etmek. "*Tathir idüb azim arus (süslenmiş gelin, güveyi) olaldan berü*" geçen cümlede II. Mehmed ile Kardeşi Alâeddin'in sünnet düğünlerinden bahsedilmektedir.

[384] Arus: Gelin manasında bir kelimedir. Burada ise düğün manasında kullanılmıştır.

Semendire[385] üzerine varub feth idelden berü [31a] sene 843 (1439/1440). Ve gene Sultan Murâd Belgrad'a düşüb almayub Nevburu Hisar'ın[386] feth idüb ve Rûm ili Beylerbeyisi Şehâbeddin Paşa ve uç beyi İshak Bey ol vilâyetin illerin feth idelden berü sene 843 (1439/1440). Ve Sultan Murâd Han Edirne'de karar idüb İsfendiyâr oğlu kızın kendü oğluna ili verdi. Derler amma ma'lûmdur arûs-ı tarih yeksândır. Ve yine Sultan Murâd sefer itmeyüb Edirne'de karar idüb Mezid Bey'i[387] akın virüb Mezid Bey dahi Eflak ilinden geçüb Üngürüs vilâyetine akın eyleyüb rast gelmeyüb Mezid Bey anda şehid olaldan berü sene 845 (1441/1442). [31b] ve Beylerbeyi Hadim Şehâbedddin Paşa Rûm ili çerisiyle ve akıncıyla ve yeniçeriyle geçüb yine Eflak ilinden Yanko[388] Melû'n üzerine varub yani bundan evvel Mezid Bey'i sıyân melû'n yine Hadım Paşa üzerine a'le'l-gıfla[389] iken mezkûr yeniçeri ve akıncı ve bazı leşker Müslümanlardan Taraca[390] gidüb Yanko melû'n Paşayı halvet bulub üzerine gelüb Hadım Paşa şikest idelden berü tarih sene 846 (1442/1443). Ve Karaman oğlu İbrahim Bey yine hurûc idüb Anadolu vilâyetine gûlgula[391] koyub Sultan Murâd Anadoluya geçüb oğlu Sultan Alâeddin Rûm çerisiyle gelüb Karaman üzerine yürüyüb ve Karaman [32a] oğlu İbrahim Bey kaçub Taşili'ne girüb Sultanla sulh eyleyüb Sultan Murâd gelüb Edirne'de karar eyleyüb ve oğlu Sultan Alâeddin merhum Amasya'da vefat idüb, vefatın işüdüb Sultan Murâd mâtemde iken bu taraftan Üngürüs melû'n yani kral laî'n ve Laz oğlu despot önüne düşüb gelüb İzladi[392] derbinde cenk ve muhârebe olub ve Beylerbeyi Kasım Paşa ve Turhan Bey akıncıyla ve Kasım Paşa Rûm ili çerisiyle varub uğraşub Turhan Bey yoldaşlık etmeyüb Kasım Paşa'ya şikest vaki' olub Sultan Murâd haber alub Sultan dahi yeniçeri ve Rûm ili [32b] çerisiyle ve azabla[393] ve kapu halkıyla[394] kış içinde zemherirde İzladiye varub derbend başında kâfirleri girüsüne döndürüb ve kâfir la'in çerisiyle kaçub

[385] Semendire: Günümüzde Sırbistan toprakları içerisinde yer alan ve Tuna Nehri kenarında bir yerleşim yeri

[386] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Nevaberd" kelimesi geçmektedir (33a). Nevaberd ise günümüzde Piriştine yakınlarında bir yerleşim yeridir.

[387] Mezid Bey: Osmanlı akıncısı ve Sırbistan uç beyidir. Bakınız: İnalcık, Halil, "Murad II", DİA, C.XXXI, İstanbul 2006, ss. 164-172.

[388] Hünyadi Yanoş ya da Hunyadi Yanoş, Orta Çağ Macar ordu komutanıdır.

[389] A'le'l-gıfla: Gaflet üzere olmak.

[390] Târâc: Yağma, Garet, Çapul. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 371.

[391] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Velvele" kelimesi geçmektedir (33b).

[392] İzladi Derbendi: Günümüzde Orta Bulgaristan'da ufak bir kasaba olup Silatitza adıyla anılır. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.390.

[393] Azab veya azap, Osmanlı Devleti'nde çoğunlukla garnizon askeri olarak görev yapan askeri birimdir.

[394] Kapı Halkı: Osmanlı Devleti'nde devlet ricâlinin sivil ve resmî her türlü işlerinde hizmet gören adamlarına verilen isimdir. Bakınız: İpşirli, Mehmet, "Kapı Halkı", DİA, C.XXIV, İstanbul 2001, ss. 343-344.

gidûb Sultan Murâd Edirne'ye gelüb karar idüb oturucak. Bu taraftan gene Karaman oğlu hücum idüb Sultan Murâd'a haber olub mezkûr Sultan Anadolu'yu yeniçeri ve kapu halkıyla geçüb varıcak Karaman oğlu bu askeri işüdüb yine Taşana[395] kaçub ahirü'l-emr ekmeli'l-u'lemâ efdali'l-fuzalâ Yakub nâm[396] azizi gönderüb sulh-u musâlih idüb Sultan Murâd yeniçeriye ve kapu halkıyla ve bâki halka düstûr virüb kendü varub Mağnisi'de[397] karar idüb [33a] beyliği terk idüb oğlu Sultan Muhammed'i tahta geçürüb Halil Paşa'yı[398] vezir idüb ve Mevlânâ Hüsrev'i[399] kâdıasker idüb tahtı ısmarlıyalıdan berü tarih sene 847 (1443/1444).

Defa' kral lai'n[400] ve Yanko la'in pelîd gene hücum idüb Üngürüs ve Sas ve Alaman ve Çeh ve Bosna ve Eflak ve Velye vilâyetlerinden yetmiş seksen bin belki dahi ziyâde çeriyle cem' olunub dört bin top arabasıyla çekülüb gelüb bunun bini heyetle Sevârin'den[401] geçüb Varna tarafına müteveccih oldu. Dediler ve bazılar ider Belgrad önünden ve Kundan ve Niğbolu ve Şumlu[402] ve Semendire önlerinden geçti. Varna tarafına [33b] tarafına gittiler der. Ve Niğbolu Beyi Kayruz Bey[403] oğlu Muhammed Bey Niğbolu çerisiyle ve hazır olan akıncıyla kafirûn ardınca varub ardın basub hayli kâfir âlıkoyub ve helâk idüb zırhlu cebelü cevşenlü kâfirlerin tutub göndermekte bu taraftan Sultan Muhamamed a'lî cübbe-i atasın Sultan Murâd'a gönderüb Mağnisa'da iken bu taraftan Sultan Murâd'a haber gelüb a'lî cübbe Sultan Murâd'ı bile alub gelüb Gelibolu geçidine gelüb anda dahi Efrenc[404] la'in gemiler gönderüb derya yüzün tutub Sultan Murâd yol bulmayub nâçâr kılub âkıbet Galata

[395] Günümüzde Taşeli olarak geçen yerdir.

[396] Sarı Yâkub (ö. 833/1429): Molla Fenari'nin talebelerinden olup devrinin önemli âlimlerinden biridir. Uz, Mehmet Ali (1993) *Baha Veled'den Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri,* II. Cilt, Alagöz İletişim Yayıncılık, C.I, s.53.

[397] Günümüzdeki Manisa ilidir.

[398] Halil Paşa meşhur Çandarlı Halil Paşa'dır (ö. 857/1453).

[399] Molla Hüsrev: Molla Hüsrev (ö. 885/1480), İstanbul Fıkıh âlimi ve devlet adamıdır.

[400] Macar Kralı Vladislav hem Lehistan kralı hem de Macar kralıdır.

[401] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Severin" kelimesi geçmektedir (34a). Severin: Romanya'nın güneybatı kesiminde Tuna Nehri'nin kıyısında bir yerleşim yeri.

[402] Şumlu: Şumnu, günümüzdeki Bulgaristan toprakları üzerinde yer alan bir il merkezi. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.731.

[403] Burada isim yanlış yazılmıştır. Aslında Firuz Bey olmalıdır.

[404] Efrenc: Orta çağda ortaya çıkan özellikle Frankların ve de Charlemagne'in (Şarlman: Frank ve Lombard kralıdır) emri altında bulunanlara zamanla da tüm Avrupalılara denmiştir. Frenk, Avrupalı özellikle de Fransız. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 992.

tarafından Akça Hisar[405] ile Buruz arasında bir [34a] Freng gemisi ile Rûm ili yakasına geçüb Anadolu çerisiyle gelüb Edirne'de karar idüb Firuz Bey oğlu Muhammed Bey ol cebelü kâfirleri Edirne'de Sultan Murâd'a gönderüb Sultan dahi ânı fal tutub işimûz rasttır deyü hakka çok şükürler ve senâlar kıldı. Niyet kazâ-i kasd-ı kâfir deyüb bel bağladı. Edirne'den geçüb bunca çeriyle ve yeniçeriyle ve azab ve çerehor[406] ile Anadolu ve Rûm ili çerisi ve dahi taraf-ı âlemden nefir-i amm[407] ve cihâdı ekber deyü ehl-i İslâm Sultan Murâd ile Üngürüs la'in üzerine yürüyüb Varna'da[408] varıb buluşub azîm cenk olub ve muhârebe kılub toplar ve tüfekler [34b] ve zenberekler[409] kaza yağmuru gibi bir bir atulub ve Yanko lai'n bir taraftan ve Kara Mihal[410] bu taraftan ve Kral lai'n orta göğüste durub Sultan Murâd üzerine hücum ettiler. Sultan Murâd'un iki kolun götürüb Anadolu çerisi Rûm ili çerisi ve akıncı mecmû' dağulub perâkende oldular ve Anadolu Beylerbeyi[411] anda şehid oldu. Sultan Murâd yalnuz kendü kaldı. Yanında kimesne kalmadı Sultan Murâd gördü kim hal böyle olub yüz göğe tutub hakka tazarru'idüb eytti. "İlâhî İslâm dinine sen kuvvet vir ve Hazreti Muhammed Mustafa şefi' götürüb anûn nuru hakkı içün sen inâyet et, ümmeti Muhammed'e" deyü zarılık[412] etti. [35a] duası oku nişana erdi. Hakk teâla duasını müstecâb idüb Hazreti Muhammed'i Mustafî'nin mucizâtı berâkatından gayb erenlerinin himmetinde gazilerûn itikâdları berekâtında Hakk tebâreke ve teâlî nusret virüb kral lai'n kendüye mağrûr olub Sultan Murâd'ûn üzerine yürüdü. Mağrûrluğundan ve bahâdırlığından şeytan-ı lai'n gibi kendüyü görüb Sultan Murâd kalbe virdi. Hakk tebârek ve teâlînin fazl ve inâyet yetüşüb kralûn atı sürçtü. Bir azab ve bir yeniçeri anda hazır bulunub atın seğerledi. Kral la'in andan düştü Koca Hızır diyeler Alperenlerden ve bahâdır ve dilâverlerden idi [35b]

[405] Günümüzdeki Anadolu hisarıdır. Anadolu Hisarı tarihte değişik adlarla bilinmektedir. Bunlar: Güzel Hisar, Güzelce Hisar, Gözlüce Hisar, Yeni Hisar, Yenice Hisar, Akça Hisar'dır. Bakınız: Eyice, Semavi, "Anadoluhisarı", DİA, C.III, İstanbul 1991, ss. 147-149.

[406] Çerahor: Osmanlı Devleti'nde ordu hizmetinde kullanılan, kale, köprü, yol vs. işlerde ücretli çalıştırılan Hristiyanlara verilen isimdir. Bakınız: *Kubbealtı Lugatı*, "Cerâhor" (s.e.t. 9.01.2021).

[407] Nefir-i amm: Düşmanla harp için umum halktan teşkil olunan asker. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1467.

[408] Burada bahsedilen Varna Savaşı (1444) için Bakınız: Emecen, Feridun, "Varna Muharebesi", DİA, C.XLII, İstanbul 2012, ss. 527-530.

[409] Zemberek ya da Zenberek: Tahrike veya sıkıştırmaya yarayan demir yay, savaşlarda kullanılan küçük top, Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 687.

[410] Kara Mihal: Horogszegi Szilágyi Mihály (1400-1460). Hünyadi Yanoş'un Kayınbiraderidir. 1460 yılında Baziaş'a yakın bir yerde yapılan savaşta Mihaloğlu Ali Bey tarafından yakalanmış ve İstanbul'da idam edilmiştir. Bakınız: Akın, Hicran (1987) "XV. Yüzyıl Latince Macar Kroniği Chronica Hungarorum'un Türk Tarihi Bakımından Değeri", TTK Belleten, C:LI, S:200, s. 735.

[411] Anadolu Beylerbeyi: Karaca Bey'dir.

[412] Zâr: Sesle ağlayan, inleyen, zayıf, dermansız. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 680.

Kralun başını kesti. Sultan Murâd'a getürdü. Sultan anı görüb hakk teâlaya çok şükürler eyledi. Kralûn başını Cüdâya sancub[413] münâdiler çağırdılar. Kral başıdır deyu mecmû' çeri gene Sultan Murâd katına cem' olub kâfir çerisi bu hâli görüb Yanko lai'ne haber oldu. Hemân saat kafirûn çerisi münhezim oldu. Kaçmağa başladı ehl-i İslâm anı görüb bir taraftan kâfiri kavvah[414] gittiler. İslâm leşkeri kâfir üzerine gâlib olub Anadolu Rûm ili çerisi gelüb kâfir üzerine hücum ettiler. Yanko lai'n hemân başını alub kaçtı. Azeb ve yeniçeri hazır olan çeri kâfirûn arabası üzerine [36a] gelüb cenk idüb arabasını yağma ve talân ettiler ve gaziler ganimetle Sultan Murâd'a geldiler. "Bayram kutlu olsun" dediler. Sultan Murâd Han ile bayramlaştılar. Üç gün anda bayram idüb mâl-ı ganâyimle dönüb Edirne'ye gelüb karar idüb birkaç günden sonra beyliğini istiklâli Sultan Murâd oğlu Sultan Muhammed'e ısmarlayub. Kendü gene varıb Mağnisa'da karar idüb Sultan Muhammed Han Çelebi tahta padişah olub akçe kasdürüb Edirne'de karar idelden berü sene 848 (1444/1445). Sultan Muhammed padişah (*Fasl-ı Sultan Muhammed padişah şod*) olub hükm-ü hükümet idüb şehr-i Edirne'de Hoca Kasım[415] [36b] yapub temâm oldu. Ve andan sonra Yanko lai'n ölelden berü tarih sene 849 (1445/1446). Ve Sultan Muhammed tahta oturub yeniçeri baş kaldurub[416] buçukdepeye çıkub Edirne'de guluv idüb Hadım[417] Beylerbeyi vezir olub, Şehâbeddin Paşa'yı yeniçeri gelüb sarayında basub öldürmeğe kasd idüb mezkûr paşa kaçub Sultan Muhammed katına varıb halâs olub yeniçeri kar coşub âlem karşmereş[418] olub Halil Paşa Rûm ili Beyleri ittifâk idüb gene Sultan Murâd'ı Anadolu'dan getürüb Sultan Muhammed'i Mağnisa'ya gönderüb kendü tahtında karar idüb ol kış sefer idüb Mora vilayetine varıb [37a] Mora vilâyetlerini ve Germeği[419] yakub feth idüb gelüb Edirne'de karar idelden berü sene 840 (1436/1437). Defa' Sultan Murâd sefer etmeyüb Edirne'de karar idüb Sultan Bâyezîd b. Sultan vücuda gelelden berü sene 851 (1447/1448). Defa' Sultan Murâd Arnavud'a sefer idüb Kocacık Hisarın feth

[413] Sanc: zil, çenk, saz. James W. Redhouse, *Lugat-ı Osmanî*, (Müntehab-ı Lugat-i Osmaniye), 2. Cilt, İstanbul: Karahisari El-hac Ali Efendi Matbaası, Rebiü'l-evvel 1281 (1864-1865). C:1, s.17.

[414] Kavvah ya da Kuvve: Kuvvet dışında fikir, niyyet, tasavvur, henüz icra olunmayub ve fiile gelmeyüb tasavvurda bulunan işin hâli, kuvve-i askeriye, kuvvey-i basire vs. Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1118.

[415] Hoca Kasım: Evliyâ Kâsım Paşa, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid devri devlet adamlarından ve dönemin velilerinden kabul edilir. Bakınız: M. Tayyib, Gökbilgin, "Edirne", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 431-442.

[416] Burada anlatılan olay Osmanlı Tarihinde ortaya çıkan ilk yeniçeri isyanıdır. Buçuk Tepe Vaka'ası olarak'ta bilinen olaylar sonucunda II. Mehmed birinci saltanatından uzaklaştırılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Özcan, Abdülkadir, "Buçuktepe Vakası", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 343-344.

[417] Buradaki Hadım Süleyman Paşa'dır.

[418] Karşmereş ya da Karşmoraş: çok müşevveş, karma karışık. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 1020-1021.

[419] Günümüzde Hexamilion (Eksamil/Isthmus) olarak bilinen ve Mora yarımadasında yer alan bir kalenin adı.

idüb Yuvan[420] illerin nâlân idüb Yuvan bugün Türkçe adı İskender'dir kaçub nâ-bedîd[421] olucak. Sultan ol vilayetleri alub kilisâları yakub mescidler yapub Ehl-i İslâm ol vilayette şevket dutub dururken ol esnâda tekrar Üngürüs kralı Yanko melû'n gene hücum idüb Üngürüs ve Sas ve Alâman [37b] ve Çeh ve Latin tâifesi ve Boğdan ve Felak çerisi mecmû' ittifâk idüb bi-nihâyet leşker cem' olub Kondina[422] ve Belgrad önünden geçüb Eflak çerisi Niğebolu önünde olan diyârları yakmakta yıkmakta olub bâki kâfirle Kosova'ya[423] geldi deyu Sultan Murâd'a feryâdcı varıb Padişah hazretlerinin ma'lum olsun dediler. Sultan Murâd Han bu haberi işidüb Arnavud'dan çıkub gelüb Sofya'da karar idüb etrâf-ı âleme nâmlar perâkende kıldılar. Anadolu'dan Rûm ilinden çeriler cem'idüb ve on bin azeb ve yeniçeri ve çerehôr ve sâyir halktan dahi [38a] cihâd-ı ekber deyu nefir-i â'mm diyüb cem' olub Sultan Murâd'ın katına geldiler. Toplar ve tüfekler ve zenbürek ve kalkanlar ve cenk alâtını ve çeri yarağın[424] müretteb hazır idüb ve Sultan Muhammed'i bile alub gidüb bunlar gitmekte bu taraftan dahi Eflak çerisi Niğbolu üzerinden geçüb ol tarafa akın idüb ol etrafı tâlân idüb uç beyleri bir niçe akıncıyla Firuz Beyoğlu Muhammed Bey ve Azgun[425] oğlu Ali Bey ve Hasan Bey Eflak çerisinin ardın basub kırub helâk idüb Sultan Murâd'a beşâret haberi gelüb mezkûr Sultan fâl tutub uğrumuz yine [38b] eyüdür deyüb şâd oldu. Murâd Han dahi yayadan ve atludan elli bin ve altmış bin çeri cem' idüb Kosova'ya yetüb kâfirun ardından ve Kosova'da kâfir ile buluşub Yanko lai'n cenk-i kıtâl idüb gicede ve gündüzde toplar ve tüfekler atulub ve Yanko lai'n gene iki taraftan padişahın üzerine yürüyüb Anadolu Rûm ili çerisi sınub İslâm leşkeri anı görüb ve kâfir gömgök dumûr içinde karşu turmayub önünden savulub kâfir araya alub İslâm leşkerine gayret gelüb ve kâfirûn ardundan kılıç koyub kâfirlerûn alâyları bozulub dâğulub târmâr olub [39a] hakk tebârek ve teâlî gazilere Nusret ve fırsat virüb Hazreti Muhammed Mustafa salavât-u aleyhi ves-selâm. Mu'cizâtı berekâtında kâfir hezimet hazâ sehümallah aleyh[426] gaziler fırsat bilüb kâfirûn üzerine düşüb Yanko Lai'n gene kaçub görüb leşker münhezim olub Yanko'nun malını ve hazâyinini

[420] Osmanlılara karşı Mücadele eden İskender Bey'in (ö. 872/1468) babası İvan (Yuvan) Kastriyota adına nispet olarak Osmanlılar Ergirikasrı sancağının kuzeyindeki yerlere Yuvan adını vermişlerdir. Bakınız: İnalcık, Halil, "İskender Bey", DİA, C.XXII, İstanbul 2000, ss. 561-563.

[421] Na-bedîd: Gözden kaybolan, yok olan. Hüseyin Remzi, Lugat-ı Remzi, s. 792.

[422] Kondina: Günümüzde Sırbistan toprakları üzerinde yer alan bir yerleşim yeri.

[423] Burada bahsedilen savaş İkinci Kosova Savaşıdır. Detaylı bilgi için bakınız: Emecen; Feridun, "Kosova Savaşları", DİA, CXXVI, İstanbul 2002, ss. 221-224.

[424] Yarağ: Silah, alet-i harb. Bakınız Sami, Şemseddin, a.g.e., s.1524.

[425] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de buluna nüshasında "Oğuz oğlu Hasan Bey" ifadesi geçmektedir (37a).

[426] Allah'ın korkusu üzerine olsun.

azebler alub gaziler şevketle Sultan Murâd katına gelüb bayramlaşub üç gün anda bayram idüb andan Sultan Murâd'a gelüb üzerinde karar idüb bu mübârek gaza bu tarihte Şaban'ın yiğirminci gününde Cuma gün zuhûrda vâki' olub yar nidâsı dûşenbe gün dahve-i kübrâda [427] feth olundu sene 852 (1448/1449).[428][39b]

Defa' Yergök Hisarın[429] Beylerbeyi Urûm ili çerisiyle varup yapub Sultan Murâd sefere gitmeyüb Sultan Muhammed kim oğludur. Dulkadiroğlu Süleyman Bey kızın alıvirüb Edirne'de düğün idüb kendü Murâd han yaylaka çıktı sene 803[430] (1400/1401) defa' Arnavud'a sefer idüb Akça Hisar'a[431] düşüb almayub gelüb yine Edirne'de karar idelden berü sene 854 (1450/1451). Ve ol yıl yine Edirne'de karar idüb merhum ve mağfur saî'd-i şehid Sultan Murâd b. Sultan Muhammed Han korub hakka vâsıl olub bekâi-i ahiretin etti. Tayyiballâhu serâh veca'li'l-cennete misvâh.[432] Muharrem ayının evvelinde çehârşenbe[433] [40a] gününde "kâlû innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn"[434]

6. 8. [II. Mehmed Dönemi:] (Fasl-ı Sultan Muhammed Han tahta cülûs şod 855 (1451/1452))

[427] Dahve-i Kübra: Kaba kuşluk, Oruç müddetinin yarısı, öğleden bir saat evvelki vakit. Bakınız: Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, dahve-i kübra / dahve-i kübrâ, s.e.t. 9.01.2021.

[428] Burada verilen tarihe göre İkinci Kosova savaşı 20 Şaban 852 (19 Ekim 1448 Cumartesi) sona ermiştir. Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında ise 24 Şaban 852 (23 Ekim 1448 Çarşamba) tarihi verilmiştir (37b).

[429] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Yüdeği Hisarı" ifadesi geçmektedir (37b).

[430] Burada verilen tarih müstensih tarafından yanlışlıkla verilmiştir. Aslında 853 (1449/1450) olmalıdır.

[431] Günümüzde Arnavutluk'un orta kesiminde yer alan bir kasaba ve belediye merkezidir. Akbayar, Nuri (2001) *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.4.

[432] Yüce Allah ruhunu temizlesin ve onu cennetine yerleştirsin (Âmin)

[433] Buna göre II. Murad'ın ölüm tarihi evail-i Muharrem 855'tir (3-12 Şubat 1451).

[434] "Doğrusu biz Allah'a aitiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz". Bakınız: *Kur'an-ı Kerim ve Meâli*, haz. Hayrettin Karaman- Mustafa Çağrıcı- İbrahim Kâfi Dönmez- Sadrettin Güneş, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2015, el-Bakara 3/156.

Mezkûr yılın on sekizinci günü sebt[435] gününde Sultan Muhammed b. Murâd[436] tahta cülûs kılub[437] ol yıl Karaman'a sefer etti. Ve Karaman oğlu İbrahim Bey kaçub Taş'a girüb Sultan Muhammed Akşehri fethetti. Ba'de İbrahim Bey kızını kim Murâd Han kız karındaşıdır sulh edüb Sultan mezkûr ilini yine verüb andan sonra gelüb Edirne'de Yeni Saray[438] bina kıldı.

Tarih-i hümâyun-ü Niksârzer elli sekiz:

Beyt: Feth-i Kostantiyye fırsat bulmadılar evvelün-feth idüb Sultan Muhammed yazdı tarih-i ahirûn[439]

Ve Sultan Muhammed Kostantiyye-i ve Bergoz kim Yenihisar[440] dimekle ma'rûfdur. Anı bina etti. [40b]

5. 8. 1. [Feth-i Kostantiyye 856 (1452/1453)]

Ve Sultan Muhammed etraf-ı âleme nâmlar gönderüb çeriler cem' idüb bi-nihâye asker ile gazây-ı ekber deyü Kostantiyye üzerine düşüb ejderha gibi toplar döktürüb[441] Edirne'den enüklü ay nam[442] ve niçe anûn emsâli toplar azeble yeniçeri ile çekdürüb Kostantiyyine üzerine aldub toplar kurub her taraftan atılub burçları ve bendleri yıkub kâfirler içerüden cenkle zafer bulmayub Sultan Muhammed Han hakk yoluna fî sebilillâhi teâlî mâl-ı ganâyîm deyüb yağma buyurub cemâzilevvelinin yiğirminci gününden şenbe

[435] Arapçada cumartesi günü için kullanılan tabirdir.

[436] Eserde محمد kelimesinin üzerinde şedde (ـّـ) harfi olduğu için Muhammed diye okunmuştur. Muhammed ismi geçen diğer nüshalar için ayrıca bakınız: *Rûhî Tarîhî-Oxford Nüshası-Değerlendirme*, Metnin Yeni Harflere Çevirisi / Halil Erdoğan Cengiz, Yaşar Yücel. (466 sayfa tıpkıbasım ile) XIV,18 (1989-1992), s. 462, Kıvâmî, *Fethihnâme,* haz. Ceyhun Vedat Uygur, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul-2007, s. 174.

[437] Verilen tarihe göre II. Mehmed 18 Muharrem 855 (20 Şubat 1451) cumartesi günü tahta çıkmıştır. Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında ise 16 Muharrem 855 (18 Şubat 1451) tarihi verilmiştir (38a).

[438] Saray-ı Cedid: Edirne'de yer alan bu sarayın inşa tarihi XV. yüzyıl ortalarına dayanmaktadır. Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında 855 (1451) yılı verilmektedir (38a).

[439] Bu beyit Süheyl Ünver'e göre İstanbul'un ilk kadısı olan Molla Hızır Çelebi'ye (ö. 863/1459) aittir.

[440] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Boğaz Keser" ifadesi yer almaktadır (38a).

[441] Defalarca kuşatılan fakat alınamayan İstanbul'un fethinde bu topların büyük katkısı vardır. Detaylı bilgi için bakınız: Yılmaz, Fevzi, "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Topları ve Değişen Üretim Paradigması". FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi 4 (Aralık 2015), ss 219-236.

[442] Osmanlılarda kullanılan top çeşitlerinden biri Enik Top. Bakınız: Yılmaz, Fevzi, a.g.m. s.224.

günü[443] subh-ı sâdıkta fetholdu. Bi-'avnillahi teâlî[444] [41a] sene 856 (1452/1453). Sultan mezkûr fethetmeden Halife-i Harun el-Reşîd'ûn iki yüz elli birinde (865/866) hicretün virân kalmıştı.[445] Sonra gelüb Frenk alub yüz yıl hükm idüb[446] ve Rûm hükmündeyken Sultan Muhammed fethetti. Seyfle[447] Sultan mezkûr Arnavud'a sefer etti. Ve beylerbeyi Laz iline varıb Sivrihisar'ı[448] ve Omol'u[449] feth idüb Semendire'nûn verişini oda yıkaldan berü sene 858 (1454). Ve bazıları ider Laz iline Sultan Muhammed kendü bile vardı. Dirler ve yine Muhammed Han Novobri Vıçartırın'ı[450] fethetti tevâbiîyle ve Sultan Muhammed Belgrad'a sefer idüb rast gelmeyüb ve Tây-i Karaca[451] Beylerbeyi şehid olub [41b] ve iki kuyruklu[452] yıldız doğub biri şarktan ve biri garbtan sene 859 (1454/1455). Ve Sultan Muhammed Edirne'de ovada düğün eyleyüb Sultan Bâyezîd ile Sultan Mustafa'yı sünnet idüb azim şenlikler olduğu tarih sene 860 (1455/1456). Ve Sultan Muhammed Mora'ya sefer kılub Körfüz[453] ve Mora vilayetin fethetti. Ve bu tarihde Şam askeri gelüb Larende-i[454] harab idüb

[443] Burada İstanbul'un fetih tarihi olarak verilen tarih 20 Cemaziyülevvel 856 (8 Haziran 1452)dir. İstanbul'un Fethi hakkında detaylı bilgi için bakınız: Emecen, Feridun, "İstanbul'un Fethi", DİA, C.XXIII, İstanbul 2001, ss. 212-220.)

[444] Yüce Allah'ın yardımıyla.

[445] Hârûnürreşîd, Abbâsî halifesi (786-809) genç bir delikanlı iken 163 (779-80) ve 165 (781-82) yıllarında İstanbul'un Abbâsîler tarafından yapılan İstanbul kuşatmasına katılmıştır. Bu Kuşatma Arapların yaptığı son kuşatmadır. Buna göre eserde verilen tarih 251(865/866) yanlış olmalıdır. Bakınız: Sarıçam, İbrahim (2007) "*Arapların İstanbul Kuşatmaları*", Fethin 550. Yılında İstanbul (14-15 Haziran 2003 İstanbul), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007, s. 51-62.- Unan, Fahri (14 Eylül 2009). "*Müslümanlar ve İstanbul*". hacettepe.edu.tr. 25 Ağustos 2017.

[446] Burada bahsedilen olay IV. Haçlı Seferi'dir. Eserde yazdığına göre Frenkler (Latinler) 100 yıl İstanbul'a hükmetmiştir. Ama bu hâkimiyet aslında 57 yıl sürmüştür. Asıl amacı İslam dünyası olan Haçlı seferleri, rota değiştirerek o dönemin en büyük ve en parlak merkezlerinden biri olan Konstantin'i ele geçirmiş, bütün zenginlikleri yağmalayarak, korkunç bir tahribat yapmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: Eyice, Semavi (2004) "Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün başlangıcı", Divan ilmi Araştırmalar, S:16 s.183-208.

[447] Seyf: Kılıç.

[448] Sivri hisar: Sivrice Hisar, günümüzde Ostrovica, Sırbistan topraklarında yer alan bir yerleşim yeri.

[449] Omol: Günümüzdeki Omoljica şehri, Sırbistan topraklarında yer alan bir yerleşim yeri.

[450] Novobërdo (Novabrdo/Novaberde, Nova-bırda) ve Vıçıtırın/Vuçıtırın: Rumeli eyaletinde yer alan bir yerleşim yeri. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.511.

[451] Dayı Karaca Bey (Paşa): Rumeli Beylerbeyi olarak görev yapmıştır.

[452] Rivayetlere göre Belgrad kuşatmasının başlayacağı sıralarda Halley Kuyruklu Yıldız'ı Papa 3. Callixtus tarafından görülmüş ve bu durum kötüye yorumlanmıştır. Ve Halley aforoz edilmiştir. Bakınız: Kadıoğlu, Muhsin (2018) *Budapeşte Gezi Rehberi*, Google Commerce Ltd., İstanbul, s.83-84.

[453] Burada bahsedilen körfez Korint Körfezi'dir. Günümüzde Yunanistan ana karası ile Mora yarımadası arasında yer alır.

[454] Larende: Günümüzdeki Karaman, Memlüklüler 860 (1456) yılında Larende'ye saldırmışlar ama alamamışlardır. Bakınız: Tunceli, Metin, "Karaman", DİA, C.XXIV, İstanbul 2001, ss. 444-447.

ve bu tarihte Sultan mezkûr Mahmud Paşai[455] Laz iline gönderüb Güğercinliği[456] ve Gözekce[457] hisar'ı ve niçe kaleleri fethetti sene 861 (1456/1457). Sultan mezkûr Semendire üzerine varub miftâhını bu söz kralı karşu şehir köye gönderdi sene 863 (1458/1459) [42a] defa' Mora'ya varıb Mora vilâyetin temâm fethetti. Ve Ramazan'ın yiğirmi dokuzunda cuma günü sabah gün tutuldu sene 863 (1458/1459).[458] Ve yine Sultan Muhammed Anadolu'ya geçüb Rûm ili ve Anadolu çerisiyle Trabzon feth idüb ba'de'l-feth Trabzon'dan arada elli üç gün geçüb Kastamonu ve Ramazan'un gurresinde[459] Sinop feth olub gelüb Edirne'de karar olunub akçe kestürdülden berü sene 863 (1458/1459). Ve Eflak iline geçüb Dırakul[460] lai'n gelüb dün basgûnu idüb Ramazan ayında cuma gecesi vâki' olub Sultan Muhammed Dırakul lai'n zafer bulmayub Eflak ilinden çıkub Üngürüs vilâyetini varub Üngürüs Kralı mezkûr [42b] Dırakul'u tutub helâk idüb Sultan Muhammed temâm Eflak ilin musahhar idüb gelüb Edirne'ye defa' deniz yüzünde olan Midillü ceziresine[461] gemiler ile asker gönderüb Midillü ceziresin niçe kalâa'larıyla feth idüb musahhar olundu. Bu iki gazâ bir yılda vâki'oldu sene 866 (1461/1462). Defa' İstanbul'da karar idüb Kadırga limanında bergoslar yaptırdı. Vezir Mahmud Paşa'yı Mora vilâyetine gönderüb Mora'nın bâkî kalan vilâyetlerin fethetti sene 867 (1462/1463). Defa' Bosna'ya varıb vilâyetini temâm ve Yayça[462] Hisarın ve bunca kalelerin bile fethetti sene 868 (1463/1464). Defa' Bosna'ya varıb vilayetin temâm alub ve kralın dutub Koca [43a] Hersek vilâyetin alub kralın katl[463] idüb gelüb Kostantiyye'de karar etti. Ol yıl sefer etmedi sene 869 (1464/1465). Defa' Arnavud'a sefer etti. Yuvan ellerin alub İstanbul'da gelüb karar eyledi sene 871 (1466/1467). Defa' Arnavud'a sefer etti. Vilâyetin Arnavud'u temâm musahhar idelden berü sene 871

[455] Mahmud Paşa (ö. 878/1474): Osmanlı veziriazamı.

[456] Güvercinlik Kalesi: Günümüzde Sırbistan toprakları üzerinde yer alan bir yerleşim yeri. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.317.

[457] Gözekce: Burada bahsedilen yer Kürüce veya Gürüce hisar olmalıdır. *Neşri Tarih*'te Kürüce, *Camiü'd-düvel*'de Gürece olarak geçmektedir. Bakınız. Mehmed Neşri, a.g.e., s.731., Müneccimbaşı, *Câmiü'd-düvel: Osmanlı Tarihi*, a.g.e, s.303.

[458] Burada güneş tutulmasından bahsediliyor. Buna göre verilen tarih 29 Ramazan 863 (30 Temmuz 1459).

[459] Gurre: Ayın ilk günü demek, yani 1 Ramazan 863 (2 Temmuz 1459) Sinop fethedilmiştir.

[460]Drakula ya da Kazıklı Voyvoda: Eflak Prensi III. Vlad Tepeş için kullanılan tabir. Drakula hakkında detaylı bilgi için bakınız: İstek, Hadi (2006) *Kazıklı Voyvoda: Bir Akıncı Hikâyesi ve Fatih'in Drakula Seferi*, İstanbul, Karakutu Yayınları.

[461] Midilli Adası: Günümüzde Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda bulunan, dağlık bir Yunan adasıdır.

[462] Yayça veya Yayçe: Günümüzde Bosna Hersek'in merkezinde Vrbas Nehrinin kenarında bir yerleşim yeri. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.230.

[463] Öldürülen Bosna Hersek kralı Stjepan Tomašević'dir. Bakınız: Branislav Djurdjev, "Bosna Hersek", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 297-305.

(1466/1467). Ve Karaman'a sefer idüb Gevale Hisarın[464] feth idelden berü sene 873 (1468/1469). Ol yıl sefer etmeyüb İslâmbol'da karar eyledi sene 874 (1469/1470). Sultan Muhammed karudan (karadan) veziri Mahmud Paşa Gelibolu'da sancak beyinin cem'i derya yüzüne kapudan alub mezkûr paşa deryadan on iki bin gaziyle Eğribos[465] üzerine varıb azîm [43b] cenk olub tevâbiîyle feth olaldan berü sene 875 (1470/1471) (Mezkûr yılda akçe kesildi). Defa' Sultan Muhammed İstanbul'da karar etti. Ve Uzun Hasan çerisi gelüb Yusufça Bey[466] Tokları[467] varıb yağma ve tâlân kılub Karaman vilayetine varıb Yusufça Bey Karaman içinde iken Sultan Muhammed oğlu Mustafa[468] Yusufça Bey üzerine şebhûn idüb Tatar çerisi târumâr idüb ve kırılmayan Tatarı esir idüb ba'de İslâmbol'a Sultan Mustafa beşâret beriyle bunları tuhfe[469] gönderülden berü sene 877 (1472/1473). Defa' Sultan Muhammed Uzun Hasan üzerine yürüyüb Anadolu çerisin ve Karaman leşkerin Sultan Mustafa ile Rûm ili leşkeri ve serf [44a] leşkeri ve Bosna çerisi bunca kâfir leşkeri ile cem' olub Anadolu'dan ve Rûm ilinden on sekiz binden ziyâde azeb ve on bin miktar yeniçeri ve çerehor ve yaya ve ehl-i sana'îiden dahi adam çıkarub yetmiş sekiz bin adam ile uzun Hasan üzerine hurûç idüb deryây-ı ummân yeni leşker acem vilayetine[470] yürüyüb ilini vilâyetini alub Uzun Hasan karşu gelmeyüb hile idüb Beylerbeyi Has Murâd Rûm ili çerisi ile cenk idüb Has Murâd şehid olub Rûm ili çerisiyle olan beyler hemân târumâr olub sonra Uzun Hasan ile azîm çeri olub Uzun Hasan'un Sultan Muhammed [44b] leşkeriyle ardın basub yetüb Uzun Hasan ile azîm cenk idüb Sultan Bâyezîd ve Sultan Mustafa iki koldan yürüyüb Tatar'ûn üzerine toplar ve tüfekler ve zenberekler kaza yeli bini ecel yağmuru Tatar çerisinin üzerine yağub Sultan Muhammed orta göğüste durub azîm cenk ve kıtâl idüb âlemi Uzun

[464] Gevale Kalesi: Günümüzde Konya'nın Selçuk ilçesi içerisinde yer alan bir kale. Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "gül-göl hisar" ifadesi geçmektedir (78b).

[465]Eğriboz Adası: Yunanistan'ın Girit'ten sonra en büyük adasıdır.

[466] Uzun Hasan Bey'in kardeşi oğlu Yusufca Mirzâ Bey,

[467] Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında "Tokat" ifadesi geçmektedir (79a). Burada tokları diye ifade edilen yer Tokat Şehri'dir. Çünkü Tokat'ı Yusufça Mirza Bey yağma ve talan etmiştir. Bakınız: Kılıç, Remzi (2003) "Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, s.95-118.

[468] Şehzade Mustafa (d. 1450, ö. 1474 Karaman), Fatih'in Bayezid'den sonraki ikinci oğludur. Karaman'da sancak beyi iken ölmüştür. Murat Bardakçı "Şehzade Mustafa'nın bir aşk cinayetine kurban gittiğini" iddia etmiştir. Bakınız: Murat Bardakçı, "İstanbul'u aldı ama zampara oğlunu ölümden kurtaramadı", Habertürk (01.06.2009). <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/219094-istanbulu-aldi-ama-zanpara-oglunu-olumden-kurtaramadi>, s.e.t. tarihi: 05.12.2020.

[469] Tuhfe: Hediye, Armağan, pişkeş, hediyelik garip ve makbul bir şey. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s.385.

[470] Burada bahsedilen savaş Osmanlılar ile Akkoyunlular arasında 1473'te yapılan Otlukbeli Savaşıdır. Detaylı bilgi için bakınız: Afyoncu, Erhan, "Otlukbeli Savaşı", DİA, C.XXXIV, İstanbul 2007, ss. 4-6.

Hasan'ın gözüne dar gösterüb Uzun Hasan mukâvemet etmeyüb Vezir Mahmud Paşa tedbir idüb Uzan Hasan'un üzerine hücum idüb bunca azîm leşker ile ve Sultan Bâyezîd ve Sultan Mustafa ve Sultan Cem her taraftan hücum idüb Uzun Hasan oğlu Kör Zeyni'nin başını kesüb Uzun Hasan [45a] kaçub gidüb bunca Tatar leşkeri münhezim olub kılıçtan geçüb Sultan Muhammed leşkeri Uzun Hasan ardınca kuvva[471] güdüb Uzan Hasan'a yetmeyüb Uzan Hasan ardını yağma idüb gelüb bunca illerin ve memleketin alub ve Karahisar'ı [472]alub Uzun Hasan hezimet olundu. "Ve yansurekallahi nasran azize"[473] bu ayeti kerimenûn hurûf üzre ki tarih bu üzre vaki' olmuştur ki fi't-tâsi' 'işrete mah rebiülevvel sene 878 (19 Rebiülevvel 878/14 Ağustos 1473). Defa' Sultan Muhammed sefer etmeyüb Rûm ili Beylerbeyi Süleyman Paşa'yı Sikenderiye[474] üzerine gönderüb varıb alınmayub bade' bunca kıtâl olub [45b] ve Sultan Muhammed burada Rebiülevvel ayının üçüncü günü veziri Mahmud Paşa'yı ma'zûl[475] iken ve mahbûs iken Mahrûse-i Konstantiniye'de züa'm[476] olan Usta Sinan[477] beriyle kethüdây-ı bu âbânî[478] gönderüb ve iki cellâd vardı ikisi kardeşlerdi. Biri Borazan Hızır ve biri Yusuf nâm idi. Ermeni'den Müslümanlardır. Ol gice içinde varıb mezkûr Paşa'yı kiriş[479] beriyle boğub şehid eylediler. El-hükm-ü lillah[480] sene 878 (1473/1474). Ve mezkûr Süleyman Paşa zikrolunan Skenderiye-i almayub üzerinden geçüb gelüb Karaboğdan'a [481] varıb cenk-i gavgâ idüb mezkûr Paşa şikest vâki' olub sene 879

[471] Kuvva: kuvvet. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s.1086.

[472] Kara Hisar: Günümüzdeki Şebinkarahisar'dır.

[473] "Ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin". Bakınız: *Kur'an-ı Kerim ve Meâli,* haz. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrıcı- İbrahim Kâfi Dönmez- Sadrettin Güneş, el-Fetih 48/3.

[474] İskenderiye: İşkodra, Arnavutluk'un kuzeyinde bir şehirdir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.388.

[475] M'azûl: mansıb ve memuriyetten çıkarılmış, Azl olunmuş. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s.1375. Vezir Mahmud Paşa, Otlukbeli Savaşı öncesinde baskına maruz kalan Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa'nın öldürülmesindeki ihmali ve savaş sonucunda kaçan Akkoyunlu kuvvetlerini takip etmemesi gibi sebeplerden dolayı 3 Rebiyülevvel 878 (29 Temmuz 1473) tarihinde görevinden alınmıştır. Bakınız: Tekindağ, Şehabeddin, "Mahmud Paşa", DİA, C.XXVII, İstanbul 2003, ss. 376-378.

[476]Zü'am: Na-hak yere zan, zann-ı batıl, Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s.685.

[477] Burada Zikredilen Usta Sinan, Sinân-ı Atîk olarakdabilinen Sinâneddin Yûsuf b. Abdullah olmalıdır. Bakınız: Sönmez, Zeki, "Sinân-ı Atîk", DİA, C.XXVII, İstanbul 2009, ss. 228.

[478] Abani: İpekten sarımtırak dallarla işlenmiş bir nev kumaş ki sarık ve sairde kullanılır. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s.16.

[479] Kiriş: Yayı germeğe yarayan lastiki bağ, Osmanlı Devleti'nde Hanedan üyeleri, vezir-i azam, vezir ve diğer yüksek mevkideki devlet adamlarının kanının akıtılması yasaktı. Bundan dolayı bu kişilerin infazı, yay kirişi veya ipekten bir ip Abani ile yapılırdı. Bakınız: Katgı, İsmail (2013) "Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:6, S:24, s. 194.

[480] Hüküm ancak Allah'ındır.

[481] Karaboğdan: Günümüzde Boğdan, Romanya'nın Moldovya kısmına verilen isim.

(1474/1475). [46a] defa‘ Sultan mezkûr İslâmbol’da karar idüb Vezir Gedük Ahmed Paşai[482] derya yüzünden gemiler beriyle Kefe[483] üzerine gönderüb Kefe ve Menküb[484] Hisarını ve bunca kalelerin ve ilin ve vilâyetin alub ve Kırım ve Deşt çerisi[485] Tatarlar gelüb bunlara muti‘ olub Kefe ve Menküb ili vilâyetin beriyle feth olaldan berü sene 880 (1475/1476). Defa‘ Sultan Muhammed Karaboğdan’a sefere niyyet edüb etrâf-ı âleme nâmlar parâkende kılub asker cem‘ idüb Karaboğdan’a geçdürüb vilâyetine basub Karaboğdan’ın üzerine hücum idüb Rebiülevvelinin dördüncü gününde Karaboğdan çerisi “hazellehüm lillah”[486] hezimet olub [46b] ehl-i İslâm küffârı sıyûb Estebân[487] melû‘un kim Karaboğdan beyidir. Kendü kaçub gidüb Sultan Muhammed Karaboğdan’dan çıkub Edirne’ye gelüb ba‘de kışın sefer idüb Üngürüs lai‘n Mora’da üzerinde iki kale yapmıştı.[488] Sultan mezkûr bu iki hisarı alub yıkub harab idüb bu feth Ramazan ayınûn on beşinde vaki‘ olundu sene 881 (1 Ocak 1477). Defa‘ Sultan Muhammed İstanbul’da karar idüb Kostantin’de saray çevresin hisar-ı germe (gürme) yapdurdu.[489] Ve Rûm ili Beylerbeyisi Hadım Süleyman Paşa Mora’ya gönderdi. Rast gelmeyüb gene dönüb gelelden berü sene 882 (1477/1478). Defa‘ Sultan Muhammed İskenderiye üzerine varıb [47a] cenk idüb bunca adam şehid olub ba‘de alınmayub üzerinden gidüb sonra Ernos oğlu Dilko (Delgü-Delko) Ahmed Bey[490] sulhla alub kendüler verdiler sene 883 (1478/1479). Defa‘ Sultan Muhammed Kostantinde karar idüb Mihal oğlu Ali Bey ve Hasan Bey oğlu İsa Bey ve Malkoç oğlu Balî Bey bunca akıncı Eflak’tan geçüb Üngürüs vilâyetinde cenk olub İsa Bey merhum şehid olub İslâm leşkerine vâkıa‘ gelüb cemâzilevvelinin üçüncü gününde zelzele vaki‘ olub ol tarih sene 884 (23 Temmuz 1479). Defa‘ Sultan Muhammed Kostantinde karar idüb Vezir Mesih Paşa deniz

[482] Gedik Ahmet Paşa (ö. 887/1482): Osmanlı veziriazamı.

[483] Kefe: günümüzdeki Feodosya, Ukrayna sınırları içerisinde yer alan bir liman şehri. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.268.

[484] Menküb: Günümüzdeki Mangub, Sivastopol’ün yaklaşık 13 km doğusunda yer alan tarihi bir kaledir. Bakınız: https://en.wikipedia.org/wiki/Mangup s.e.t. tarihi: 06.12.2020.

[485] Deşt ya da Deşt-i Kıpçak: Kafkas Dağları'nın kuzeyinde, Dinyester ile İrtiş ırmakları arasındaki bölgenin tarihsel adına verilen isim. Bu bölgede Osmanlı’nın mücadelesi için bakınız: Acar, Serkan (2017) "XV. Yüzyılda Deşt-i Kıpçak’ta İktidar Mücadelesi" Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, C:2, S:2, s.22-34.

[486] “Allah onları yüzüstü bıraksın” manasında deyimdir.

[487] Boğdanlı Ştefan ya da III. Stefan (1433- 2 Temmuz 1504): Boğdan voyvodalarının en büyüğü olan Stefan cel Mare, detaylı bilgi için bakınız: Özcan, Abdülkadir, “Boğdan”, DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 269-271.

[488] Mehmed Neşri bu kalelerin ağaçtan yapıldığı için kolayca yıkıldığını söylemiştir. Bakınız: Mehmed Neşri, a.g.e., s.835.

[489] Burada bahsedilen yapı günümüzdeki Topkapı Sarayıdır.

[490] Burada Bahsedilen kişi Evrenos Beyoğlu Ahmed Bey’dir. Bakınız: Müneccimbaşı, *Câmiü’d-düvel*: Osmanlı Tarihi, a.g.e, s.344.

yüzünden bunca leşker ve bunca [47b] azeb ve yeniçeriyle derya yüzünden bunca gemiler ile Rodos kalesine varub feth olunmayub gelüb gidüb bu taraftan Güdük Ahmet Paşa derya yüzünden Frenk vilayetine ve Polya (Pulya)[491] vilâyetin harab idüb ve bu tarihte akçe kesdirib bu taraftan Gedük Ahmet Paşa Polya vilâyetin feth idüb zikrolub kesilen akçenin adın ve ismin bey olduran konulaldan berü Polya dahi feth olaldan berü tarih reften[492] defa' Sultan Muhammed Anadolu'ya sefer idüb Tekvur Çayırı'nda[493] merih saatinde[494] Rebiülevvel ayının dördüncü günü yevm-i hamîste vakt-i asırda merhûm mağfûr Sultan Muhammed ahirete nakl idüb. Vefat-ı Sultan Muhammed aleyh-i rahme sene 886 (3 Mayıs 1481). [48a] rıhlet etti.

5. 9. [II. Bâyezid Dönemi]

Ba'de yeniçeri gelüb İstanbul'u tâlân idüb veziri Muhammed Paşa'nın[495] evin yağma idüb mezkûr paşanın başını kesüb ced ile şehri gezdürülden berü ve yiğirminci gününde şenbe günü Sultan Bâyezîd b. Muhammed Han tahta cülus kılub ve birkaç gün karar idüb karındaşı Cem Karaman'dan hurûc idüb çeri cem' idüb ikisi iki tarafdan yürüyüb Yenişehir önünde beraber mukâbil durub cenk-i kıtâl idüb Cem Sultan ve Lalası Aşti oğlu[496] hiyânet idüb çeri şikest vaki' olub Cem kaçub Karaman'a gidüb Sultan Bâyezîd ardınca Karaman'a varıb Karaman vilâyetinden [48b] Cem'i çıkarub Güdük Ahmed'i ardınca gönderüb ve Sultan Bâyezîd gelüb tahtında karar idüb defa' Güdük Ahmed'i Karaman'a gönderüb Güdük Ahmet Karaman'da iken Frenk lai'n gelüb Polunu[497] alub bunca Müslümanlar esir olaldan berü tarih sene 886 (1481/1482). Defa' Sultan Bâyezîd Karaman'a sefer idüb Karaman'a

---

[491] Polya-Pulya: Otranto, İtalya'nın güneyinde bir yerleşim yeri.

[492] Reften: Farsça gitmek manasındadır. Eserin Paris Bibliotheque Nationale de bulunan nüshasında 885 (1480/1481) yılı zikredilmiştir (80a).

[493] Hünkâr Çayırı: Günümüzde Tuzla Piyade Okulu'nun Darıca tarafındaki sınırının bittiği yerde bulunmaktadır.

[494] Merih saati: Salı gününün ilk saat olarak kabul edilmektedir. Bu saatler uğursuz bir saat olarak kabul edilmektedir. Hakkı, Erzurumlu İbrahim (2016) *Marifetnâme*, İstanbul, Bilge Oğuz Yayınları, s.119.

[495] Karamanî Mehmed Paşa (d.? /? - ö. 3 Mayıs 1481/4 Rebiyülevvel 886); Fatih Sultan Mehmed'in ölümünü yeniçerilerden gizleyerek Cem Sultan'ın tahta çıkması için gayret göstermiştir. Bu yüzden Yeniçeriler tarafından başı kesilerek öldürülmüştür. Bakınız: Fatih Köksal, Mehmet (2013) "Nişânî, Karamanî Mehmed Paşa", Türk Edebiyatı Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisani-karamani-mehmed-pasa>s.e.t. 06.12.2020.

[496] Aştinoğlu Yâkub Bey bu savaşta Cem Sultan'a ihanet ederek karşı tarafa geçmiş ve Cem Sultan'ın mağlup olmasına neden olmuştur. Bakınız: Şahin, Bekir, *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür*, Ağaç Yayıncılık, C. II, İstanbul 1993, s.123.

[497] Burada Müstensih hatası vardır. Burada zikredilen yer Polya (Otranto) olmalıdır.

çıkub karındaşı Cem ile gerü Karaman vilâyetinde, Cem Hicazdan gelüb Sultan Bâyezîd ile cenk ve muharebe kılub Muhammed Ağanın[498] başı kesülüb akıbet Sultan Cem sınub kaçub derya yüzüne sefer idüb Frenkistan vilâyetine gidüb[499] Sultan Bâyezîd gelüb Kostantinde karar idüb Ramazan [49a] evvelinde Edirne'de gelüb Şevvâl ayının altıncı günü gice yekşenbe gecesinde saat-i rıhlette Yeni Sarayda ümerâ-i ve ekâbirin cem' idüb ekâbirleri hıla'atleyüb Gedük Ahmed'ün yarağın görüb boğub şehid idüb ahirete nakl olaldan berü[500] sene 887 (1482/1483). Ve Karaman oğlu Kasım Bey merhum vefat idüb muharrem ayının evâsıtında ve Sultan Bâyezid Sofya tarafına sefer idüb Sofya'da karar idüb Anadolu ve Rûm ili çerisi cem'olub Mora Suyu üzerinde olan iki hisarı hisarı yapub Cemâzilevvelinin evvelinde temâm olub Sofya'dan gelüb İstambul'da karar idüb [49b] sene 888 (7-16 Haziran 1483). Rebiülahir'ûn yiğirmi altısında Edirne'de olan Tunca kenarında imâret ve tımarhânenin[501] bünyâdın urub Sultan Edirne'den çıkub Karaboğdan'a sefer idüb varıb Kili kalesini[502] alub ba'de Cemâzilahirûn yiğirmi yedinci yemi'l-erba'âda Akkirma-ı[503] feth idüb Receb ayının yiğirminde gelüb Edirne'de karar idüb ol tarih sene 889 (1484/1485). Safer ayının yiğirmi dokuzunda asr ile magrib arasında gün tutulub[504] üç bahşin bir bahşi kalub ba'de Sultan Bâyezîd Çönke[505] yaylaka çıkub Mısır elçisi ve Hindistan elçisi ve Üngürüs elçisi ve sâyir elçiler gelüb murâdların [50a] görüb ve Karaboğdan Beylerbeyi Hadım Ali Bey Rûm ili çerisiyle ve kapu halkı ve akıncılar ve Eflak çerisiyle dahi otuz kırk bin adam cem' olub, Karaboğdan vilâyetini yağma ve tâlân idüb Ramazan ayının ahirinde gene geldiler sene 890 (30 Eylül-9 Ekim 1485). Bahşi oğlu elçiliğe gelib Semendire varışında Gazi Mustafa, Bahşi oğlunu katlidüb ve Kuloğlu Deyân bir nâmerd oğlan Gazi Mustafa'yı

[498] Burada zikredilen Trabzonlu Mehmed Bey olmalıdır. Bakınız: Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983) *Osmanlı Tarihi*, C.II, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi., s.167.

[499] Cem Sultan Rodos'taki Sen Jan şövalyelerinden güvenli seyahat sözü alarak, 29 Temmuz 1482'de Rodos'a ulaşmıştır. Bakınız: Finkel, Caroline, (2007), a.g.e., s.76.

[500] Gedik Ahmet Paşa'nın öldürülme nedenleri için bakınız. Hedda Reımdl-Kıel, "Gedik Ahmet Paşa", DİA, CXIII, İstanbul1996, ss. 543-544.

[501] II. Bayezid'in 26 Rebiyülahir 888 (1 Haziran 1483) tarihinde Edirne'de yaptırdığı İmaret ve Şifahane için bakınız: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (TKB), "Türkiye Kültür Portalı" 04.01.2021.

[502] Kili Kalesi: Bugün Ukrayna Devleti sınırları içinde bulunan tarihî kale ve şehir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.469.

[503] Akkirman: Günümüzde Ukrayna'nın Odesa şehrinde yer alan bir şehir. Yukarıda verilenlere göre Osmanlı bu şehri 27 Cemaziyülahır 889 (2 Ağustos 1484) tarihinde fethetmiştir.

[504] 29 Safer 890 (17 Mart 1485) perşembe günü ikindi ve akşam arasında güneş tutulmuştur. "bahşin bir bahşi kalub" ifadesinden anlaşıldığına göre güneşin parçalı tutulması gerçekleşmiştir.

[505] Çöke: Günümüzde Edirne'de yer alan bir nahiyesi. Bakınız: Akbayar, Nuri (2001) *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, s.40.

şehid idüb ve bu taraftan Anadolu Beylerbeyi'si Hersek oğlu Ahmed Bey ve Mihal oğlu İskender Bey Diyâr-ı Araba giderkerken Burnas[506] temerrüz-ü mülk[507] mâra[508] Musa Bey tutub asker ile Anadolu ve Karaman leşkeri [50b] hezimet olub vâkıa'ya uğrayıldan berü tarih vâkıa'-i varsak sene 891 (1486/1487). Ve Davud Paşa Varsak vilayetine varıb andan diyâr-ı Araba gidüb varıb buluşmayub gelelden berü sene 892 (1487/1488). Vâkıa'-i Hersekzâde ve İskender Bey bin Mihal mezkûr Hersekzâde Mısır çerisiyle ziyâde cenk idüb on cündî aktarub gâh gürz ile gâh kılıç ile cenk idüb ahir barmakların düşürüb gendüye nice yerde zahmeler[509] virüb cündiler ziyâde üzerine üşüb cedd ile attan yıkub kayd-ı bend ile alub Mısır'a gittiler. Bu vâkıa'-i ramazan ayının onuncu gününde vâki' oldu [51a] sene 892 (30 Ağustos 1487). Ve bazılar iderler Mihal oğlu Hersekzâde ile bile dutulmadı at erbaa' tarihinde vâkıa'ya uğradı ez-dest[510] Zülkadiroğlu[511] sene 893 (1488/1489). Gâret-i Arnavud ez-dest Halil Ağa b. Abdullah 895 (1489/1490). Ve İstanbul'da Evâhir-i Şaban da ahd gününde Ale's-sabah top otu olan Kilisâya yıldırım inüb[512] birkaç mahalle-i harab idüb nice kimesneleri avratı oğlanı ile helak olaldan berü tarih sene 895 (9-18 Temmuz 1490). Ve uğurlu oğlu Ahmed emire-i acem vilâyetinden Hasan Ali elçi gelüb taleb idicek bunlar dahi virmeyüb ahir kendü uğurlayın Üsküdara [51b] bir taraftan çıkub ulâğa binüb kaçub Acem'e varıb Sultan olub bir nice ay sultanlık idecek. Yine elçi gönderüb Sultan Bâyezîd kızın ki avrattır anı taleb idecek bunlar dahi zikrolan avratın Hüseyin Bey'e koşub göndericek.[513] Bunlar dahi Acem Hamidi'ne[514] varıcâk, ol taraftan Sultan Ahmed'i Acem leşkerin sıyub kendü nâ-bedîd olub yine Sultan zâde-i acem cânibinden olub geldiler sene ve sitte ile seba'

[506] Burnaz: Günümüzde Hatay topraklarındaki Erzin'de yer alan yer.

[507] Temerrüz-ü Mülk: Mülkün merkezinde.

[508] Mara: Maraş şehri olmalıdır. Çünkü o bölgede o zamanlarda Varsak Türkleri yaşamaktadır. Bakınız: Sümer, Faruk (1963/1964) "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", AÜ. DTCF TAD, C: l, S: l 1964, s.1-108.

[509] Zahme: Urma, darb, darbe, yara, ceriha. Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 683.

[510] Elinden.

[511] Hersek zade Ahmet Paşa, Memlüklüler ile yapılan savaşta esir olarak bir yıl kalmış ve daha sonra serbest bırakılmıştır. Bakınız: Turan, Şerafettin, "Davud Paşa, Koca", DİA, C.IX, İstanbul 1994, ss. 37-38.:

[512] Bu kilise Günümüzde Sultan Ahmed Camii yakınlarında yer alan ve kiliseden camiye çevrilen Güngörmez kilisesidir. Bakınız: Gezgin, Gezi, Kültür, Tarih, (G.G.K.T) s.e.t. 08.12.2020.

[513] Burada bahsedilen olay, Fatih Sultan Mehmed'in kızından torunu olan Göde Ahmed olarak da bilinen Ahmed Bey'in Sultan II. Bayezid'in kızı Aynişah Sultan ile evlenmesi olayıdır. Bakınız: Uluçay, Çağatay (1959) "2. Bayezid'in Âilesi". Tarih Dergisi, C:10, S:14, s. 104-124, s,119.

[514] Acem Hamidî; 843'te (1439) İsfahan'da dünyaya gelen Divan Şairi Hamidî'dir. Bakınız. Ünver, İsmail, "Hamidî", DİA, C.XV, İstanbul 1997, ss. 461-462.

arasında.[515] Sultan Bâyezîd Üngürüs kasdına sefer idüb Sofya'da asker kalub kendü dönüb Arnavud'a varıb Depedelân[516] yöresine akın saldurub tarâc ve tâlân [52a] idelden berü tarih sene 895 (1489/1490). Ve hamse tarihinde Sultan Bâyezîd düğün idüb bir kızın uğurlu oğluna ve bir kızın Davud Paşa[517] oğluna virdi. Sultan Muhammed'i sünnet eyledi. Ez-mah-ı Muharrem sene 903 (Ağustos/ Eylül 1497). Ve sülüs[518] tarihinde Hadım Ali Paşai Rûm ili Beylerbeyisi Halil Ağa ile ve Anadolu leşkeri ile bunca kapu halkıyla diyâr-ı Araba varıb[519] Arab leşkeri gelüb bunca dürlü hîleler idüb develer üzerine nesneler birikdüb arkadan cebelü gibi yıldırûb ve iki koldan Arab leşkeri iki bölük olub Ali Paşa leşkerinin ardından gelüb basub bunlar da [52b] gerüsüne gitmeğe mecâlleri olmayub Rûm leşkeri ile Yularkasdı Sinan Paşa[520] bir taraftan çıkub gabt[521] idicek her taraftan kaçub mezkûr Ali Paşa çerisi sınûb ol taraftan dahi Arab zebûn[522] olub bunlar anı bilmeyüb Ali Paşa diyâr-ı Arabdan sınûb kaçtığın tarih sene 904 (1498/1499). Ba'de Sultan Bâyezîd İnebahtı Hisarı[523] üzerine varıb cenk-i şurû'[524] idicek kâfir mukâvemet itmeyüb hisarı virdükleri tarih sene 905 (1499/1500). Ve Moton ve Koron[525] üzerine varub hayli cenk idüb akıbet Moton üzerine üç bin kişi boğazı beklerken kâfir hücum idüb dört [53a] pâre kadar gayle[526] Şamlû oğlu Gafil iken boğazda kâfir kadırgası boğazdan içerü girüb hisar önüne gelüb gereği gibi yarağ götürüb birazın içerü girüb hisarda olan kâfir bunlara mukayyet iken bu taraftan gazilere Allah Teâla fırsat virüb bir yeniçeri ve bir azeb sancak çıkarıb Allah'ın fazlı ile hisarı alub yağma eylediler sene 906 (1500/1501). Ve merhum İbrahim Paşa gaza yoluna niyyet idicek vefat etti. Yolda

[515] Burada verilen "sitte ile seb'a arasında" ifadesi ile muhtemelen 896-897 (1491/1492) yılı kastedilmektedir.

[516] Tepedelen: Günümüzde Arnavutluk'un Ergiri ilinde bulunan bir şehir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.749.

[517] II. Bayezid'in damadı, Veziriazam Koca Davud Paşa'nın (ö. 904/1498) oğlu Yanya sancak beyliği yapan Mustafa'dır. Bakınız: Turan, Şerafettin, "Davud Paşa, Koca", DİA, C.IX, İstanbul 1994, ss. 37-38.

[518] Sülüs: Arapça üçte bir demek.

[519] II. Bayezid devrinin en önemli olaylarından biri Memlüklüler ile yapılan savaşlardır.

[520] Yularkasdı Sinan Paşa: II. Bayezid'in oğlu Sultan Ahmed'in veziridir. Bakınız: Tunç, Muhammet Nuri (2014) "Osmanlı'da hanedan içi katl", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/4 Spring, C:9, S:4, s. 1114.

[521] Gabt (غبت): Arapça kaçırma, gitme anlamlarında bir kelime.

[522] Zebûn: Zayıf, kuvvetsiz, Bakınız: Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 682.

[523] İnebahtı Hisarı: Günümüzde Mora Yarımadasındaki Patras şehrinin karşısında Yunan ana karası kıyısında bir yerdir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.375.

[524] Ceng-i şurû': Savaşı başlatma, bidaen ve mübaşeret etme. Sami, Şemseddin, a.g.e., s. 776.

[525] Modon ve Koron: Günümüzde Yunanistan'da Mora yarımadasının güneybatı kesiminde tarihî bir şehir. Bakınız: Sezen, Tahir (2017) a.g.e., s.560 ve s.481.

[526] Gayle: Aldatmaca, hile. Bakınız: İsmail bin Hammâd el-Cevherî, *Vankulu Lugatı*, Üsküdar: Matbaa-i el-Cedidetü'l-Ma'amûre, 1280 (1863/1864), s.333.

Motonâ Korona giderken sene İslâmbol'da Eski Saray içinde Sultan Bâyezîd âlî cuma yaptırmağa bünyâd eyledi sene 907 (1501/1502). [53b] ve Sultan Korkut Mansıyye[527] de Bey olan Sultan Âlemşah[528] fevt olucak yine Mansıyye'ye gelüb "elbette bana girü bu sancak gerektir" dicek bundan Sultan Bâyezîd Mansıyye-i oğlu Sultan Mahmud'a virmişti. Sultan Korkut'a niçe ulaklar ve adamlar gönderdi ki elbette sancâktan çıkub kendü sancâğına varsun deyü emridecek emrine mukayyed olmayıcak ulufeciler başı Kasım Bey'i yasaklu hükümler ile gönderüb Mansıyye'den çıkarub Sultan Mahmud ve orduy-ı mezkûr Sultan Korkut'a Hamid ilin verdiler sene 908 (1502/1503). Ve Acem vilâyeti Erdebil oğluna değdi ve Uzun Hasan oğulların [54a] kaçurub leşkerin târumâr idüb gelüb Tebriz'de tahta geçüb Sultan Bâyezîd elçi gönderüb sene 908 (1502/1503). Ve Malkoç oğlu akın etti Rus'a amma kış olmağın çeri zebûn olub Tuna kenarından yiğirmi otuz bin âdem ve at soktan ve açtan[529] biri birinin atın yiyüb dahi buyub[530] öldüler ve sağ olanı dahi Karaboğdan memleketine düşüb atlar kırdılar soktan ziyâde çeri kırıldı Ol seferde

Bu arada hatim ola bu kelâm*** ver salavat Mustafa'ya ve's-selam
Temmet bi-a'vnillâhi hüsn-ü Tevfik

[Savb-ı budur ki Sultan Bâyezîd devlet ile Padişah olduktan berü vefat iden paşaları beyan ider sene 886 (1481/1482)]

Vefat-ı Mustafa Paşa fî sene 887 (1482/1483)
Vefat-ı Ahmet Paşa Gedük fî sene 888 (1483/1484), (vezir iken)
Vefat-ı İshak Paşa fî sene 889 (1484/1485)
Vefat-ı Ahmet Paşa fî sene 890 (1485/1486) (vekil)

[527] Mansiyye: Manisa olmalıdır. Çünkü II. Bayezid'in oğlu Alemşah'a ilk olarak Manisa beyliğine atanmıştır. Ölünce Manisa Şehzade Mahmud'a verilmiş en son olarakdaŞehzade Korkut Manisa'yı yönetmiştir. Bakınız: Uluçay, Çağatay (1959), a.g.m., 111-116.

[528] Şehzade Âlemşah: II. Bayezid'in oğludur.

[529] Buradaki ifade "soğuktan ve açlıktan" anlamına gelmelidir.

[530] Buyub: üşümek anlamındaki buymak.

Vefat-ı Kasım Paşa fî sene 891 (1486/1487)

Vefat-ı Muhammed Paşa fî sene 892 (1487/1488)

Vefat-ı Davud Paşa fî sene 894 (1488/1489)

Vefat-ı Mesih Paşa fî sene 905(1499/1500)

Vefat-ı İskender Paşa fî sene 903 (1497/1498)

Vefat-ı İbrahim Paşa sene 906 (1500/1501) (vezir iken)

Vefat-ı defa‘ Davud Paşa sene 912 (1506/1507) (vezir iken)

Vefat-ı Yâkub Paşa sene

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çalışmamıza konu olun ve transkripte edilen *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân* adlı eserde "*Gelüb anda karar ittik*", "*dayresinde*", "*vakı'aya uğrayub*", "eytti", "*haber verdiler kim*", "*nazîri yoğidi*" gibi kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimeler aynı şekilde Neşri Tarih ve bu dönemde yazılan diğer kitaplarda da vardır. Bu nedenle elimizdeki eser tahmînen 16 yy. ilk yarısında yazılmış olmalıdır. Nitekim eserin sonunda paşalar ile ilgili yer alan kayıtlarda son olarak Yâkub Paşa'nın ismi verilmiştir, ama ölüm tarihi belirtilmemiştir; buna göre bu eser Yâkub Paşa yaşarken telif edilmiş olmalıdır. Yâkub Paşa'nın *Sicill-i Osmânî* adı eserde 907 (1501/1502) yılında Selanik'te vefat ettiği[531] söylense de kendisi 1510 yılı mayıs ayı ortalarında Selanik'in Bayır Mahallesi'nde bir mescit yaptırmıştır.[532] Yani 1510'lu yıllarda hayattadır. Bu nedenle bu eserin telif tarihi tahmînî bu yıllardır.

Elimizdeki *Anonim Tevârîh* yazılırken muhtemelen diğer Tevârîh'lerde olduğu gibi kaynak olarak Oğuznâme'ler, Gazavâtnâme'ler, Silsilenâme'ler, Menâkıbnâme'ler, Vekayînâme'ler ve takvimler kullanılmıştır. Diğer *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserler ile bu eserde anlatılan olayların benzerlik taşıması bu duruma bir delil olabilir. Eserin müellifi bazı yerlerde, yararlandığı kaynakta olay ile ilgili başka bir tarihe rastlamıştır. Fakat yazar bu bilgiyi eserine koymamış kendisinin daha çok güvendiği tarihi, olayın sonuna eklemiştir. Örneğin, "*Üngürüs Kralı Niğbolu üzerindeyken Yıldırım Bâyezîd varub dün-ü baskûnın edüb kâfirleri sıyıb Tuna suyuna döküb Kralı lâin hezimet olaldan berü tarih sene 793 (1390/1391) ve bazıları bu tarih doksan yedidir derler. Essah evvelkidir."* Burada "*essah evvelkidir*" diyerek, başka kaynaklarda gördüğü 797 tarihini kabul etmemiş ve gerçek tarihin 793 (1390/1391) olduğunu beyan ederek bu tarihe eserinde yer vermiştir. Yine yazarımız, kitabını yazarken faydalandığı kaynaklarda olay ile ilgili herhangi bir tarih bulamamıştır. Böyle durumlarda öz kaynakları dışında başka kaynaklardan da yararlanmıştır. Örneğin Kastamonu'nun fethini anlatırken "*Ve ba'de ol hînde Kastamonu da feth oldu. Derler bazılar tarih budur ki sene 798 (1395/1396)".* Burada "*derler bazılar tarih budur ki sene 798*" diyerek Kastamonu'nun fetih tarihi olarak verilen yılı başka bir kaynaktan almıştır. Aşıkpaşazâde'nin eserinde Kastamonu'nun fethi için verilen tarih aynıdır. Muhtemelen düzeltmeyi buradan yapmış olmalıdır.

[531] Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C: 5. İstanbul 1996, s. 1680.

[532] Ferlibaş, Meral Bayrak (2020), "Selanik'teki XVI. Yüzyıla Ait Vakıflardan Biri: Yakub Paşa'nın Vakıf Eserleri ve Vakfettikleri", Belleten, C: 84, S:299, s.135 – 202.

Anonim Tevârîh müellifinin, Orhan Bey dönemi ile başlayan anlatımı bir Anonim derleyicisi olan Oruç b. Âdil'in tarihine çok benzemektedir. Fakat Ertuğrul Bey ve Osman Bey döneminde anlatılan bazı olaylar diğer muteber eserlerde yer almamaktadır. Örneğin bu yazma eserde Ertuğrul Bey'in babası olarak, Hâmân şehrinden çıkan ve Aleâddin zamanında Konya'ya gelen Hürmüz-[E]bubekir adında birinin adı geçmektedir. Hürmüz kelimesinin anlamı, *Kâmûsu'l-'Alam*'da belirtildiğine göre "*İran'ın Sâsânî sülalesine mensup meliklerinden dört kişinin ismidir. Birincisi; Sâsânîlerin üçüncü Hükümdarı olan I. Şapur'un halefi 270-271'de hüküm süren I. Hürmüz, ikincisi Narseh'in oğlu olan ve 302-309'da hüküm süren II. Hürmüz, üçüncüsü II. Yezdigerd'in oğlu ve 457-459 yıllarında hüküm süren III. Hürmüz ve son olarak da I. Hüsrev'in oğlu ve 579-590 yıllarında hüküm süren IV. Hürmüzdür*".[533] Görüldüğü gibi Hürmüz ismi İran kaynaklıdır ve devlet adamlarına verilen bir isimdir. Türkler tarafından çok nadir olarak kullanılanılmaktadır. Kitapta, Hürmüz-[E]bubekir adındaki kişinin Ebü'l-Müslim neslinden olduğu ve gece gündüz Allah yolunda cihat ettiği belirtilmektedir. Bu söze binâen diyebiliriz ki; Osmanlıların ataları olan Kayılar daha İsfahan'da iken Müslümandırlar. Yine esere göre Hürmüz-[E]bubekir adındaki kişi direkt Konya'ya gelmiştir; fakat muteber kitaplara göre Kayılar kademe kademe Anadolu'ya gelmiştir ve Ertuğrul Bey'in babasının Konya'ya gittiğine dair kitapların hiçbirinde herhangi bir rivayet yoktur. Bu durum üzerinde durulması gereken başka bir konudur. Türklerin genel olarak Anadolu'ya gelişlerini 1071 Malazgirt zaferinden sonrası diye kabul edersek, 1242-1071; arada 171 yıl var. Hayat şartlarını da göz önüne aldığımızda Osmanlılar Anadolu'ya geldiklerinde başlarında Giese'nin, Bayatî'nin ve Mehmed Neşrî'de verilen silsileleri kabul edersek Kaya Alp veya Kızıl Boğa vardır.

Eserde Ertuğrul Bey'in annesi olarak Pâkize bir hatundan bahsedilmektedir. Bu kişi gerçekten de Hayme Hatun mudur? Bu konu hakkında kitapta herhangi bir bilgi veya açıklama yoktur. Ertuğrul Bey'in "*Sâm-ı suvâr*" ve "*Rüstem-i zâl*" gibi İran destanlarına ait önemli kişilere benzetilmesi de bu eseri diğer eserlerden ayırmaktadır. Çünkü bu özellikler diğer kitaplarda genellikle Osman Bey'e nispet edilmektedir. Yine eserin ilk kısımlarında Alâeddin Keykubat'ın Ertuğrul Bey'e toprak verip onun bunu kabul etmemesi de diğer tarih kitaplarından farklı bir iddia ortaya koyduğu örneklerdendir. Oysa muteber kaynaklarca genel kabul görmüş rivayetlerde Ertuğrul Bey, oğlu Savcı Bey'i Alâeddin Keykubat'a toprak istemesi için göndermektedir. Yine muteber kitaplarda, Ertuğrul Bey'in Savcı, Osman ve Gündüz adında üç oğlu vardır. Fakat transkripte ettiğimiz eserde Ertuğrul Bey'in cariyeleri

[533] Sami, Şemseddin, *Kâmûsü'l-a'lâm*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1889-1897, C.4 s. 739.

vardır, ama çocukları yoktur. Ertuğrul Bey'in çocukları ancak gördüğü bir rüyadan sonra olmuştur. Ertuğrul Bey, rüyasını şöyle anlatmaktadır; "*Gördüm ki ocağum içinden pınar aktı. Şol kadar akdı kim, bir derya oldu. Âlemi tuttu görünmez oldu*." Bu rüyayı tarih kitaplarında genel olarak Şeyh Edebali tabir ederken, çalışmamızın kaynağı olan kitapta rüyayı tabir eden kişi Alâeddin Keykubat'ın veziri Abdülaziz adında ilm-i nücûmda maharetli bir zattır. Abdülaziz, Selçuklu Döneminin ünlü tasavvuf, ilim ve devlet adamlarındandır. III. Alâeddin Keykubat zamanında vezirlik yapmıştır. Eserde Abdülaziz adındaki kişi daha sonra Edebali'ye dönüşmektedir. Örneğin Abdülaziz adında bir kişiden Oruç Bey tarihinde de bahsedilmektedir. Fakat Oruç Bey tarihinde Abdülaziz'in yanında Edebali ayrı bir kişi olarak de vardır. Abdülaziz'in Rüya yorumundan sonra Ertuğrul Bey'in bir oğlu olmuştur. Doğan bu çocuğun adı da Osman'dır. Oysa genel rivâyetlere göre Ertuğrul Bey'in ilk oğlu Gündüz Bey'dir. Eserin ilk bölümlerinde sadece Osman Bey'den bahsedilmektedir. Ertuğrul Bey'in diğer çocuklarına yer verilmemiştir. 7a varağında Orhan Bey dönemi anlatılırken, "*Ravî ider Ertuğrul'un üç oğlu vardı. Birinin adı Gündüz Alp, birinin adı Saru Yatı ve birinin adı Osmân idi. Ertuğrul'un evvel oğlu Saru Yatı idi ânı Sultan Alâeddin katına gönderdi."* diyerek diğer çocuklardan ve tekrar Osman Bey'den bahsedilmeye başlanmıştır.

Osman Bey, Ertuğrul Bey'in rüyasını tabir eden Abdülaziz'in Rabia Hatun adındaki kızıyla evlenmektedir. Oysa genel kanıya göre Osman Bey'in kayınpederinin adı Edebalı'dır. Ve bu kızın adı Malhun Hatun veya Rabia Bala Hatun'dur. Bu eserde diğer muteber kitaplara göre farklı olan bir başka olay da Ertuğrul Bey'in babasının Söğüt'te vefat etmesidir. Verilen bu bilgi de meşhur rivayetlerde yer alan Caʿber Kalesi rivayetine şüphe ile bakmamıza neden olmaktadır. Hâlbuki muteber kaynakların verdiği rivayetlerin çoğunda Ertuğrul Bey'in babası, Fırat kıyısındaki Caʿber Kalesi yakınlarında atıyla nehri geçerken düşüp boğularak ölmüştür. Türk mezarı adı verilen mezara defnedilmiştir.

Eserin bir özelliği de bazı yerlerde ebced hesabının kullanılmış olmasıdır. Ebced kelimesi, Arap alfabesinin eski sıralanışından ilk dört harfinin sırasıyla okunması sonucu (ا ب ج د) ortaya çıkan bir kelimedir. Ebced hesabı ise ebced rakamları denilen alfabetik bir sayı sistemi kullanılarak, kelimelerin, cümle veya cümlelerin sayısal değerini ortaya koyma ve bu değerleri anlamlandırma işlemidir. Örneğin Orhan Bey dönemi anlatılırken 14b varağında "*Ve Gelibolu dairesine seğirttiler. Gelibolu tekvuru gelüb cenk etti. Hak Teâlâ fırsat verüb tekvuru sıydılar. Hisara koydular andan Tekfur Dağına gelüb aldılar sonra Gelibolu aldılar sene-i 746 (1345/1346) Zâvî*" diye anlatıldıktan sonra hem rakamla tarih

verilmiş hem de tarihin arkasına "*Zâvî*" diye bir kelime eklenmiştir; verilen bu kelimenin harflerinin ebced hesabına göre 746 olduğunu tespit ettik. Yine 40a varağında geçen "*Feth-i Kostantiyye fırsat bulmadılar evvelün-feth idüb Sultan Muhammed yazdı târîh-i âhirûn"* beytinin sonundaki "*târîh-i âhirûn*" ifadesinde geçen "*âhirûn*" kelimesi ebced hesabıyla 857 tarihini göstermektedir. Bu tarihte miladi 1453'e tekabül etmektedir. Burada şiirle verilen tarih, metinde ise başka bir şekilde verilmiştir. Bu esere göre İstanbul'un fetih tarihi 20 Cemaziyelevvel 856 (8 Haziran 1452) dir. Neredeyse bütün Tevârîh'lerde verilen 1453 ya da 857 yılının aksine bu eserde İstanbul'un daha erken tarihte fethedildiğine dair iddia vardır. Müellif bu konuda ısrarcı gözükerek hem olayın bu kısmını anlatırken "*Feth-i Kostantiyye 856 (1452/1453)"* diyerek kırmızı kalemle bir başlık yazmış, hem de bunu fetihten sonra verilen tarihte belirtmiştir.

Anonim Tevârîh'in bir başka özelliği de eserde geçen olayların tarihlerini rakamlarla vermesidir. Baktığımız eserlerin çoğunda tarihler harflerle verilirken bu eserde genellikle Arapça rakamlar kullanılmıştır. Bazı yerlerde de bu sayılar Arapça kelime ile verilmiştir. Örneğin; sayfa 45a da "وينصرك الله نصراعزبزا" ifadesinin geçtiği yerde Arapça olarak " التاسع عشرة" yani on dokuz sayısı verilmiştir. Burada şu ifade kullanılmıştır. "*Bu ayeti kerimenûn hurûf üzre ki tarih bu üzre vaki'olmuştur ki fi't-tâsi' 'işrete mah rebiülevvel sene 878 (19 Rebiülevvel 878/14 Ağustos 1473)"* denilerek burada 19 sayısına vurgu yapılmıştır.

Eserde çoğu yerde Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmıştır. Bu durum Osmanlı Türkçesi için yadırganacak bir durum değildir. Zîrâ biliyoruz ki Türkler İslamiyet'e girdikten sonra çok fazla Arapça ve Farsça kelime lisânımıza girmiştir. Bu eserin bir özelliği de genel Tevârîh'lerin aksine nazımlara neredeyse hiç yer verilmemesidir. Daha önceden de bahsettiğimiz gibi Osmanlı tarihi kaynaklarında en önemli kaynak Ahmedî'nin *Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osmân* adlı manzum çalışmasıdır. Çoğu eserde bu kitaptan şiirler yer almıştır. Çalıştığımız Anonim'de ise bu kişiden ve eserinden faydalanılmamıştır.

Son olarak, eserimizde verilen bazı olay ve tarihlerde Oruç Bey tarihi ile kıyasladığımızda ufak tefek farklılıkların olduğunu gözlemledik. Bu farklılıkların bazıları şunlardır: Mesela Gelibolu'nun fethi *Anonim Tevârihte*'de 746 (1345/1346) iken, Oruç Bey Tarihi'nde 758 (1356/1357); Gelibolu fatihi Süleyman Paşa'nın ölüm tarihi Anonim Tevârihte'de 755 (1354/1355) iken Oruç Bey'de 759 (1360/1361), I. Mehmed'in ölümü Anonim Tevârihte'de 822 (1419/1420) iken, Oruç Bey'de 824 (1421) tür. Görüldüğü gibi iki eser arasında verilen tarihler arasında farklılıklar vardır. Bunun dışında Vezir Mahmud Paşa'nın ölümü hakkında çoğu kitapta bulunmayan detaylara yer verilmiştir. Vezir Mahmud

Paşa'nın Borazan Hızır ve Yusuf adında, Ermeni iken Müslüman olan iki cellat tarafından kirişle öldürüldüğü ve bu kişilere idam sırasında kullanılan abaninin Sinân-ı Atîk olarak da bilinen Sinâneddin Yûsuf b. Abdullah tarafından gönderildiği yazmaktadır. Yine kardeşi II. Bâyezid ile Yenişehir dolaylarında savaşan ve savaşı kaybeden Cem Sultan'ın Lâlâsı Aştinoğlu Yâkub Bey'in ihanetine uğrayarak savaşı kaybettiği söylenmektedir. Ayrıca Fatih dönemi vezir-i azamı olan Gedik Ahmet Paşa'nın Polya fethinden sonra kendi adına para bastırdığına dair rivayet vardır. Görüldüğü gibi *Anonim Tevârîh Âl-i Osmân* adlı eser diğer anonimlerle benzerliklerinin yanında farklılıkları da olan nadir bir eserdir. Bu çalışmanın ilim dünyasına katkılar sunmasını ümit ediyoruz.

7. KAYNAKÇA

7. 1. Kitaplar

Akbayar, Nuri (2001) Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Altınay, Ahmet Refik (2015) Osmanoğulları "Kuruluş", Ankara, Hitabevi yay.

Âşıkpaşazade, Osmanoğulları'nın Tarihi, Hazırlayanlar: Kemal Yavuz-Yekta Saraç, İstanbul: K Kitaplığı, 2003.

Aytekin, E. Atilla /Atılgan, Gökhan/Ozan, Ebru Deniz/ Saraçoğlu, Cenk/ Şener, Mustafa/ Uslu, Ateş, Yeşilbağ, Pınar (2015) Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat, İstanbul, Yordam Kitap.

Atsız, Hüseyin Nihal (2015), Üç Osmanlı Tarihi: Oruç Beğ-Ahmedî -Şükrullah, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Babinger, Franz, (1 Ocak 1927), Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke, Leipzig, Otto Harrassowitz, (çeviren: Üçok Coşkun (1992), Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Ankara, Kültür Bakanlığı).

Bayatî, Hasan b. Mahmûd. Câm-ı Cem-âyîn İsmiyle silsilenâme-i Selâtin-i Osmâniyye, nşr: Ali Emiri, Dersaadet (İstanbul), Kader Matbaası, (1331/1912-13).

Bursalı, Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, Hazırlayan: Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen, C.II İstanbul, Meral Yayınevi, 1972.

Cevad, Ali (1316/1901) Mükemmel Osmanlı Tarihi, İstanbul, Kasbar Matbaası.

Demir, Necati (2016), Oğuz Kağan Destanı, İstanbul, Ötügen Neşriyat.

Divitçioğlu, Sencer (2000) Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşu, 2. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Duman, Filiz (2020). 14. Bölüm/XVI. Yüzyılda yazılan Fetihnâmeler ve Gazavâtnâmeler: Bibliyografya Çalışması". Editör: Yılmaz Kurt, (289-315). Ankara, Gece Kitaplığı.

Ebülgazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime, (Hazırlayan: Muharrem Ergin), İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları 1974.

Edrineli Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi, (Hazırlayan: Nihal Atsız), İstanbul, Tercüman Gazetesi Yayınları 1973.

Emecen, Feridun M. (2010) İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Finkel, Caroline, (2007) Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire 1300-1923, New York, Basic Books, (Çeviren: Zülal Kılıç (2014) Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300–1923 İstanbul, Timaş Yayınları).

Gibbons, Herbert Adams (1916) he Foundation of the Ottoman Empire, Oxford, Clarendon, press, (Çeviren: Ragıp Hulusi (1998) Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları).

Giese, Friedrich (1924) Das Problem der Entstehung des osmanischen Reiches, Leipzig, Zeitschrift für Semitistik. (Çeviri: Gümeç Karamuk (200) Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu Meselesi, Söğütten İstanbul'a, (derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz (2000) Söğüt'ten İstanbul'a (İçinde), Ankara, İmge Kitabevi.

Friedrich Giese, Anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân, (Hazırlayan; Nihat Azamat), İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992.

İstek, Hadi (2006) Kazıklı Voyvoda: Bir Akıncı Hikâyesi ve Fatih'in Drakula Seferi, İstanbul, Karakutu Yayınları.

İnalcık, Halil (1962) The Rise of Ottoman Histo-riography, Hazırlayanlar: B. Lewis ve P. M. Hold, Historians of the Middle East, Londra: Oxford University Press, (Çeviri: Fahri Unan (2005) Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu, Ankara, İmge Kitabevi) derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz (2000) Söğüt'ten İstanbul'a (İçinde), Ankara, İmge Kitabevi.

---------- (2010) Kuruluş: Osmanlı tarihini yeniden yazmak, İstanbul, Hayykitap.

----------(2007) Osmanlılar -Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler, İstanbul, Timaş Yayınları.

----------(2015) Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler, Ankara, NTV Yayınları.

----------(2020) Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu üzerine Araştırmalar-I, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.

Hakkı, Erzurumlu İbrahim (2016) Marifetnâme, İstanbul, Bilge Oğuz Yayınları.

Hammer, Joseph Von (1833) Geschichte des osmanischen Reiches, Wien, C. A. Hartleben., (Çeviri: İ. Acarken (2000) Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, Söğüt Yayınları.

Hoca Sadettin Efendi, Tacü't-Tevârîh, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, C.I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Kafadar, Cemal (2010) İki cihan âresinde, Ankara, Birleşik Yayınevi.

Köprülü, M. Fuad (2003) Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ankara, Akçağ yay.

Kadıoğlu, Muhsin (2018) Budapeşte Gezi Rehberi, Google Commerce Ltd, İstanbul.

Kıvâmî, Fethihnâme, haz. Ceyhun Vedat Uygur, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.
Kur'an-ı Kerim ve Meâli, haz. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrıcı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadrettin Güneş, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2015.
Levend, Agâh Sırrı (1988) Türk Edebiyatı Tarihi (Giriş), TTK Yayınları, Ankara.
Mehmed Neşri, Kitâb-ı Cihannümâ-Neşrî Tarihi, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
Oruç b. Âdil, Tevârîh-i Âl-i Osmân, Nşr. Franz Babinger, Hannover: Lafar, 1343/1925.
Öztuna, Yılmaz (2004) Osmanlı Devleti Siyasi Tarihi, C.1, İstanbul, Ötüken yayınevi.
Rasim, Ahmed (1326-27 /1909-10) Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi kitabı, İstanbul, Şems Matbaası.
Rudi Paul Lindner (1983) Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia, Bloomington, Indiana University Press, (Çeviri: Müfit Günay (2005) Orta çağ Anadolu'sunda göçebeler ve Osmanlılar, Ankara, İmge Yayınları.)
Sarıkaya, Reyhan (2005) Osmanlı Kuruluş Tartışmaları, TAM-Tarih Okumaları, İstanbul, Bilim sanat vakfı.
Selim Sabit Efendi (1874) Muhtasar Tarih-i Osmani, İstanbul, Matbaa-i Âmire.
Sezen, Tahir (2017) Osmanlı Yer Adları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Sarı, İbrahim (2016) Bayrak, Antalya, Net Medya Yayıncılık.
Sarı, Eren (2016) Fotoğraflarla Osmanlı, Antalya, Net Medya Yayıncılık.
Sarı, Eren (2016), Türk Minyatür Sanatı, Antalya, Net Medya Yayıncılık.
Togan, Zeki Velidi (1982) Oğuz Destanı-Reşîdeddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, 2. Baskı, İstanbul, Enderun Yayınları.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1998) Osmanlı Tarihi, C.I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
---------- (1983) Osmanlı Tarihi, C.II, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Uz, Mehmet Ali (1993) Baha Veled'den Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri, II. Cilt, Konya, Alagöz İletişim Yayıncılık.

7. 2. Bildiriler

Emecen, Feridun M. (2015) “Kayılar ve Osmanlılar: Sahte Bir Kimlik İnşası mı?”, 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, ed.: Tufan Gündüz-Mikail Cengiz, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi, s.243-244.

Sarıçam, İbrahim. (2007). “Arapların İstanbul Kuşatmaları”, Fethin 550. Yılında İstanbul (14-15 Haziran 2003 İstanbul), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007, s. 51-62.

7. 3. Makale ve Dergiler

Acar, Serkan (2017) "XV. Yüzyılda Deşt-i Kıpçak’ta İktidar Mücadelesi" Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, C:2, S:2, s.22-34.

Afyoncu, Erhan (2003) “Osmanlı Siyasî Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler” Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C:1, S:2, s.101-172.

Akdağ, Mustafa (1950) “Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş ve inkişafı devrinde Türkiye'nin iktisadi vaziyeti”, Belleten, C:14, S:55, s.329-330.

Akın, Hicran (1987) “XV. Yüzyıl Latince Macar Kroniği Chronica Hungarorum’un Türk Tarihi Bakımından Değeri”, TTK Belleten, C:LI, S:200, s.730-734.

Arıker, Samet (2015) “Osmanlı Tarih Yazarları”, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:8, s. 205-206.

Atsız, Hüseyin Nihal (1957) “İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri”, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C:6, S:1-2, s.47-81.

Ayğan, Abdürrahim (2020), “Osmanlılarda Resimli Silsilenâme Geleneği:16. Yüzyıl Sonu-17. Yüzyıl Başları”, Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi, S: 4, s. 154-181.

Ayğan, Abdürrahim (2020), “Resimli Bağdat hanedan silsilenâmelerinin karakteristik özellikleri”, Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:2, S: 2, s. 166-177.

Barkan, Ömer Lütfi (1943) "Tarih, Felsefe ve İçtimaiyat; Osmanlı İmparatorluğunun Teşekkülü Meselesi", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi C:1, S:2, s.343-356.

Nuri Çevikel (2004) "Pîrî’nin Fethiyye-i Cezîre-i Kıbrıs’ının Viyana Nüshası" Belleten, C: 68, S:253, s.633-648.

Demirci, Süleyman (2013) “Erken Dönem Osmanlı Tarihi ‘Kara Bir Delik/A Black Hole’ mi? Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ‘Gazi/Gaza’ İdeolojisi ile İlgili Tartışmalar”, History Studies, cilt. C:5, S:1, s.89-100.

Doğan, Hakan (2014) “Yerli ve Yabancı Literatürde Kuruluşu Tartışılan İmparatorluk: Osmanlılar”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:4, S:1, s.161-175.

Dülger, Elif (2012) “Oruç Bey’in Tevârîh-i Âl-i Osmân Adlı Eserine Göre Türklerde Yer Adı Verme Geleneği”, Turkish Studies C:7, S:3, s. 1067-1074.

Evirgen, Arife Ece (2018) “Anonim Şibanînâme ve bu eserdeki Oğuz Destanının diğer Oğuznâmelerle karşılaştırılması”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Y:6, S:83, s. 481-490.

Eyice, Semavi (2004)"Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün başlangıcı", Divan ilmi Araştırmalar, S:16 s.183-208.

Ferlibaş, Meral Bayrak (2020), “Selanik'teki XVI. Yüzyıla Ait Vakıflardan Biri: Yakub Paşa'nın Vakıf Eserleri ve Vakfettikleri”, Belleten, C: 84, S:299, s.135-202.

Güzey, Ahmet Rıfat (2018) Türkler ve İslâmiyet (Kur’an ve Sünnette Millet ve Milliyet), Turks and Islam (Nation and Nationality in Qur’an and Sunnah), 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Education and Society in the 21st Century The Journal of Education Science and Social Research, C:7, S:19, s. 97-123.

Jennings, R.C (1986) “Some thoughts on the Ghazi-thesis,” Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morganlandes Wiener Zeitschrift fur die Kunde des Morganlandes, Vol. 76, “Gazi Tezi Üzerine Bazı Düşünceler”, çev. Salih Pay (1998) Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, C:7, S:7, s.661-662.

Kadıoğlu, İdris (2007) “Câm-ı cem-âyîn’de cem Sultan’ın talihsiz hayat hikâyesi ve yeni şiirleri”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S:6/4, s. 2302-2321.

Kalkandelen, H (2008) “Türkçemizde Kullanılan Kişi Adları”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:12, S:2, s.57-76.

Kartallıoğlu, Yavuz (2016) "İstanbul Şehir Adının Telaffuzunun Tarihî Süreç İçinde Gelişmesi", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:7, s.119-136.

Katgı, İsmail (2013) “Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:6, S:24, s.180-211.

Korkmaz, Zeynep (2020), “Yine Oğuznâmeler Üzerine”, Türk Dili Dergisi, Y:69, S:824, s.14-31.

Kılıç, Remzi (2003) "Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri", Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, s.95-118.

Önder, Mehmet (1968) "Konya'da Bilinmiyen Bir Selçuklu Devri Eseri", Vakıflar Dergisi, S:7, s.127-128.

Öz, Mehmet (1999) “Bir Cihan İmparatorluğu’nun Doğuşu ve Gelişimi”, Kebikeç Dergisi, S:7-8, 1999, s.13-16.

Özcan, Abdülkadir (2013) "II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:2, s.141-153.
---------- (2013) "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış." FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S:1, s.1271-293.
---------- (2013) "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, s.56-57.
Pay, Salih (2012) "Rumeli Fatihi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa", Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C:18, S:1, s. 279-297.
Rûhî Târîhi (TTK Belgeler, XIV/18 [1992] içinde, tıpkıbasımı ile birlikte nşr. Yaşar Yücel -Halil Erdoğan Cengiz), s. 359-472.
Sümer, Faruk (1963/1964) "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", AÜ. DTCF TAD, C: l, S: l 1964, s.1-108.
Sümer, Faruk (1959), "Oğuzlara Ait Destani Mahîyetde Eserler", AÜ DTCF Dergisi, C:17, S:3-4, s.359-455.
Şahin, Kürşat Şamil (2012), "Gazavâtnâmeler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi" Turkish Studies C:7, S:3, s. 997-1022.
Şeşen, Ramazan (1969) "Eski Araplara Göre Türkler," Türkiyat Mecmuası, C:15, İstanbul, s. 11-36.
Taşbaş, Erdal (2011) "Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış", Mediterranean Journal of Humanities, C: I, S:2, s.213-223.
Tunç, Muhammet Nuri (2014) "Osmanlı'da hanedan içi katl", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/4 Spring, C:9, S:4, s.1133-1167.
Turgut, Vedat (2019) "Osman Gazi'nin Hanımları ve Çocukları", VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches, C:4, Söğüt Özel Sayısı/Special Issue for Söğüt, s. 67-80.
Uğurlu, Mesut (2011) "Kosova Efsanesi", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), C:14, S:14, ss. 241-252.
Uluçay, Çağatay (1959) "2. Bayezid'in Âilesi". Tarih Dergisi, C:10, S:14, s. 104-124.
Ünver, Süheyl (1953), "İstanbul Fethiyle Kalelerinin Manzum ve Mensur Tarih İbareleri", İstanbul halk Basımevi.
Yılmaz, Fevzi (2015) "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Topları ve Değişen Üretim Paradigması", FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi S:4, s.219-236.

Yılmaz, Hakan (2016) "Müverrihler Semâsının Gurûb Eden Güneşi: "Şeyhü'l-Müverrihîn" Halil İnalcık (1916-2016)", Akademik İncelemeler Dergisi C:11, S:2, s.217-231.

7. 4. Ansiklopedi Maddeleri

Akçıl, Nesrin Çiçek, "Edirne Eski Camii", DİA, C.XLII, İstanbul 2012, ss.97-98.

Afyoncu, Erhan, "Otlukbeli Savaşı", DİA, C.XXXIV, İstanbul 2007, ss. 4-6.

----------, "Nişancı", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss.156-158**.**

Aktepe, Münir, "Çimbi", DİA, C.VIII, İstanbul 1993, ss. 317–318.

----------, "Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa", DİA, C.VIII, İstanbul 1993, s.214-215.

Aksoy, Hasan, "Dursun Fakih", DİA, C.X, İstanbul 2007, ss. 7-8.

----------, "Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss.144-145.

----------, "Fetihnâme", DİA, C.XII, İstanbul 1995, ss. 470-472.

Akpınar, Turgut, "WİTTEK, Paul", DİA, C.XLIII, İstanbul 2013, ss. 163-164

Başar, Fahameddin, "Mihaloğulları", DİA, C.XXX, İstanbul 2005, ss. 24-25.

----------, "Fetret Devri", DİA, C.XII, İstanbul1995, ss. 480-482.

Bayat, Fuzuli, "Oğuznâme", DİA, (Gözden geçirilmiş 3. Baskı, EK-2), İstanbul 2019, ss.371-372.

Branıslav Djurdjev, "Bosna Hersek", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 297-305.

Dönmez, İbrahim Kâfi, "Neseb", DİA, C.XII, İstanbul 2006, s. 573-575.

Emecen, Feridun, "Mal Hatun", DİA, (gözden geçirilmiş 3. basım), EK-2, İstanbul 2009, ss. 182-183.

----------, "İstanbul'un Fethi", DİA, C.XXIII, İstanbul 2001, ss. 212-220.

----------, "Niğbolu Savaşı", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 89-92.

----------, "Varna Muharebesi", DİA, C.XLII, İstanbul 2012, ss. 527-530.

----------, "Süleyman Paşa", DİA, C.XXXVIII, İstanbul 2010, ss. 94-96.

----------, "Kosova Savaşları", DİA, CXXVI, İstanbul 2002, ss. 221-224.

Erkan, Mustafa "Gazavatnâme", DİA, C.XIII, İstanbul 1992, ss. 439-440.

Eyice, Semavi, "Anadoluhisarı", DİA, C.III, İstanbul 1991, ss. 147-149.

Galotto, Aldo, "Gazavât-ı Hayreddin Paşa", DİA, C.XIII, Ankara 1996, s. 437-438.

Gökyay, Orhan Şaik, "Dede Korkut", DİA, C.IX, İstanbul 1994, ss. 77-78.

Hedda Reındl-Kıel, "Gedik Ahmet Paşa", DİA, CXIII, İstanbul1996, ss. 543-544.

İlgürel, Mücteba, "İstimâlet", DİA, C.XXIII, İstanbul 2001, ss. 362-363.

İnalcık, Halil, "Orhan", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 375-386.

----------, "İskender Bey", DİA, C.XXII, İstanbul 2000, ss. 561-563.

----------, "Osman I", DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 443-453.

----------, "Murad II", DİA, C.XXXI, İstanbul 2006, ss. 164-172.

İpşirli, Mehmet, "Kapı Halkı", DİA, C.XXIV, İstanbul 2001, ss. 343-344.

Kafalı, Mustafa, "Ebülgazi Bahadır Han", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 358-360

Kahraman, Kemal, "GIESE, Wilhelm Friedrich Carl", DİA, C.XIV, İstanbul 1996, s.67-68.

Kayaalp, İsa, "Kıvâmî", DİA, C.XXV, Ankara 2002, s. 570.

Kesik, Muharrem, "Mesud II", DİA, C.XXIX, İstanbul 2004, ss.342-344.

Kut, Günay, "Ahmed-i Dâî", DİA, C.II, İstanbul 1989, ss. 56-58.

Kütükoğlu, Bekir, "Vak'anüvis", DİA, C.XLII, İstanbul 2012, ss. 457-461.

M. Tayyib, Gökbilgin, "Edirne", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 431-442.

Özcan, Abdulkadir, "Düstûrnâme-i Enverî", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 49-50

----------, "Câm-ı Cem-Âyîn", DİA, C.VII, İstanbul 1993, s.43.

----------, "Boğdan", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 269-271.

----------, "Oruç b. Âdil", DİA, C.XXIII, İstanbul 2007, ss. 425-426

----------, "Buçuktepe Vakası", DİA, C.VI, İstanbul 1992, ss. 343-344.

----------, "Neşrî", DİA, C.XXIII, İstanbul 2007, ss. 20-22.

----------, "Lala Şâhin Paşa", DİA, C.XXVII, İstanbul 2003, ss. 77-78.

Özdüdenli, Osman Gazi, "Târîh-i Âl-i Selçûk", DİA, C.XL, İstanbul 2011, ss. 72-73.

Polat, Nazım H., "LEVEND, Agâh Sırrı", DİA, C.XXIII, Ankara 2003, ss.148-149.

Sarıkaya, Meliha Yıldıran, "Sûzî Çelebi", DİA, C.XXXVIII, İstanbul 2010, ss.4-5.

Sönmez, Zeki, "Sinân-ı Atîk", DİA, C.XXVII, İstanbul 2009, ss. 228.

Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmânî, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C: 5. İstanbul 1996.

Sümer, Faruk, "Kayı", DİA, C.XXV, İstanbul 2002, ss. 77-78.

Şahin, Bekir, Osmanlı ansiklopedisi: tarih, medeniyet, kültür, Ağaç Yayıncılık, C. II, İstanbul 1993.

Şahin, Şamil "Edebâli", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss. 393-394.

Tekindağ, Şehabeddin, "Mahmud Paşa", DİA, C.XXVII, İstanbul 2003, ss. 376-378.

Tulum, Mertol, "Dursun Bey", DİA, C.X, İstanbul 1994, ss.6-7.

Turan, Şerafettin, "Davud Paşa, Koca", DİA, C.IX, İstanbul 1994, ss. 37-38.

----------, “Hersekzade Ahmet Paşa”, DİA, C.XVII, İstanbul 1998, ss. 235-237.
Tunceli, Metin, “Karaman”, DİA, C.XXIV, İstanbul 2001, ss. 444-447.
Ünver, İsmail, “Hamidî”, DİA, C.XV, İstanbul 1997, ss. 461-462.
Yinanç, Mükrimin Halil, “Ertuğrul Gazi”, İA, C. IV, İstanbul 1993, ss. 328-337.
Yıldız, Sara Nur, “Şükrullâh”, DİA, C.XXIX, İstanbul 2010, ss. 257-258.
Yıldız, Hakkı Dursun, “Ebû Müslim-i Horasânî”**,** DİA, C.X, İstanbul 2010, ss. 197-199.
Yavaş, Doğan, “Osman Gazi Türbesi”, DİA, C.XXXIII, İstanbul 2007, ss. 467-468.

7.5. Sözlükler

Hüseyin Remzi, Lugat-ı Remzi, 2 Cilt, İstanbul: Matbaa-ı Hüseyin Remzi, 1305 (1887/1888).
İsmail bin Hammâd el-Cevherî, Vankulu Lugatı, Üsküdar: Matbaa-i el-Cedidetü’l-Ma’amûre, 1280 (1863/1864).
James W. Redhouse, Lugat-ı Osmanı, (Müntehab-ı Lugat-i Osmaniye), 2. Cilt, İstanbul: Karahisari El-hac Ali Efendi Matbaası, Rebiü’l-evvel 1281 (1864-1865).
Mehmed Salâhi Bey, Ḳâmus-i Osmânî, nşr. Ahmed Muzaffereddin, 4. Cilt, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1313 (1895/1896).
Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989.
Şemseddin Sami, Kâmûsü’l-a‘lâm, İstanbul: Mihran Matbaası, 1889-1897.

7. 6. İnternet Sayfaları

Bardakçı, Murat, “İstanbul'u aldı ama zanpara oğlunu ölümden kurtaramadı”, Habertürk (01.06.2009), <https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/219094-istanbulu-aldi-ama-zanpara-oglunu-olumden-kurtaramadi>, s.e.t. 05.12.2020.
Bıblıothèque Natıonale De France (BnF). https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc926250. 21.10.2020.
(BBB), Bursa Büyükşehir Belediyesi, “Bursa Müze”. s.e.t. 23.10.2020. https://www.bursamuze.com/osman-gazi-turbesi-539/.
Canım, Rıdvan (2015) “Hamzavî”, Türk Edebiyatı Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamzavi> s.e.t. 10.09.20.
Die Sächsische Landesbibliothek–Staats-und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB), Handschriften. https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/122910/1/#. 17.10.2020.

Fatih Köksal, Mehmet (2013) "NİŞÂNÎ, Karamanî Mehmed Paşa", Türk Edebiyatı Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisani-karamani-mehmed-pasa> s.e.t. 06.12.2020.

Gezgin, Gezi, Kültür, Tarih, (G.G.K.T) 08.12.2020 <https://www.gezginrehberler.com/istanbul/gungormez-mescidi-kalintisi-fatih-istanbul/>.

ileilgili.org. s.e.t. 20.10.2020. <https://nedir.ileilgili.org/kargun>.

İnalcık, Halil "Osmanlı Kayı Boyu'ndan değil" (Görüşmeci: Burak Artuner, Görüşme 23.08.2009). https://www.haber7.com/guncel/haber/430254-inalcik-osmanli-kayi-boyundan-degil.

İnalcık, **Halil** "Osmanlıların Uydurma Soy Ağacı (Kayı)" (Görüşmeci: Fatih Altaylı, Video Kaydı, Görüşme 28.07.2013). https://www.youtube.com/watch?v=kggOxytyQvY&ab_channel=AtillaHanKRKK.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Mangup, > s.e.t. 06.12.2020.

Kaplanoğlu, Raif, Dimboz (Dinboz). https://www.bursa.com/wiki/Dimboz_Dinboz. 03.01.2021.

Kubbealtı Lugatı, s.e.t. 1.11.2020. <http://www.lugatim.com/s/burgaz>.

Kubbealtı Lugatı, s.e.t. 9.01.2021. <http://www.lugatim.com/s/cerahor>.

(KODC). Koç University Manuscripts Collection s.e.t. 02.01.2021. https://cdm21054.contentdm.oclc.org/digital/collection/MC/search/searchterm/al-i%20osman.

Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, s.e.t. 18.10.2020.<https://www.luggat.com/pakize/1/1>.

Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, s.e.t. 18.10.2020. https://www.luggat.com/fisebilillah/1/1>.

Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük, s.e.t. 09.01.2021. <https://www.luggat.com/dahve-i%20k%C3%BCbra/1/1>.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (TKB), "Türkiye Kültür Portalı" 04.01.2021. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne/gezilecekyer/iibeyazid-kulliyesi-saglik-muzesi#:~:text=Sultan%20II.%20Bayezid%20K%C3%BClliyesi'ni,%22Avrupa%20M%C3%BCze%20%C3%96d%C3%BCl%C3%BC%22%20verilmi%C5%9Ftir

Uğur, Yunus (2005) Osmanlı Kuruluş Tartışmaları, TAM-Tarih Okumaları, Değerlendirme. <Https://www.bisav.org.tr/Bulten/5/57/osmanli_kurulus_tartismalari> s.e.t. 19.09.20.

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/akademik34.html>, s.e.t. 29.12.2020.

Unan, Fahri (14 Eylül 2009). "Müslümanlar ve İstanbul". hacettepe.edu.tr. 25 Ağustos 2017.

7. 7. Yazma ve Matbuu Nadir Eserler

Giese, Friedrich (1922) Tevârîh-i Âl-i Osmân, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Kitap, MC_Osm_O.00747,1b-153a, Breslau. http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/kitablar/530004800053000510005200095001140011500069.pdf.

Hayrullah Efendi, *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Târihi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 005628, 1b-123a, https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/search?query=005628.

Kitab-ı silsilenâme, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Kitap, Bel_Osm_O.00672, 1b-79a, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/kitablar/540005600054000500005000095001140011500069.pdf.

Silsilenâme. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 001436, 1b-49b, https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/search?query=001436.

Silsilenâme: Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan II. Bayezid'e kadar, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Fr_000004, 1a, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/Fermanlar/MC_Fr_000004.pdf.

Silsilenâme: Hz. Âdem Aleyhisselâm'dan III. Selim'e kadar, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Fr_000006, 1a, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/Fermanlar/MC_Fr_000006.pdf.

Silsilenâme, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 005452, 1b-43b, https://yazmaeserler.diyanet.gov.tr/details?id=9698&materialType=YE&query=005452.

Şecere-i enbiya ve selatin, (İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O_0022), 1b-35b, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/MC_Yz_O0022.pdf.

Şecere-i Peygamberan ve selatin, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, Bel_Yz_K_0013_01, 1b-29a, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/Bel_Yz_K0013.pdf.

Zübde-i tarih: silsile-i enbiya ile Sultan II Ahmed'e kadar İslam hükümdarlarının şeceresi, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O0108, 1b-17b, http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/MC_Yz_O0108.pdf.

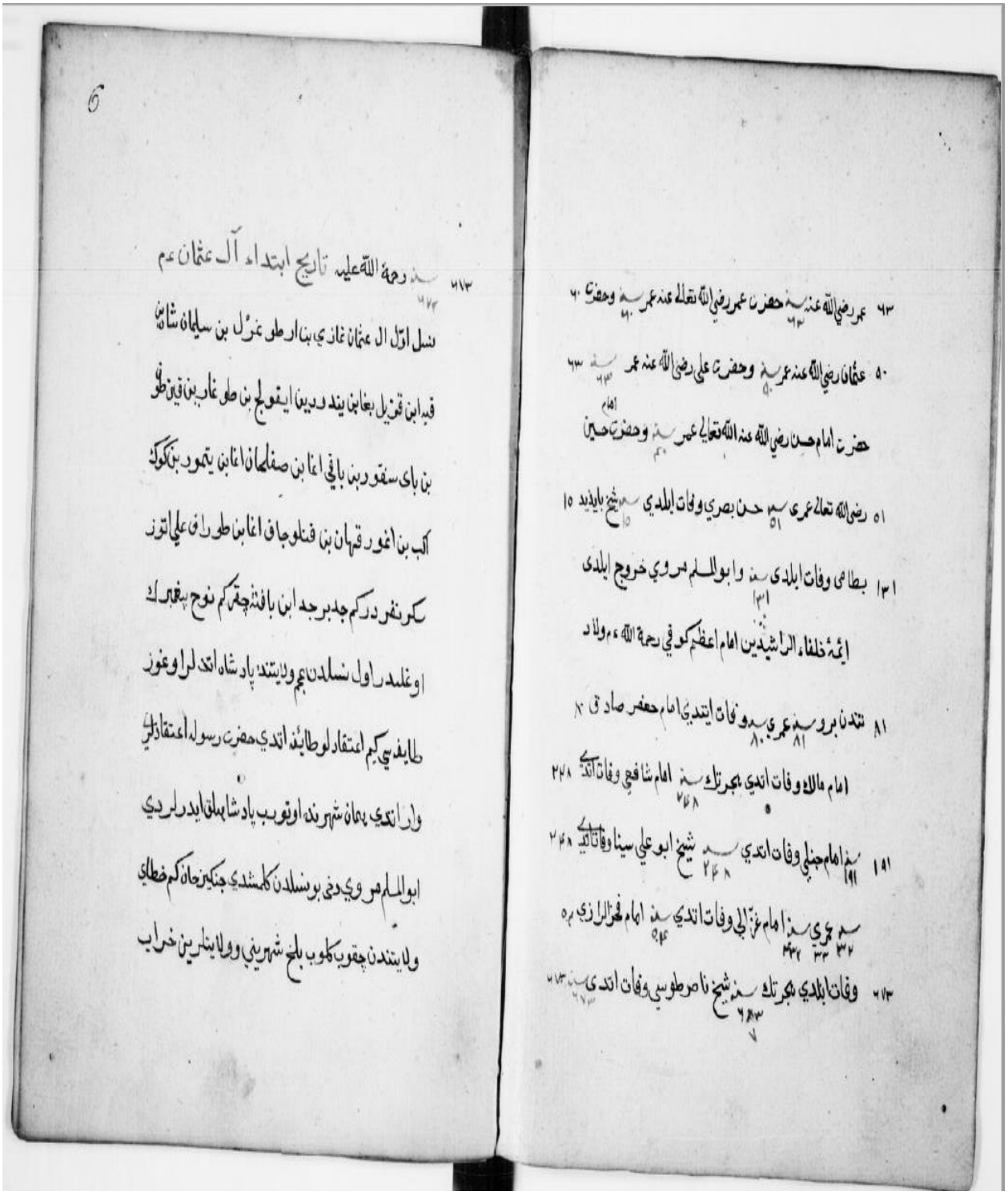
Zübde-i tarih: silsile-i enbiya ile Kanûnî Sultan Süleyman'a kadar İslam hükümdarlarının şeceresi, İstanbul: İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC_Yz_O_0041_02, 1b-26a. http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/MC_Yz_O0041.pdf.

7. 8. Gazete:

Ziya Şakir, "Kerbelâ Vakası", Tan, 9 Cumartesi ikinci kanun 1937, https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-01-09/9 .

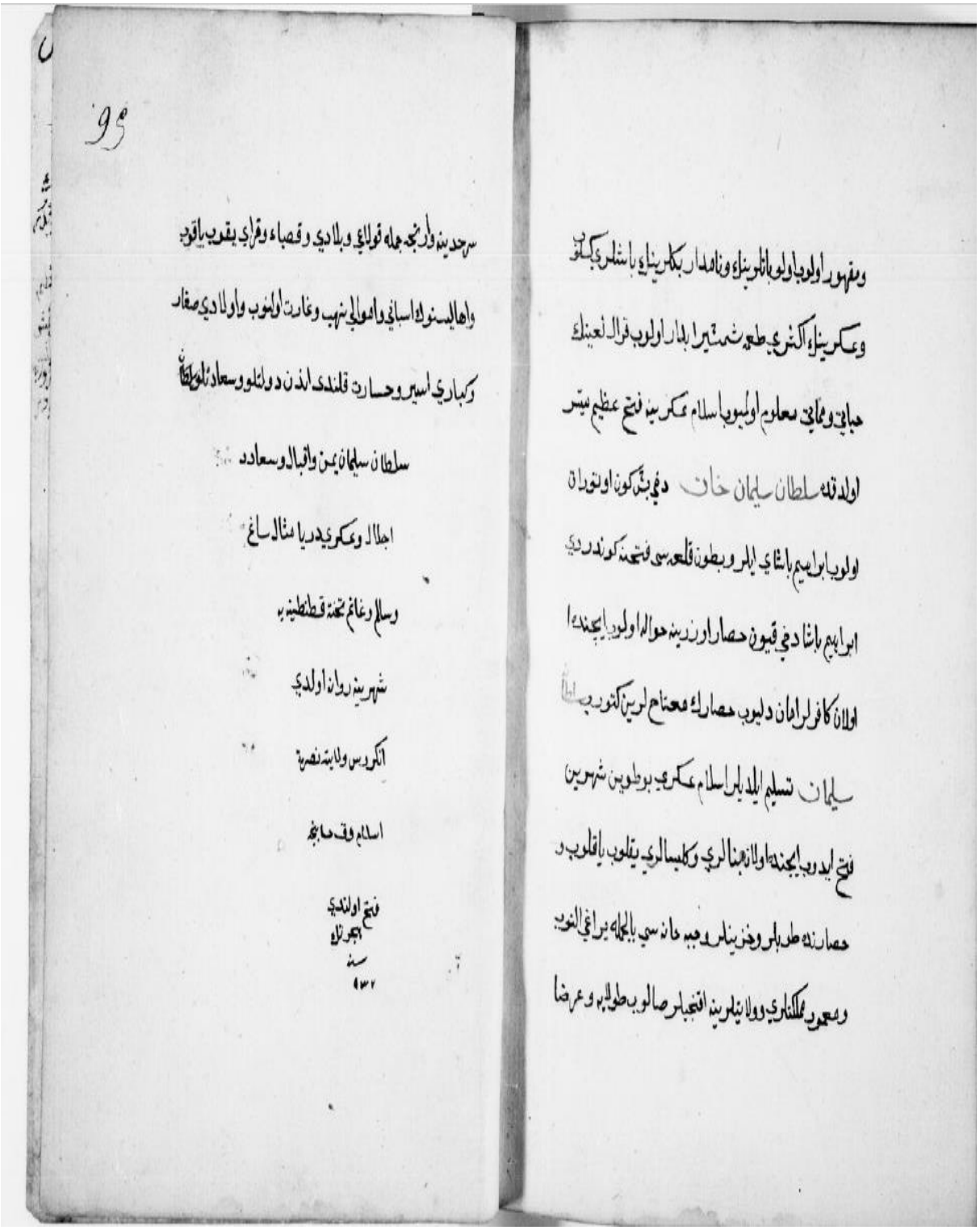
8. EKLER

Ek-1



Resim 1

Bıblıothèque Natıonale De France (BnF) de bulunan nüshanın ilk sayfası



Resim 2

Bıblıothèque Natıonale De France (BnF) de bulunan nüshanın son sayfası

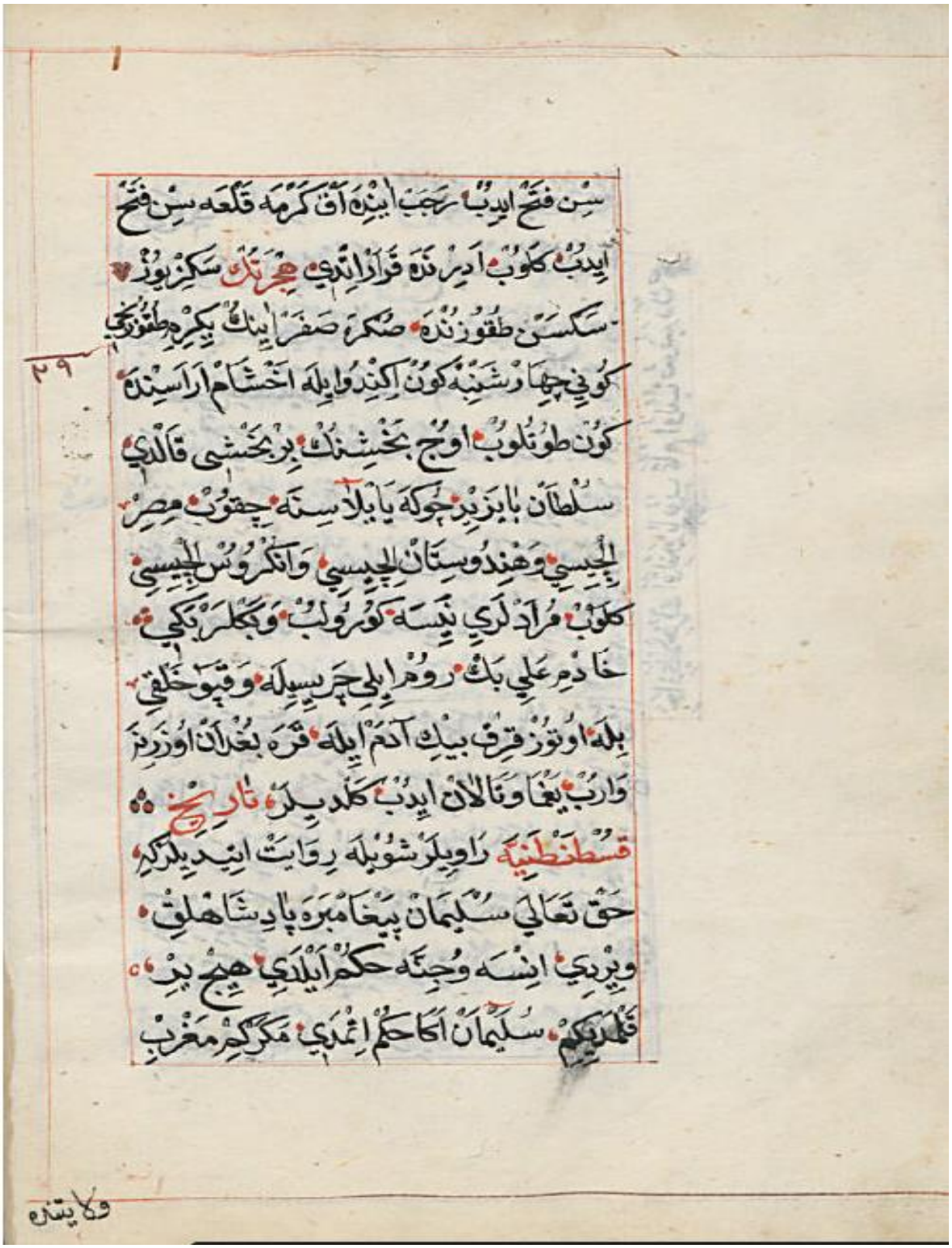
Ek-2



سکسن الی یلدرم هجرتک بش یوز قرقبنده امام
محمد رازی وفاتندن برو اکی یوز طقسان بری
هجرتک طقسان اوچنده سلطان العالمین مولانا
جلال الدین وفاتندن برو اکی یوز قرق طقوزده
هجرتک الی یوز یتمش اکی شیخ ناصر طوسی وفا تندن
برو اکی یوز اون سکزده هجرتک اکی یوز یتمش اکیسنده
شیخ ابو علی سینا وفاتندن برو طقوز یوز
الی سکسن دده هجرتک اکی یوز اتوز اکیسنده وکونش
کلی طوتللدن برو وقط تمام اولدن برو
دورت یوز یکرمی سکزده تاریخ ابتدای آل عثمان
دورت یوز یکرمی سکزده آل عثمانک اول ابتدا سی
بودر ذکر حضرت رسالت هجرتنک الی یوز قرقنجی
یلنده اول زمانکم قونیه تختنده سلطان علاء
الدین پادشاهدی یونان مملکنه حکم ایدردی
سلطان علی الدین زمانینده اسفهان ولایتنده

Resim 3
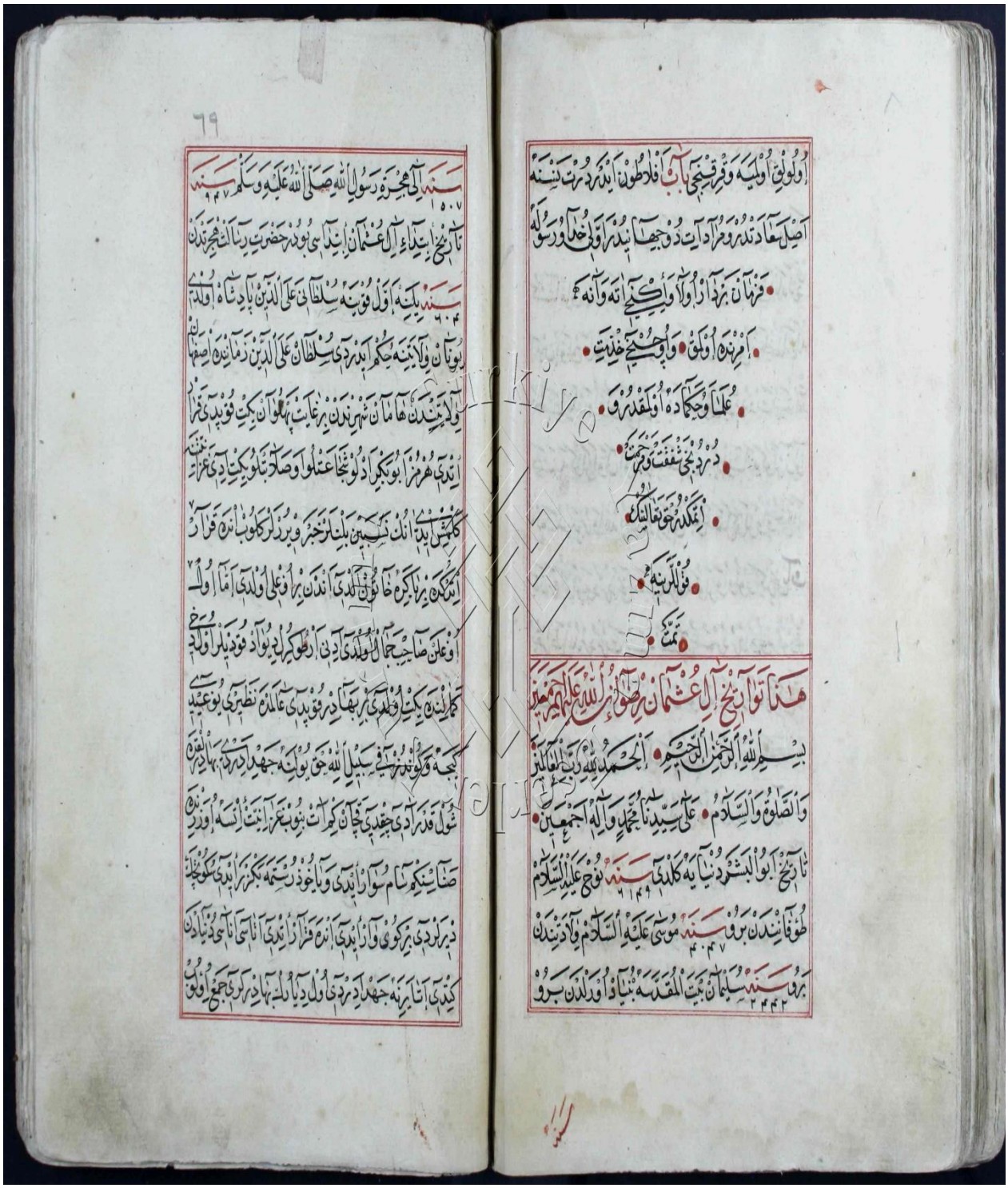
Koç University Digital Collections'da bulunan nüshanın ilk sayfası



Resim 4
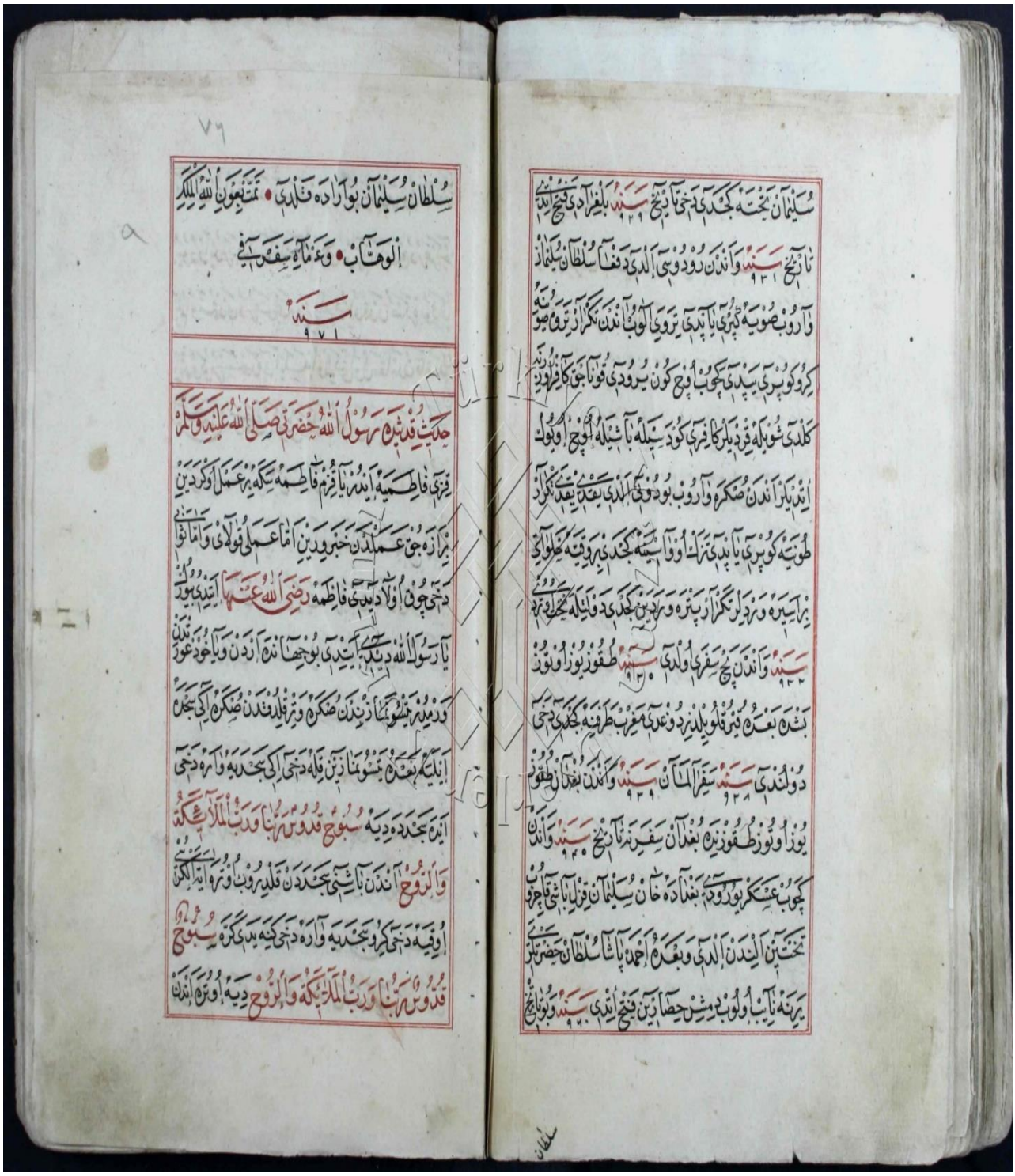
Koç University Digital Collections'da bulunan nüshanın son sayfası

Ek-3



Resim5

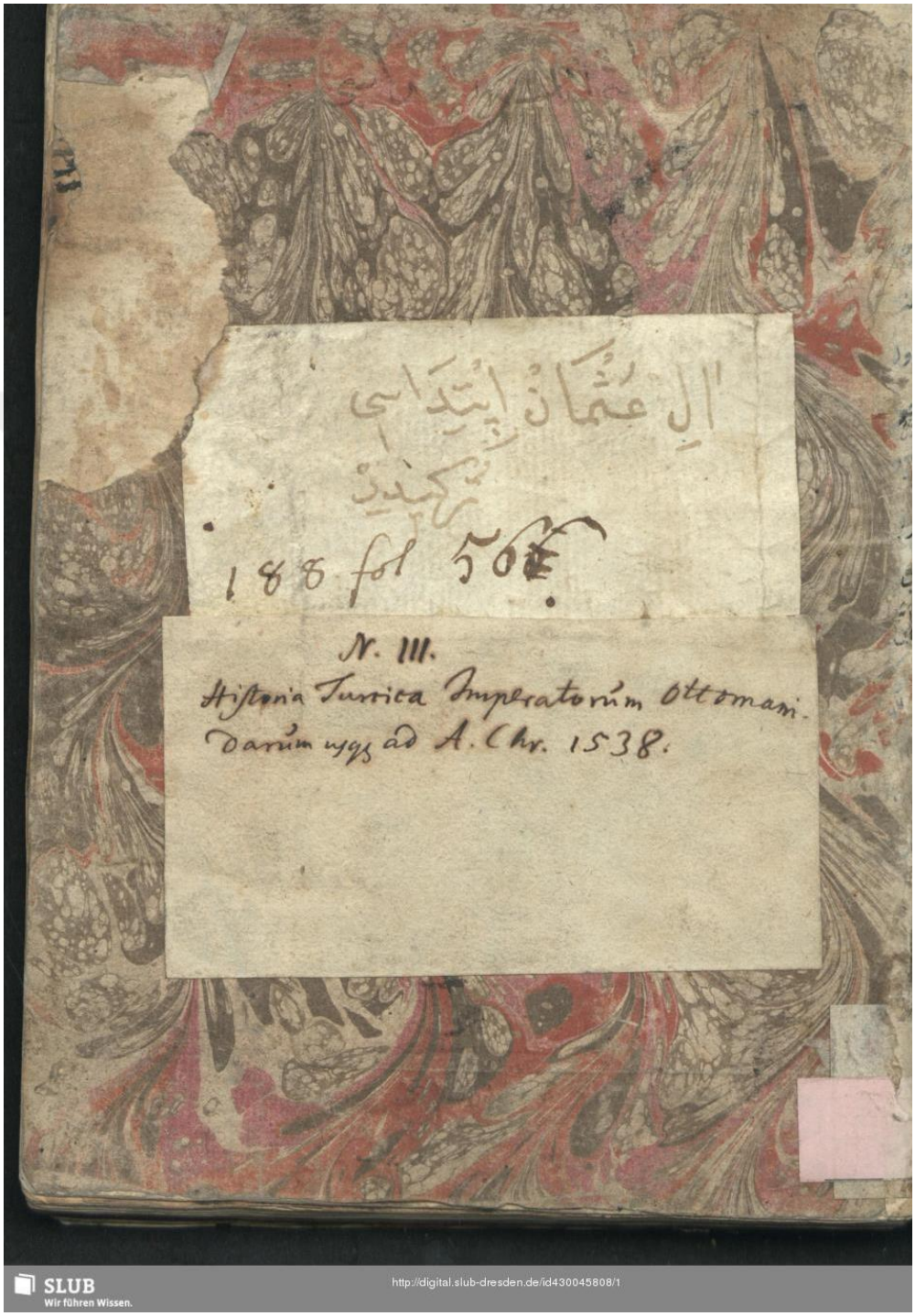
Ayasofya kütüphanesi 02705-008 numarada yer alan nüshanın adlı eserin ilk sayfası



Resim 6

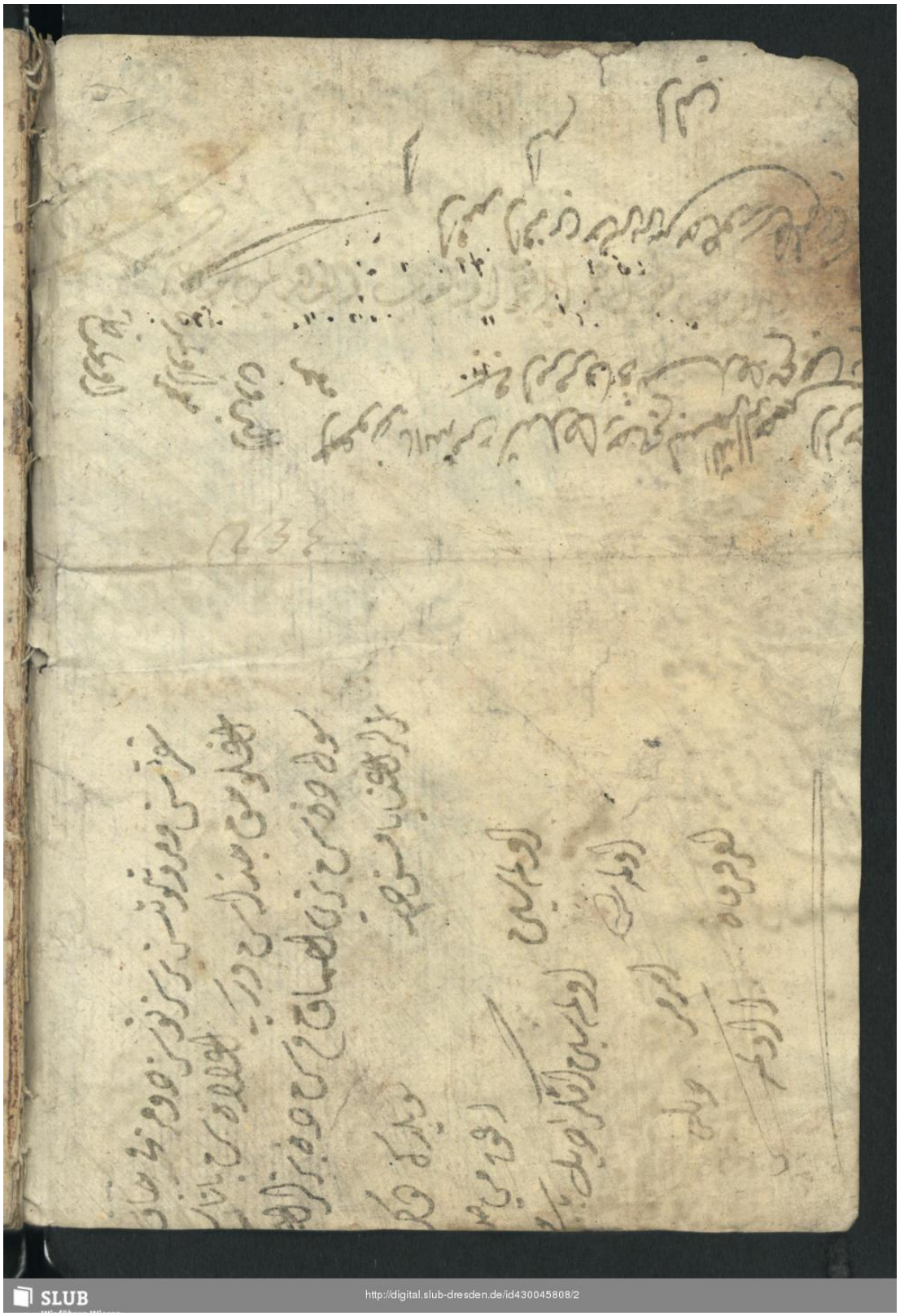
Ayasofya kütüphanesi 02705-008 numarada yer alan *nüshanın* adlı eserin son sayfası

Ek-4

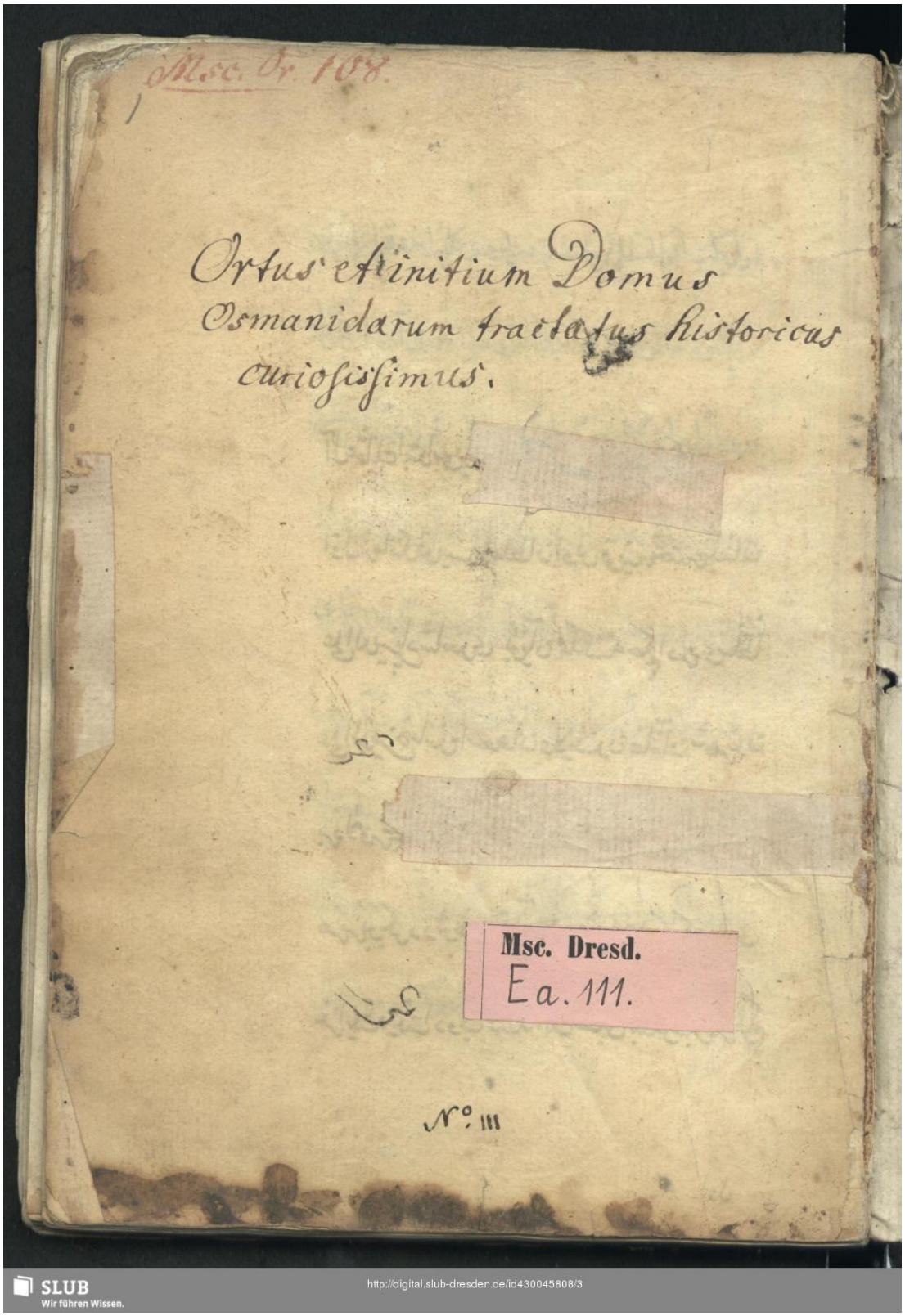


Resim 7

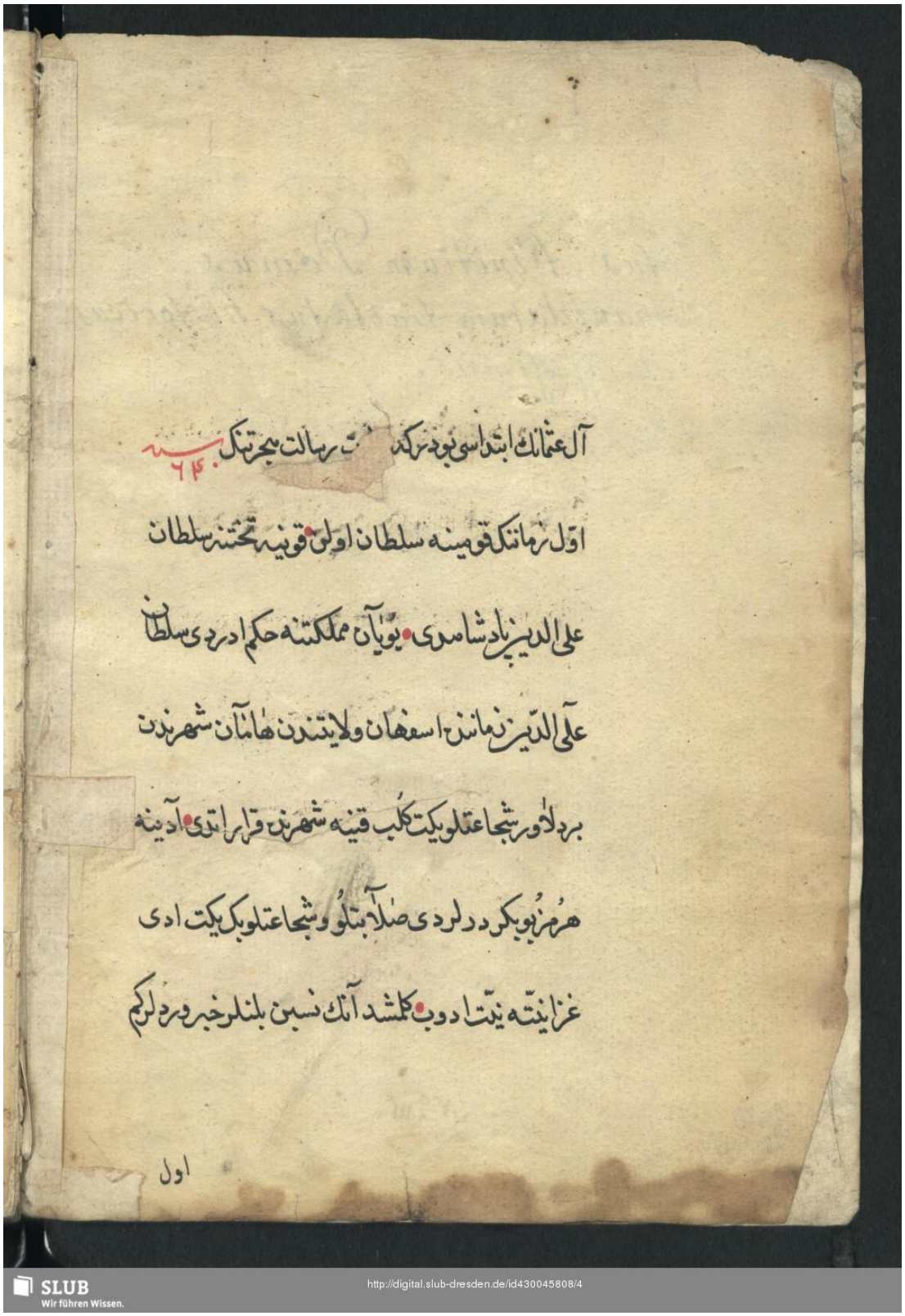
Dresden Devlet ve Üniversite Kütüphanesinde (SLUB) Mscr.Dresd.Ea.111 numarada bulunan ve transkripte edilen eserin görüntüleri



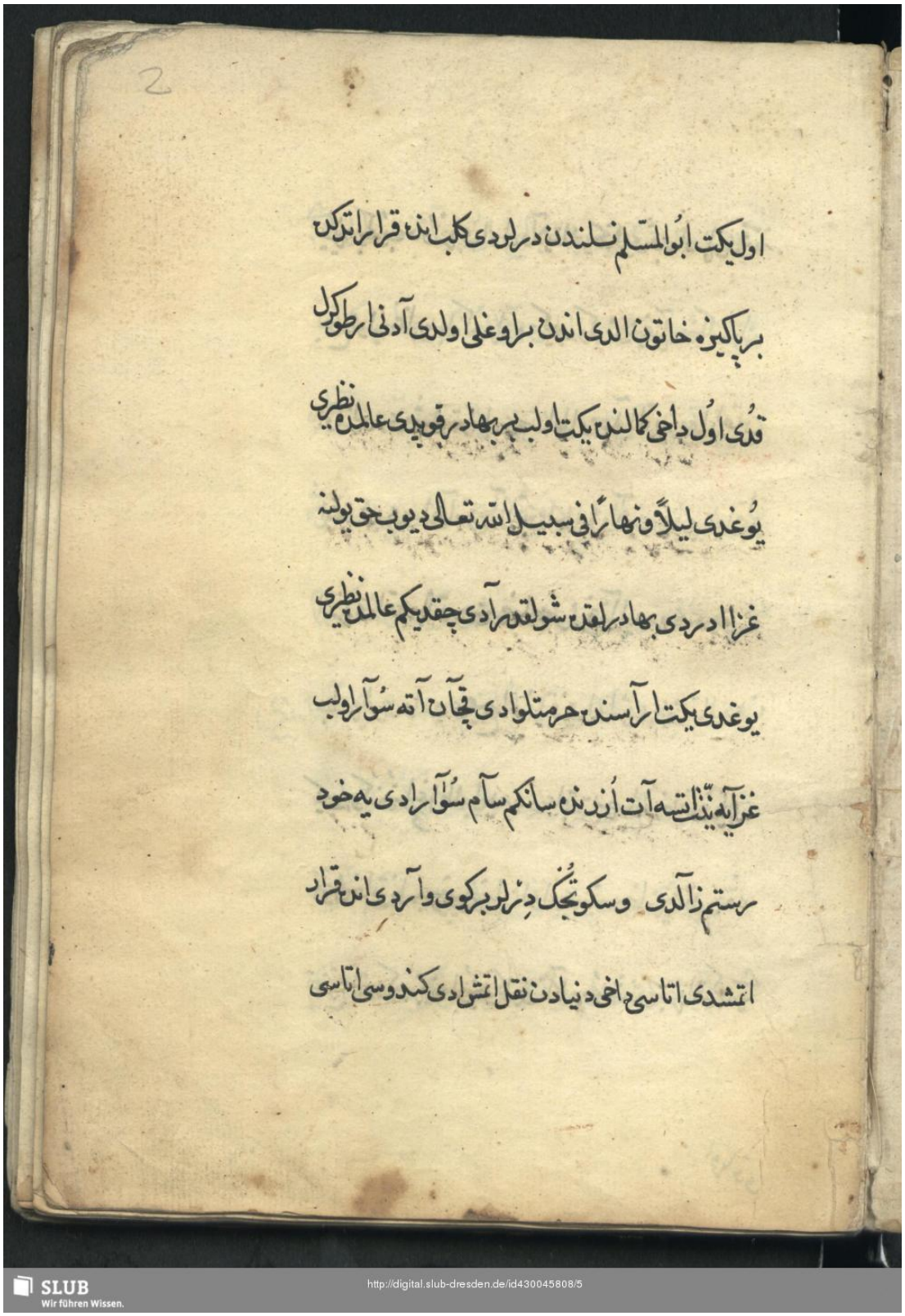
Resim 8


Msc. Dr. 108.
Ortus et initium Domus
Osmanidarum tractatus historicus
curiosissimus.
Msc. Dresd.
Ea. 111.
N°. III
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/3

Resim 9


آل عثمانك ابتداسی بودرکه ... رسالت بحرتنك
٦٤٠
اول زمانكه قومینه سلطان اولن قونیه تختنه سلطان
علی الدین پادشاهدی • بویاآن مملکتنه حکم ادردی سلطان
علی الدین زمانن اسفهان ولایتندن هامآن شهرینه
برداور شجاعتلو بیکت کلب قونیه شهرینه قرار اتدی • آدینه
هرهزبوکردد لردی صلاح بتلو وشجاعتلو بیکت ادی
غزاینته نیت ادوب • کلمشد آنك نسبن بلنلر خبر ورد لرکم
اول
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/4

Resim 10



اول یکت ابو المسلم نسلندن در لردی کلب اندن قرار اتدکن

بر پاکیزه خاتون الدی اندن براو غلی اولدی آدنی ارطوغرل

قدری اول داخی کمالندن یکت اولب بر بهادر قویدی عالمدن نظیری

یوغدی لیلاً و نهاراً فی سبیل الله تعالی دیوب خق یولنه

غزا ادردی بهادر لقدن شول قدر آدی چقدیکم عالمدن نظیری

یوغدی یکت ارآسندن حرمتلو ادی فحاش آته سوآراولب

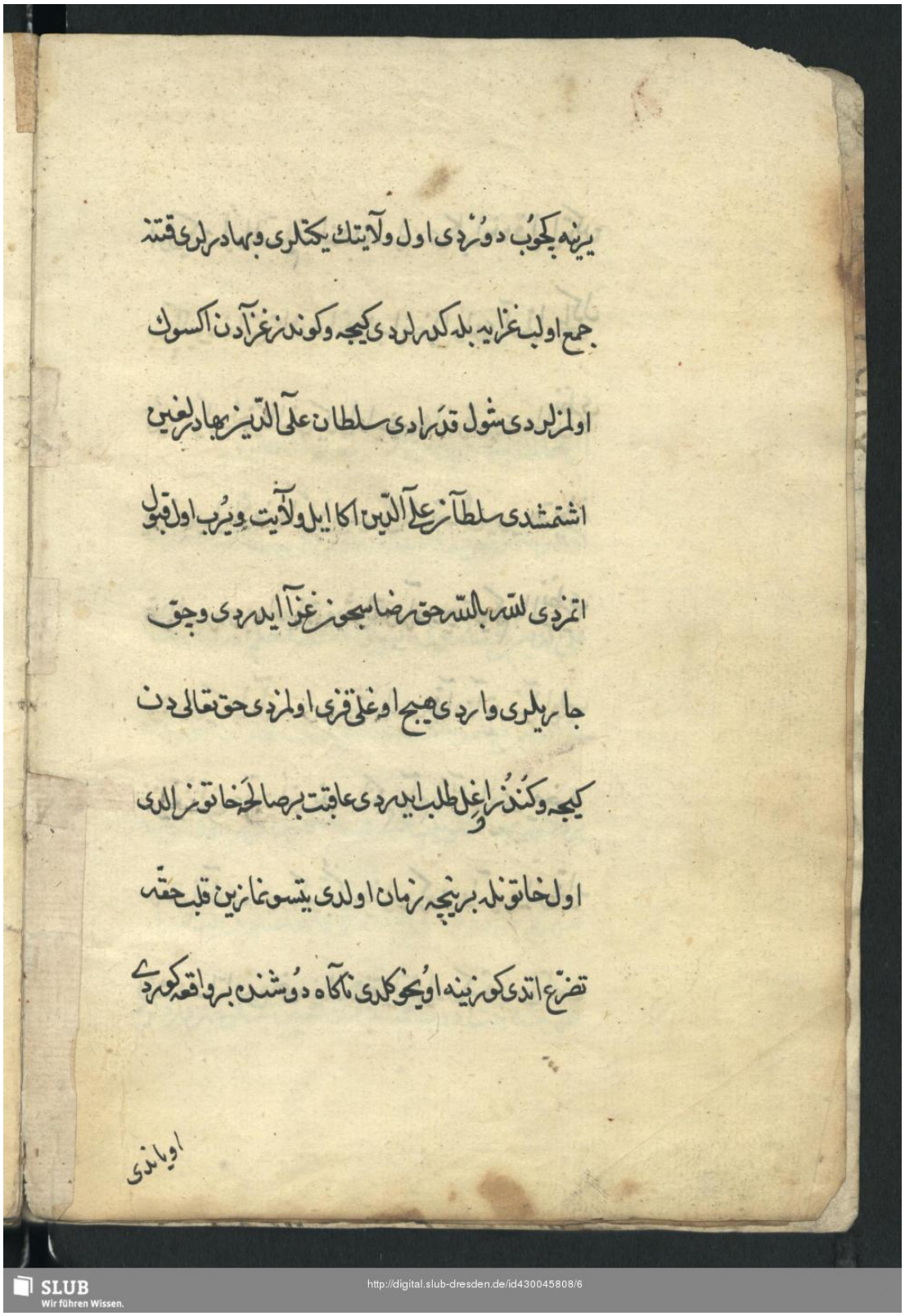
غزایه یدی اتسه آت اوزرندن سانکم سام سوآرادی یه خود

رستم زالدی وسکوتجک دیرلر برکوی وآردی اندن قراد

اتمشدی اتاسی داخی دنیادن نقل اتمشدی کندوسی اتاسی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/5

Resim 11

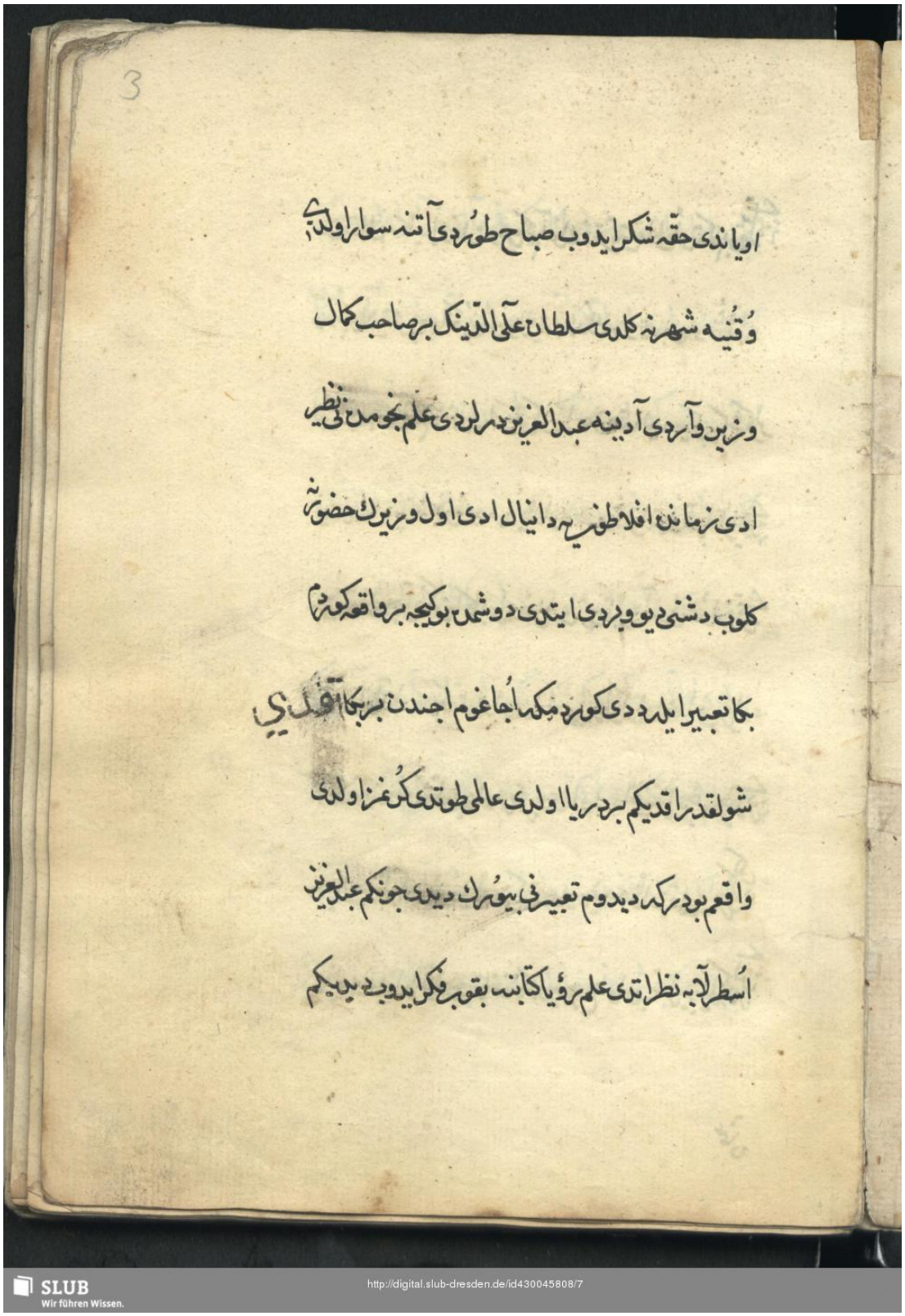


يرينه بكوب دوزدى اول ولايتك يكنلرى وبهادرلرى قتنه
جمع اولب غزايه بلد كدرلردى كيجه وكوندز غزا آدن اكسوك
اولمزلردى شول قدر ادى سلطان علي الدين بهادر لغين
اشتمشدى سلطان علي الدين اكا ايل ولايت ويرب اول قبول
اتمزدى لله بالله حق رضا سيجون غزا ايدردى وچق
جاريلرى واردى هيچ اوغلى قزى اولمزدى حق تعالى دن
كيجه وكوندز اغلى طلب ايدردى عاقبت برصالحه خاتون زالدى
اول خاتونله برينجه زمان اولدى بتسونمازين قلب حقه
تضرع اتدى كورنيه اويقوكلرى ناكاه دوشدى برواقعه كوردى

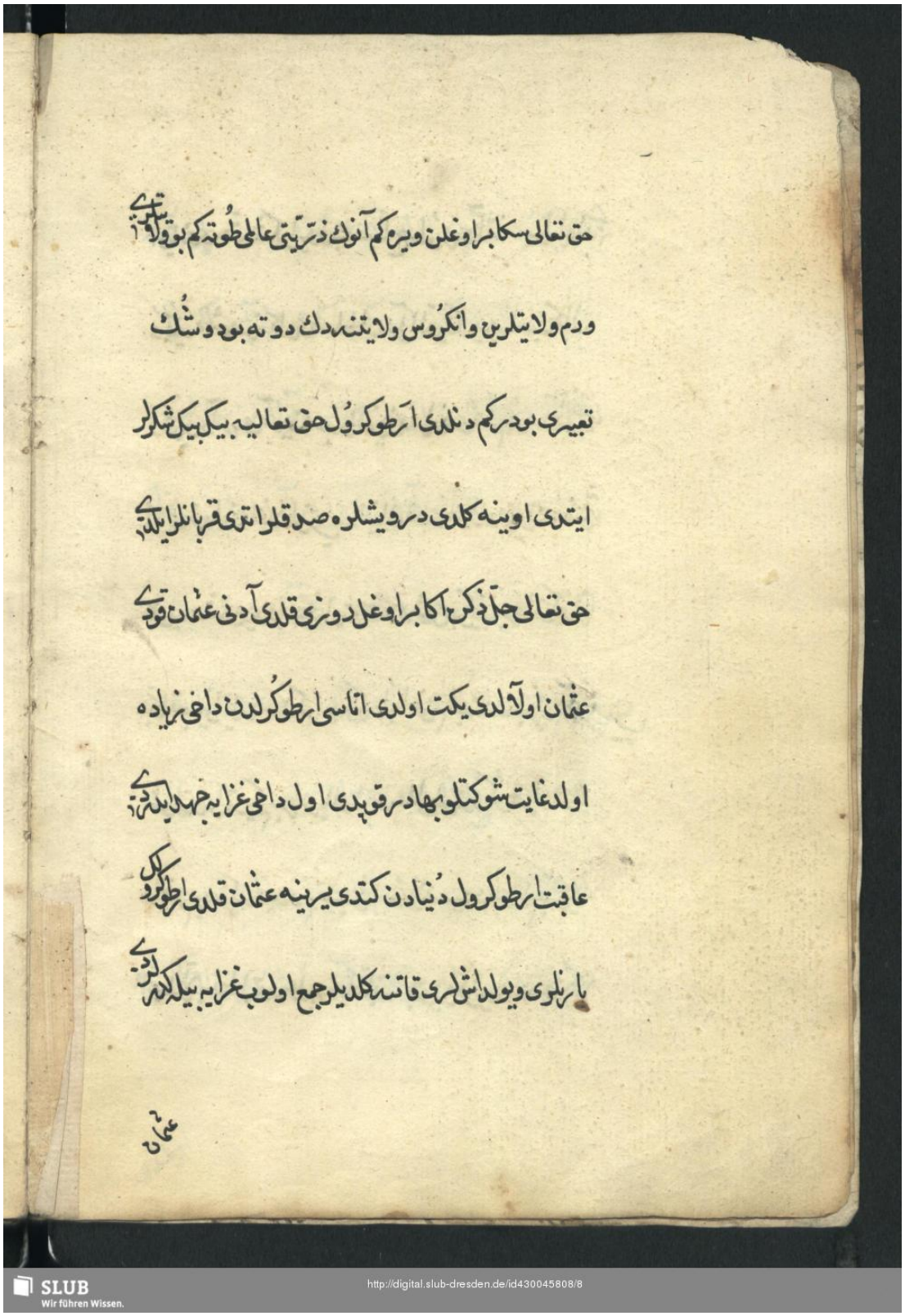
اوياندى

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/6

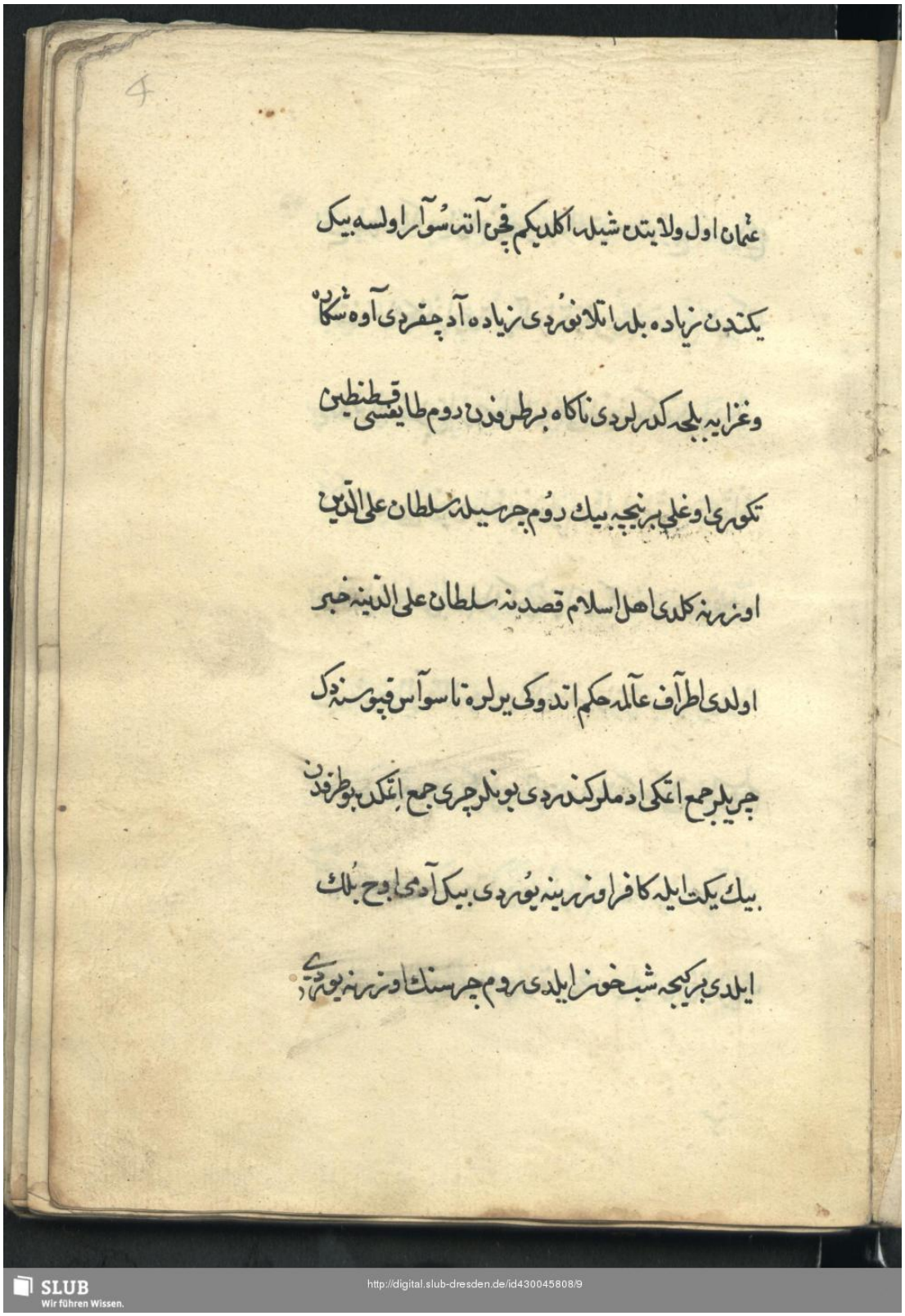
Resim 12


3
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/7

Resim 13



Resim 14



عثمان اول ولایتدن شیله اکلدیکم فخی آتدن سوآر اولسه بیک
یکندن زیاده بلکه اتلانوردی زیاده آدم قدردی آوه شکار
وغزایه بلجه کدر اردی ناکاه برطرفدن دوم طایفسی قسطنطین
تکوری اوغلی برنجیه بیک دوم چرهسیله سلطان علی الدین
اوزرینه کلدی اهل اسلام قصدینه سلطان علی الدین خبر
اولدی اطرافه عالمه حکم اتدوکی یرلره تاسوآس قپوسنه دک
چریلر جمع اتکی اده ملوکندردی بونلر چری جمع اتکدن بوطرفدن
بیک یکت ایله کافر اوزرینه یورودی بیک آدمی اوح بلک
ایلدی بر کیجه شب خون ایلدی روم چرهسنک اوزرینه یورودی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/9

Resim 15

اوج طرفدن کردیلر کافری صیوب ارتیه دك قلیج اورمیلر صبح

وقتنه دك کافرلری تارمار ایتدیلر بو بخه غنایم الوب کرو

دندلر نصفر خقارب سلطان علی الدینه کوندردیلر

سلطان علی الدین داخی بو غنایم بو شادلغی اشدوب عثمانك

بهادرلغنه سوینوب بوك کبی غزا ایتدوکنه خزینه دن جبه

وجوشن والتی قطار دوه والتی قطار قاتر اسبا بلری ایله

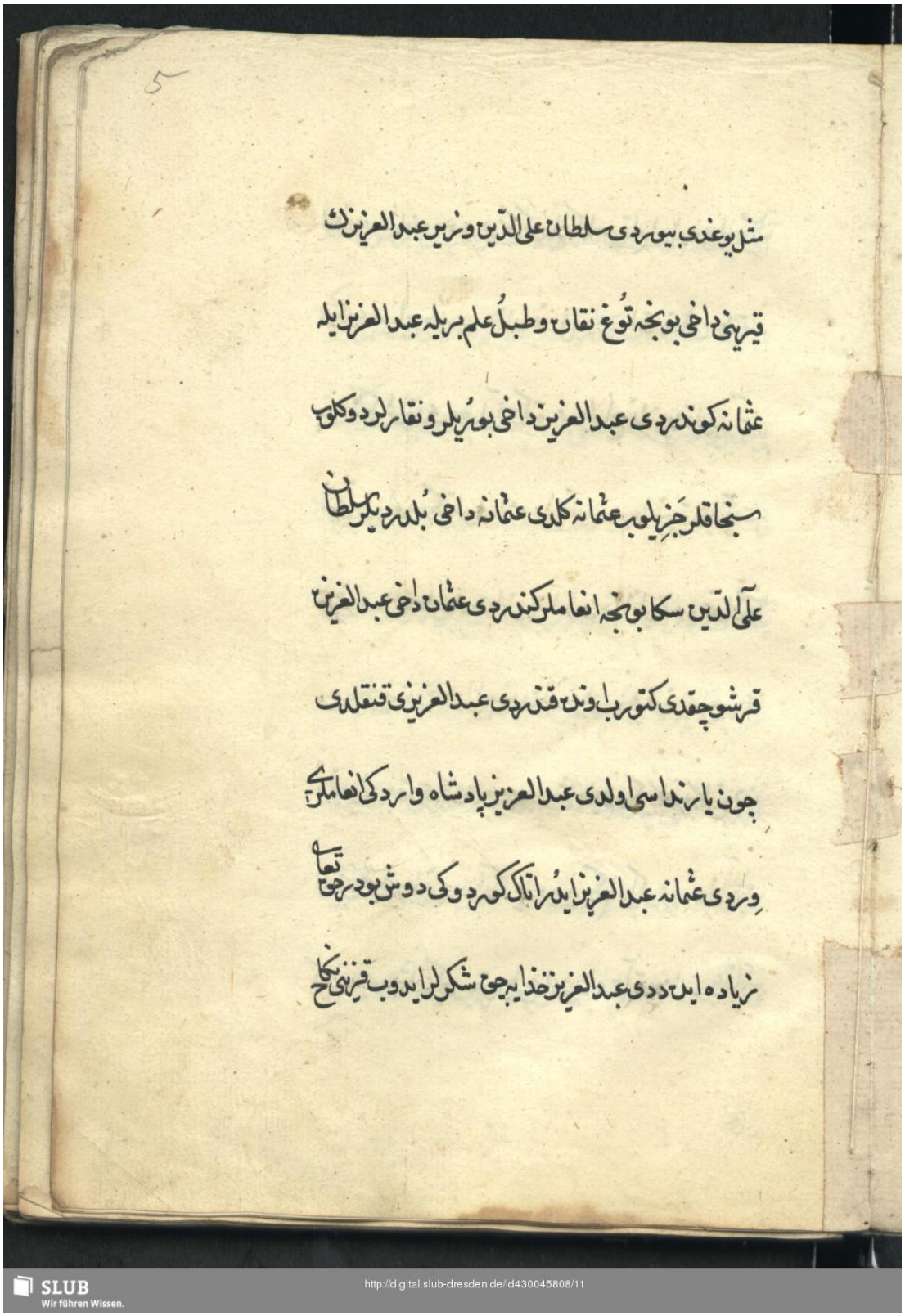
کوندردی ومصردن کلمش حضرت رسالتك صلی الله علیه وسلم

آنوك آق علمینی بیله چقارب وزیرکم عبد العزیز نادی آنوك

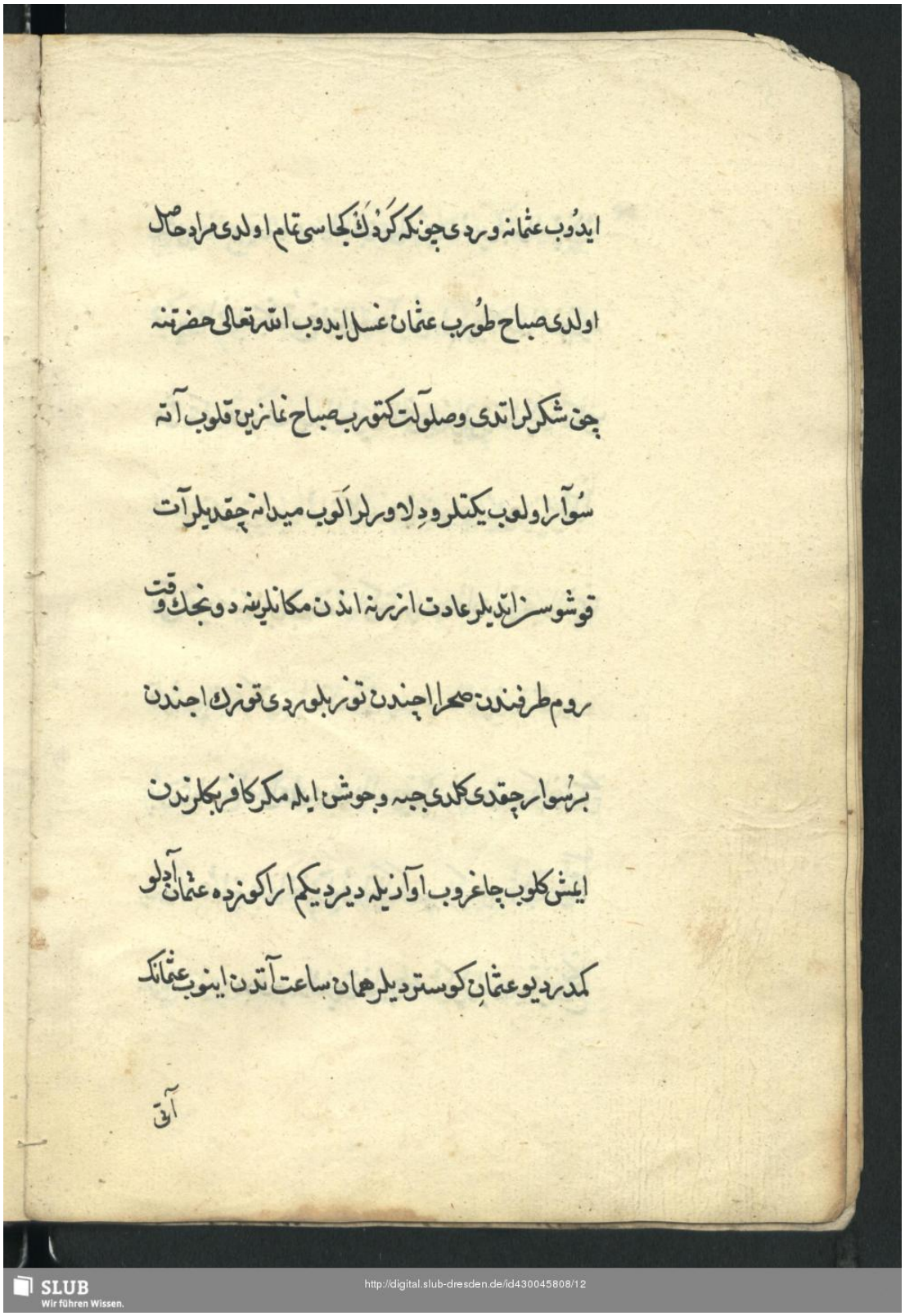
برصاحب جمال قینی وارمدی غایت حسن اچنده بی نظیر ایدی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/10

Resim 16


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/11

Resim 17



ایدوب عثمانه وردی چونکه کردك کاسی تمام اولدی مراد حاصل

اولدی صباح طوروب عثمان غسل ایدوب الله تعالی حضرتنه

چوق شکر لر اتدی وصلوات کتوروب صباح نمازین قلوب آته

سوار اولوب یکتلر و دلاور لر الوب میدانه چقدیلر آت

قوشوسز ایدیلر عادت ازره نه اذن مکانلرینه دونجك وقت

روم طرفندن صحرا اچندن توز بلوردی توزك اچندن

برسوار چقدی کلدی جبه و جوشن ایله مکر کافر بکلرندن

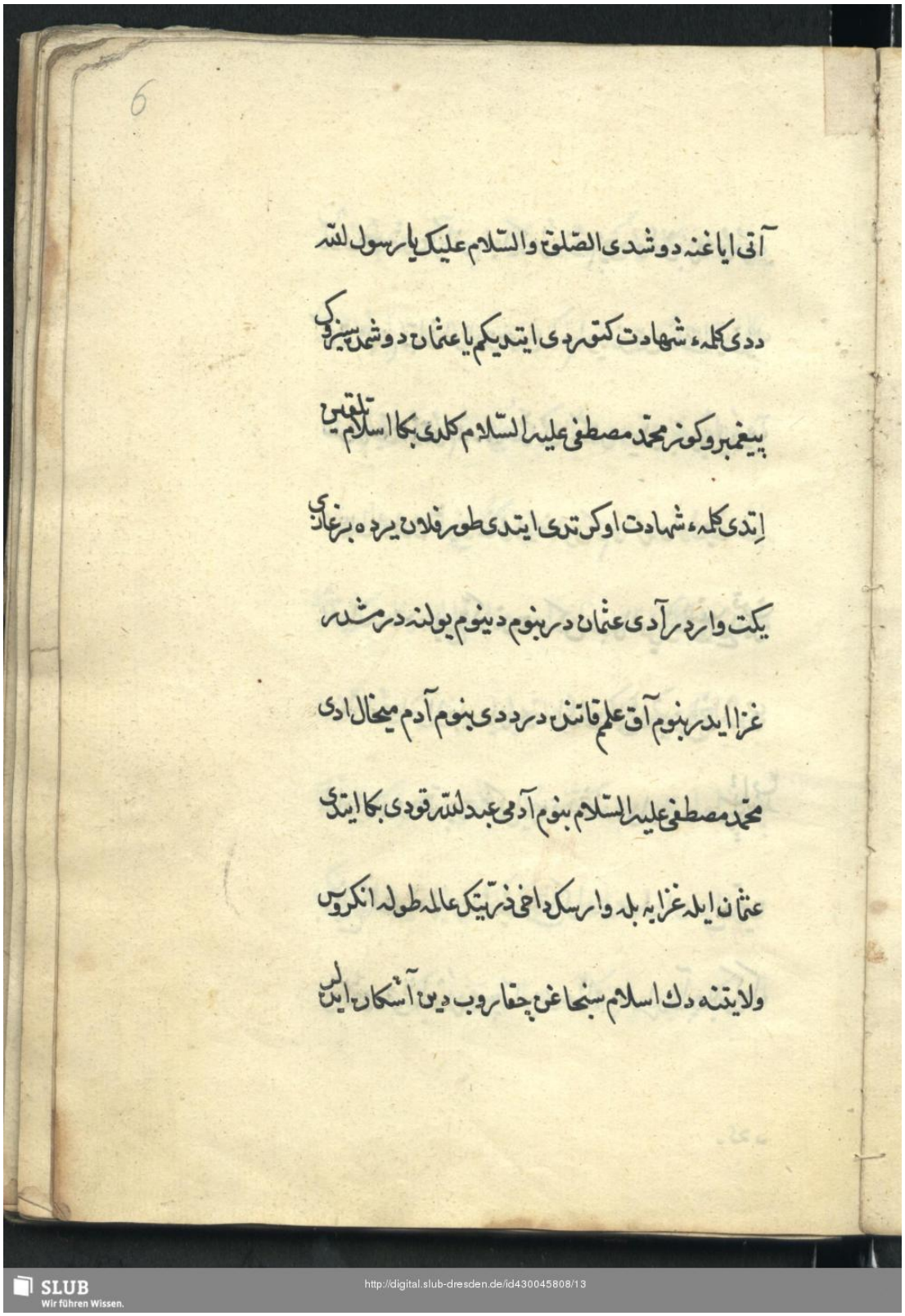
ایمش کلوب چاغروب اوآزیله دیردیکم اراکوزده عثمان آدلو

کمدر دیو عثمانِ کوستردیلر هان ساعت آتدن اینوب عثمانك

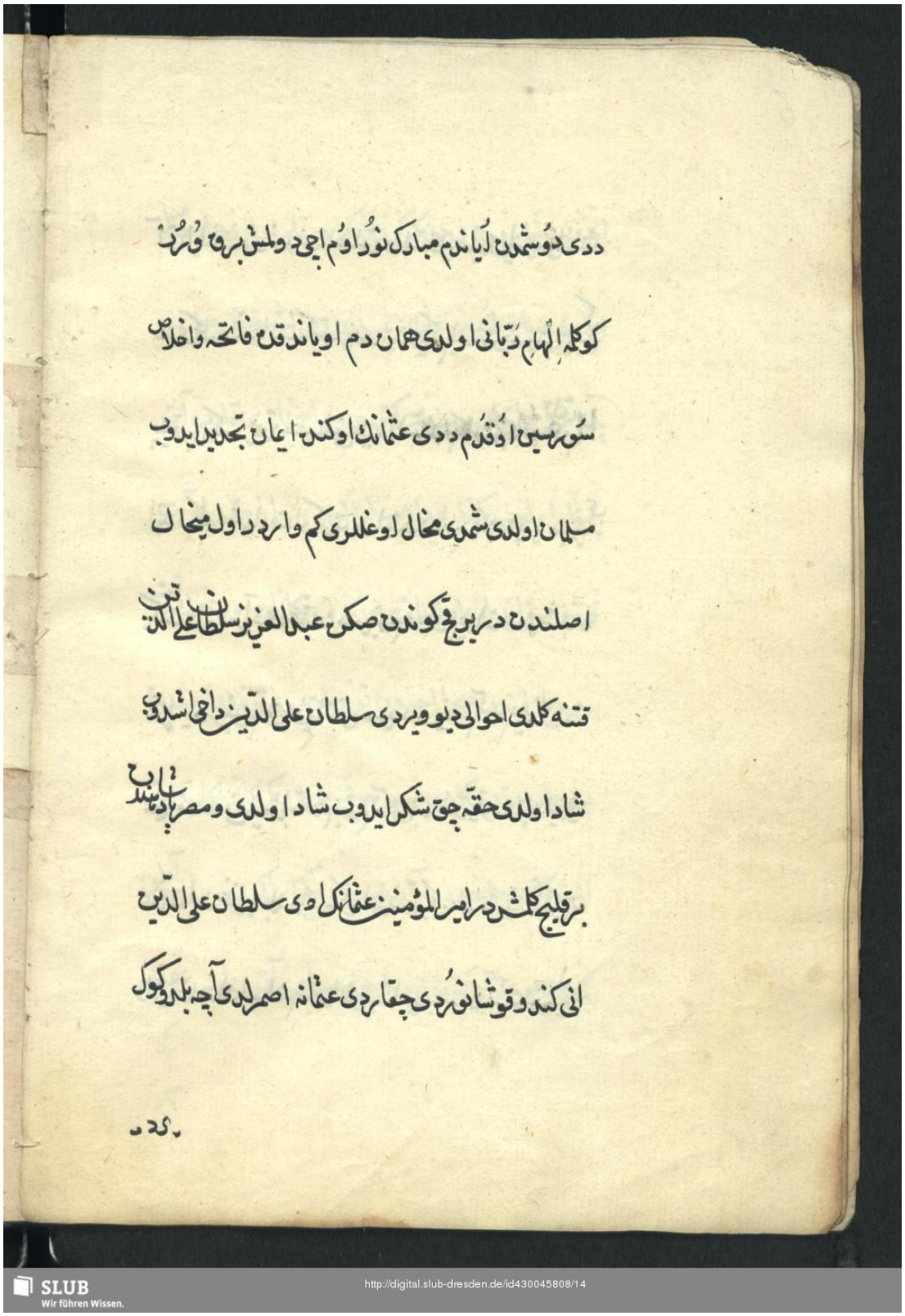
آتی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/12

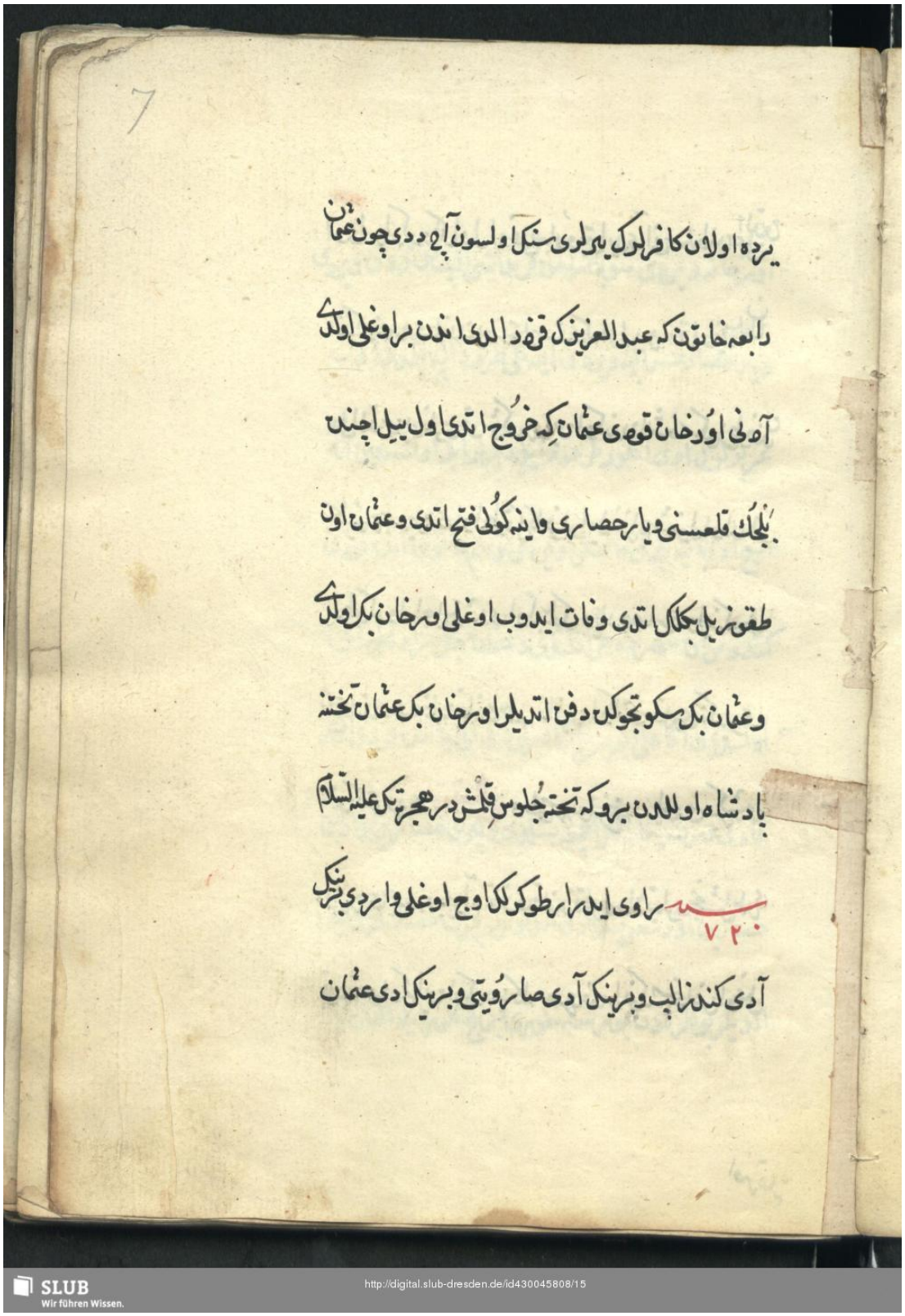
Resim 18


6
آتی ایا غنه دوشدی الصلوة والسلام علیک یا رسول الله
ددی کلمهٔ شهادت کتوردی ایتدیکم یا عثمان دوشمن سیزدن
پیغمبر وکوز محمد مصطفی علیه السلام کلدی بکا اسلام تلقین
ایتدی کلمهٔ شهادت اوکرتدی ایتدی طور فلان یرده برغازی
یکت وار در آدی عثمان در بنوم دینوم یولنه درمشدر
غزا ایدر بنوم آق علم قاتلن در ددی بنوم آدم میخال ادی
محمد مصطفی علیه السلام بنوم آدمی عبد الله قودی بکا ایتدی
عثمان ایله غزا یه بله وارسکز داخی ذریتیکز عالمه طوله انکروس
ولایتنه دك اسلام سنجاغی چقاروب دین آشکار ایدر
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/13

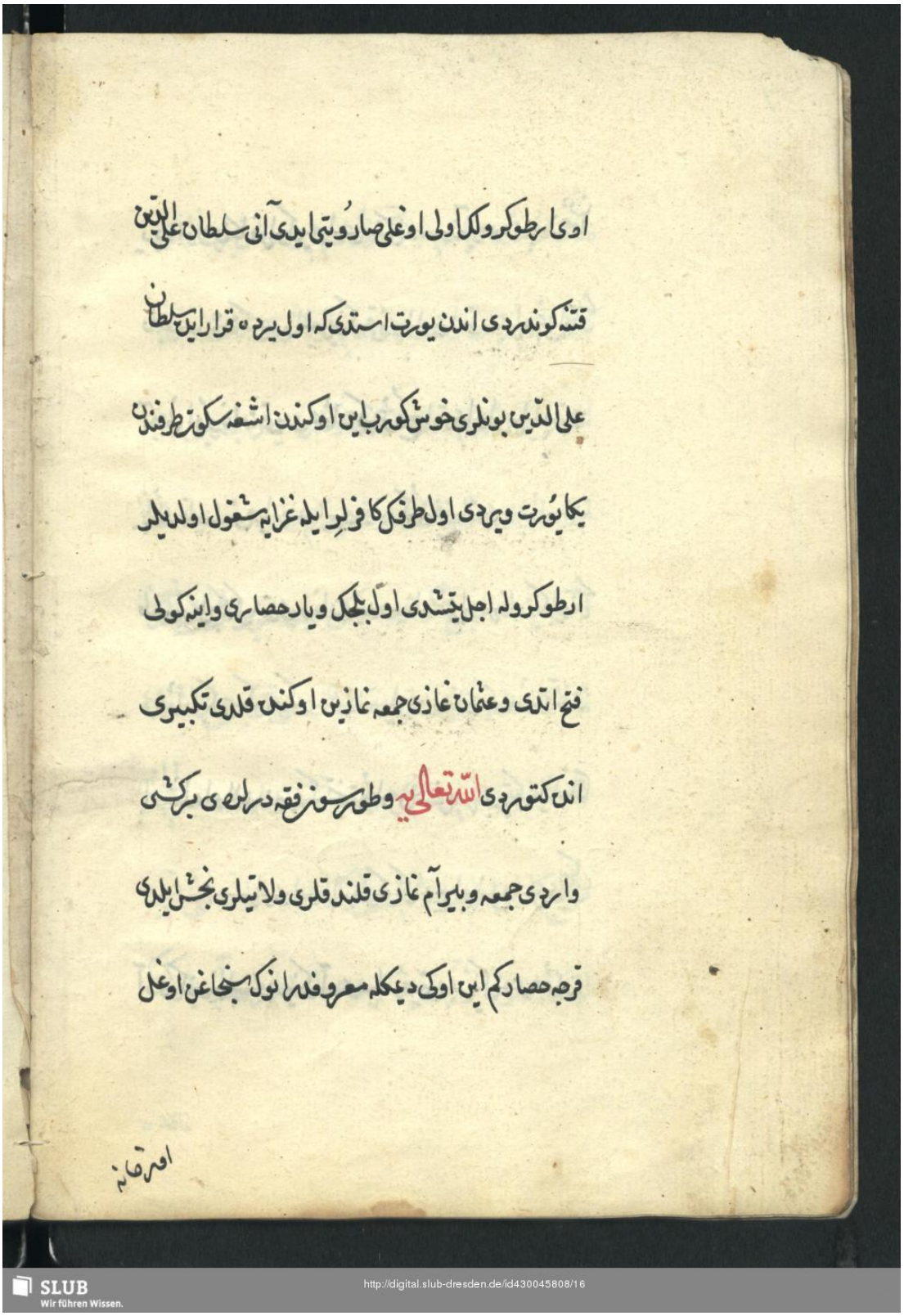
Resim 19



Resim 20


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/15

Resim 21

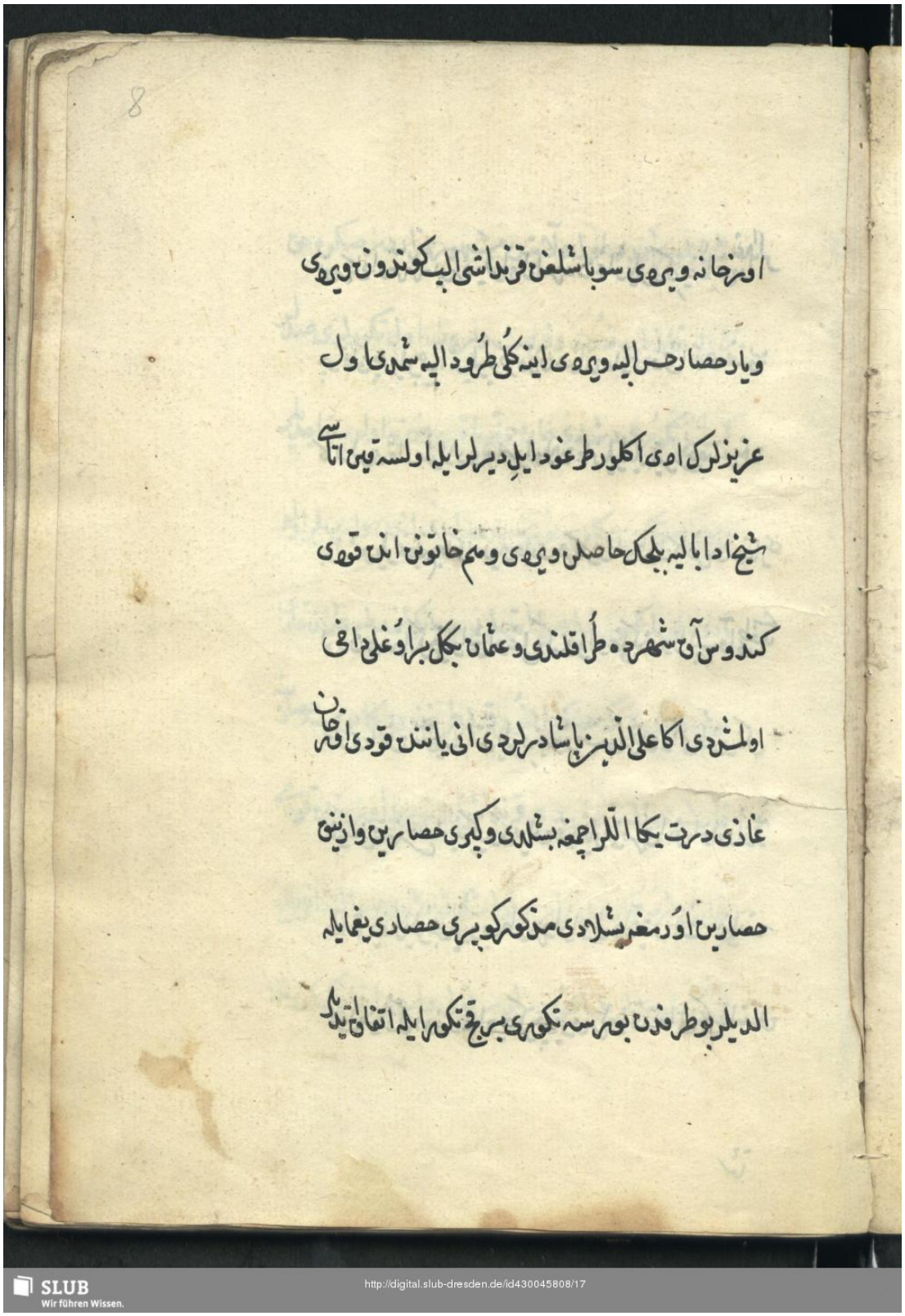


اوی ارطوکرولکا اولی اوغلی صارو یتی ایدی آنی سلطان علی الدین
قتله کوندردی اندن یورت استدی که اول یره قرار این سلطان
علی الدین بونلری خوش کورب این اوکندن اشغه سکوز طرفندن
یکا یورت ویردی اول طرفکا فرلرایله غزایه مشغول اولدیلر
ارطوکرولر اجل یتشدی اول بلجک ویارحصاری واینه کولی
فتح اتدی وعثمان غازی جمعه نمازین اوکندن قلدی تکبیری
اندکتورردی الله تعالی یه وطوررسون فقه درلرده ی برکشی
وارردی جمعه وبیرام غازی قلندقلری ولاتیلری بخشایلدی
قرجه حصارکم این اوکی دیکلم معروفدرانوک سنجاغن اوغل

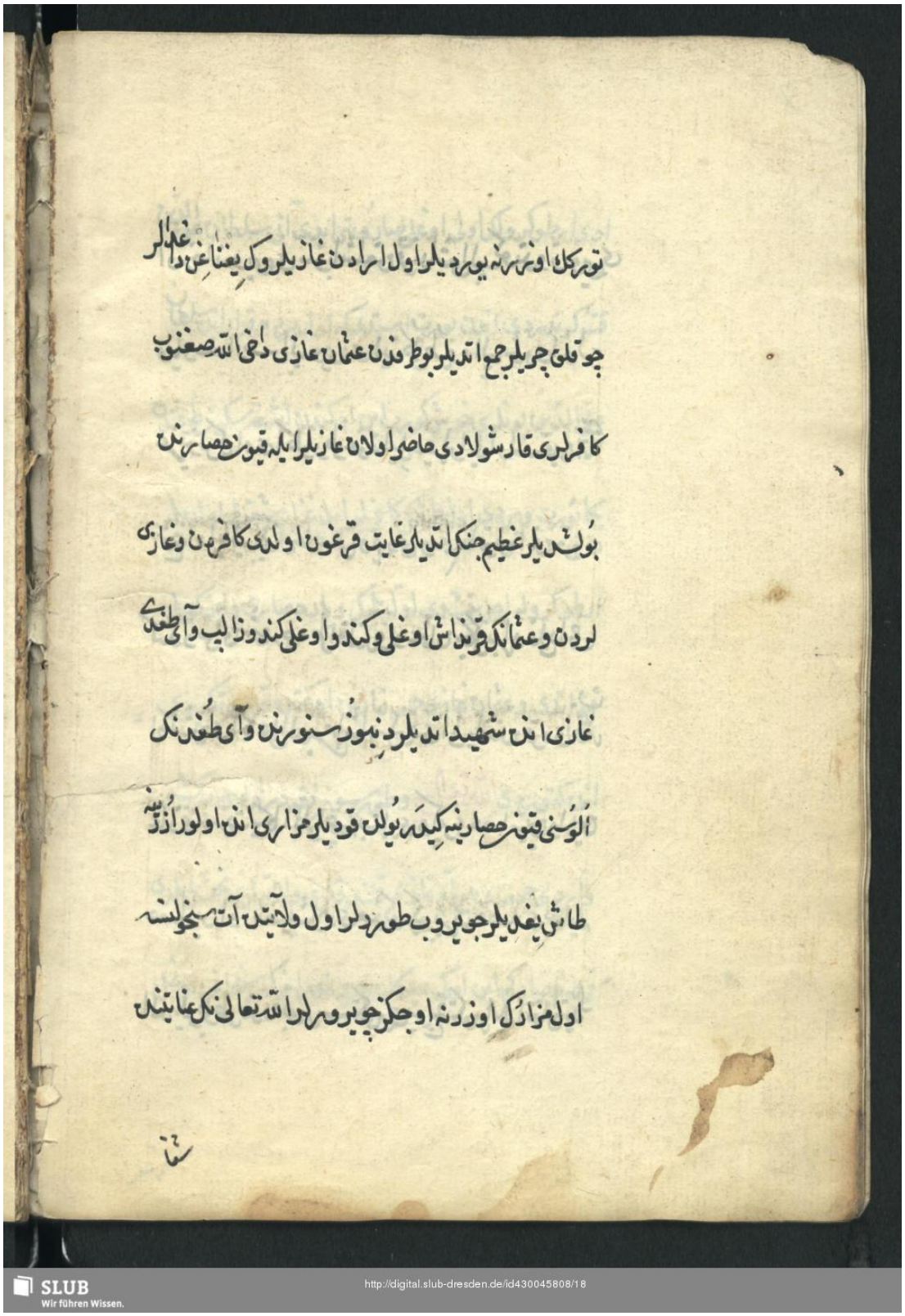
اورخان

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/16

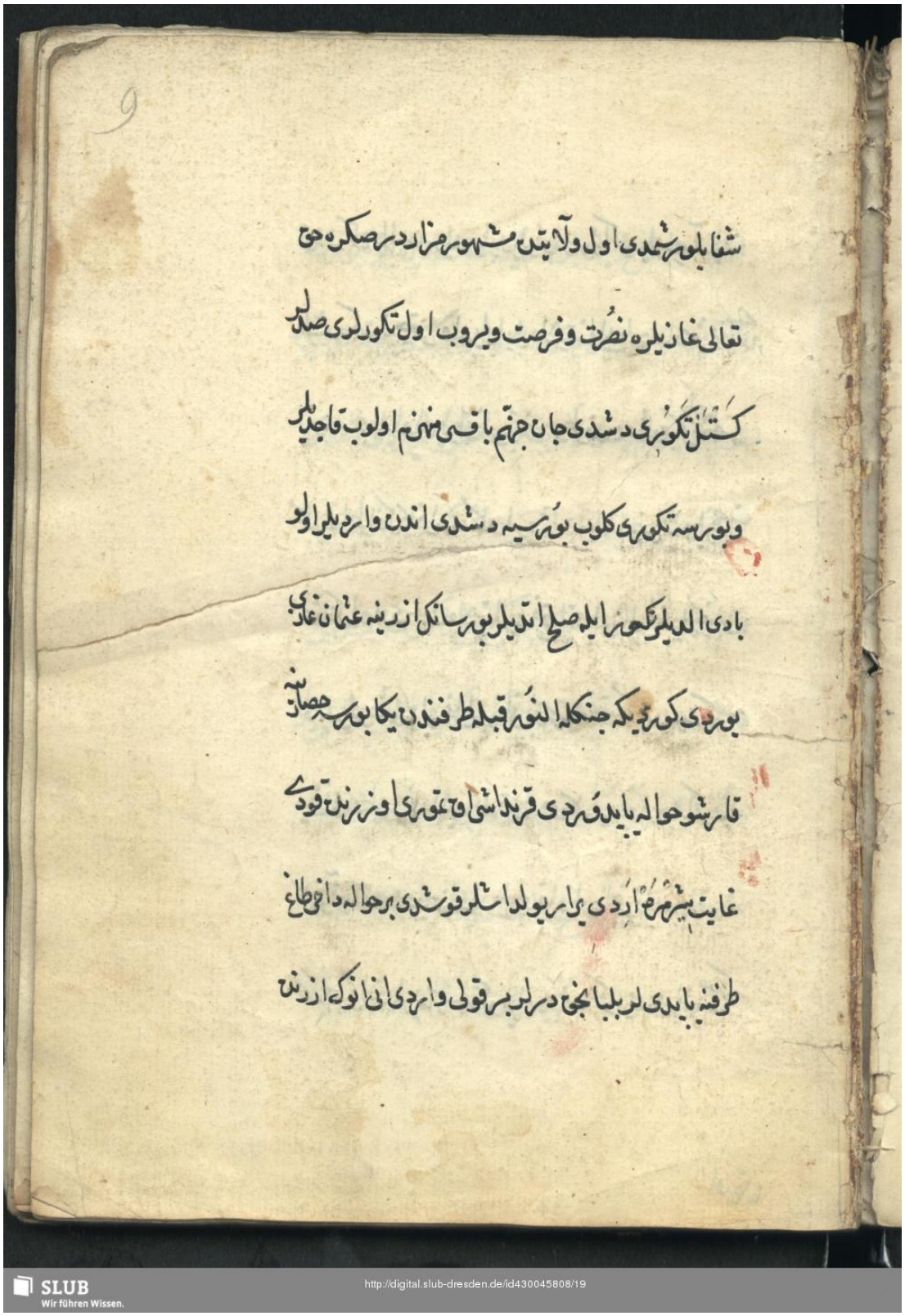
Resim 22



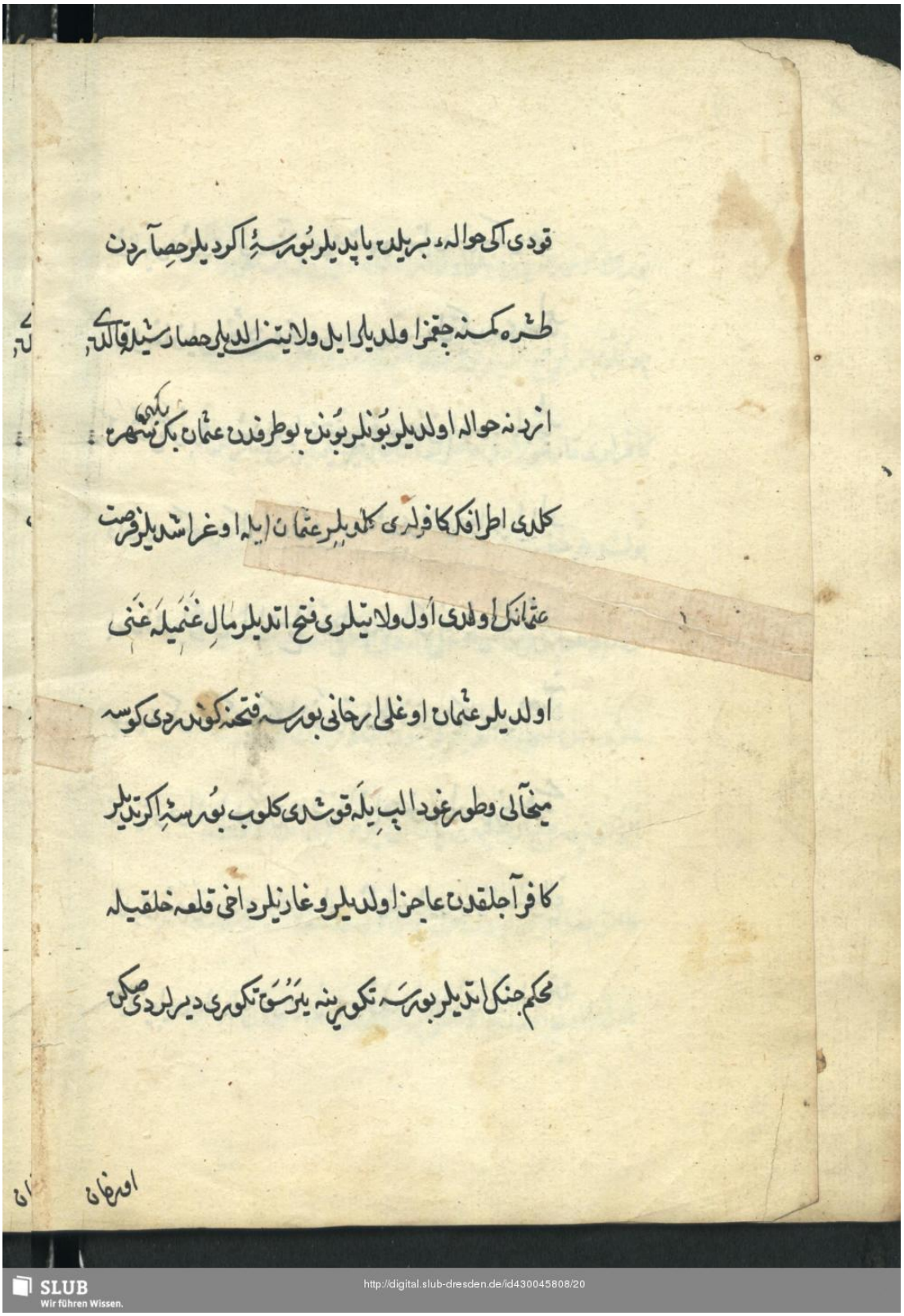
Resim 23



Resim 24


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/19

Resim 25



قودی اکی حواله، بر یلدیر یا پدیلر بورسهٔ اکردیلر حصار آردن

طشره کمسنه جقمز اولدیلر ایل ولایتنه الدیلر حصار رشید قالدی

ازدنه حواله اولدیلر بونلر بوندن بوطرفدن عثمان بکه شهره

کلدی اطرافکی کافرلری کلوب عثمان ایله اوغراشدیلر فرصت

عثمانکی اولدی اول ولایتلری فتح اتدیلر مال غنیمله غنی

اولدیلر عثمان اوغلی ارخانی بورسه فتحنه کوندردی کوسه

میخالی وطورغود الپ یله قوشدی کلوب بورسهٔ اکرتدیلر

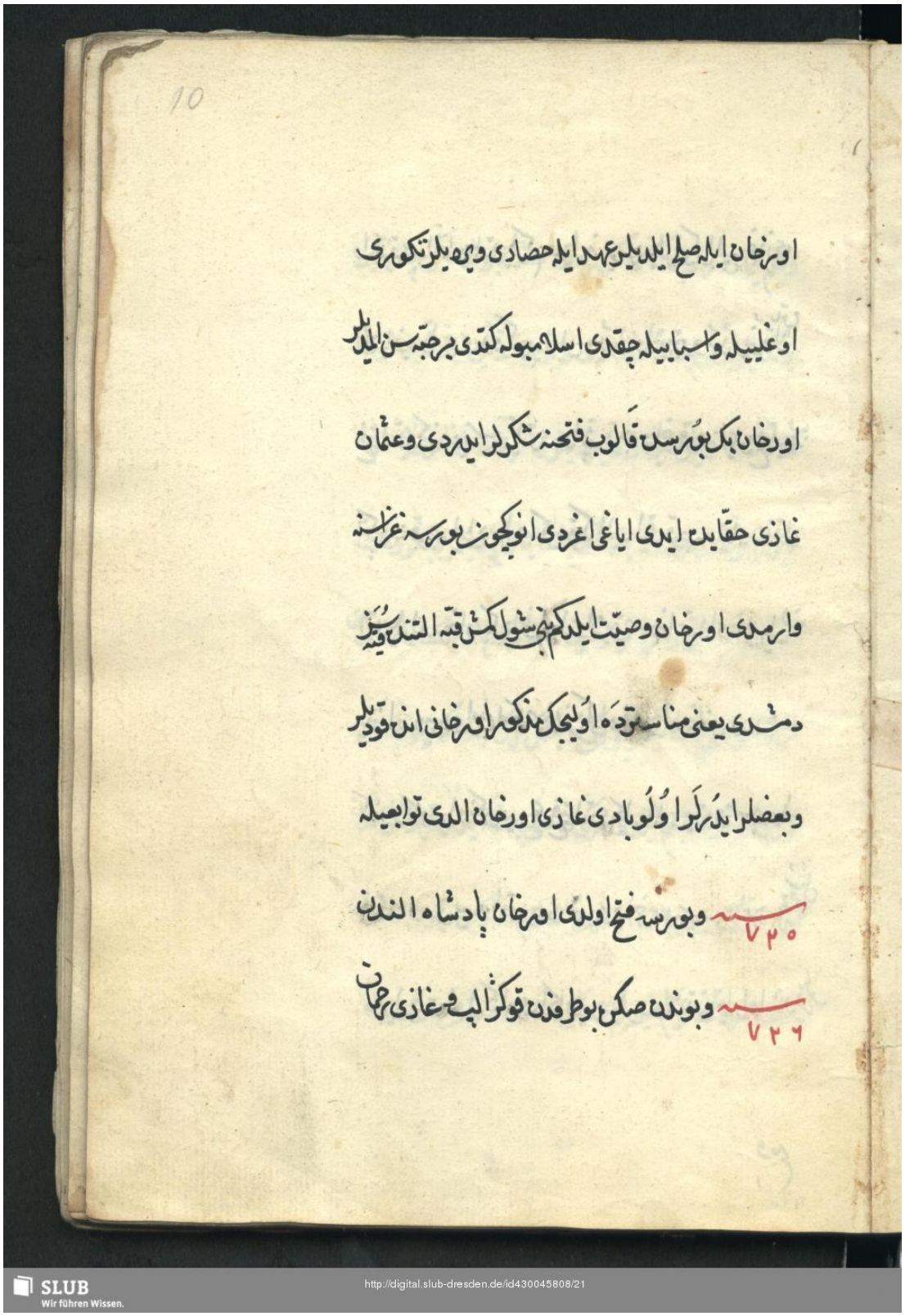
کافر آجلقدن عاجز اولدیلر وغازیلر داخی قلعه خلقیله

محکم جنگ اتدیلر بورسه تکوریسنه یتر سوی تکوری دیرلردی صکره

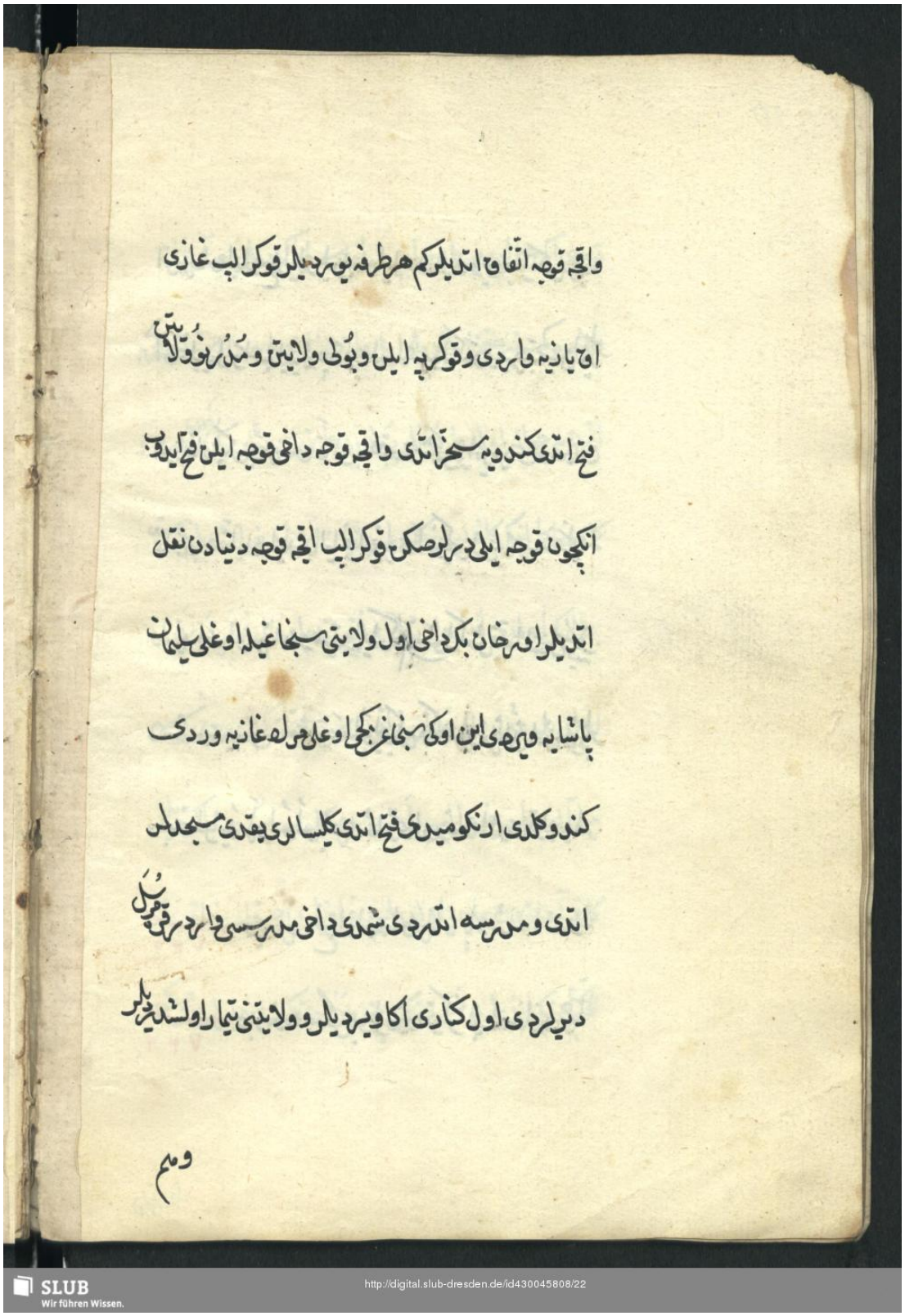
اورخان

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/20

Resim 26


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/21

Resim 27

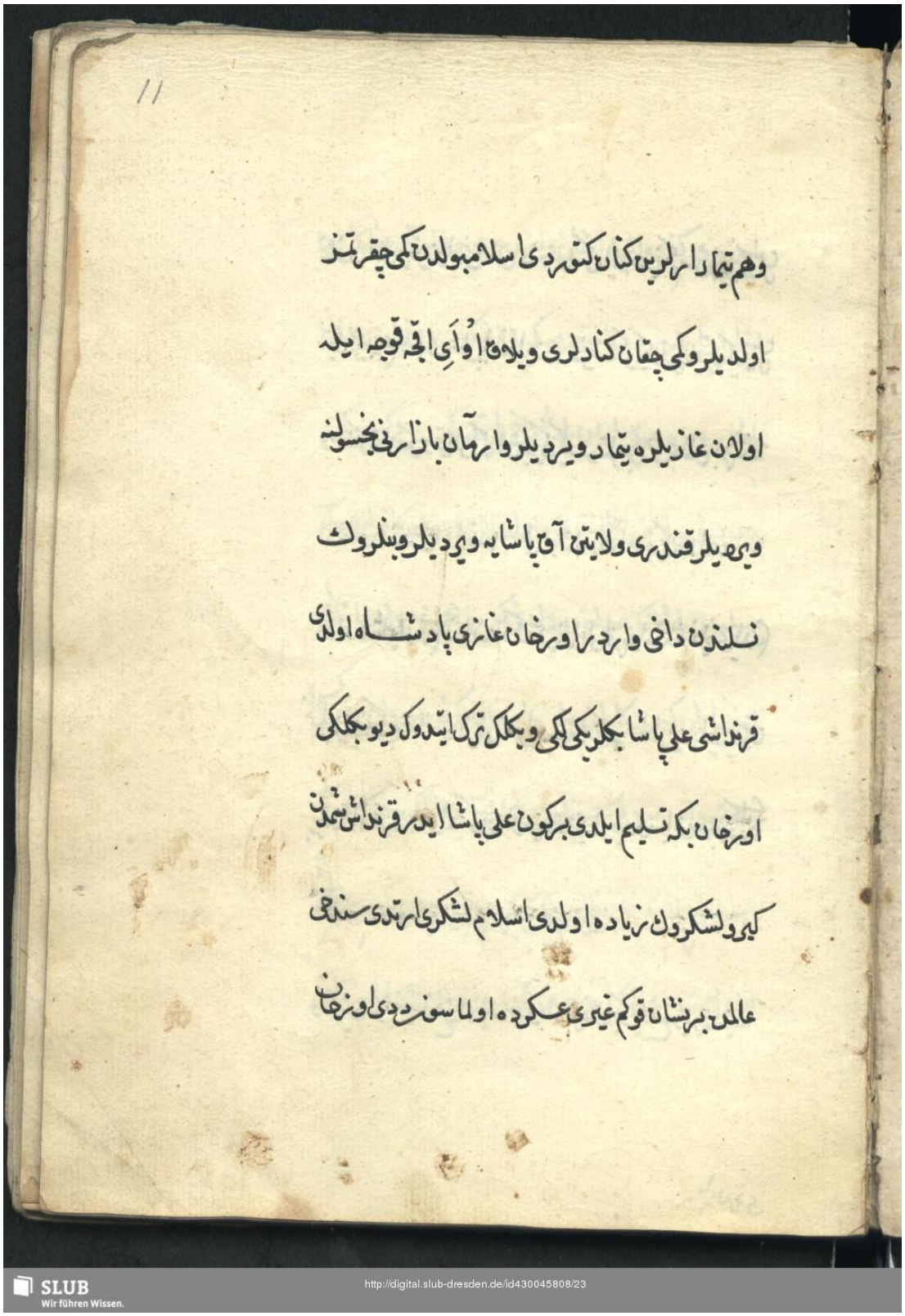


واقع قوجه اتفاق اندیلر کم هر طرفه یورد یلر قوکرالب غازی
اوج یازیه واردی و قوکریه ایلن و بولی ولایتن و مدرنو ولایتن
فتح اندی کندویه سحرا اندی واقع قوجه دافی قوجه ایلن فتح ایدوب
انکچون قوجه ایلی دیرلر صکن قوکرالب اقچه قوجه دینادن نقل
اندیلر اورخان بک داخی اول ولایتی سنجاغیله اوغلی سلیمان
پاشایه ویردی این اوکی سنجاغ بکی اوغلی مرله غازیه وردی
کندو کلدی ارنکو میدی فتح اندی کلسالری یقدی مسجدلر
اندی و مدرسه اندردی شمدی داخی مدرسی وار در قرمرل
دیرلردی اول کناری آکا ویردیلر و ولایتنی تیمار اولشدیرلر

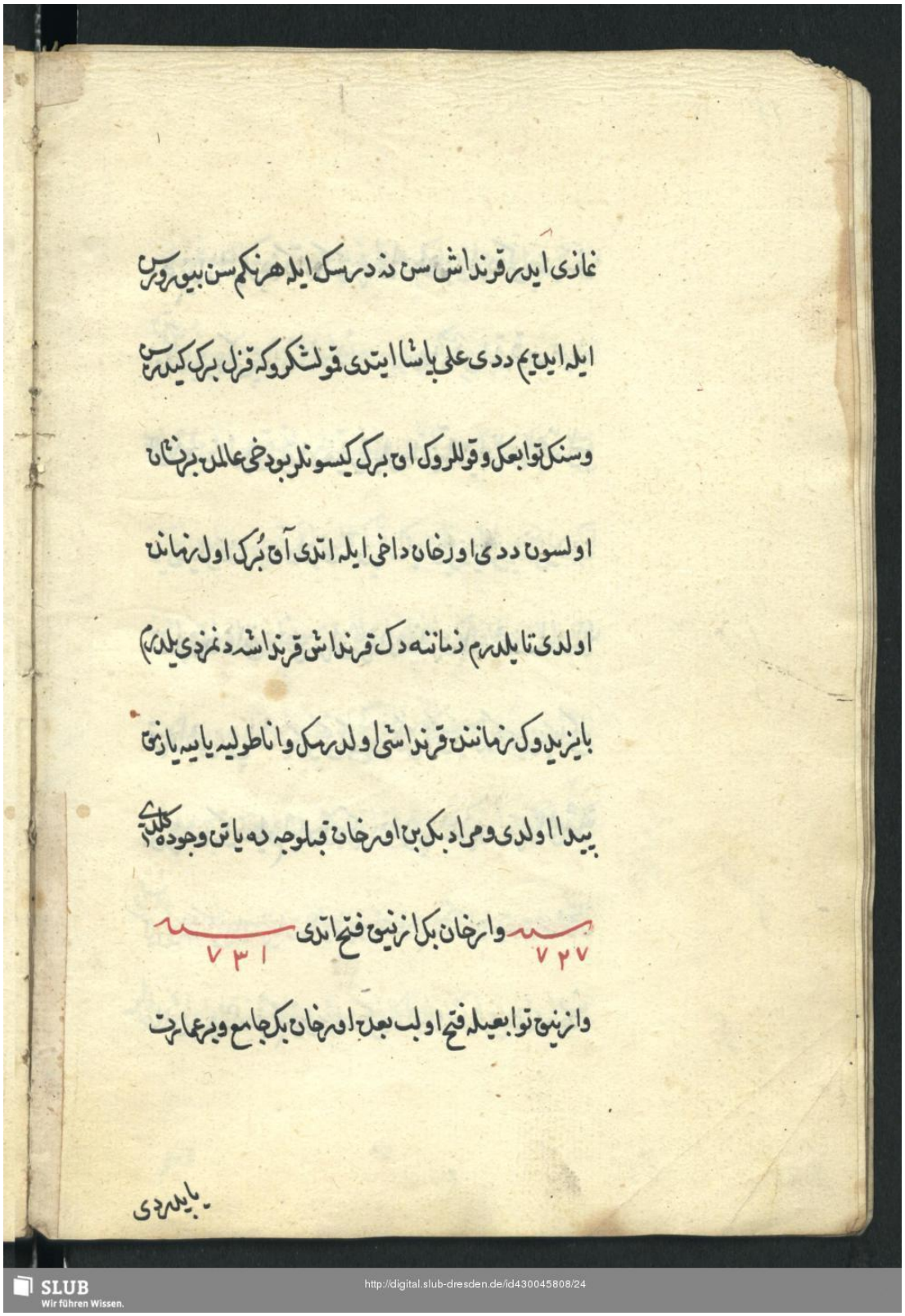
ومم

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/22

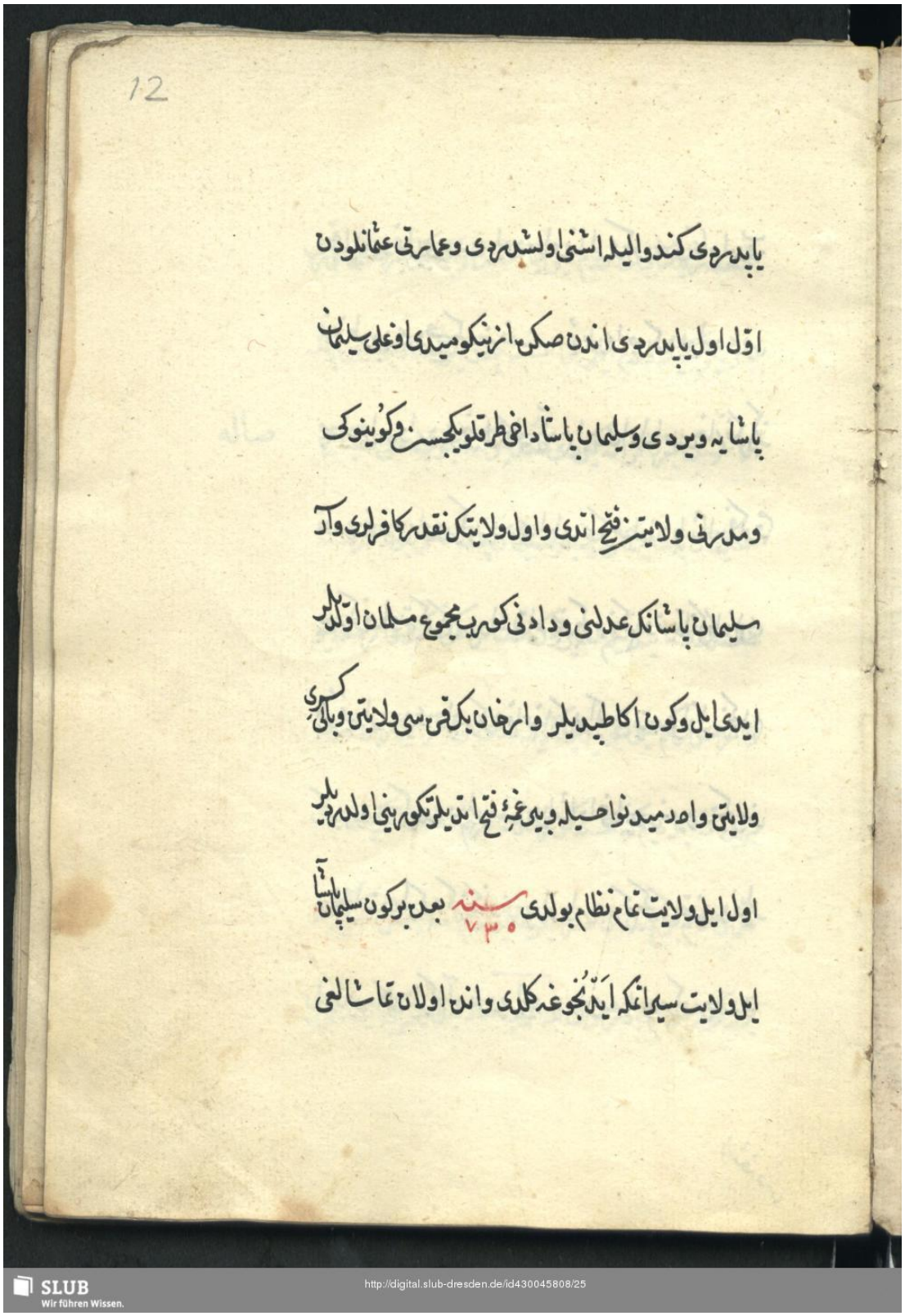
Resim 28


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/23

Resim 29

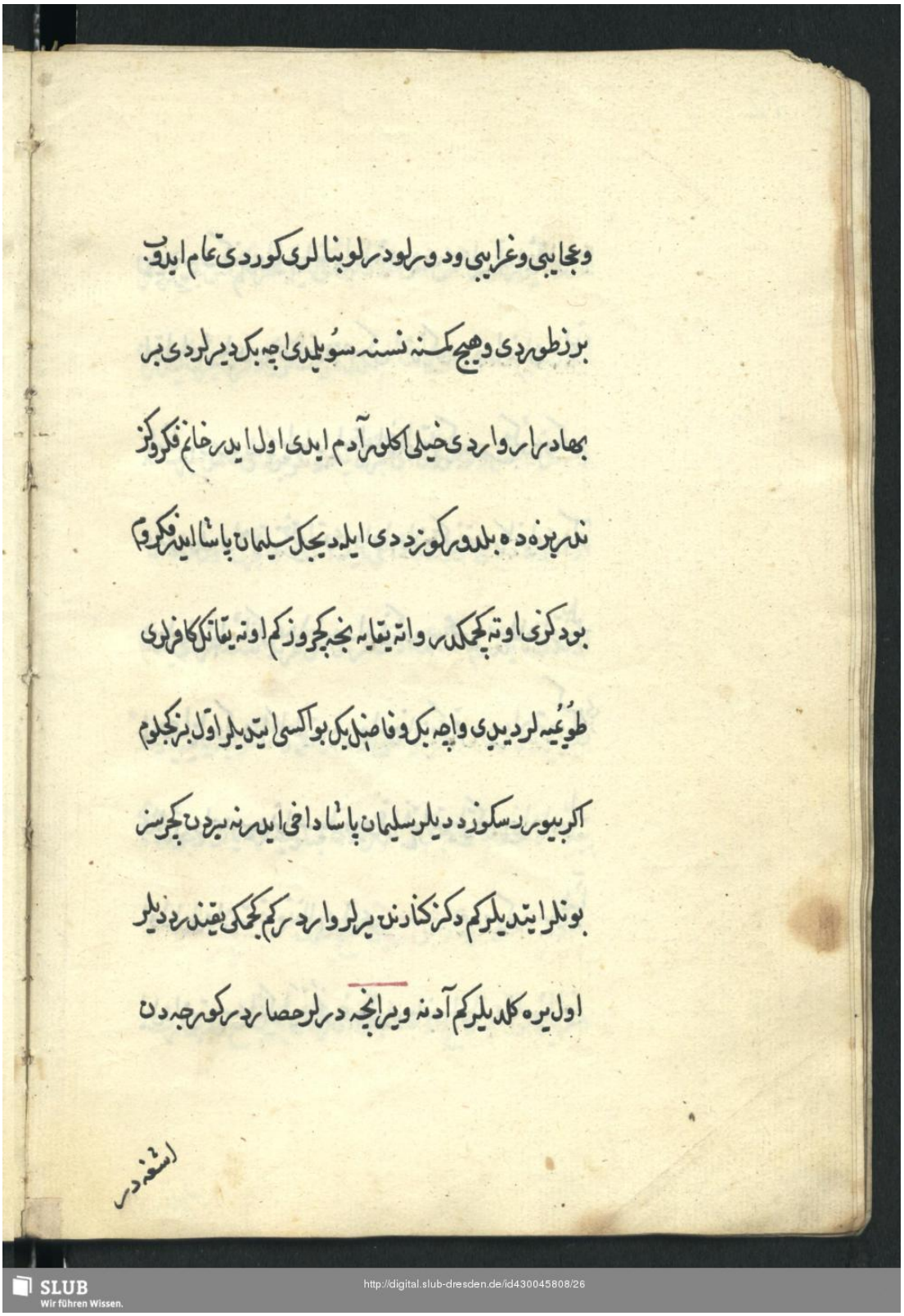

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/24

Resim 30

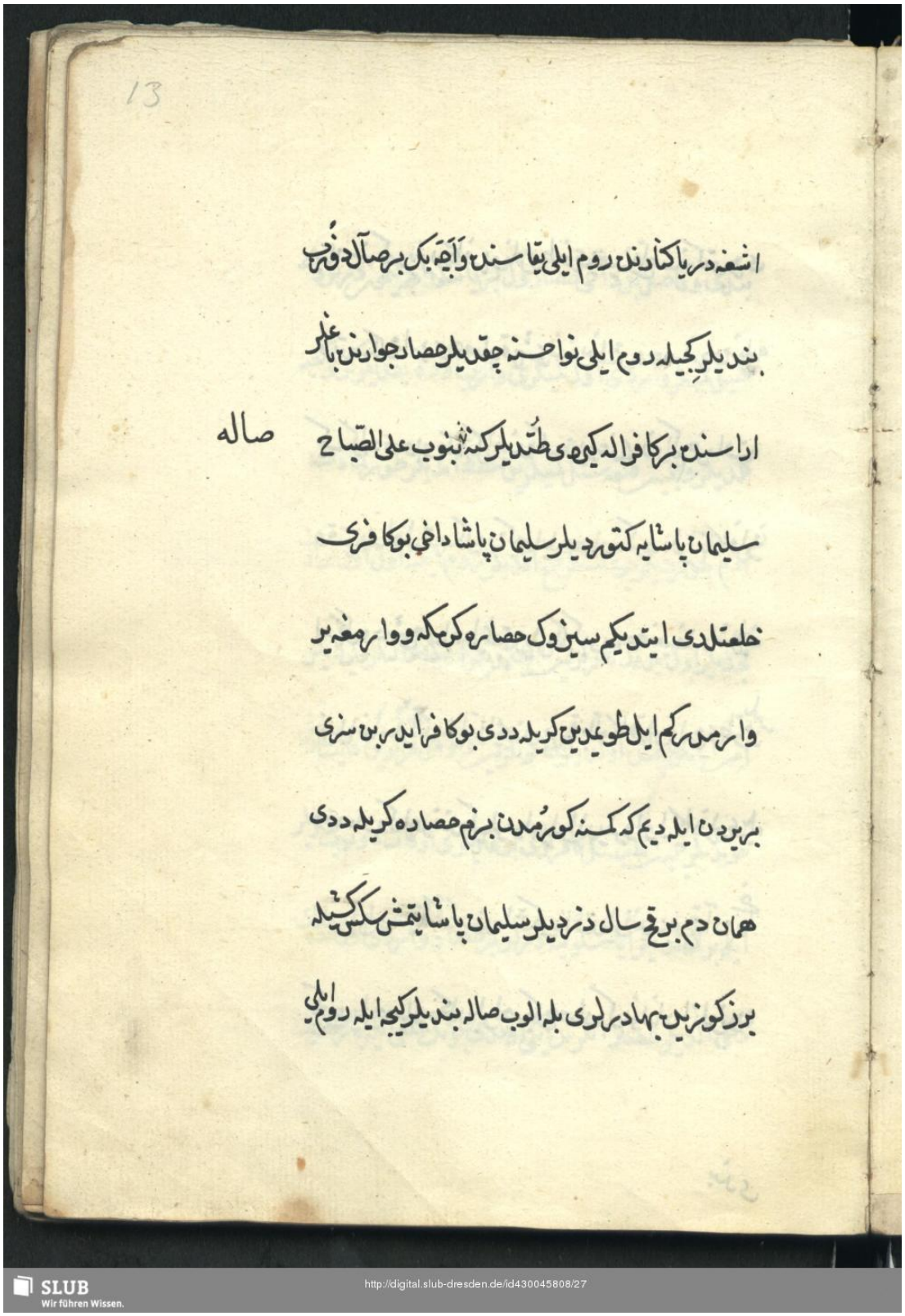


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/25

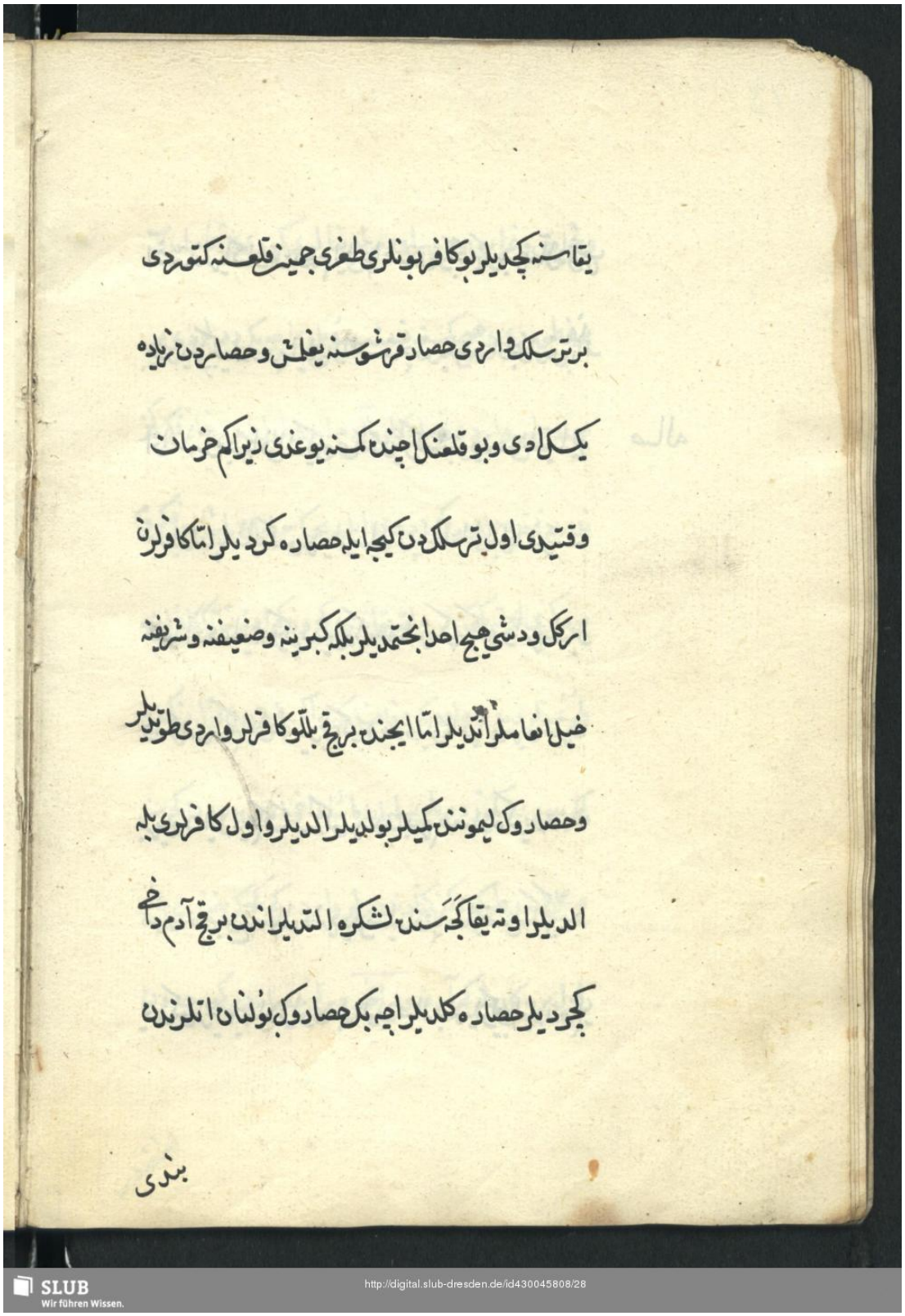
Resim 31


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/26

Resim 32



Resim 33

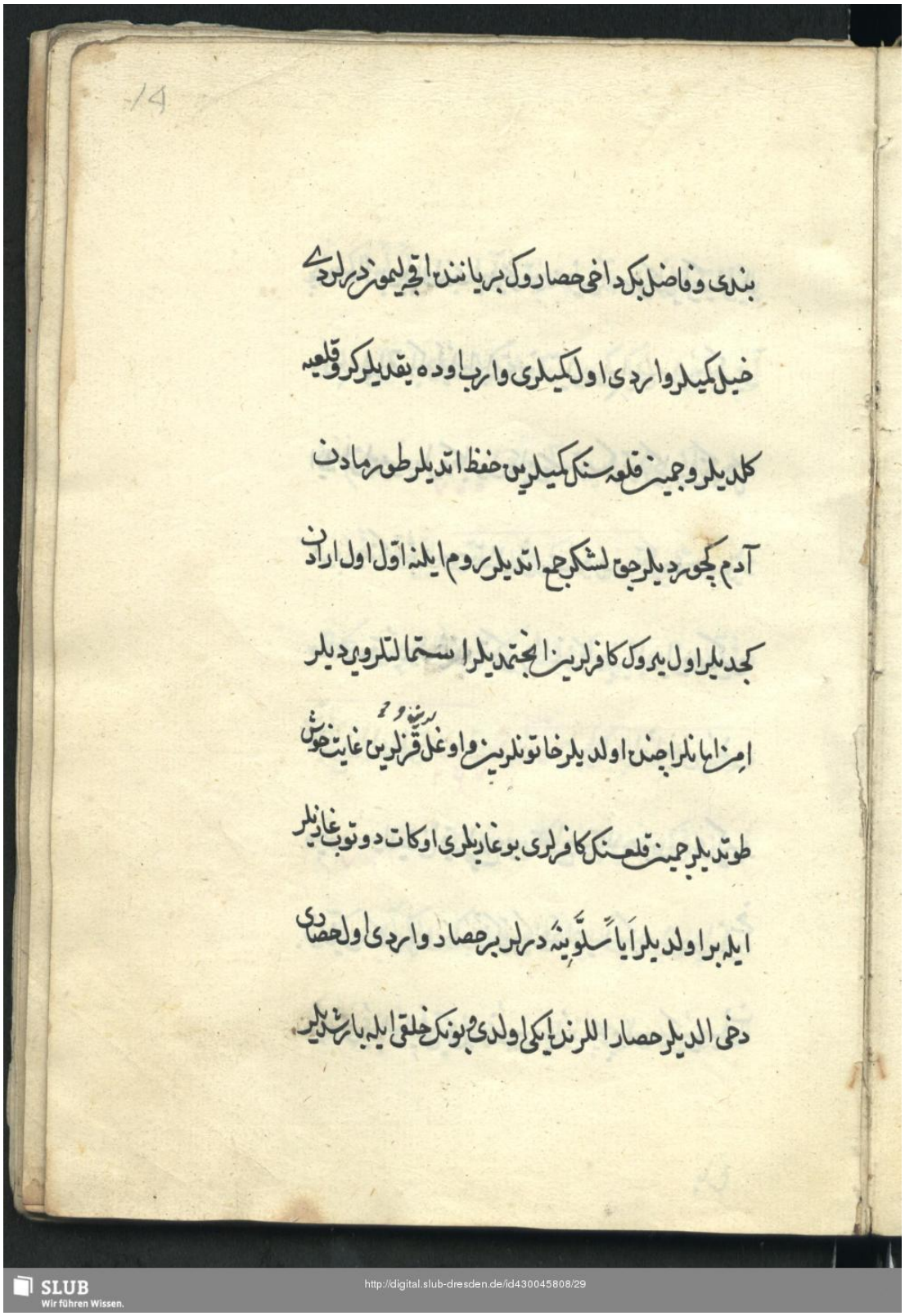


یقا سنه کجه دیلر بو کافر بونلری طغری جمیع قلعه سنه کتوردی
بر تر سلک وارمدی حصار قرشو سنه یغلمش و حصارده زیاده
یکلادی و بو قلعه نک اچنده کمسنه یوغدی زیرا کم خرمان
و قتیدی اول تر سلکدن کیجه ایله حصاره کردیلر اما کافرلرن
ارکل و دشی هیچ احد بخته دیلر بلکه کبرینه وصغیفنه و شریفنه
خیلنا ملرآندیلر اما ایکنجی برجه بلتو کافرلر وارمدی طوتیلیلر
وحصاروک لیمونندن کیلر بولدیلر الدیلر و اول کافرلری بله
الدیلر او تیقا کجه سندن لشکره التدیلر اندن برجه آدم داخی
کجه دیلر حصاره کلدیلر اچه بک حصاروک بونلنان اتلرندن

بندی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/28

Resim 34



بندی و فاضل بکدا نی حصار وک بریانند اچر لمور در لردی

خیل کیلر وارردی اول کیلری وار باوده یقدیلر کروقلعه

کلدیلر وجمیع قلعه سنکل کیلرین حفظ اتدیلر طورمادن

آدم یکوردیلر جوق لشکر جمع اتدیلر روم ایلنه اول اول اراذل

کجدیلر اول یروک کافرلرین انجمدیلر اسمتا للرویردیلر

اِمرا نلرا چون اولدیلر خاتونلرین واوغل قرنلرین غایت خوش

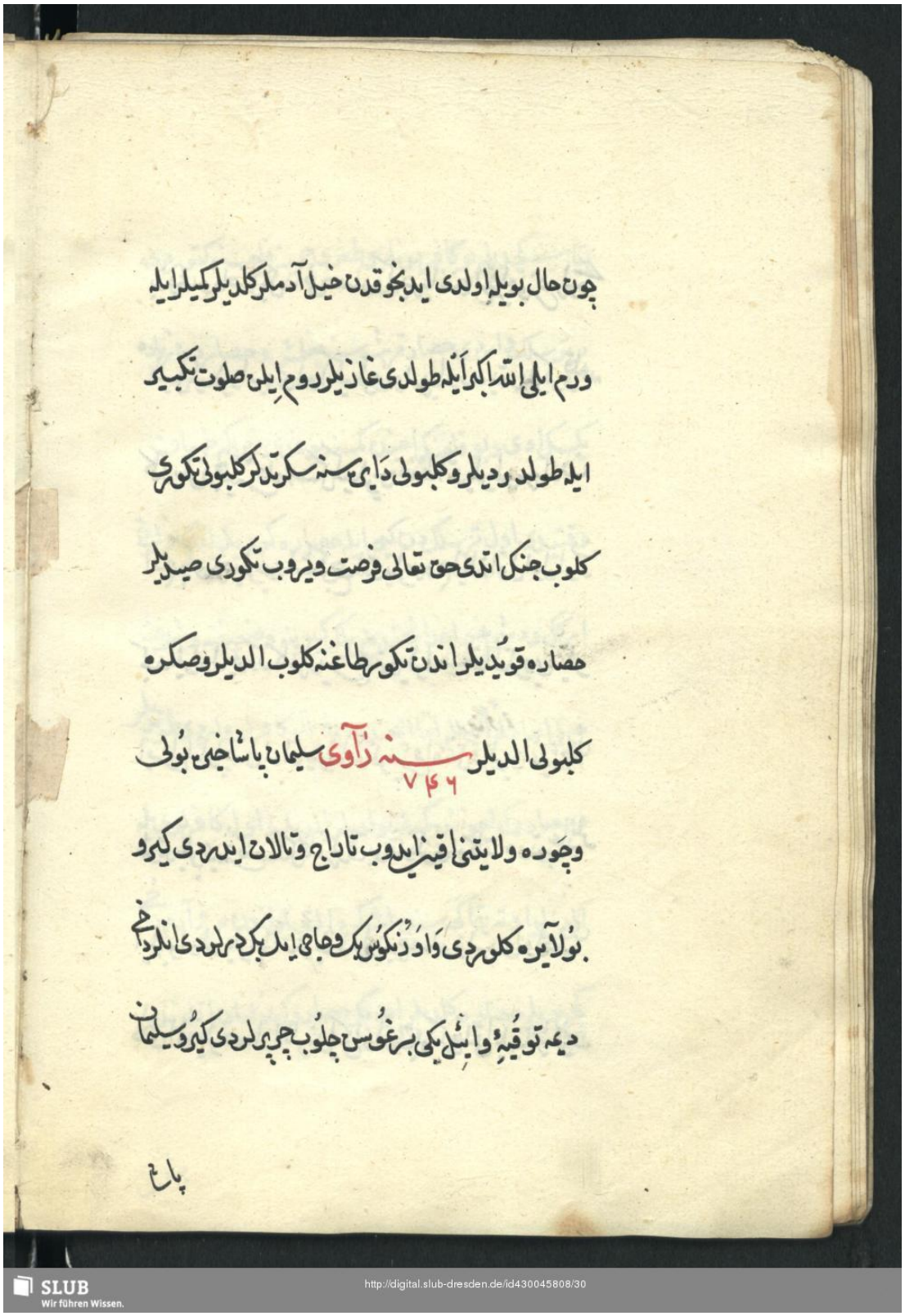
طوتدیلر جمیع قلعه سنکل کافرلری بوغازنلری اوکات دوتوب غازیلر

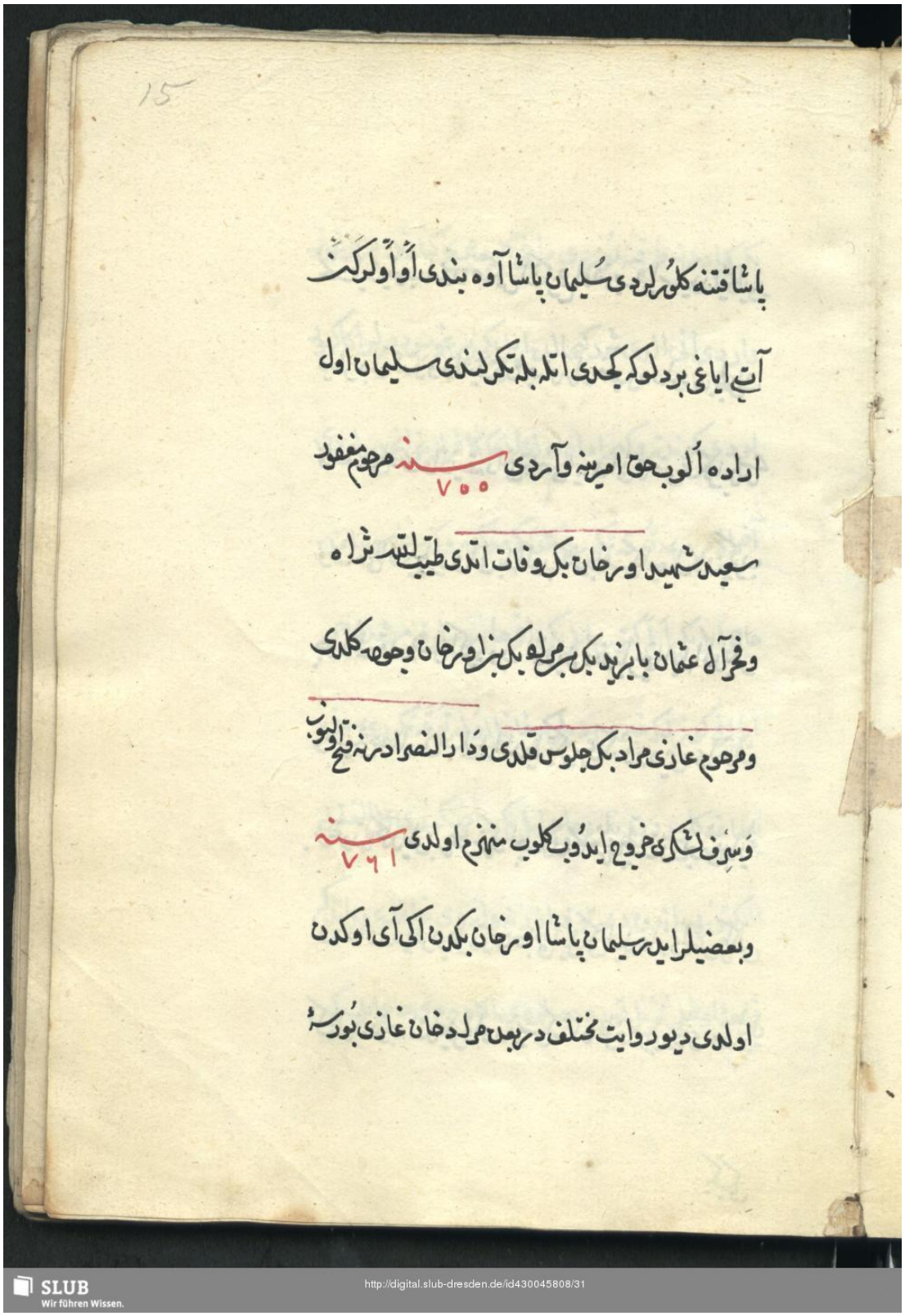
ایله برا ولدیلر ایاسلوینه درلر بر حصار وارردی اول حصاری

دخی الدیلر حصارا للرندایکی اولدی بونک خلقی ایله بارشدیلر

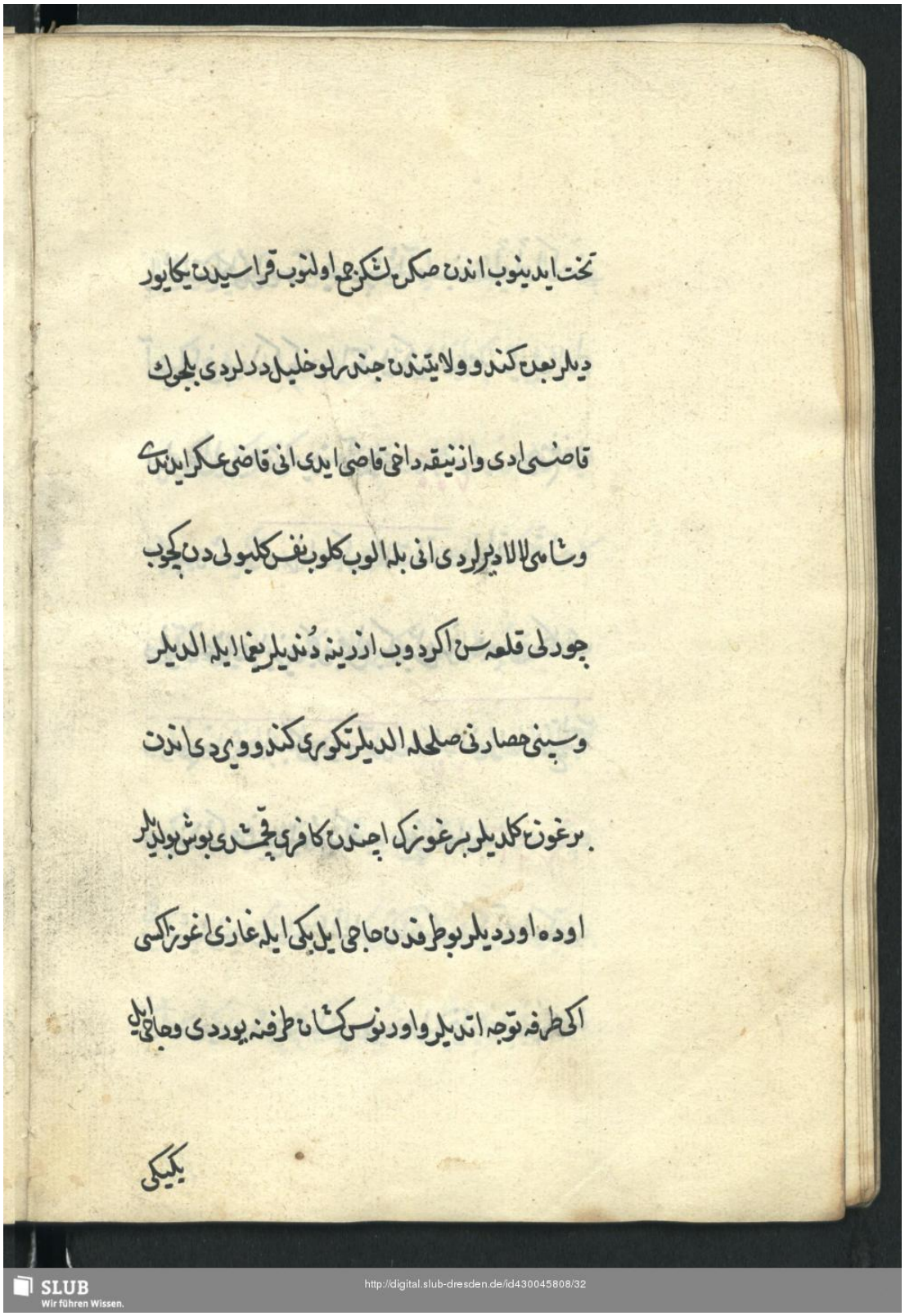
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/29

Resim 35


چون حال بویله اولدی ایدبکو قدرن خیل آدملر کلدیلر کیلر ایله
ودم ایلی الله اکبر ایله طولدی غازیلر دوم ایلن صلوت تکبیر
ایله طولدودیلر وکلبولی دایی سنه سکریدلر کلبولی تکوری
کلوب جنکه اتدی حق تعالی فوصت ویروب تکوری صیدیلر
حصاره قویدیلر اندن تکور طاغنه کلوب الدیلر وصکره
کلبولی الدیلر سنه زاوی سلیمان پاشا جی بولی
۷۴۶
وچوده ولایتنی اقیز ایدوب تاراج وتالان ایدردی کیرو
بولایره کلوردی واردنکوس یکوجاعی ایدبکدرلردی انلردن
دیه توقیع وایتلی یکی برغوس چلوب چیرلردی کیرو سلمان
پاشا


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/31

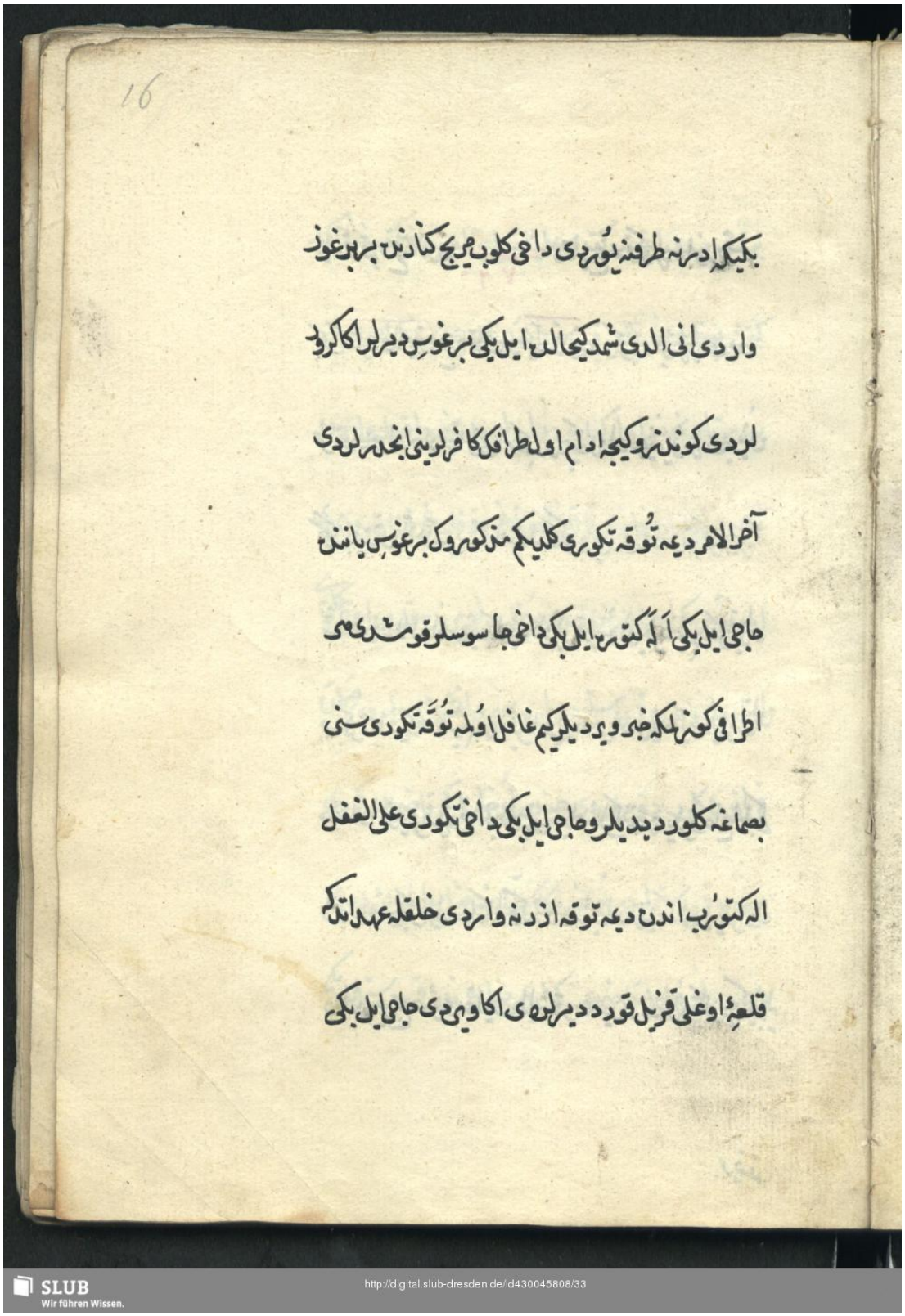
Resim 37


تخت ایدینوب اندن صکرلشکرجمع اولنوب قراسیدن یکایور
دیلر بعد کندو ولایتندن جندرلو خلیل دللردی بلجوك
قاضسی ادی وازنیقه دانی قاضی ایدی انی قاضی عسکر ایدندکدن
وشاهی لالا دیرلردی انی بلد الوب کلوب نفس کلیولی دن یکوب
چوردلی قلعه سن اکروب ازرینه دُندیلر بنما ایلد الدیلر
وسینی حصارنی صلحله الدیلر تکوری کندو ویردی اندن
برغون کلدیلر برغونرك اچندن کافری فحشدی بوش بولدیلر
اوده اوردیلر بوطرفدن حاجی ایل بکی ایله غازی اغونرکسی
اکی طرفه توجه اتدیلر واورنوس کشان طرفنه یوردی وحاجی ایل

یکیکی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/32

Resim 38



بکیکه ادرنه طرفنه یورردی داخی کلوب ویرلیج کنارنده برابر غوزه

واردی انی الدی شمدیکی حالده ایل بکی برغوسی دیرلر اکا کروه

لردی کوندرو کیجه ادام اول طرافکی کافرلرینی انجه رلردی

آخر الامر دیه توقه تکوری کلیکم مذکور اوک برغوسی یانده

حاجی ایل بکی آلم کتوره ایل بکی داخی جاسوسلرقوشدی دی

اطرافی کوزلمکه خبر ویردیلر کیم غافل اولمه توقه تکودی سنی

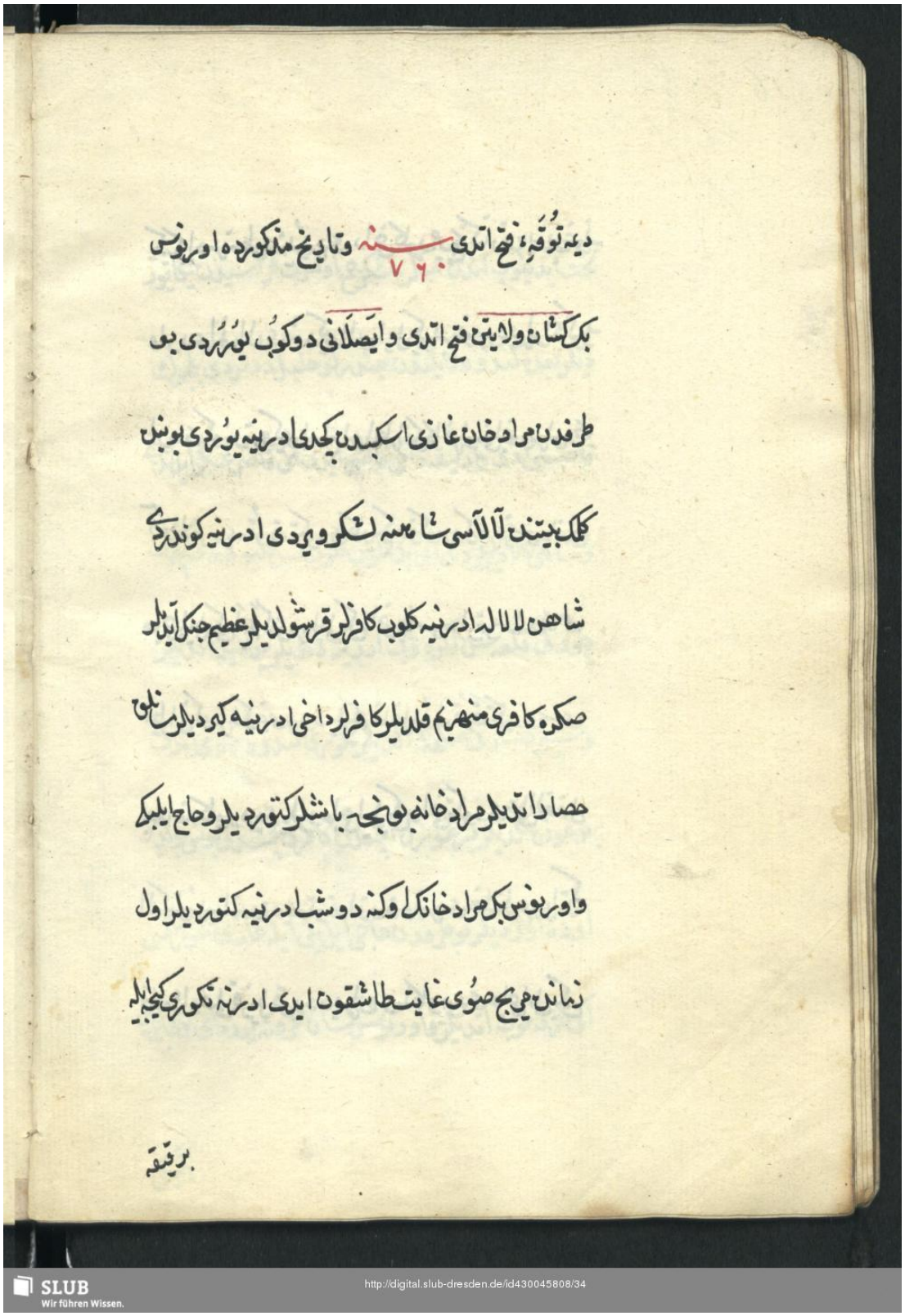
بصماغه کلوردیدیلر وحاجی ایل بکی داخی تکودی علی الغفل

الکتوریب اندن دیه توقه ازدنه واردی خلقله عهد اتدکده

قلعهٔ اوغلی قزیل قوردیرلوی اکا ویردی حاجی ایل بکی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/33

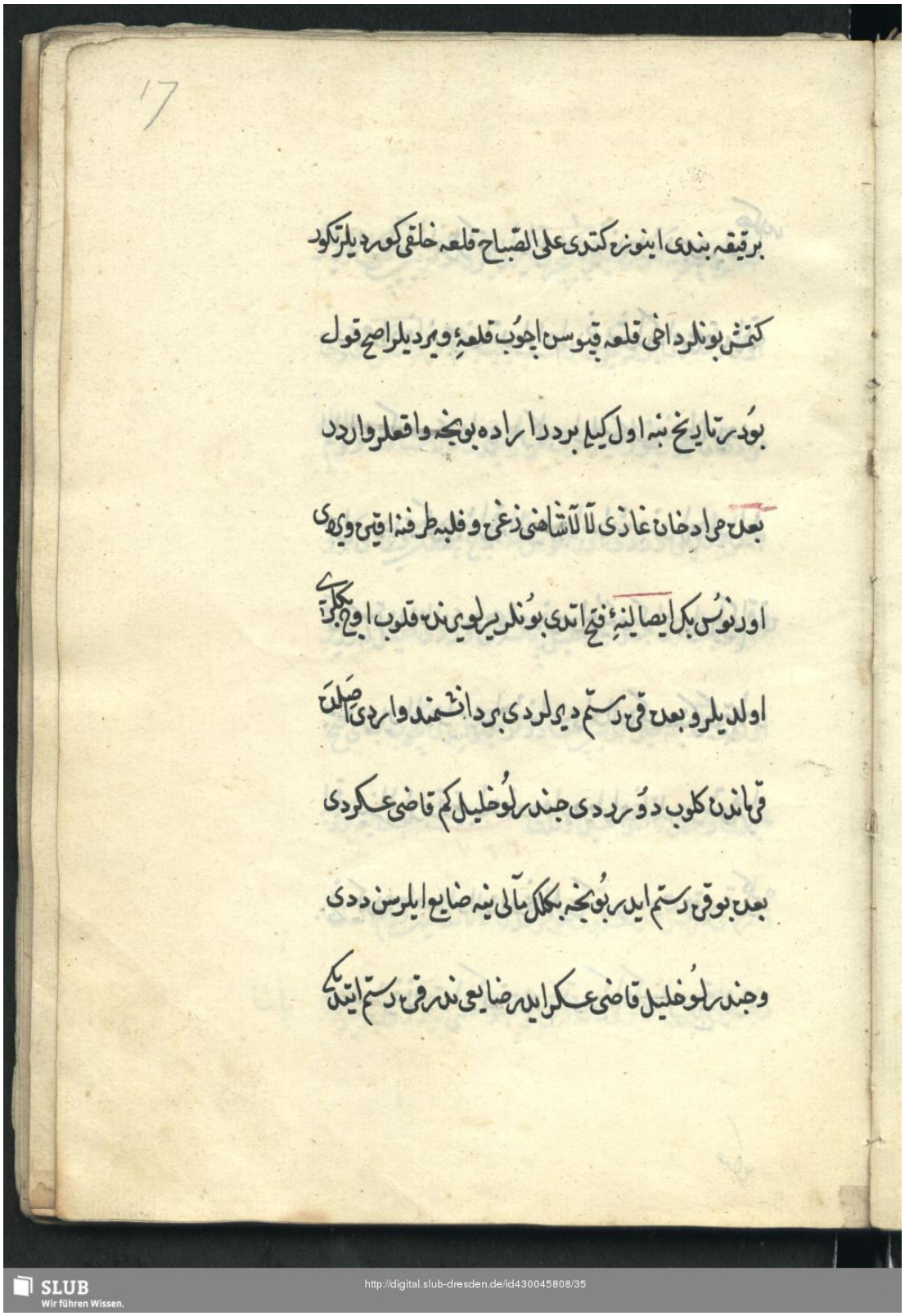
Resim 39


دیه توقه فتح اتدی سنه ۷۶۰ وتاریخ مذکورده اورنوس
بک کشان ولایتی فتح اتدی وایصلانی دوکوب یورردی بو
طرفدن مراد خان غازی اسکیدن کلدی ادرنیه یورردی بونبن
کلمک بیتدی تا آسی شاهین لشکر ویردی ادرنیه کوندردی
شاهین لا اله ادرنیه کلوب کافرلر قرشولدیلر عظیم جنگ ایدیلر
صکره کافری منهزم قلدیلر کافرلرداخی ادرنیه کیردیلر سلوح
حصار اتدیلر مراد خانه بونجه باشلر کتوردیلر وحاج ایلبکی
واورنوس بک مراد خانکله وکنه دوشلر ادرنیه کتوردیلر اول
زمانده میچ صوی غایت طاشقون ایدی ادرنه تکوری کیچه ایله

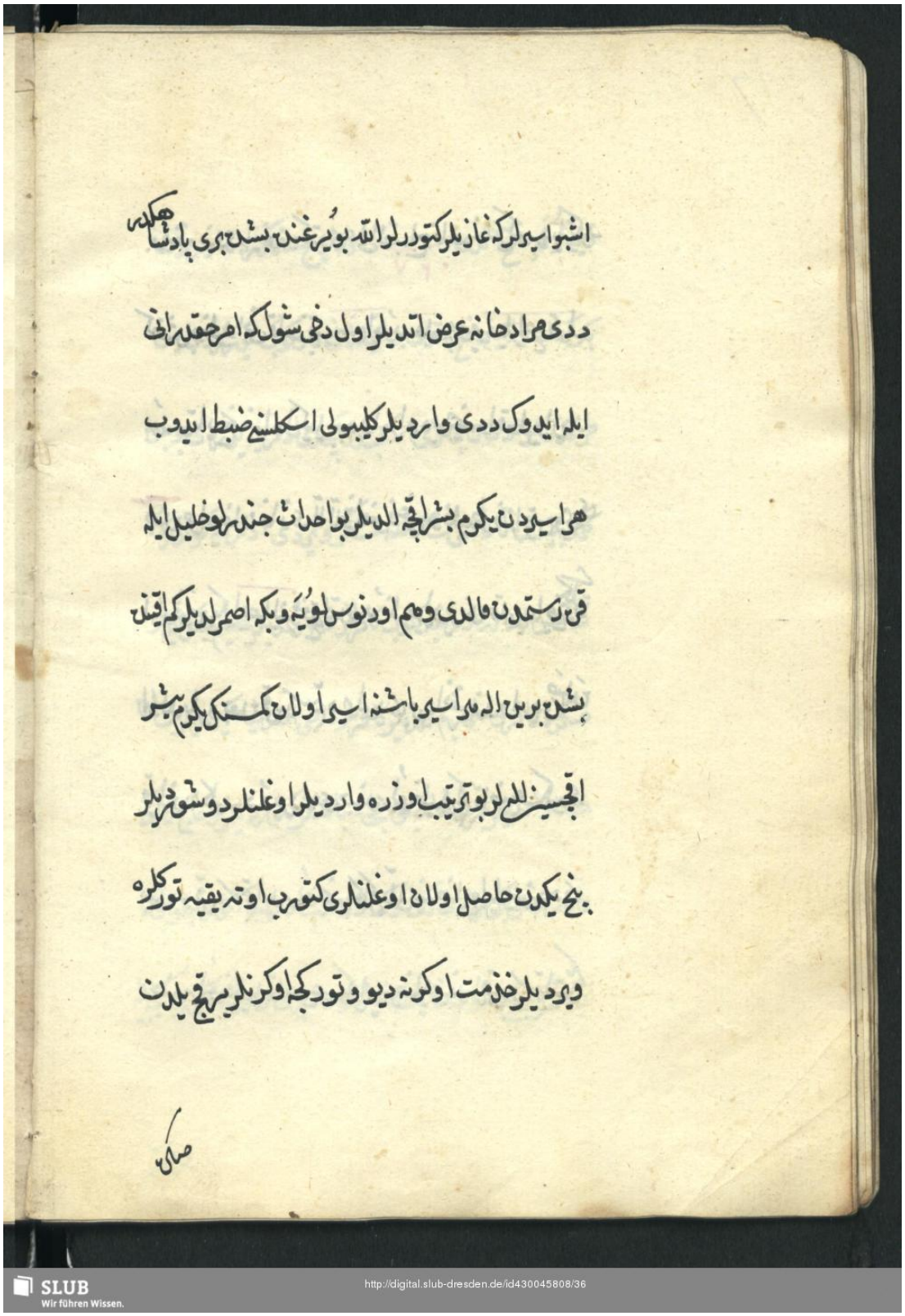
برقیقه

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/34

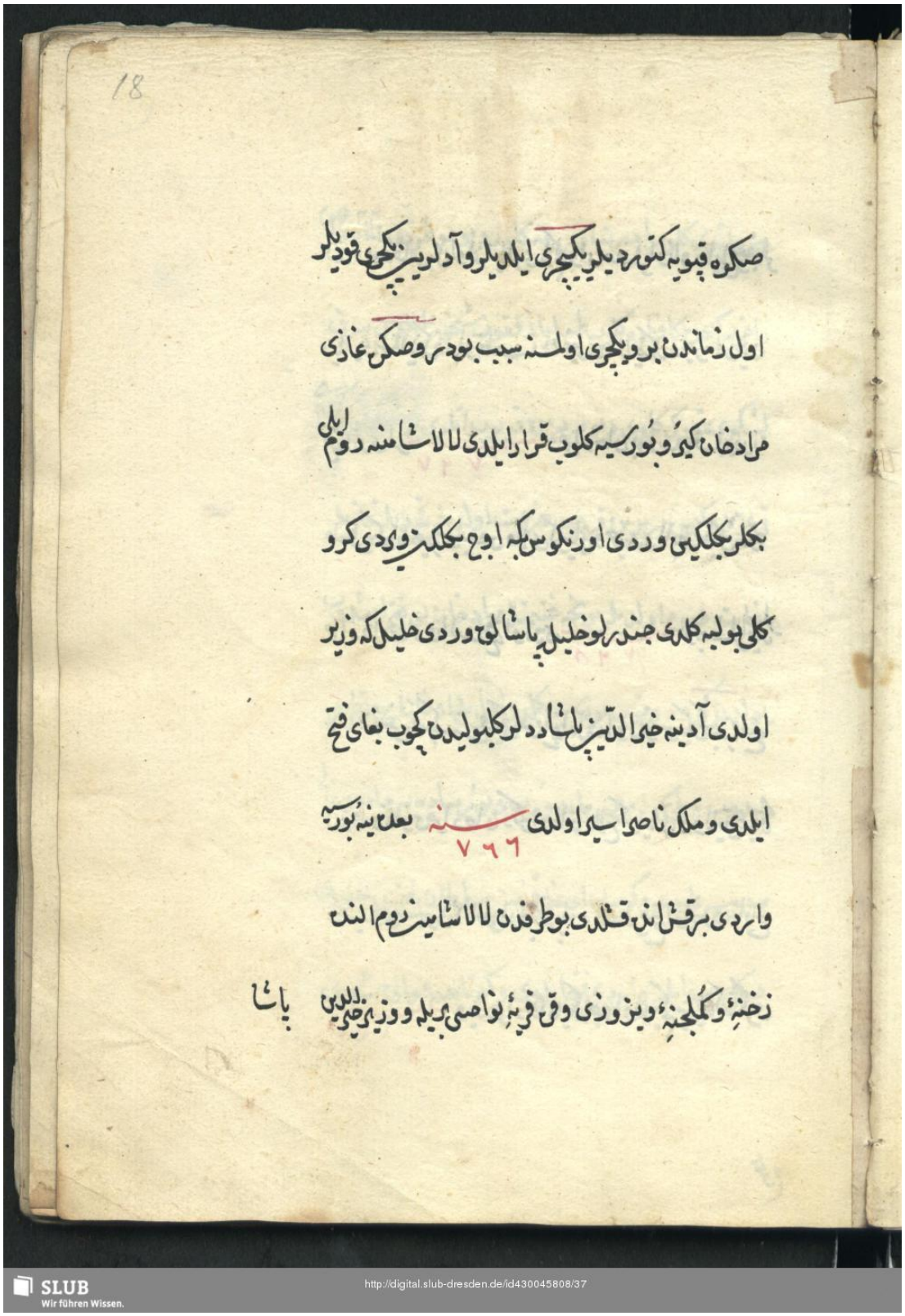
Resim 40


17
برقیقه بندی اینونڭ کتدی علی الصباح قلعه خلفی کوره یلر تکود
کتمش بونلرداخی قلعه قیوسن اچوب قلعهٔ ویردیلر اصح قول
بودر تاریخ بنه اول کیلی بردرا راده بونجه واقعلر واردد
بعد مراد خان غازی لآ آشاهی ذغی و قلبه طرفنه اقیی ویردی
اورنوس بک ایصالنهٔ فتح اتدی بونلر یرلویی دن قلوب اوچکدی
اولدیلر و بعد قی رستم دیلردی بردانشمند واردی صلدی
قی ماندن کلوب دوردی جندرلو خلیل کم قاضی عسکردی
بعد بوقی رستم ایدر بونجه بکلک مالی بنه ضایع ایلرسن ددی
وجندرلو خلیل قاضی عسکر ایدر ضایعی ندر قی رستم ایتدکی
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/35

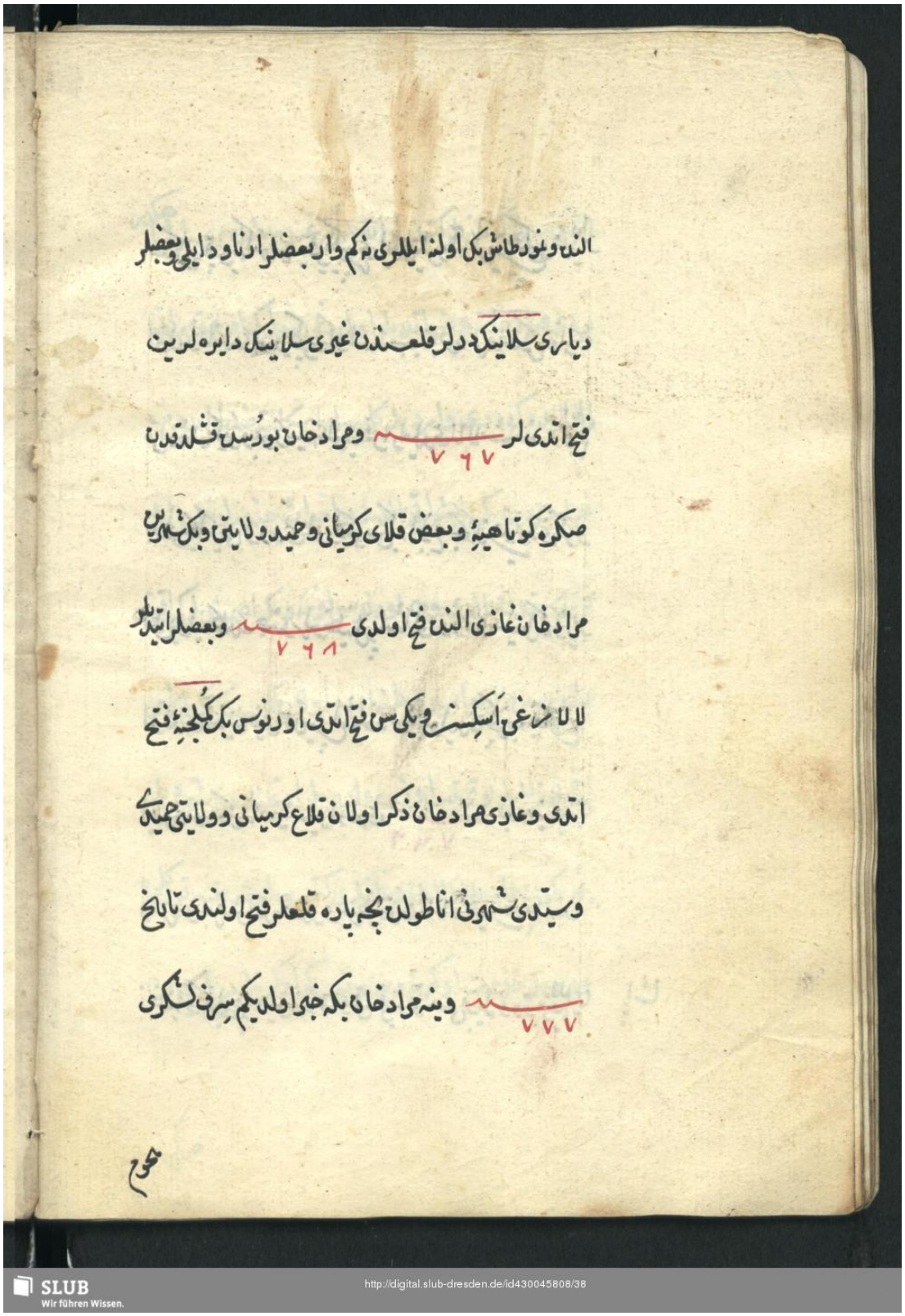
Resim 41


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/36

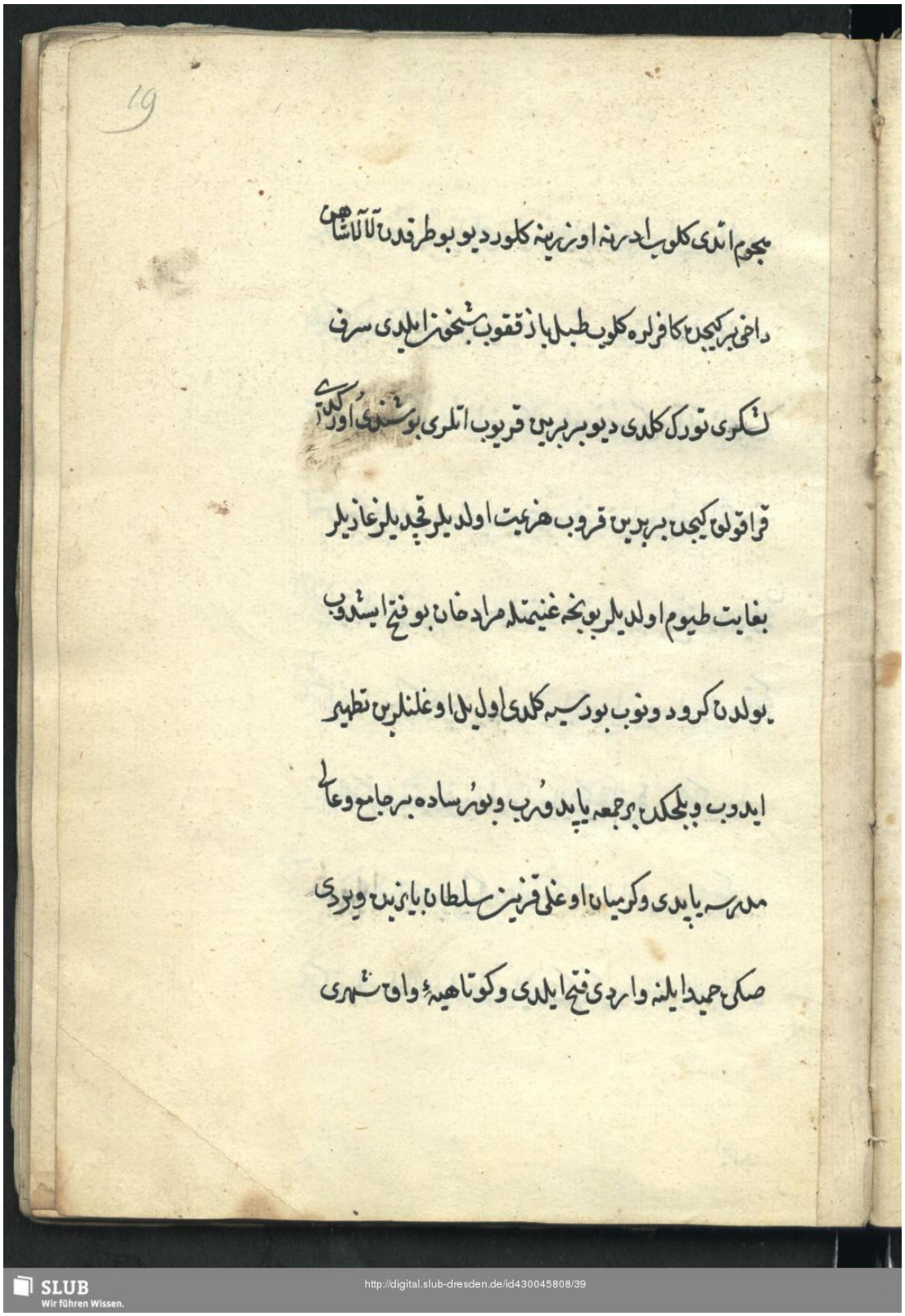
Resim 42


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/37

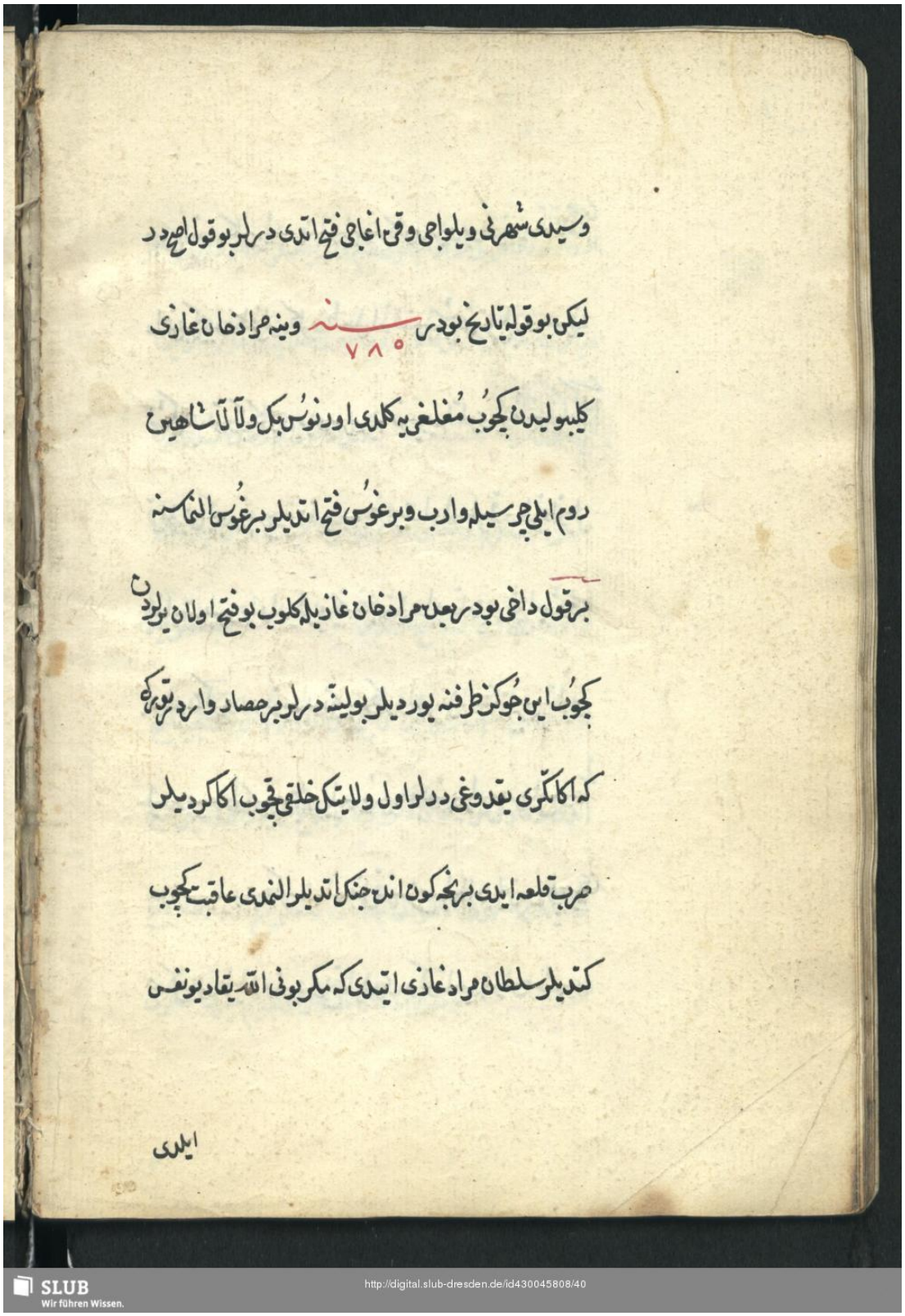
Resim 43



Resim 44

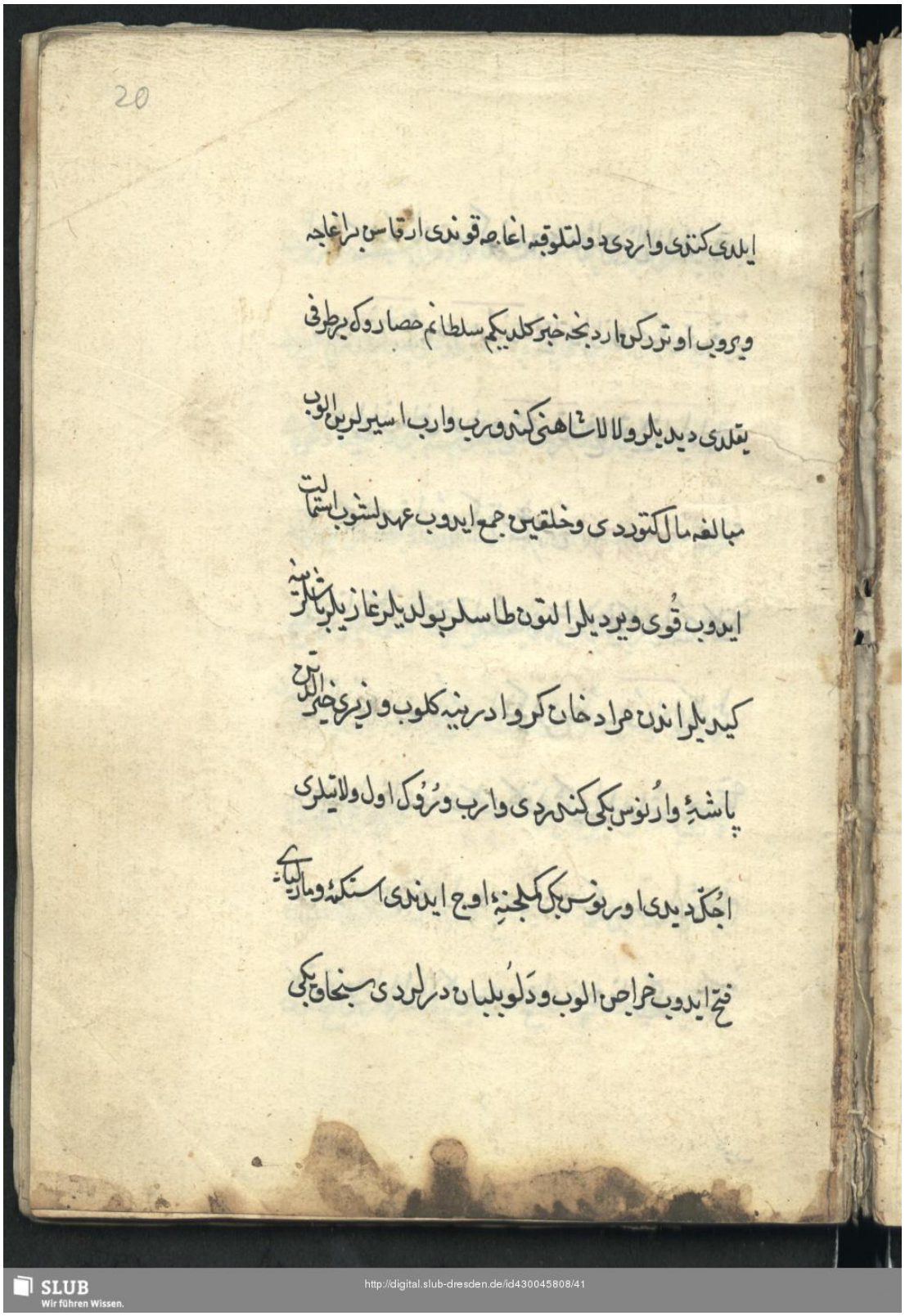

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/39

Resim 45

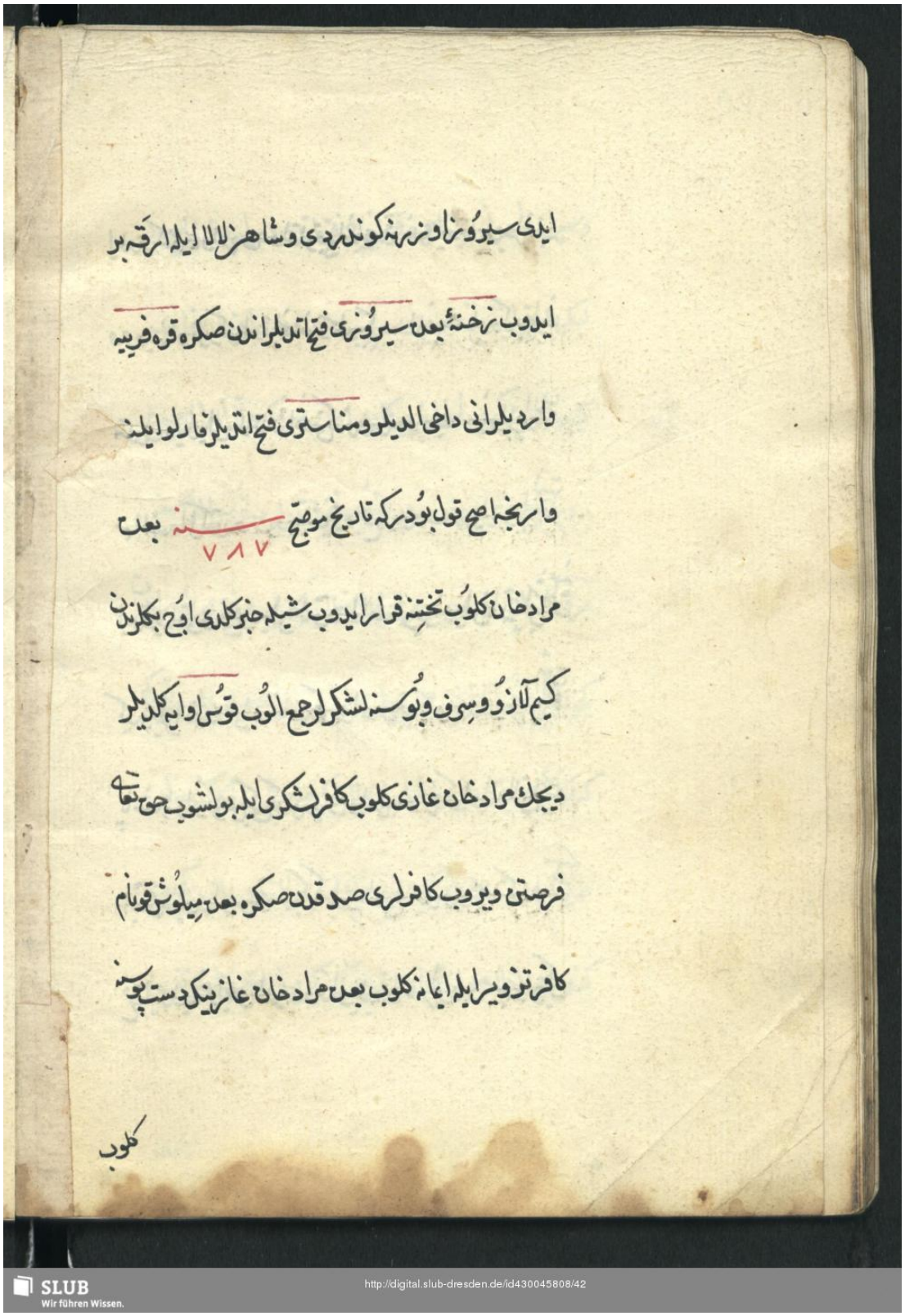

وسیدی شهرنی ویلواجی وقن اغاجی فتح اتدی درلر بوقول اصح در
لیکن بوقوله تاریخ بودر سنه ۷۸۵ وینه مراد خان غازی
کلیبولیدن کچوب مغلغی یه کلدی اوردنوس بک ولآلاشاهین
روم ایلی چرسیله وارب وبرغوس فتح اتدیلر برغوس النماسنه
برقول داخی بودر بعد مراد خان غازیله کلوب بو فتح اولان یرلردن
کچوب این جوکز طی فنه یوردیلر بولینه درلر برحصار وارد تره که
که اکا نکری یقدوغی درلر اول ولایتک خلقی کچوب اکا کردیلر
ضرب قلعه ایدی برنجه کون اندن جنک اتدیلر النمدی عاقبت کچوب
کندیلر سلطان مراد غازی ایتدی که مکر بونی الله یقادیونفس
ایلدی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/40

Resim 46


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/41

Resim 47

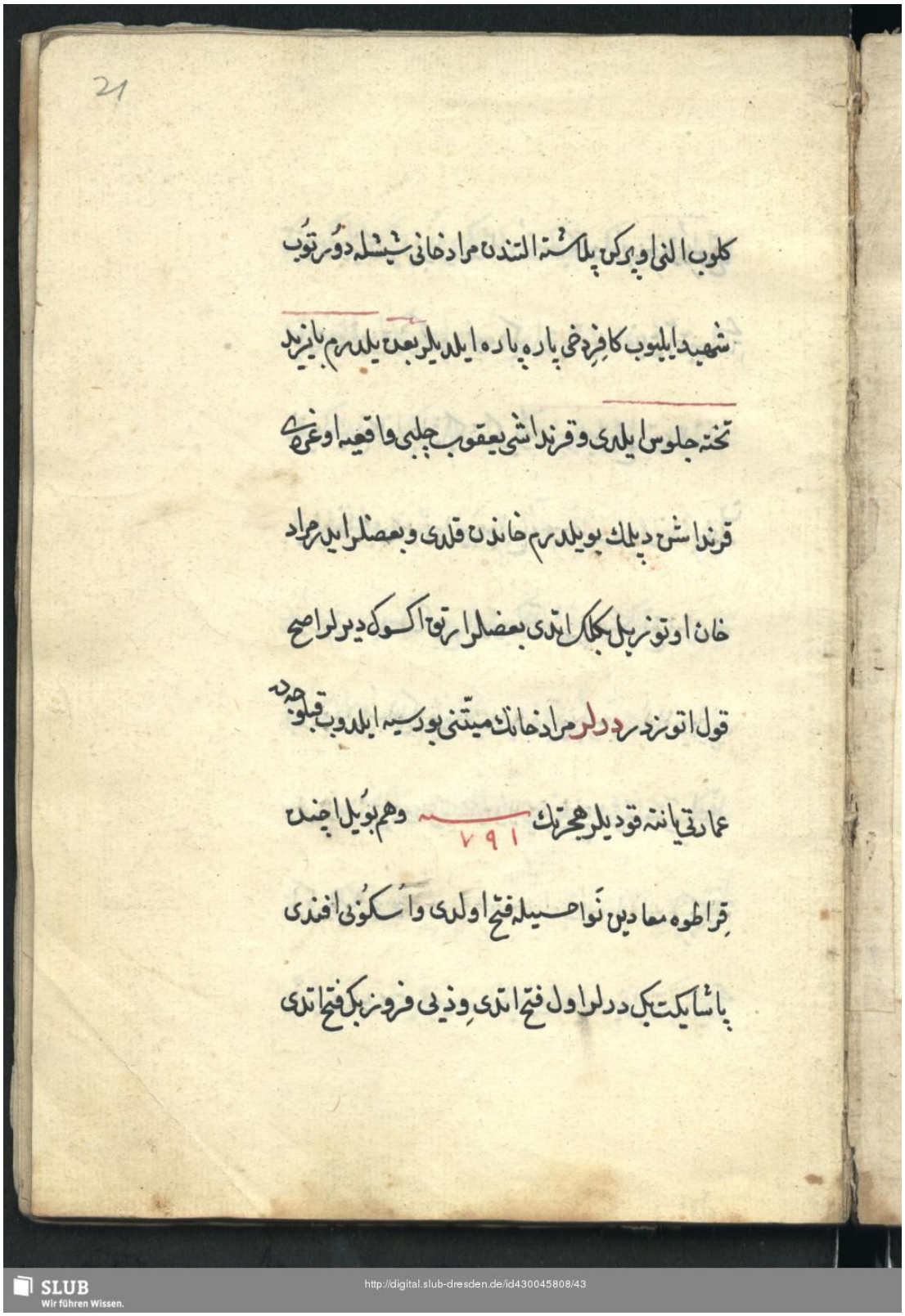


ایدی سیورغزاو زرینه کوندردی وشاهزلالا ایله ارقه بر
ایدوب زخنهٔ بعد سیورغزی فتح اتدیلر اندن صکره قره فریه
واردیلر انی داخی الدیلر ومناستری فتح اتدیلر فارلو ایله
واریخه اصح قول بودر که تاریخ موضح سنه ۷۸۷ بعد
مراد خان کلوب تختنه قرار ایدوب شیلم جنر کلری اوج بکلر بکلر بن
کیم آلازو وسروف وبوسنه لشکرلر جمع الوب قوسی اوایه کلدیلر
دیجك مراد خان غازی کلوب کافر لشکری ایله بولشوب حق تعالی
فرصتی ویروب کافرلری صد قدر صکره بعد میلوشی قونام
کافر تزویر ایله ایغام کلوب بعد مراد خان غازینك دست پوسنه

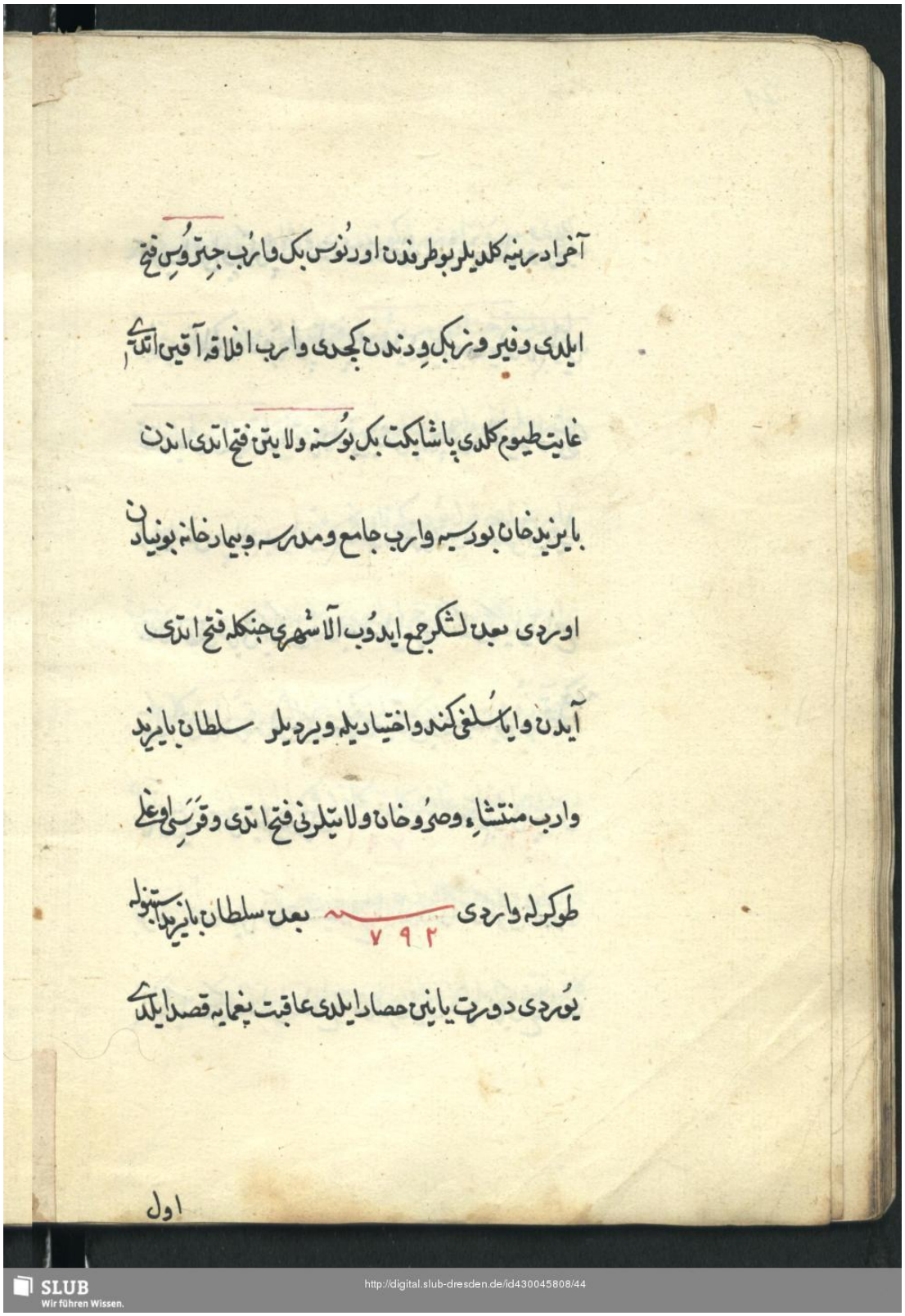
کلوب

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/42

Resim 48


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/43

Resim 49

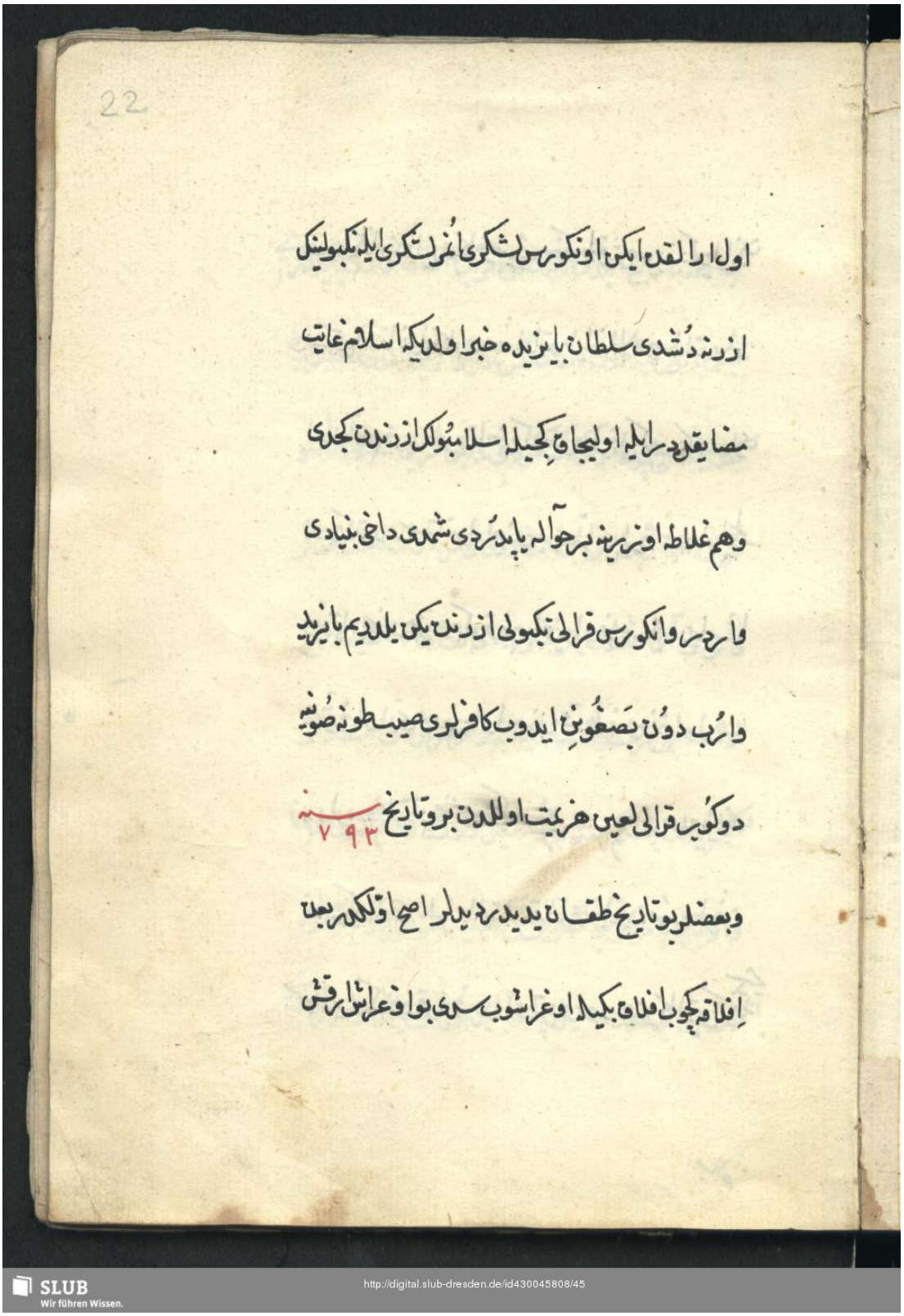


آخر اد سرینه کلدیلر بو طرفدن اورنوس بک وارب جترو سی فتح
ایلدی دفیر و نر بک ودندن کچدی وارب افلاقه آقیمی اتدی
غایت طیوم کلدی پاشایکت بک بوسنه ولایتی فتح اتدی اندن
بایزید خان بورسیه وارب جامع ومدرسه وبیمارخانه بونیادن
اوردی بعده لشکر جمع ایدوب آلاشهری جنکله فتح اتدی
آیدن وایاسلغی کندو اختیاریله ویردیلر سلطان بایزید
وارب منتشاء وصوخان ولاتیلرنی فتح اتدی وقرسی اوغلی
طوکرلره واردی ۷۹۲ بعده سلطان بایزید استنبوله
یورودی دورت یانی حصار ایلدی عاقبت بغایه قصد ایلدی

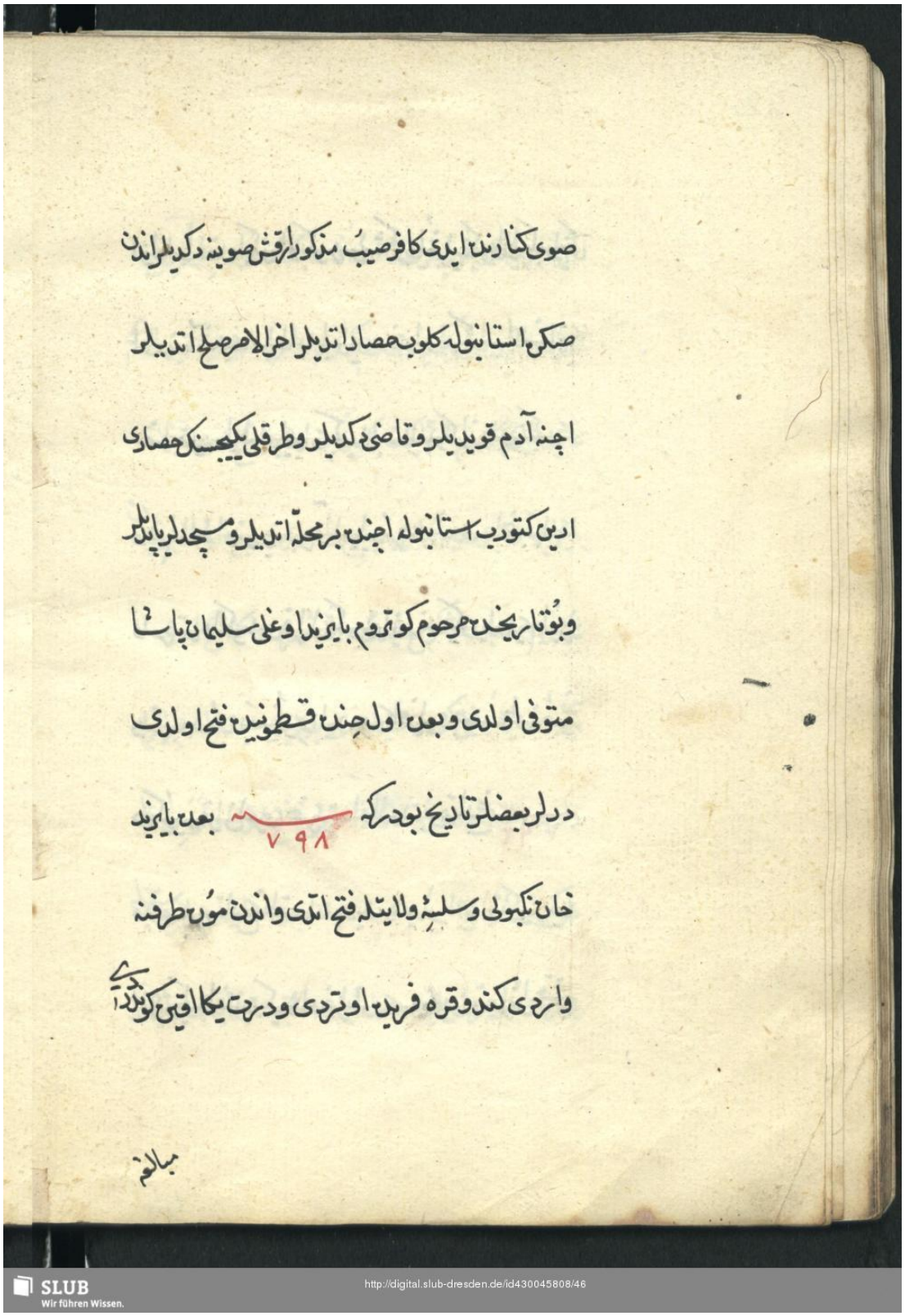
اول

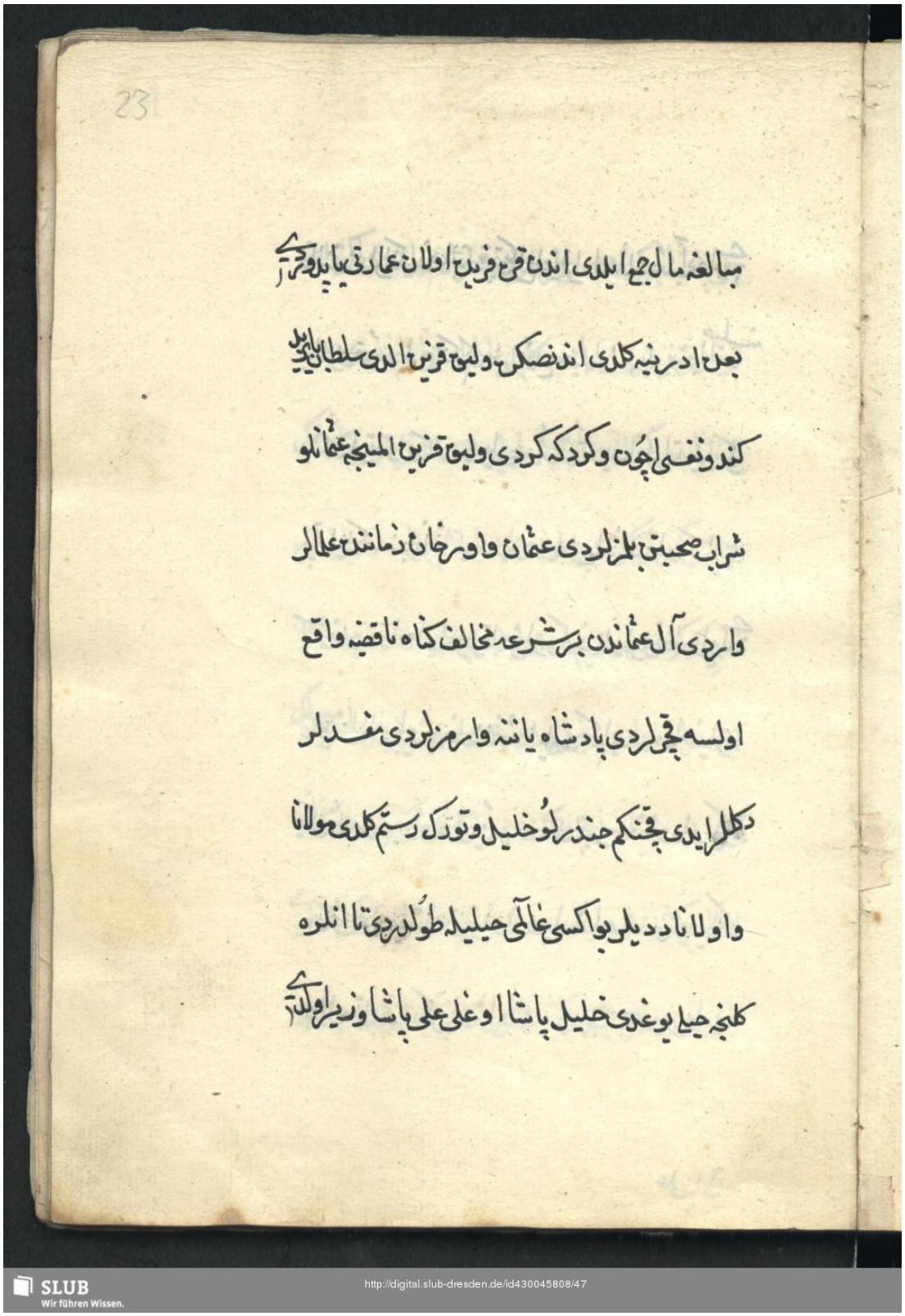
SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/44

Resim 50

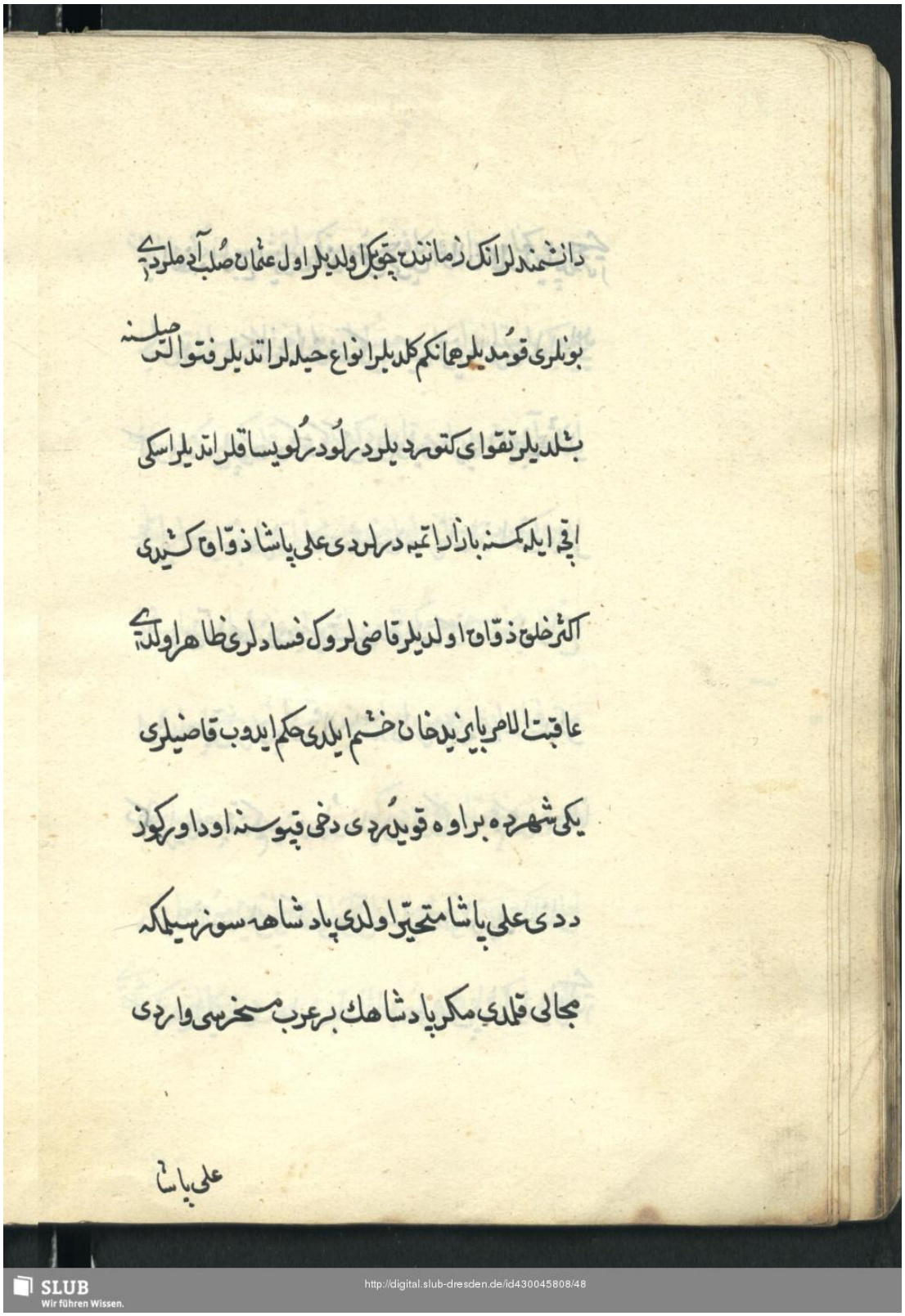

22
اول ارالقده ایکن اونکورس لشکری انی لشکری ایله نکبولینک
ازرنه دشدی سلطان بایزیده خبر اولدیکه اسلام غایت
مضایقده رایله اولیجاق کجیله اسلامبولک ازرندن کچدی
وهم غلاطه اوزرینه برحواله یاپدردی شمدی داخی بنیادی
وارمدر وانکورس قرالی نکبولی ازرندیکی یلدیم بایزید
وارب دوون بصغونی ایدوب کافرلری صیب طونه صویه
دوکوب قرالی لعین هزیمت اولدون بروتاریخ سنه ۷۹۳
وبعضلر بوتاریخ طقسان یدیدردیدلر اصح اولکدر بعده
افلاقه کچوب افلاق بکیله اوغراشوب سوی بوا وغراشارقش

Resim 51


صوی کنارنده ایدی کافر صیب مذکور ارقش صوینه دکدیلر اندن
صکره استانبوله کلوب حصار اتدیلر اخر الامر صلح اتدیلر
اچنه آدم قویدیلر و قاضی دکدیلر و طرقلی یکیجسنک حصاری
ادین کتوروب استانبوله اچنده برمحلّه اتدیلر و مسجد لر یاپدیلر
و بو تاریخده مرحوم کوتمودم بایزید اوغلی سلیمان پاشا
متوفی اولدی و بعده اول جنده قسطمونیه فتح اولدی
دیلر بعضلر تاریخ بودر که ۷۹۸ بعده بایزید
خان نکبولی وسلسهٔ ولایتله فتح اتدی و اندن مورٔ طرفنه
وارمدی کندو قره فریه اوتردی و درت یکا اقچی کوندردی
بمالغ



Resim 53


دانشمندلرانک زمانندہ چوبکاولدیلر اول عثمان صلب آدملردن

بونلری قومدیلرهانکم کلدیلر انواع حیلدلراتدیلر فتوالتن حیلسنہ

بشلدیلر تقوای کتوردیلر دراوردیلر اویسا قلراتدیلر اسکی

اچی ایلہ کسنہ بارادا تیمدرلردی علی پاشا ذوالفاقار کشیدی

اکثر خلق ذوالفاقار اولدیلر قاضی لروک فسادلری ظاهر اولدی

عاقبت الامر بایزید خان خشم ایلدی حکم ایدوب قاضیلری

یکی شهرده براوه قویدردی دخی قیوسنہ اودا ورکوز

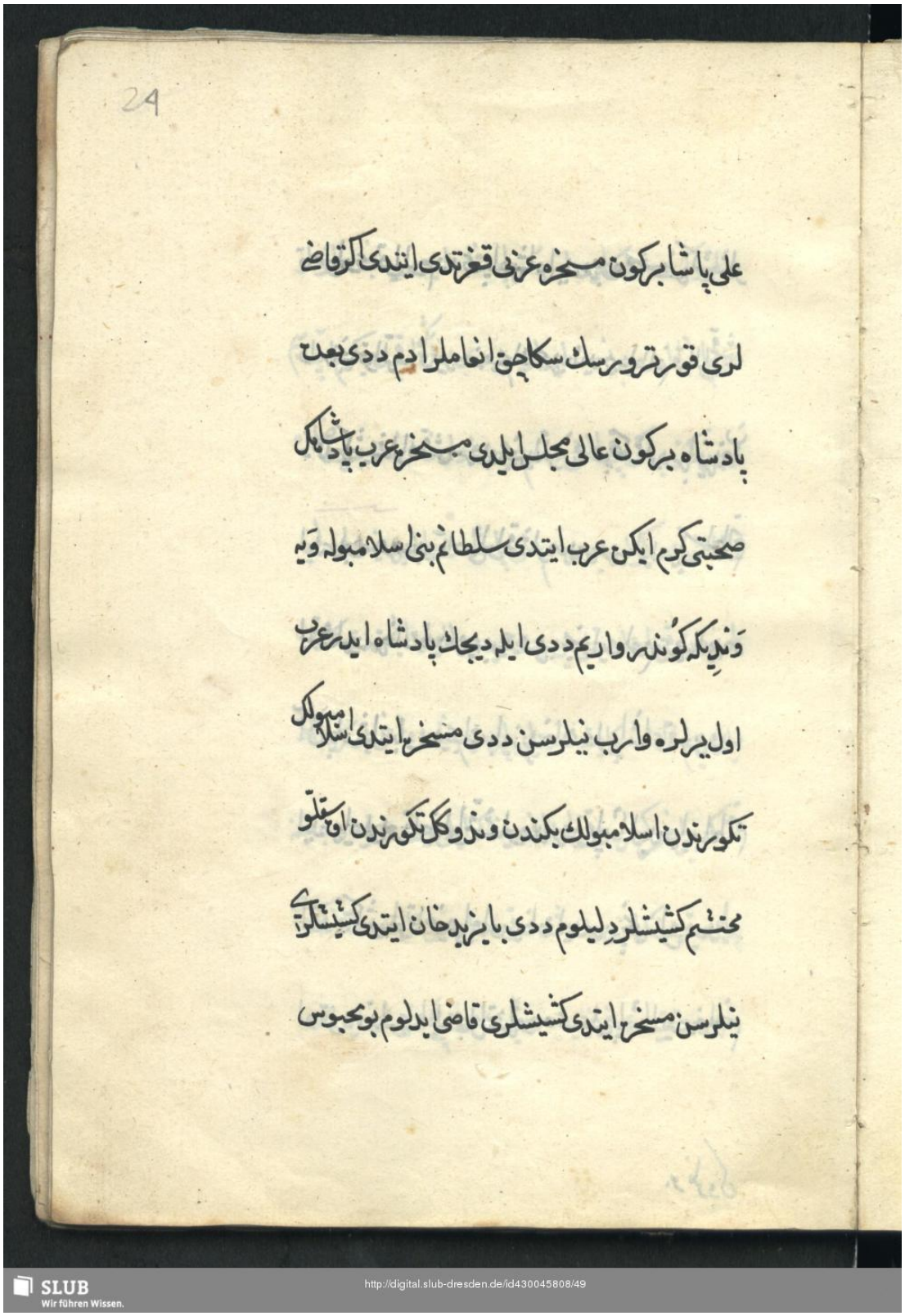
ددی علی پاشا متحیر اولدی پادشاهہ سوزسیلمکہ

مجالی قلمدی مکر پادشاهک برعرب مسخرهسی واردی

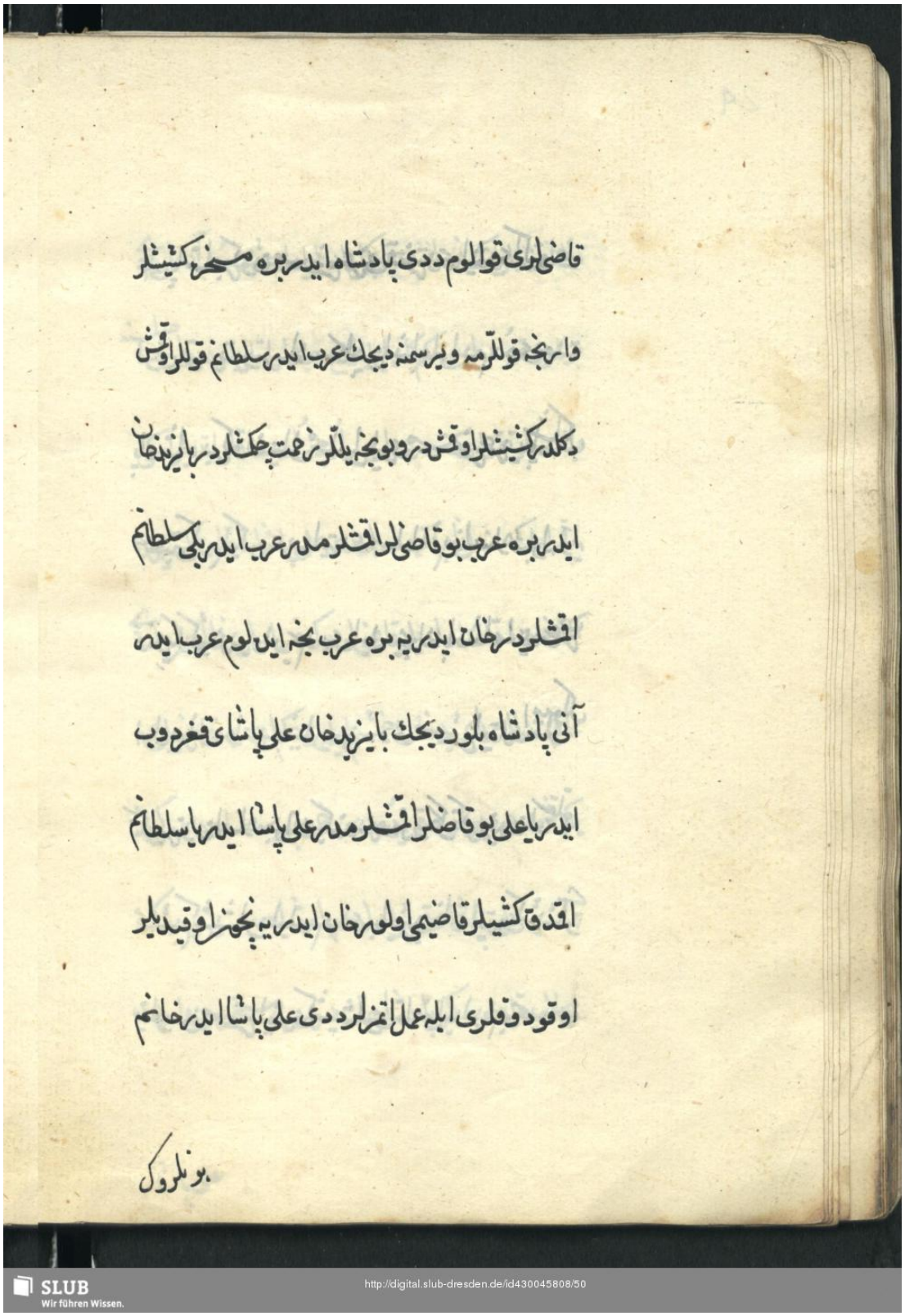
علی پاشا

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/48

Resim 54


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/49

Resim 55

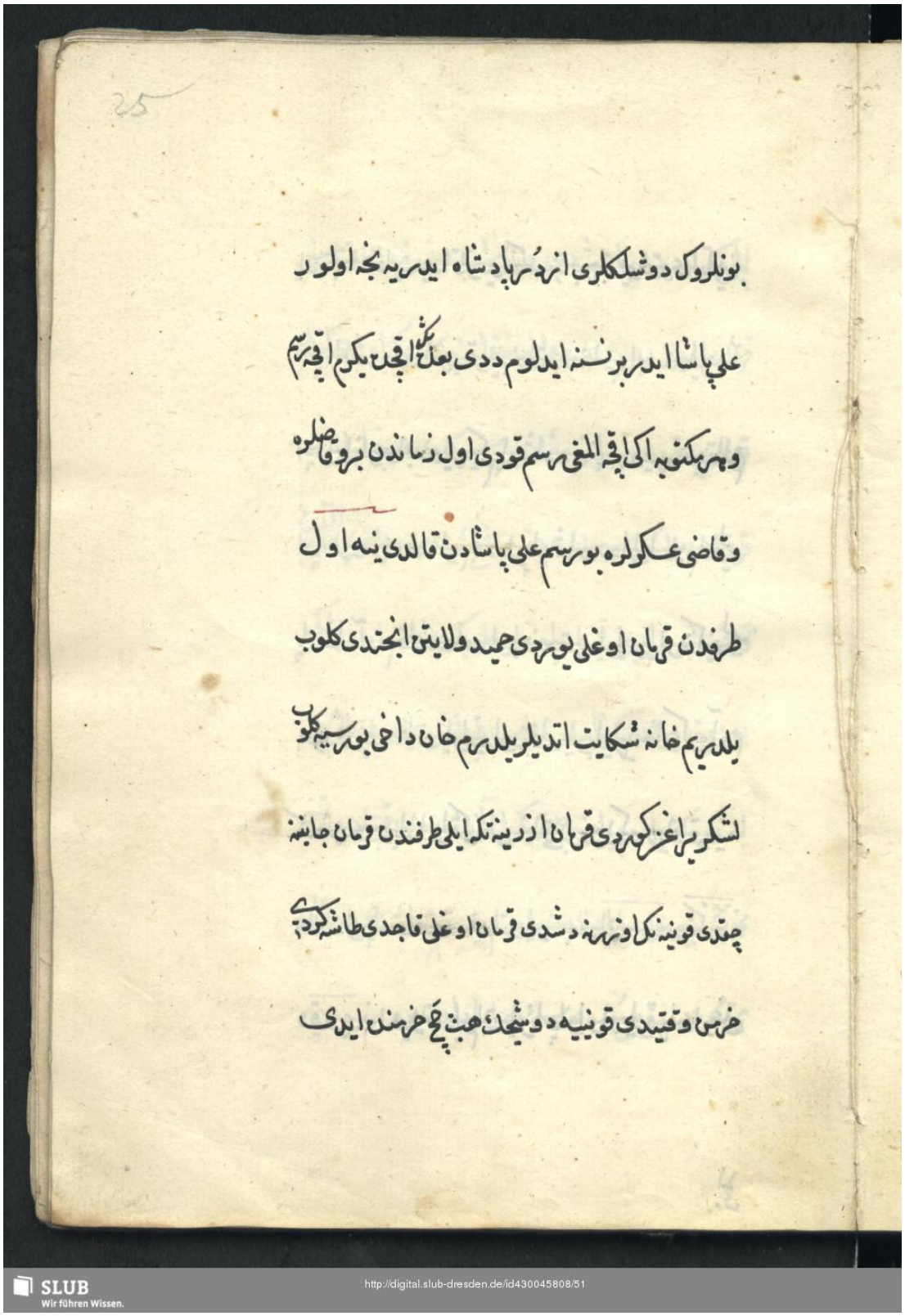


قاضی لری قوالوم ددی پادشاه ایدر بره مسخره کشیلر
وارنجه قوللرمه ویرسمه دیمك عرب ایدر سلطانم قوللراوقش
دکلدر کشیلر اوقش دروبونجه یللر زحمت چکمشلردر بایزیدخان
ایدر بره عرب بوقاضی لری اقشلرمدر عرب ایدر بلی سلطانم
اقشلردرخان ایدر یه بره عرب بخه این لوم عرب ایدر
آنی پادشاه بلوردیمك بایزیدخان علی پاشای قغردوب
ایدر یا علی بوقاضلری اقشلرمدر علی پاشا ایدر یا سلطانم
اقدق کشیلر قاضیمی اولورخان ایدر یه بخمز اوقیدیلر
اوقودوقلری ایله عمل اتمزلردی علی پاشا ایدر خانم

بونلروك

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/50

Resim 56



بونلرو کل دوشلکلری انرد سرپادشاه ایدرلر بنجه اولور

علی پاشا ایدر برنسنه ایدلوم ددی بعلک اچدن یکرم اچه رسم

وبرمکنوبه اکی اچه المغی رسم قودی اول زماندن برو قاضلره

وقاضی عسکرلره بورسم علی پاشادن قالدی ینه اول

طرفدن فرمان اوغلی یوردی حمید ولایتی ایچندی کلوب

بلدیرم خانه شکایت اتدیلر بلدیرم خان داخی بورسیه کلوب

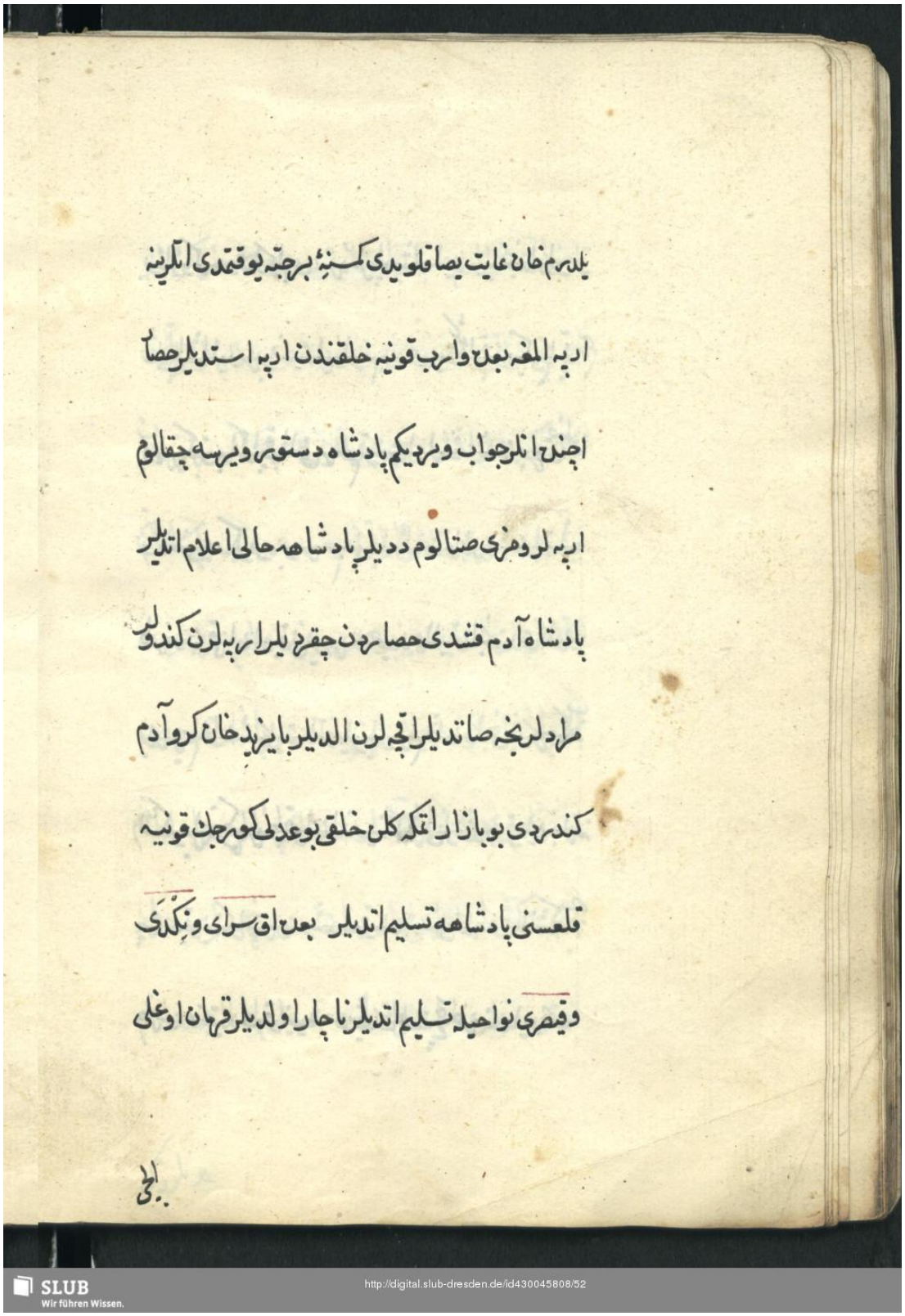
لشکری اغز کوردی فرمان ازرینه تکه ایلی طرفندن فرمان جاینه

چندی قونیه نکاونهره دشدی فرمان اوغلی فاجدی طاشه کردی

خرمن وقتیدی قونیه دوشیخ هبنچی خرمنده ایدی

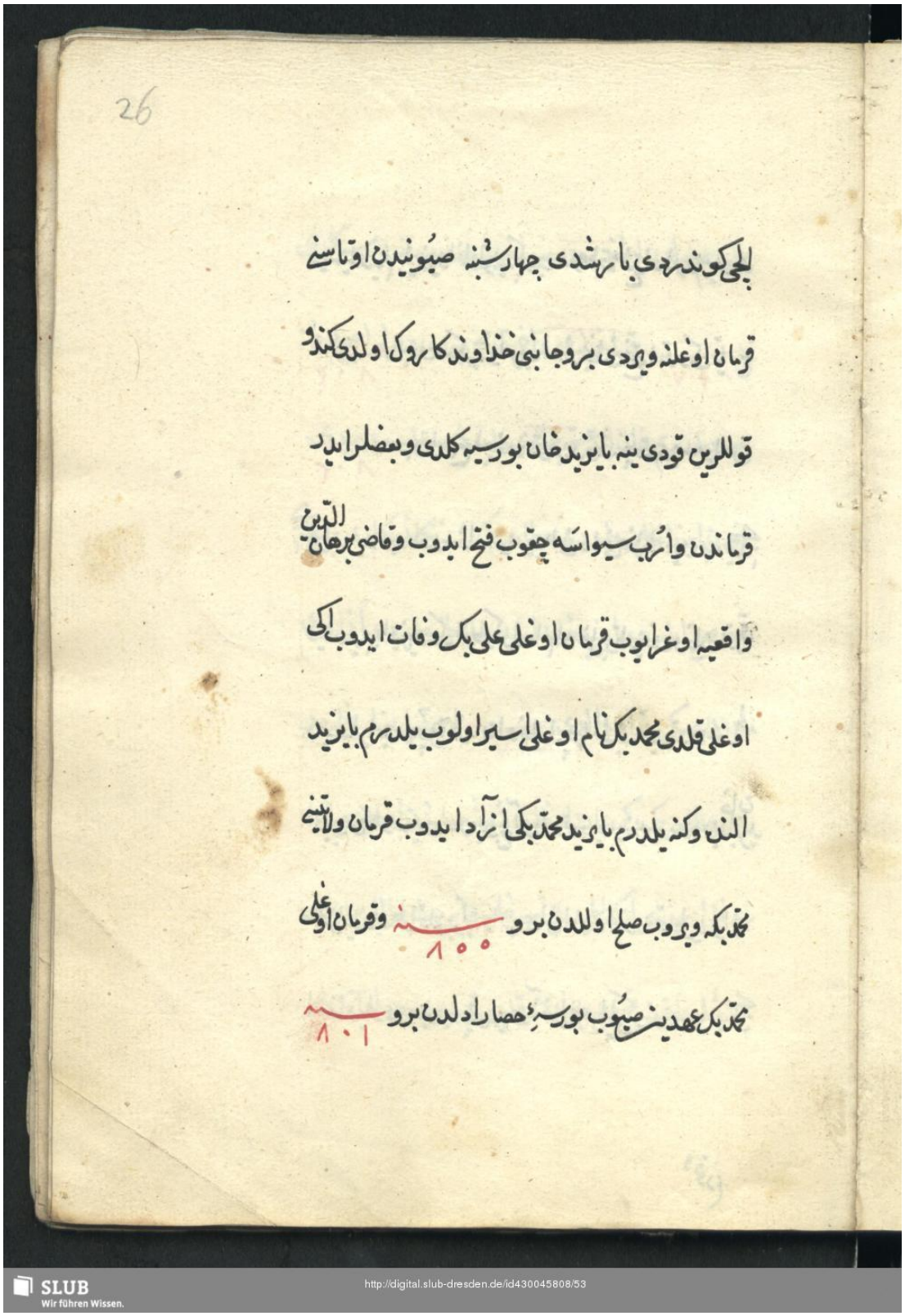
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/51

Resim 57

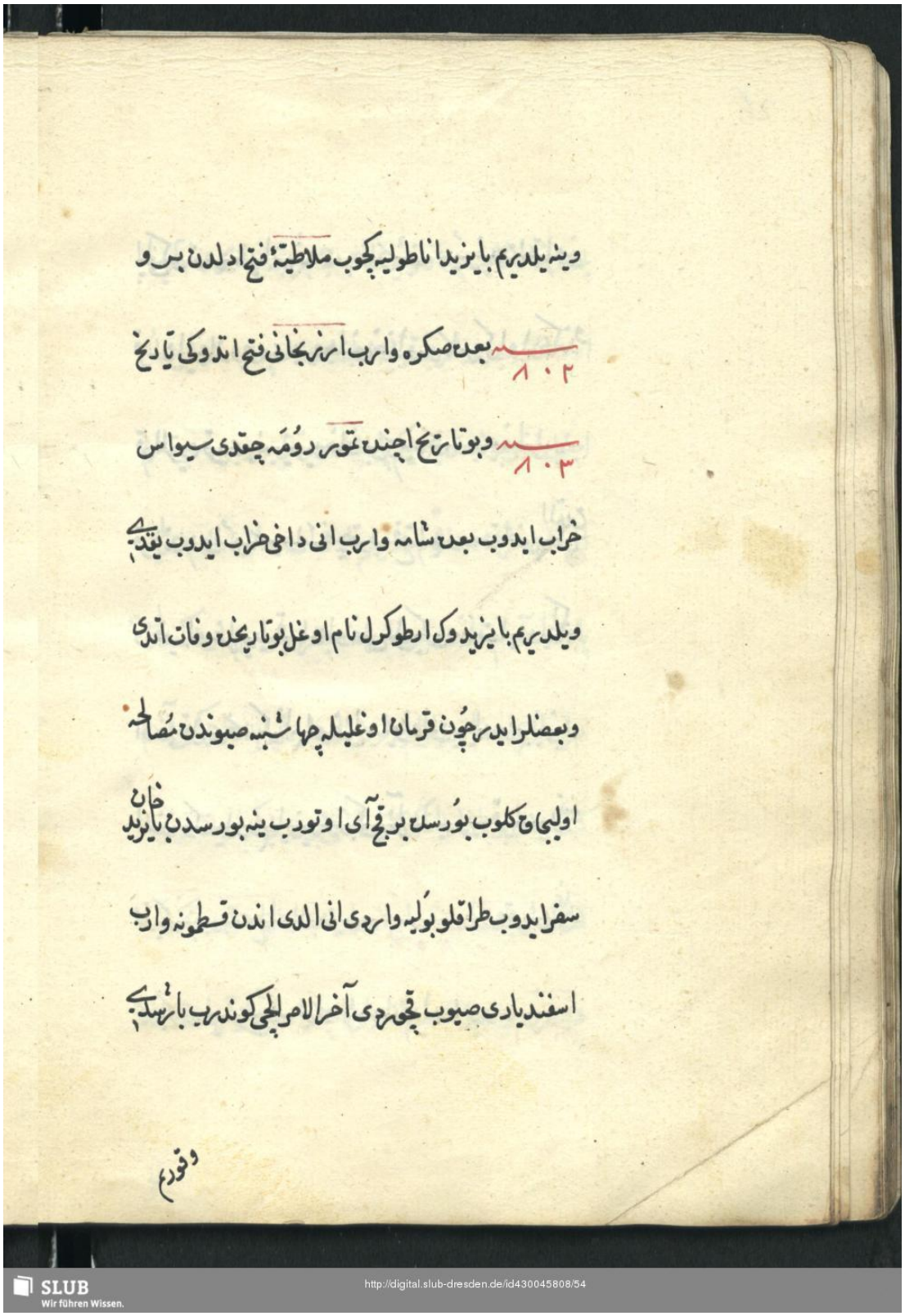

یلدرم خان غایت یصاقلویدی کمسنهٔ برجته یوقتمدی انلرینه
اردیه المغه بعد وارب قونیه خلقندن اردیه استدیلر حصار
اچندن انلر جواب ویردیکم پادشاه دستور ویرمیه چقالوم
اردیه لرومزی صتالوم ددیلر پادشاهه حالی اعلام اتدیلر
پادشاه آدم قشدی حصاردن چقردیلر اردیه لرن کندولر
مراد لربخه صاتدیلر اچه لرن الدیلر بایزید خان کروآدم
کندردی بو بازاری اتمکه کلن خلقی بوعدلی کورجك قونیه
قلعسنی پادشاهه تسلیم اتدیلر بعده اق سرای و نکدی
وقیصری نواحیلرنه تسلیم اتدیلر ناچار اولدیلر قرهان اوغلی
الی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/52

Resim 58


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/53

Resim 59



ویله یلدیرم بایزید اناطولیه یه کوب ملاطیه فتح ادلدن بر و

۸۰۲ بعده صکره وارب ارزنجانی فتح اتدوکی تاریخ

۸۰۳ وبو تاریخ اچنده تمور رومه چقدی سیواس

خراب ایدوب بعده شامه وارب انی دا خی خراب ایدوب یقدی

ویلدیرم بایزید وک ارطوکرل نام اوغلی بو تاریخده وفات اتدی

وبعضلر ایدر چون فرمان اوغلیله چهار شنبه صبوندن مصالحه

اولیجاق کلوب بورسه یه برقچ آی اوتوروب ینه بورسه یه بایزید خان

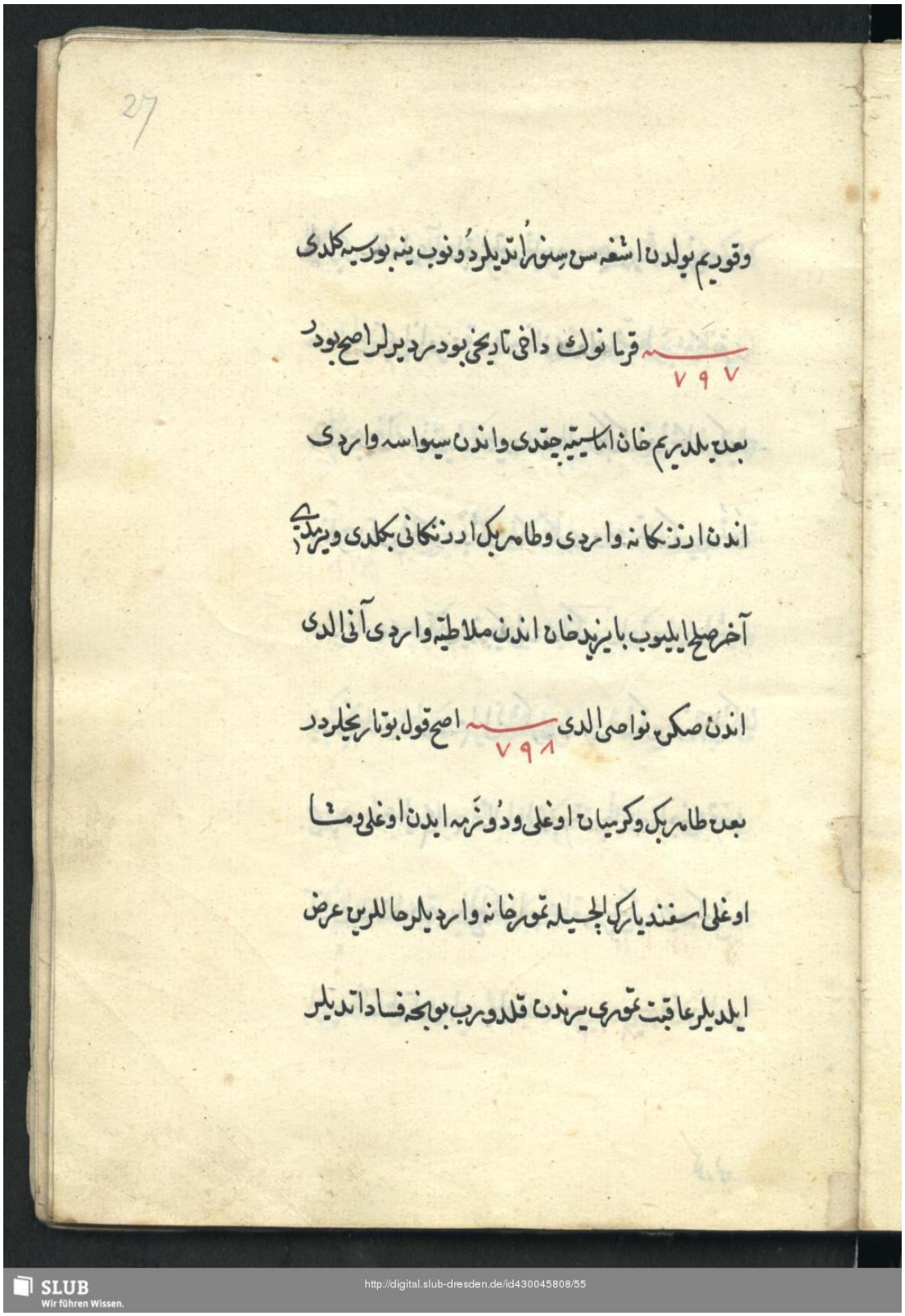
سفر ایدوب طرابلوسه واردی انی الدی اندن قسطمونه وارب

اسفندیاری صیوب قچوردی آخر الامر الچی کوندروب باش

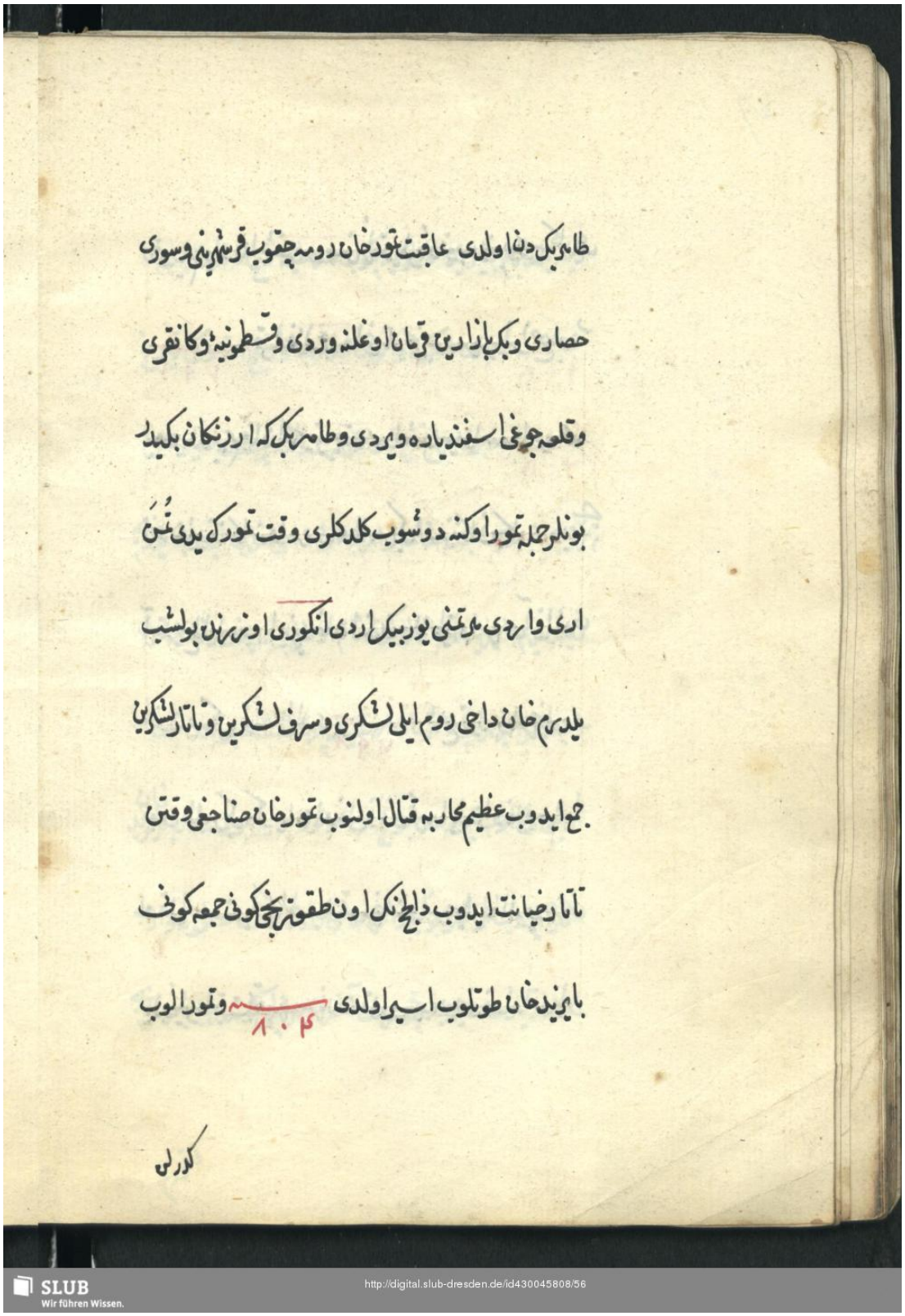
وقوع

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/54

Resim 60


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/55

Resim 61

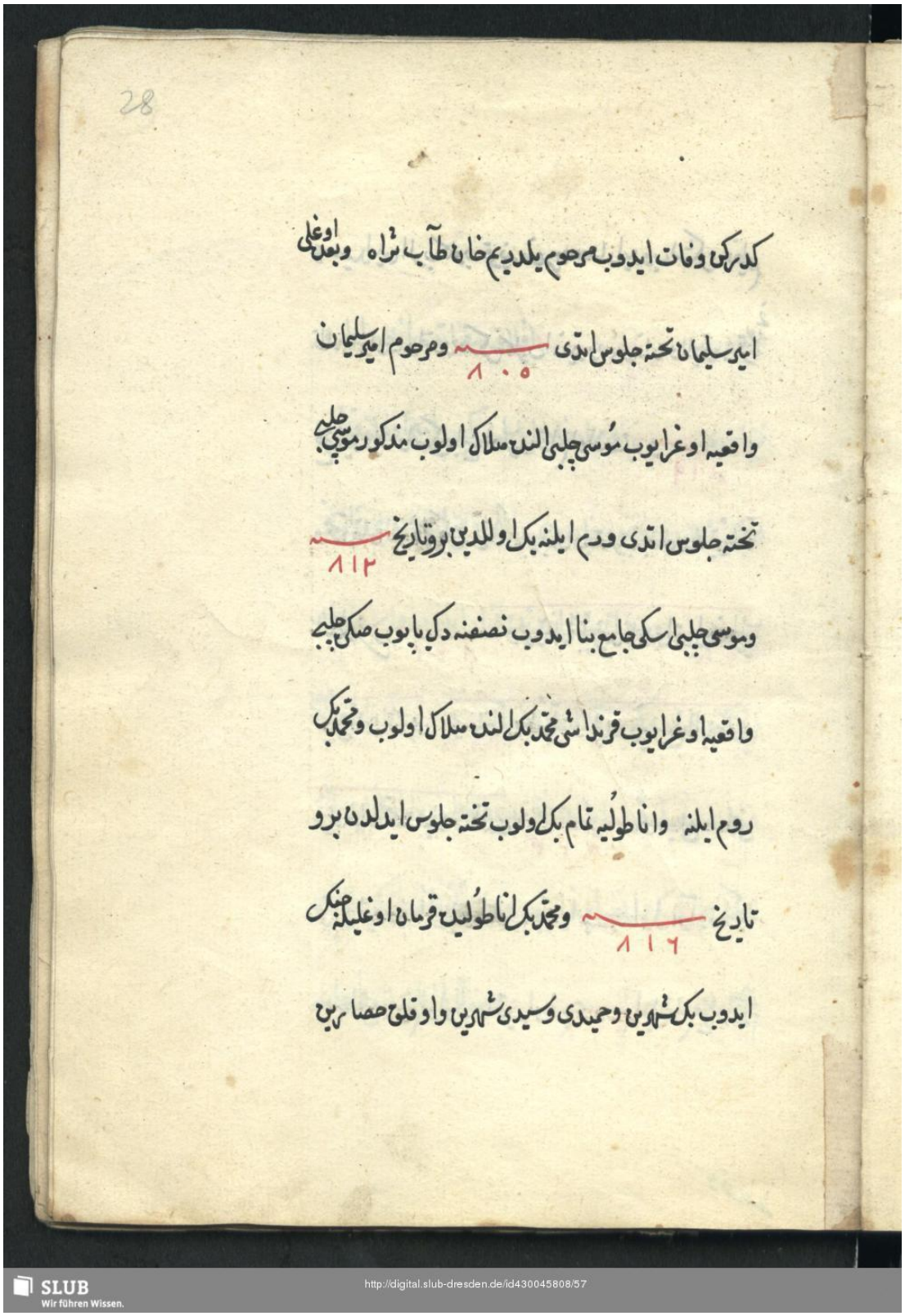


طامر بک دنا اولدی عاقبت تورخان رومه چقوب قرشمغه وسوری
حصاری وبک بازارین قرمان اوغلنه وردی وقسطمونیه وکانقری
وقلعه جوغی اسفندیاره ویردی وطامر بک که ارزنکان بکیدر
بونلر جمله تمورا وکنه دوشوب کلدکلری وقت تمورک یدی ثمن
اری وارمدی مر تمنی یوز بیک اردی انکوری اونرمدن بولشب
یلدرم خان داخی روم ایلی لشکری وسرف لشکرین وتاتار لشکرین
جمع ایدوب عظیم محاربه قتال اولنوب تمورخان صناجغی وقتی
تاتار خیانت ایدوب ذالجناح اون طقوز بنجی کونی جمعه کونی
بایزیدخان طوتلوب اسیر اولدی ۸۰۴ وتمورالوب

کورلی

SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/56

Resim 62



SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/57

Resim 63

وسعید ایلن الوب کلوب قونیه شهرین حصار ایدوب لشکری عظیم

ظاهر اولدی واندن صکره کلوب ادنه وصروخان ولایتی وقره بورنی

فتح ایدوب واسکی جامع ادرنه تمام اولدقدن برو سنه ۸۱۹

ومحمد خان طوناي کچوب افلاق بریله محاربه قلوب بعضی ولایتی غارت

ایدوب زیرو سنه ۸۲۲ ومحمد خان بایزید خان واقعه اوغرایوب

یعنی وفات اتدی وسلطان الغزاة والمجاهدین سلطان غازی

مراد خان تخته جلوس قلدی سنه ۸۲۴ وجعلی مصطفی

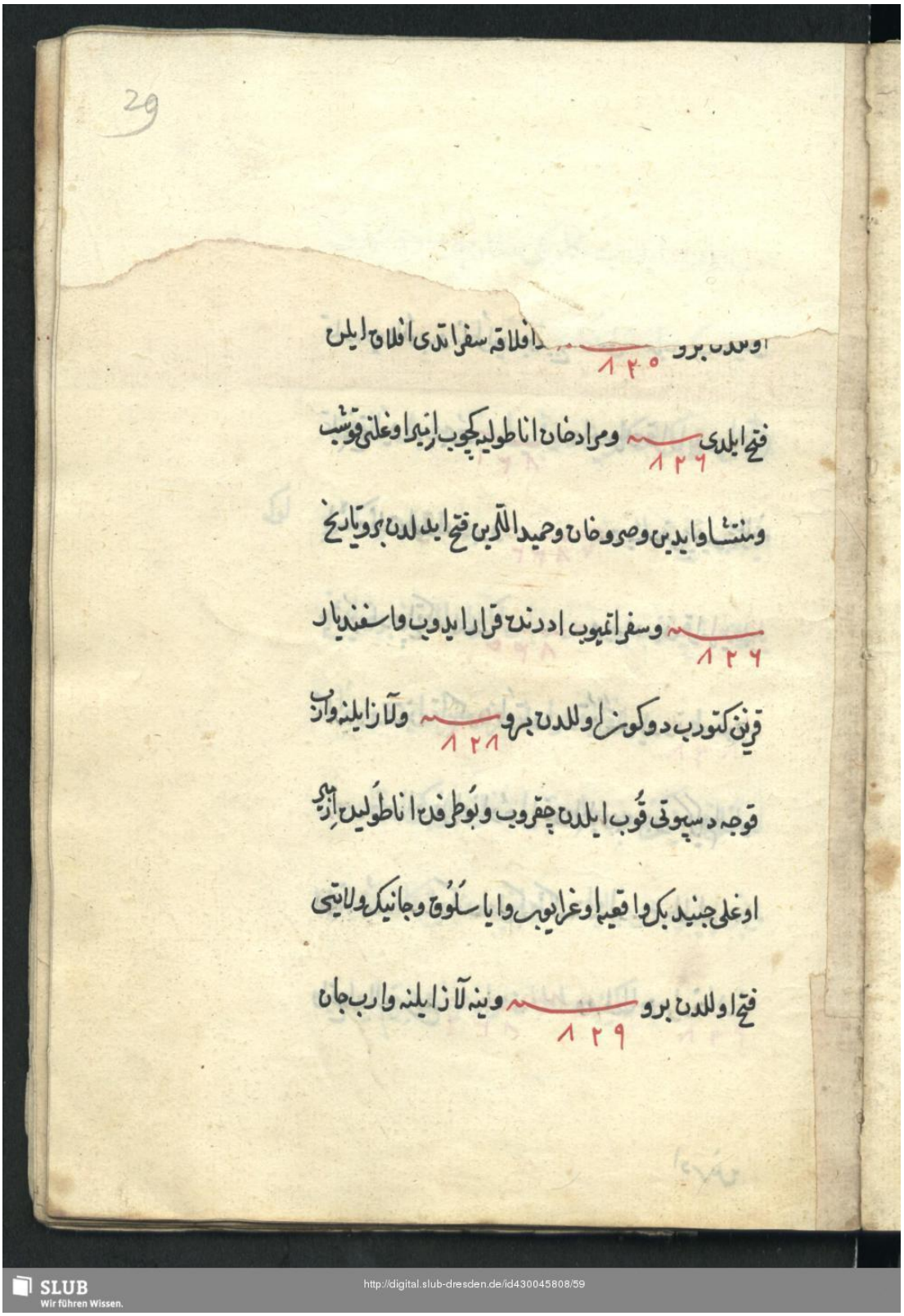
خروج ایدوب اُلوباده کلوب جنگ ایدوب اول ارآده مذکور

مصطفی منهزم اولوب واقعه اوغردی ورم ایلی تمام فتح اولندی

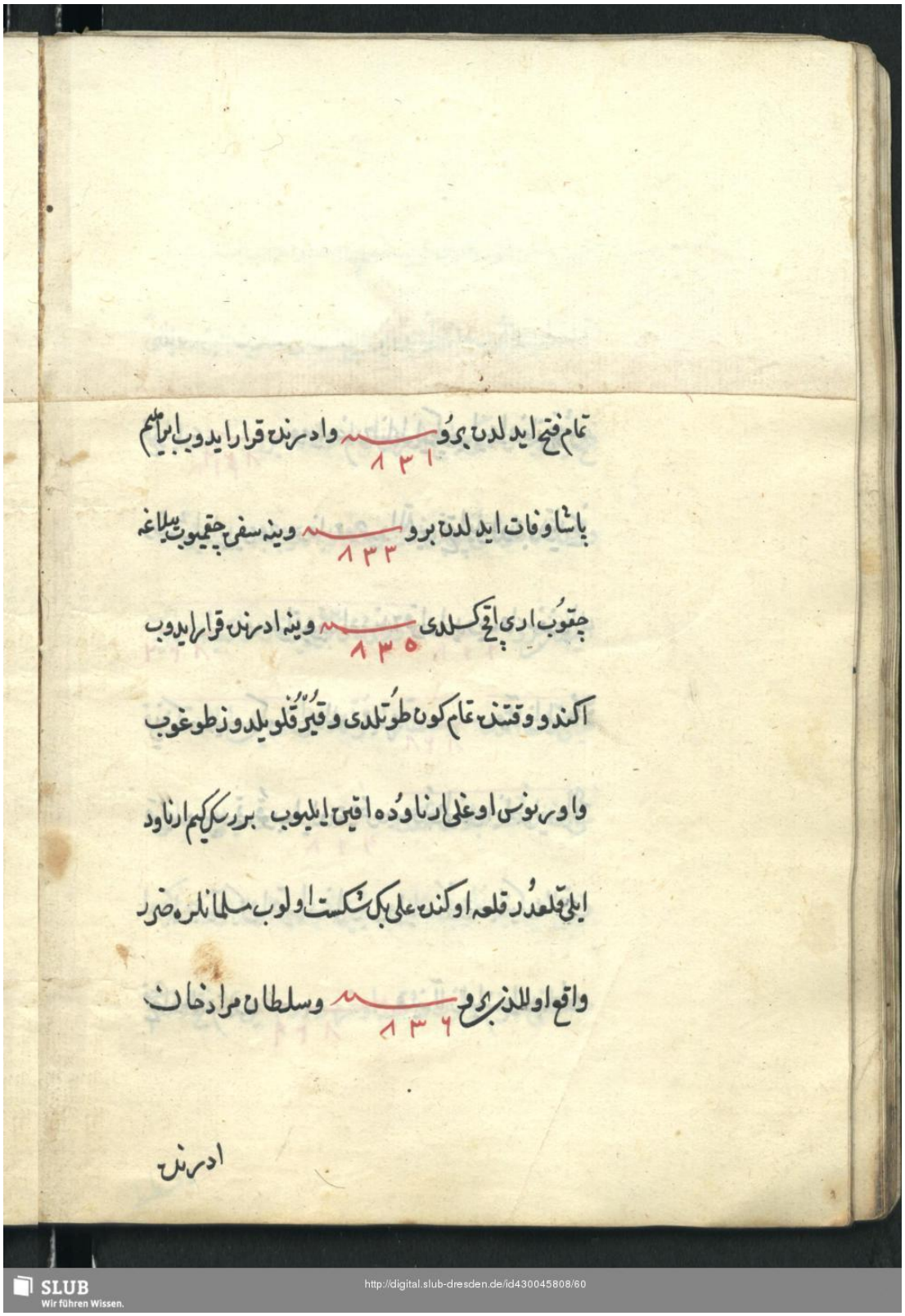
وقسطمونی

SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/58

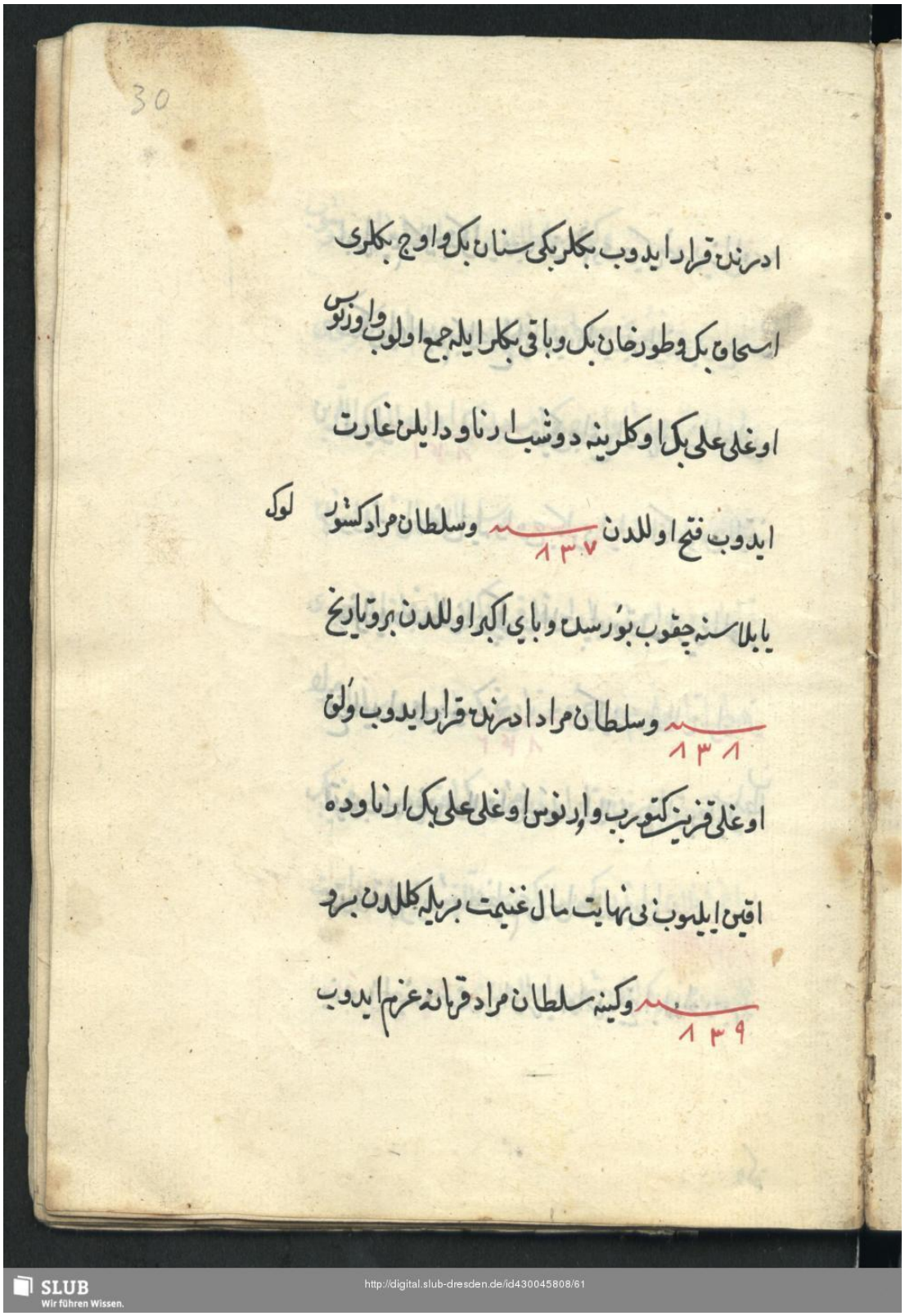
Resim 64


29
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۶
۱۲۸
۱۲۹
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/59

Resim 65

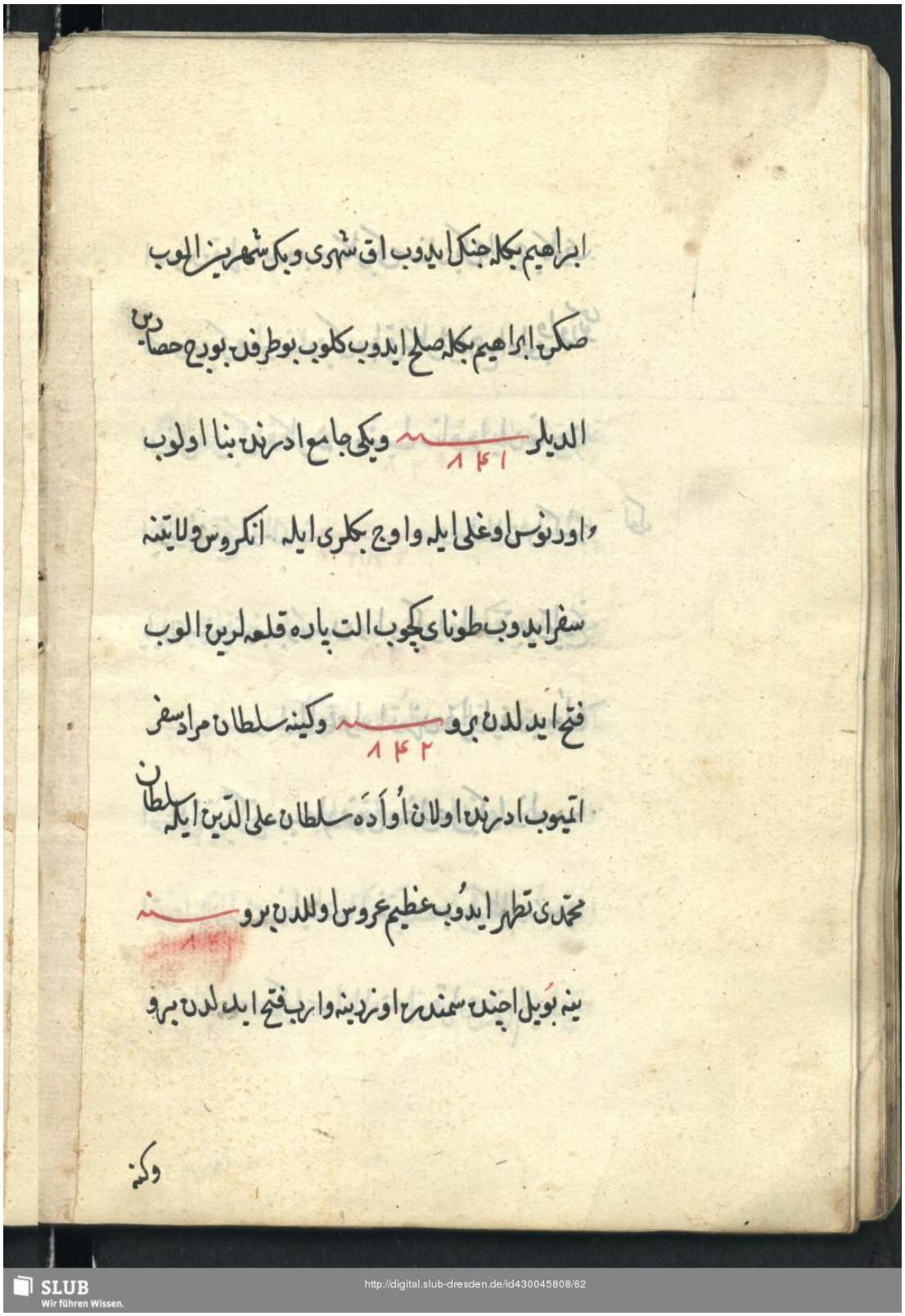

تمام فتح ایدلدن بری و ۸۳۱ وادرنه قرار ایدوب ابراهیم
پاشا وفات ایدلدن برو ۸۳۳ وینه سفر چقیوب بلاغه
چقوب اردی اچوکسلدی ۸۳۵ وینه ادرنه قرار ایدوب
اکندو وقتنده تمام کون طوتلدی وقیر قلویلدوز طوغوب
واوربونس اوغلی ارناوده اقین ایلیوب بر رسکیم ارناود
ایلی قلعه در قلعه اوکنده علی بک شکست اولوب مسلمانلره ضرر
واقع اولدن برو ۸۳۶ وسلطان مراد خان
ادرنه
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/60

Resim 66



SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/61

Resim 67


ابراهیم بکله جنگ ایدوب اق شهری ویرکی شهرینی الوب

صکن ابراهیم بکله صلح ایدوب کلوب بوطرفدن بورج حصارین

الدیلر ۸۴۱ ویکی جامع ادرنه بنا اولوب

واورنوس اوغلی ایله واوج بکلری ایله انکروس ولایتنه

سفر ایدوب طوناي کچوب التی پاره قلعه لرینی الوب

فتح ایدلدن برو ۸۴۲ وکینه سلطان مراد سفر

اتمیوب ادرنه اولان اوادهٔ سلطان علی الدین ایله سلطان

محمدی تظهر ایدوب عظیم عروس اولدن برو سنه

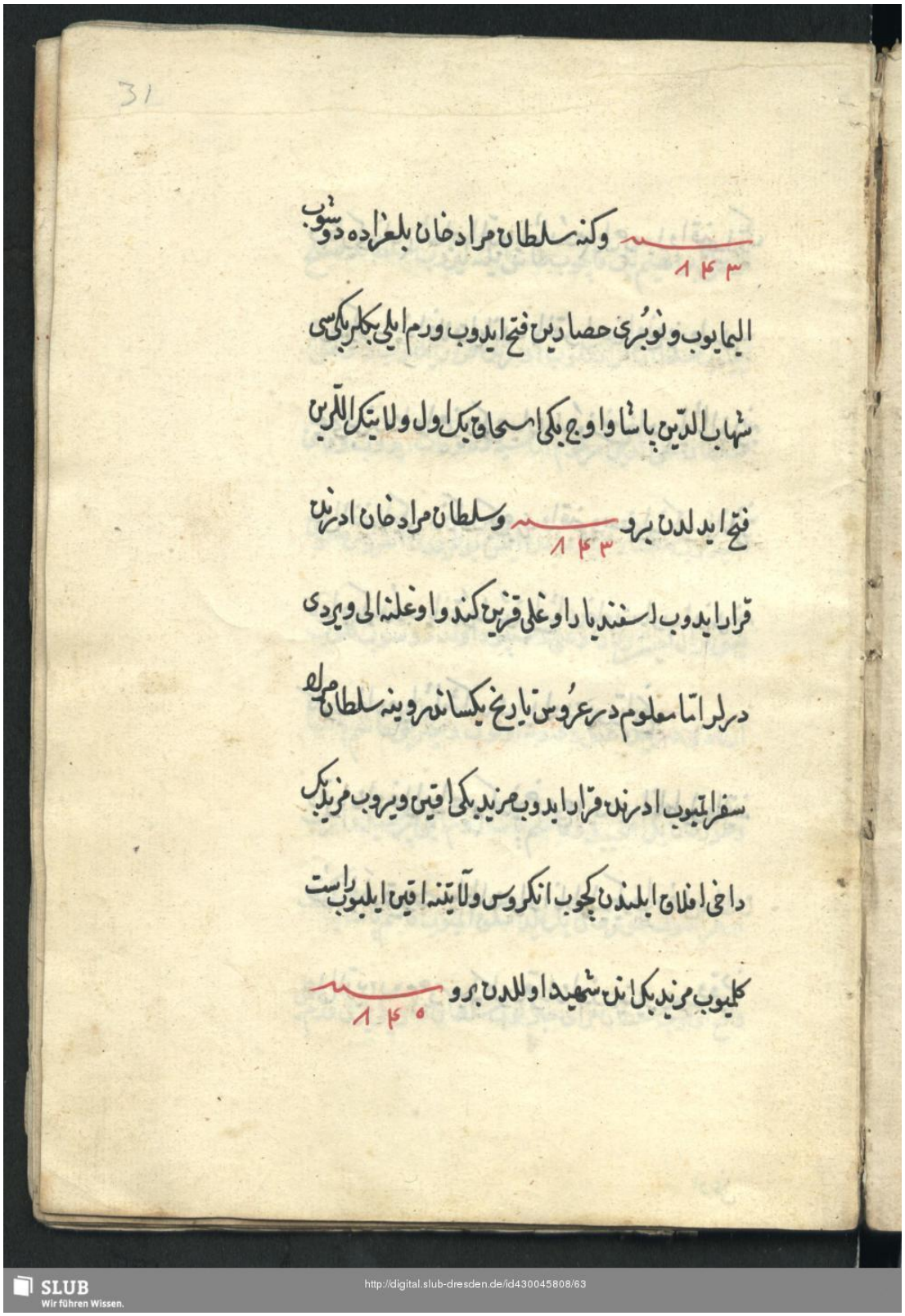
۸۴۳

بنه بویل اچنده سمندره اوزرینه وارب فتح ایدلدن برو

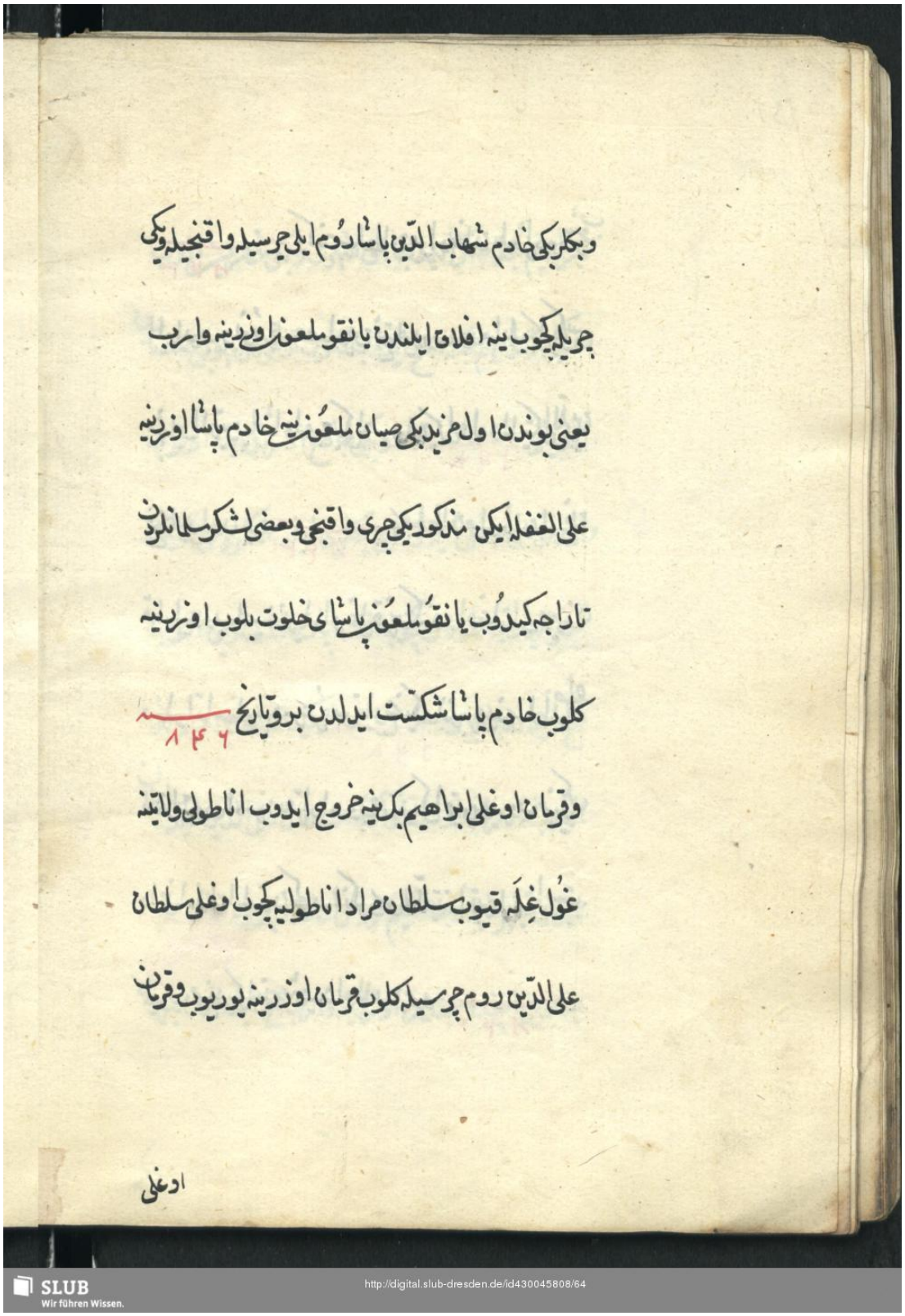
وکنه

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/62

Resim 68

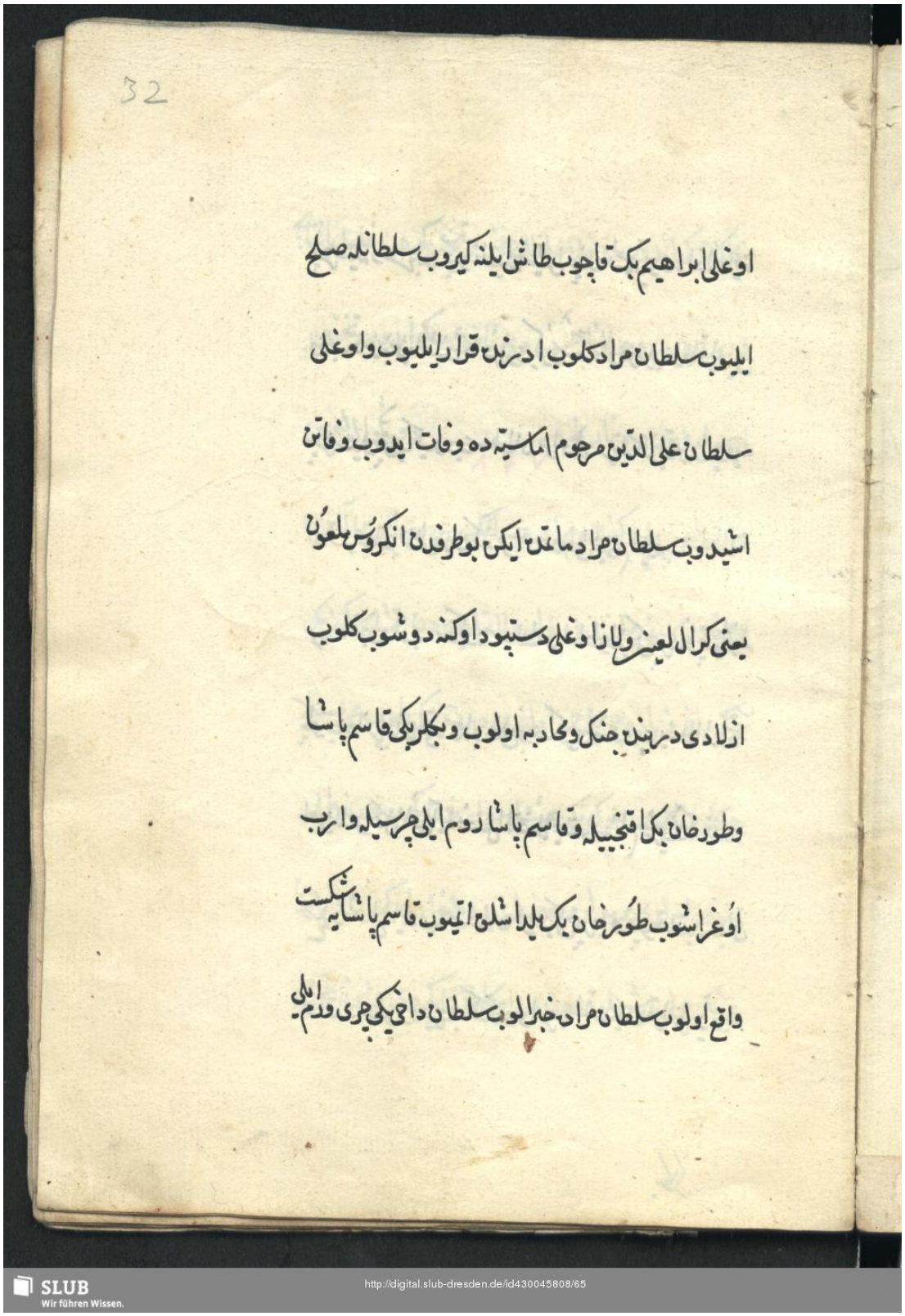

31
وکنه سلطان مراد خان بلغاراده دوشوب
۱۴۳
الیما یوب و نوبری حصادین فتح ایدوب ورم ایلی بکلربکی سی
شهاب الدین پاشا واوج بکی اسحاق بک اول ولاینک اللرین
فتح ایدللدن برو
۱۴۳
وسلطان مراد خان ادرنه
قرار ایدوب اسفندیار اوغلی قزین کندو اوغلنه الی ویردی
درلر اما معلوم درعروس تاریخ یکسان در وینه سلطان مراد
سفر ایتیوب ادرنه قرار ایدوب صرید بکی اقینی ویروب مرید بک
داخی افلاق ایلندن کچوب انکروس ولایتنه اقینی ایلیوب راست
کلیوب مرید بکی اندن شهید اوللدن برو
۱۴۵

Resim 69

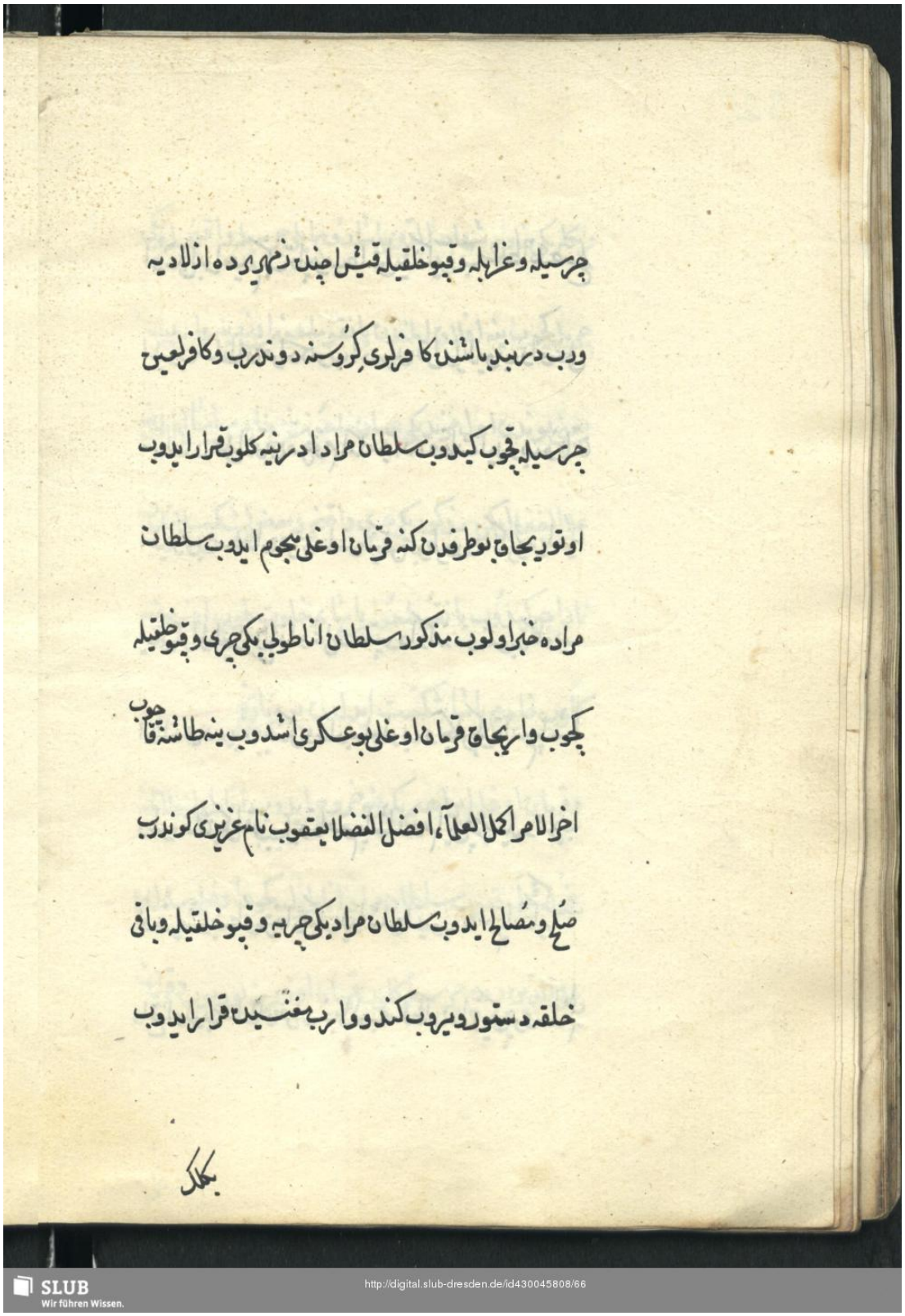

وبکلربکی خادم شهاب الدین پاشا دوم ایلی چرسیله واقنجیله ویکی
چریله یکوب ینه افلاق ایلندن یانقو ملعون اوزرینه وارب
یعنی بوندن اول مزید بکی صیان ملعون ینه خادم پاشا اوزرینه
علی الغفله ایکی مذکور یکی چری واقنجی وبعضی لشکر سلمانلردن
تاراجه کیدوب یانقو ملعون پاشای خلوت بلوب اوزرینه
کلوب خادم پاشا شکست ایدلدن بروتاریخ ۸۴۶
وقرمان اوغلی ابراهیم بک ینه خروج ایدوب اناطولی ولایتنه
غول غله قیوب سلطان مراد اناطولیه یکوب اوغلی سلطان
علی الدین روم چرسیله کلوب قرمان اوزرینه یوریوب وقرمان
اوغلی

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/64

Resim 70

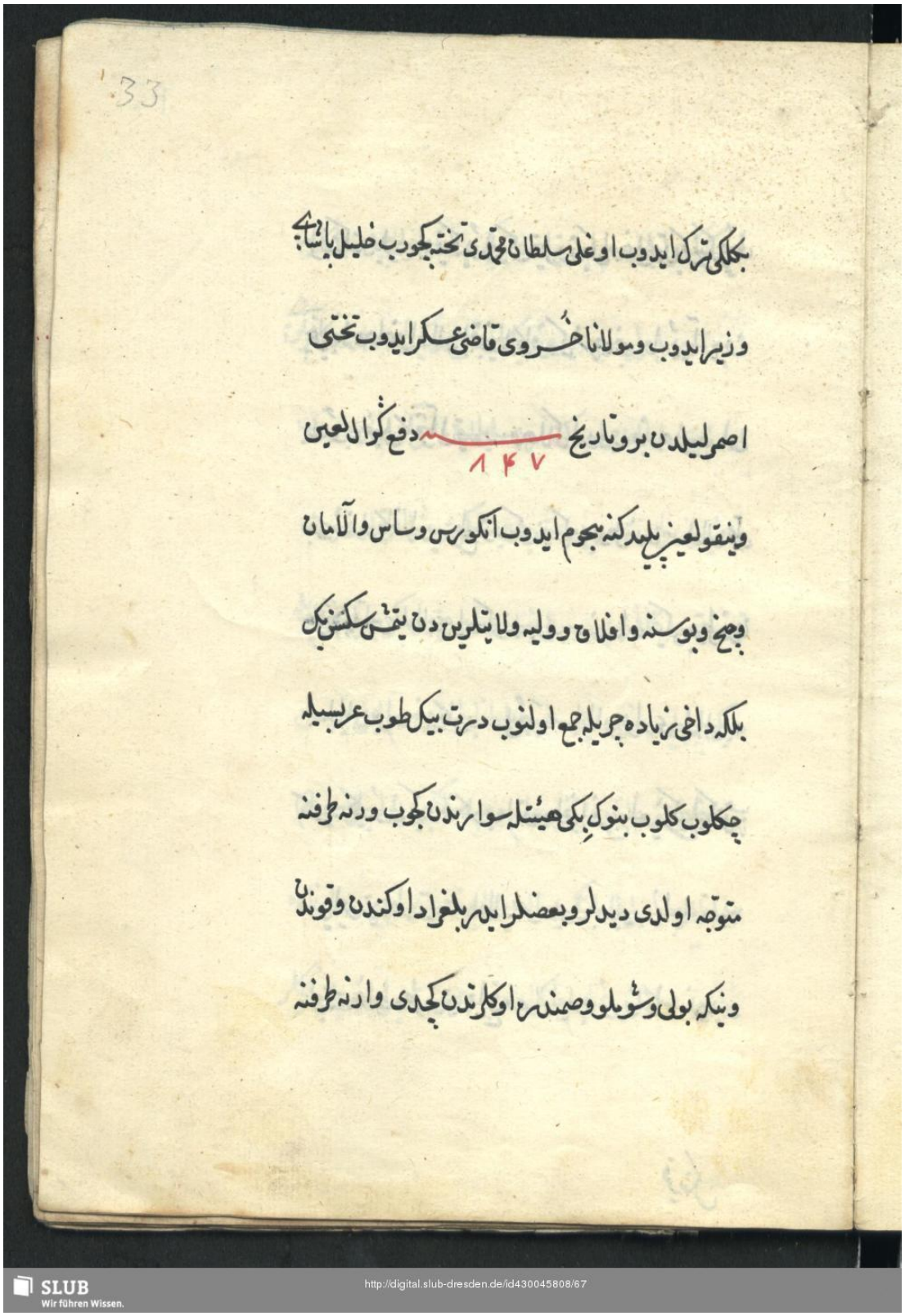

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/65

Resim 71


چرسیله وغزابله وقپوخلقیله قیش اچنده زمستانی یوده ازلادیه
ودب دربند باشنه کافرلری کروسنه دوندرب وکافرلعین
چرسیله قچوب کیدوب سلطان مراد اردینه کلوب قرارایدوب
اوتوریجاق یوطرفدن کنه فرمان اوغلی بجوم ایدوب سلطان
مراده خبر اولوب مذکور سلطان اناطولی یکی چری وقپوخلقیله
کچوب واریجاق فرمان اوغلی بوعسکری اشدوب ینه طاشه قاچوب
اخرالامر اکمل العلمآء افضل الفضلا یعقوب نام عزیزی کوندرب
صلح ومصالحه ایدوب سلطان مراد یکی چریه وقپوخلقیله وباقی
خلقه دستور ویروب کندو واریب مغنیسیه قرارایدوب
بکمکل

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/66

Resim 72


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/67

Resim 73

طرفنه کتدیلر درونیکه یولی بکی قیروز بک اوغلی محمد بک نیکه یولی

چریبله وحاضر اولان اقنجیله کافرو کاردنجه وارب آردن

بصوب خیلی کافر آلی قیوب وهلاک ایدوب دیرهلو جبلو

جوشنلو کافرلریز طوتوب کوندرمکله یوطرفدن سلطان محمد

علی جبهٔ آتاس سلطان مراد کوندروب معناده ایکی یوطرفدن

سلطان مراد خبر کلوب علی جبه سلطان مرادی بلهلوب

کلوب کلیبولی کجدنه کلوب اندن داخی افرنج لعینی کیلر کندلرینه

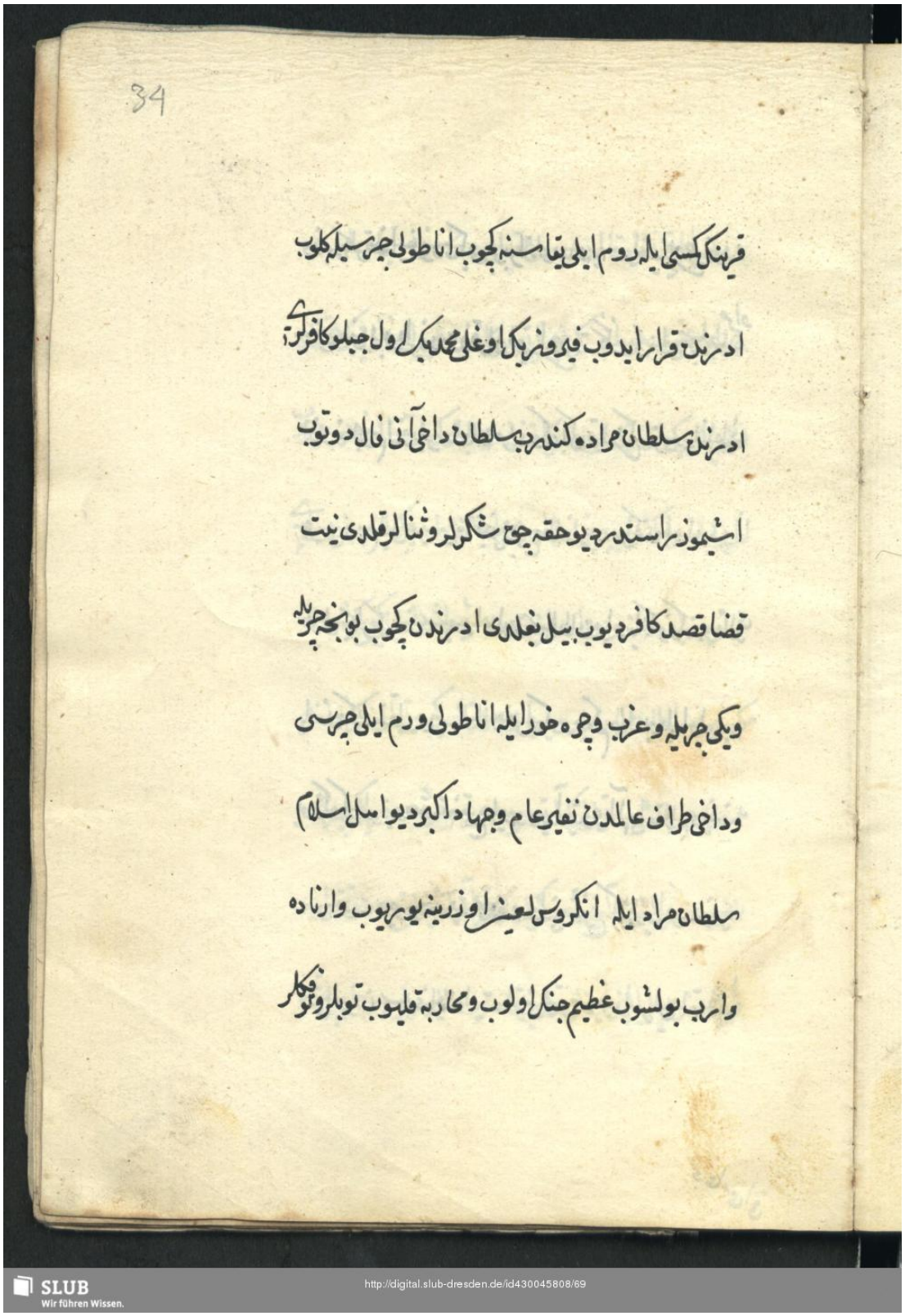
دریایه زن طوتوب سلطان مراد یولی بولیوب ناچار قلوب

عاقبت غلطه طرفندن اچ حصارایله بورونه راسنده بر

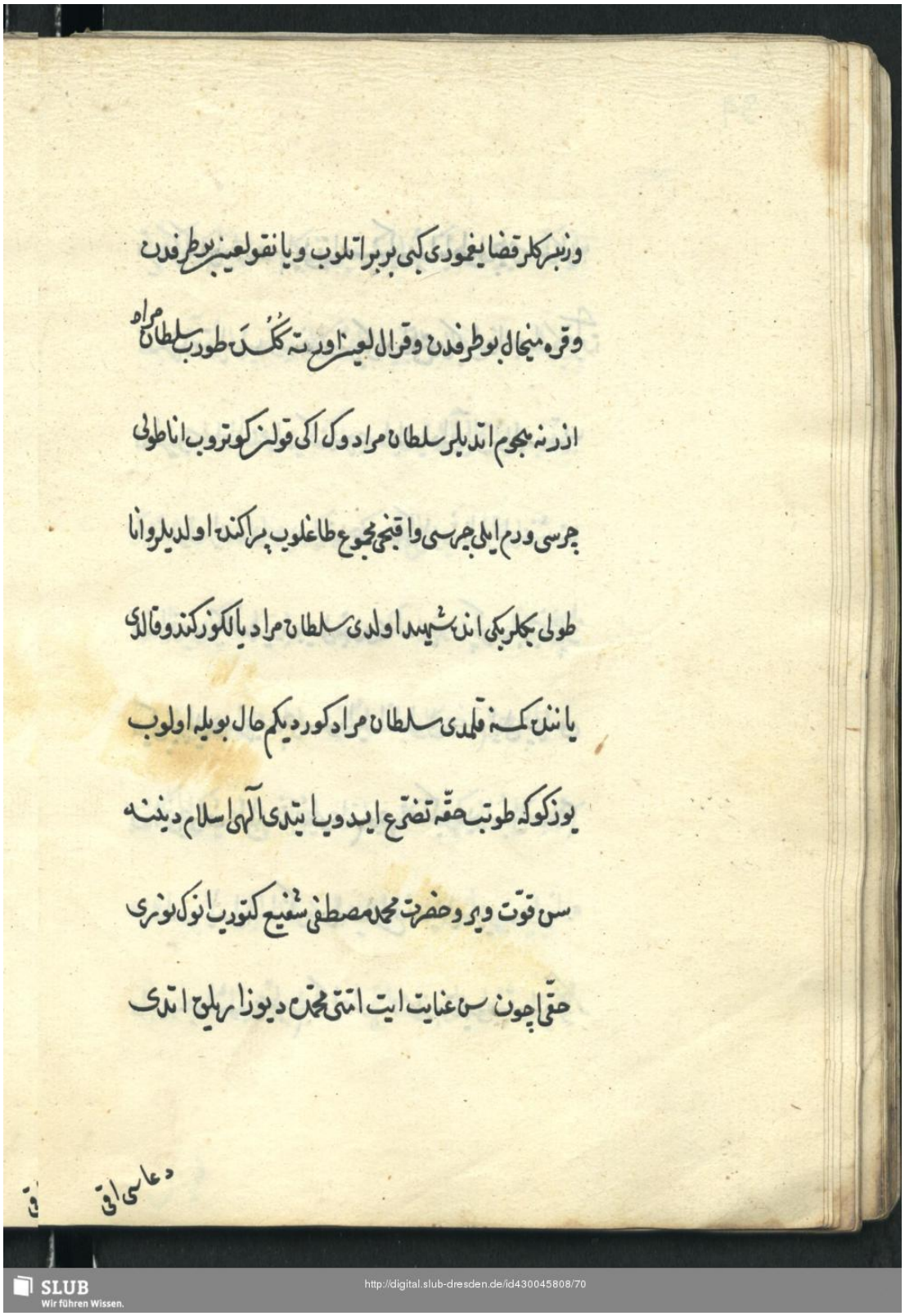
قرینک

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/68

Resim 74


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/69

Resim 75



وزبر کلر قضا یغمودی کبی بر برا تلوب و یا نقو لعیز بر طرفدن

وقره میخالی بو طرفدن وقرال لعیز اوزرینه کلدی طوب سلطان مراد

ازرنه بجوم اتدیلر سلطان مراد وکی اکی قولز کوتروب اناطولی

چرسی ودم ایلی جرسی واقینجی مجموع طاغلوب پراکنده اولدیلر وانا

طولی بکلربکی اندن شهید اولدی سلطان مراد یالکوز کندو قالدی

یانندن کمسنه قلمدی سلطان مراد کوردیکم حال بویله اولوب

یوزکوکه طوتوب حقه تضرع ایدوب یا بتدی الهی اسلام دینینه

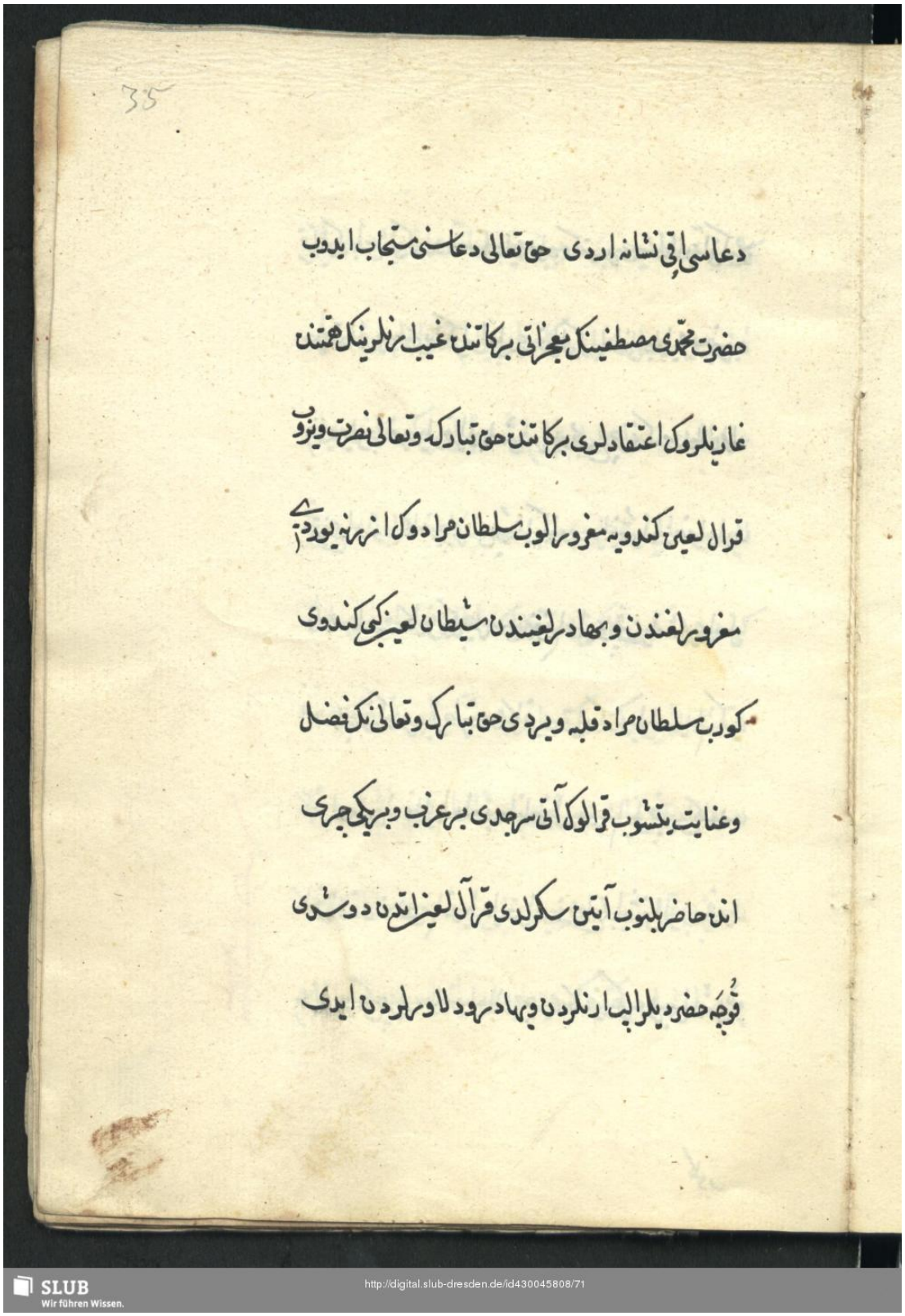
سن قوت ویر وحضرت محمد مصطفی شفیع کتوریب انوک نوری

حقی چون سن عنایت ایت امتی محمد دیوزار یلوب اتدی

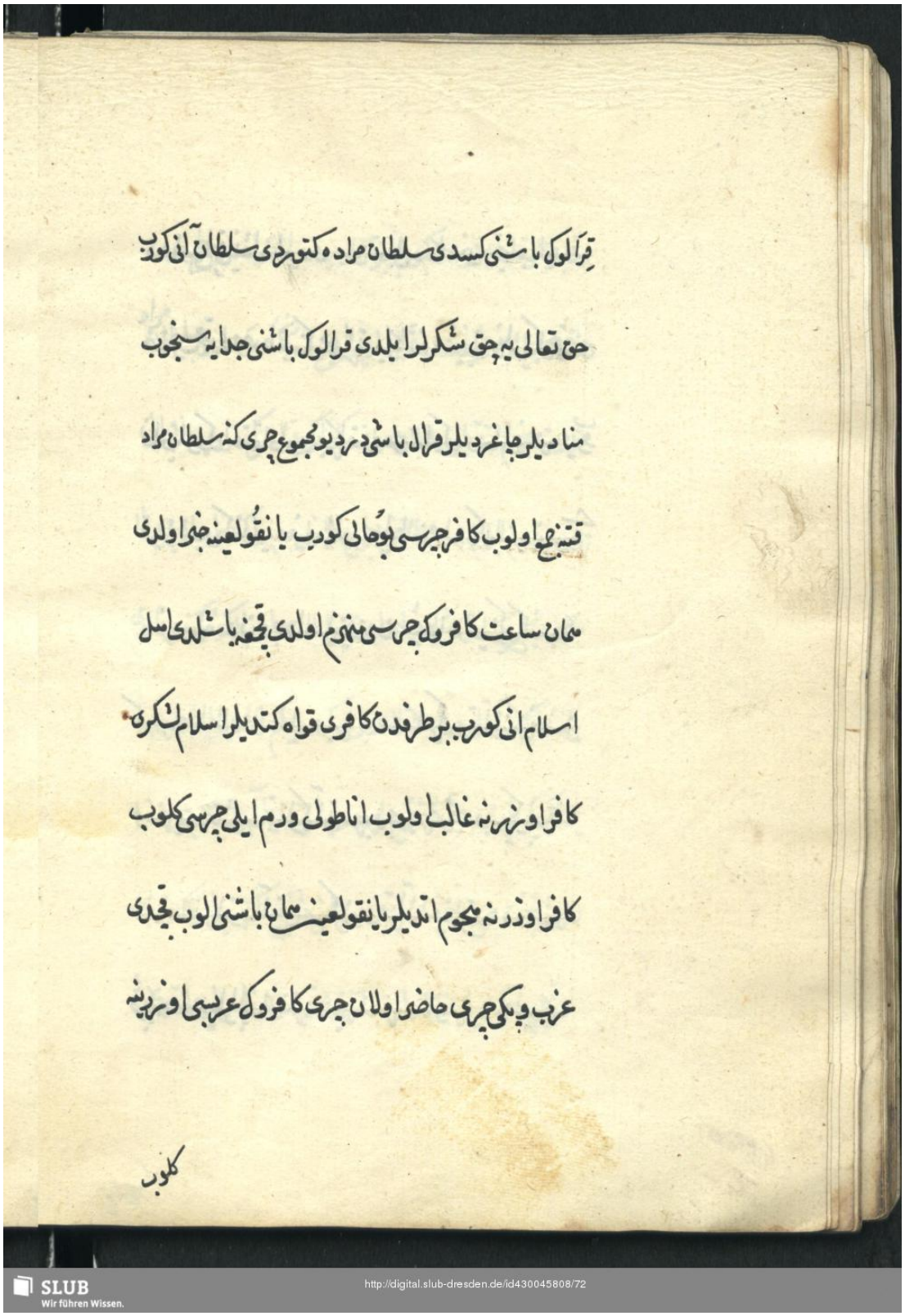
دعاسی اق

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/70

Resim 76


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/71

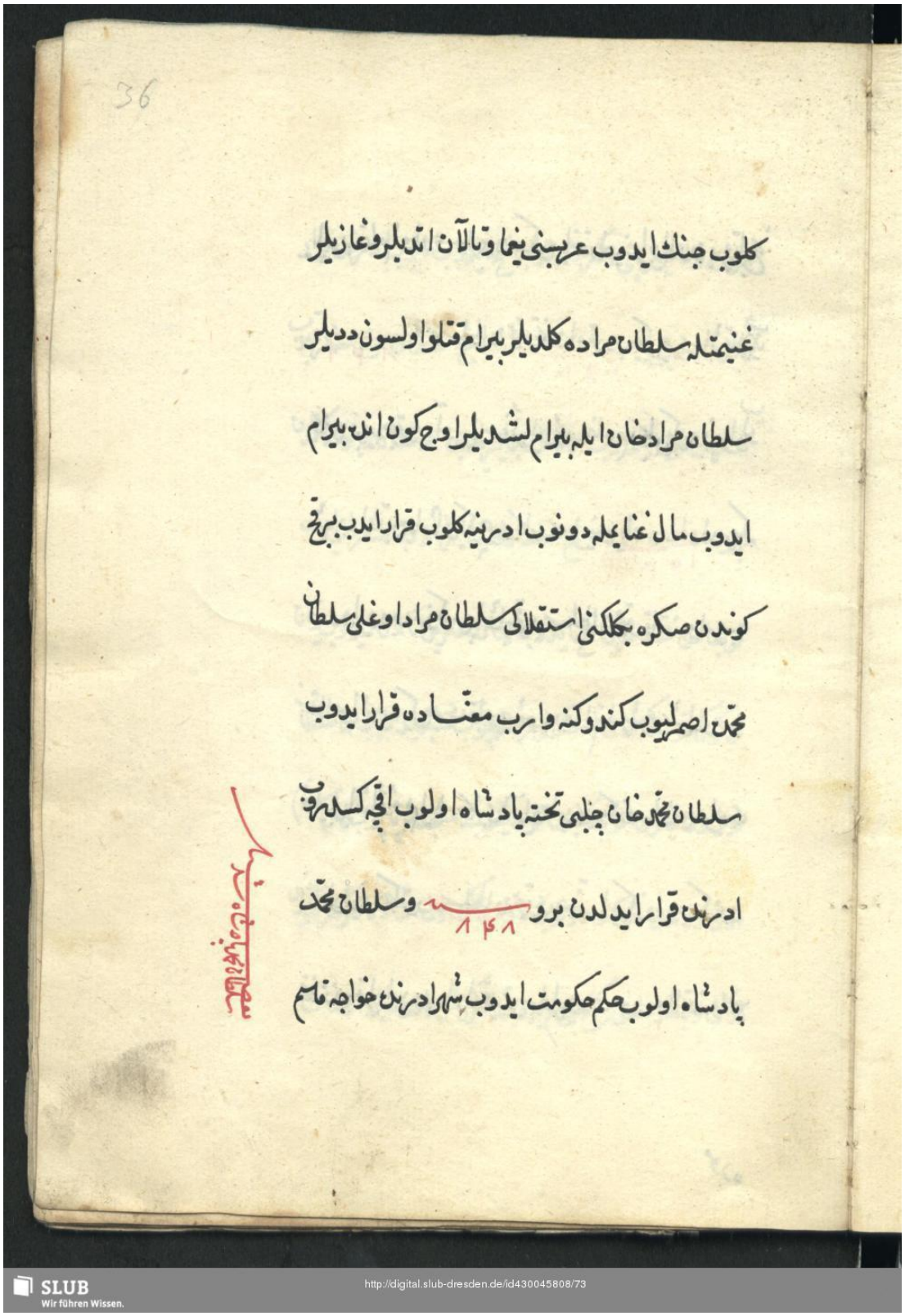
Resim 77


قرا لوک باشنی کسدی سلطان مراده کتوردی سلطان آنی کوریب
حق تعالی یه حق شکر لرا یلدی قرا لوک باشنی جدا یه سنجوب
منادیلر جاغردیلر قرال باشی دردیو مجموع چری کنه سلطان مراد
قتنه جمع اولوب کافر چرسی بوحالی کوریب یا نقول عینه جنی اولدی
همان ساعت کافرلوک چرسی منهزم اولدی قچمغه باشلدی اصل
اسلام انی کوریب برطرفدن کافری قواه کتدیلر اسلام لشکری
کافرلوی زیر زنه غالب اولوب اناطولی ورم ایلی چرسی کلوب
کافرلوی زیر زنه مجموم اتدیلر یا نقول عینه همان باشنی الوب قچدی
عرب و یکی چری حاضر اولان چری کافرلوک عربسی اوزرینه

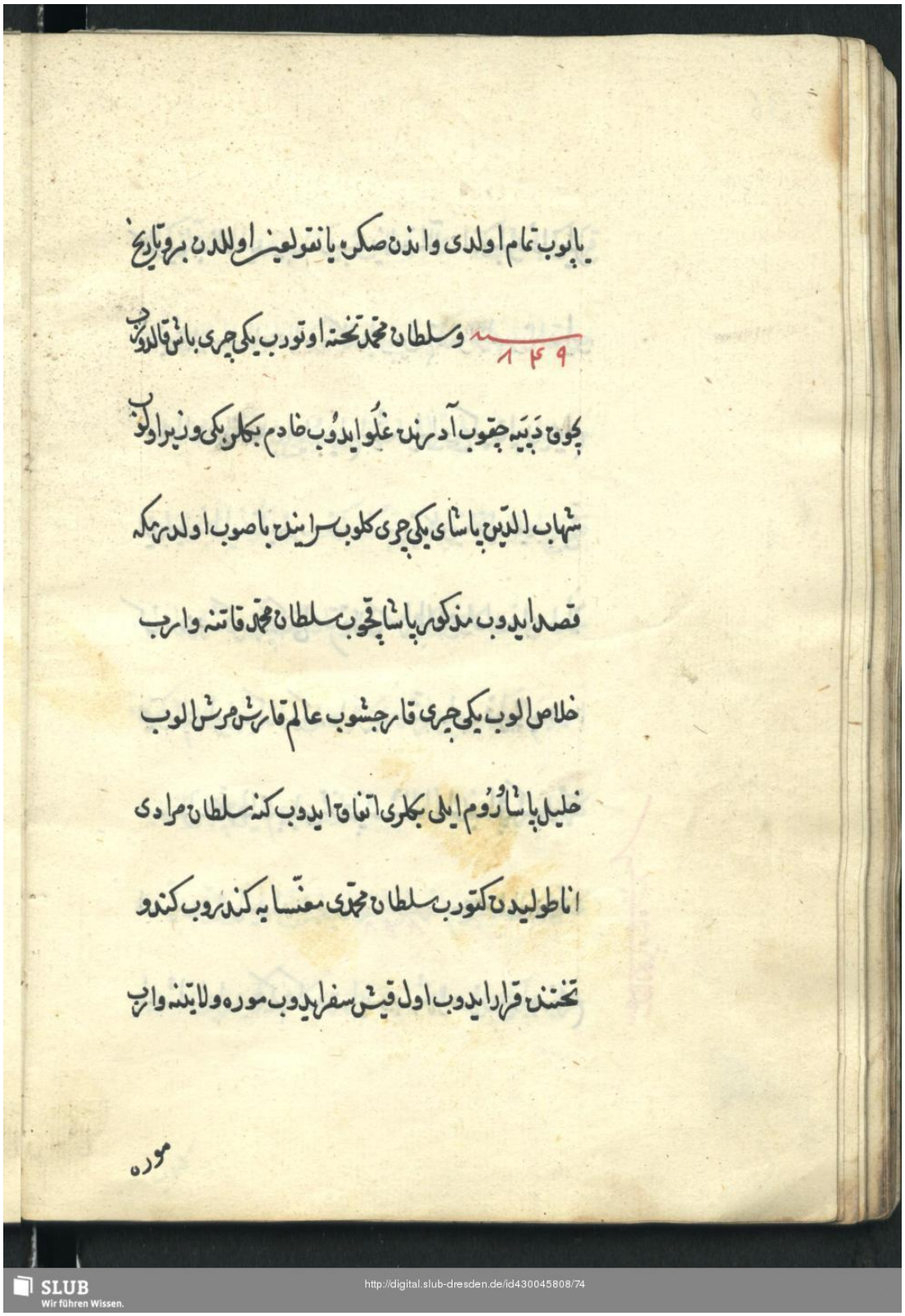
کلوب

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/72

Resim 78


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/73

Resim 79



یاپوب تمام اولدی واندن صکره یانقولعیز اولدن بروتاریخ

سنه ۱۴۹ وسلطان محمد تخته اوتوروب یکی چری باشی قالدروب

کوچ دیمیه چقوب آدرنه غلو ایدوب خادم بکلر بکی وزیر اولوب

شهاب الدین پاشای یکی چری کلوب سرایندن باصوب اولدرمکه

قصد ایدوب مذکور پاشا قچوب سلطان محمد قاتنه وارب

خلاص اولوب یکی چری قارشوب عالم قارشمش اولوب

خلیل پاشا رومایلی بکلری اتفاق ایدوب کنه سلطان مرادی

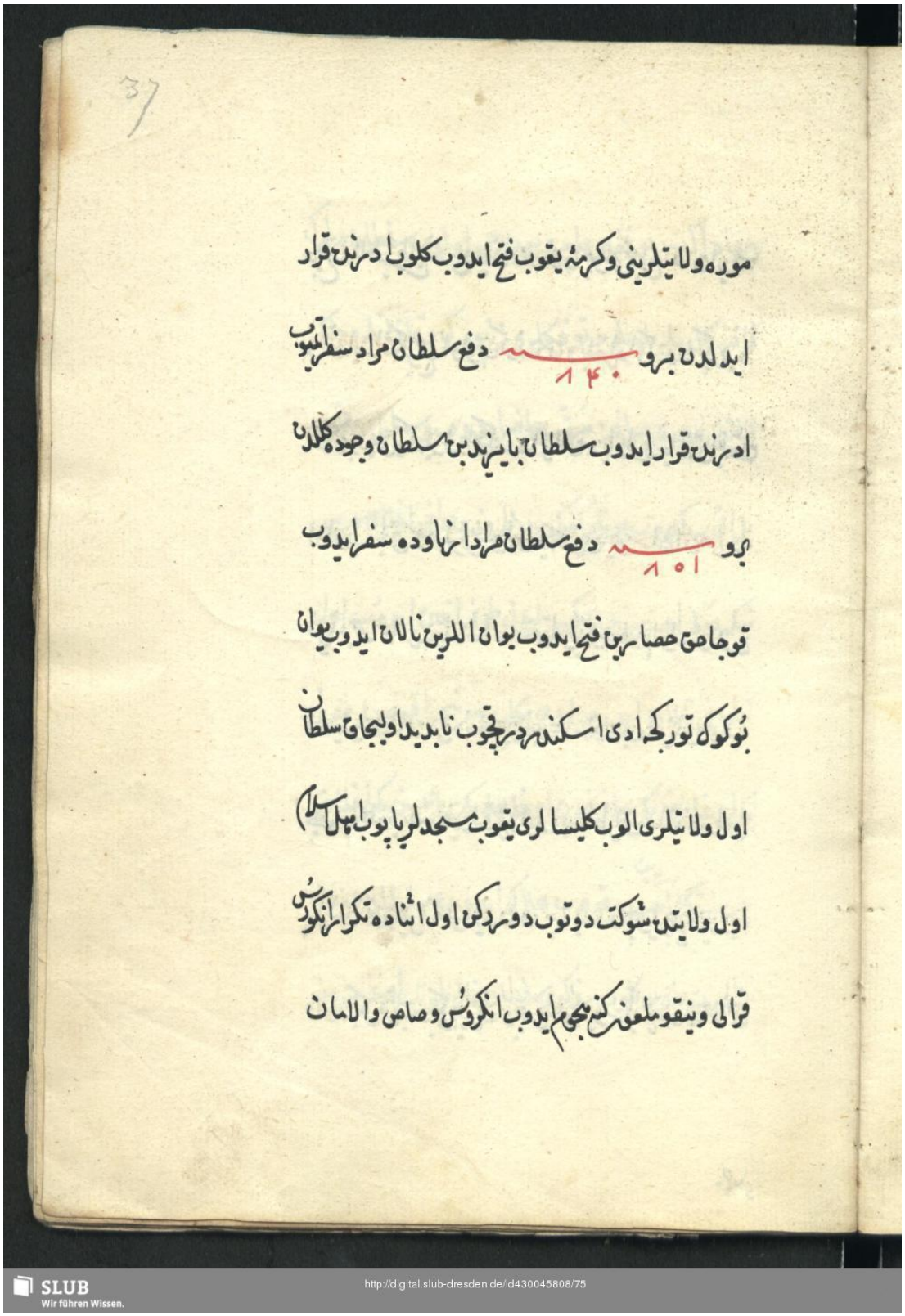
اناطولیدن کتوروب سلطان محمدی معنسا یه کندروب کندو

تخت قرار ایدوب اول قیش سفر ایدوب موره ولایتنه وارب

موره

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/74

Resim 80


37
مورہ ولا یتلرینی وکرمۂ یعقوب فتح ایدوب کلوب ادرنہ قرار
ایدلدی برو ۱۴۰۰ دفع سلطان مراد سفر ایتوب
ادرنہ قرار ایدوب سلطان بایزید بن سلطان وجودہ کلدی
برو ۱۴۰۱ دفع سلطان مراد ارناوده سفر ایدوب
توجاوق حصارینی فتح ایدوب یوان الدرین نالان ایدوب یوانی
بوکوک تورکلری ادی اسکندر دیرلر یوب نابدید اولیجاق سلطان
اول ولا یتلری الوب کلیسالری یعقوب مسجد لریا پوب اهل اسلام
اول ولا یتده شوکت دوتوب دوردکدن اول اثناده تکرار انکوروس
قرالی وینقو ملعونی کنیجه ایدوب انکروس وصاص والامان

Resim 81

وجنح ولاطين طايفسي وبغدان وفلاق چرسي مجموع اتفاق ايدوب

بي نهايت لشكر جمع اولوب كوندن وبلغراد اوكندن كچوب

افلاق چرسي نيكه بولي اوكنده اولان ديارلري يا قتن يقمقدن

اولوب باقي كافرلر قوس اوايه كلدي ديو سلطان مراده

فريادجي وارب پادشاه حضرتلرينك معلوم اولسون

ديلر سلطان مرادخان بوخبري اشدوب ارناودن

چقوب كلوب صوفيه قرايدوب اطراف عالمه نامه لر

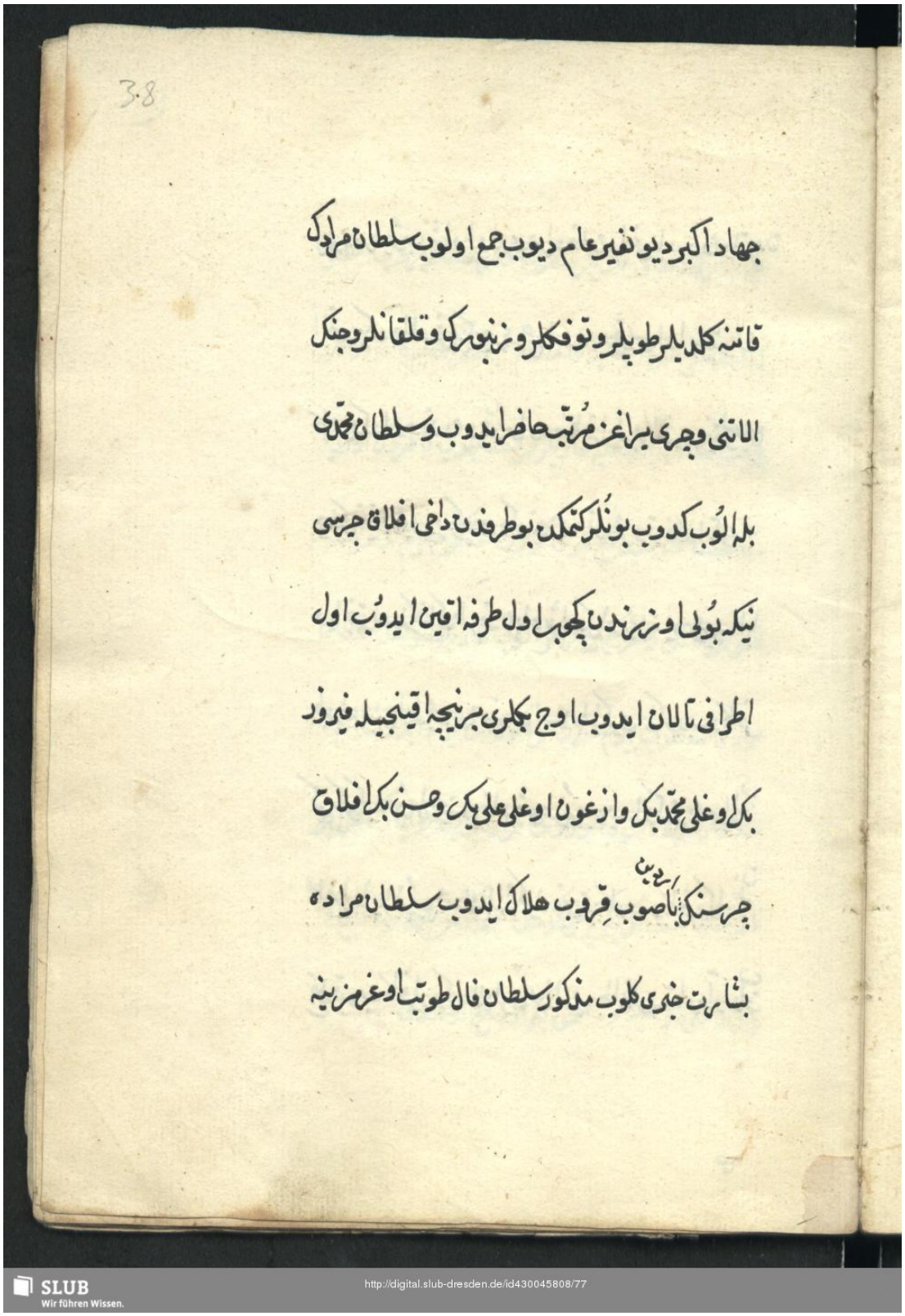
پراكنده قلديلر اناطوليدن ورم ايلندن چريلر جمع ايدوب

واون بك عرب ويكي چري وچرخوري وساير خلقدن داخي

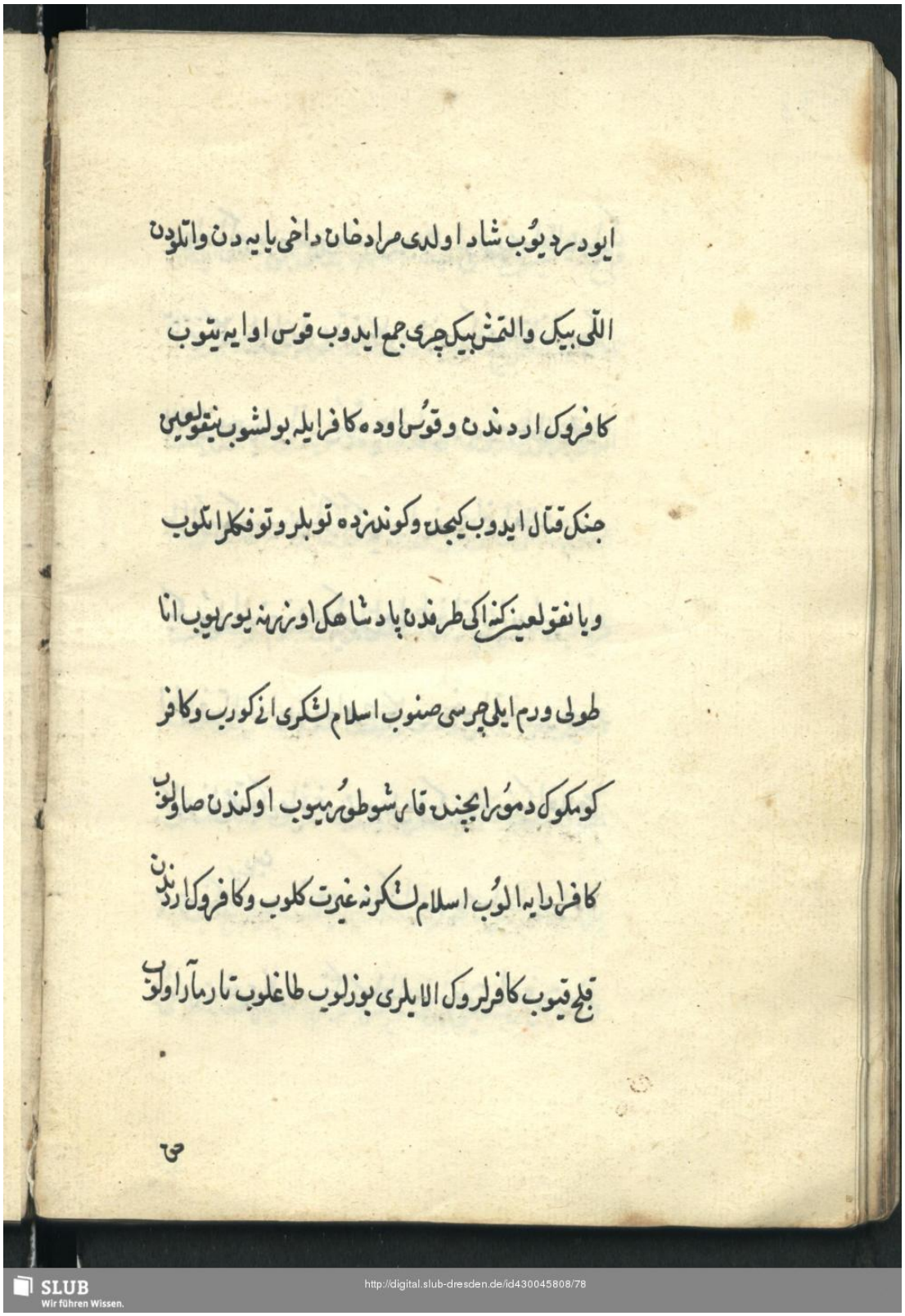
جهاد

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/76

Resim 82


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/77

Resim 83



ایودردیوب شاه اولدی مرادخان داخی یایه دن واتلودن

اللی بیک والتمش بیک چری جمع ایدوب قوسی اوایه یتوب

کافروک اردندن وقوسی اوده کافرایله بولشوب یتولعیی

جنگ قتال ایدوب کیجه وکوندزده توبلر وتوفکلر اتلوب

ویانقولعیسنکنه اکی طرفدن پادشاهک اوزرینه یورویوب انا

طولی ودم ایلی چرسی صنوب اسلام لشکری انی کوریب وکافر

کومکوک دموری ایچندن قاریشوطوریوب اوکندن صاولوب

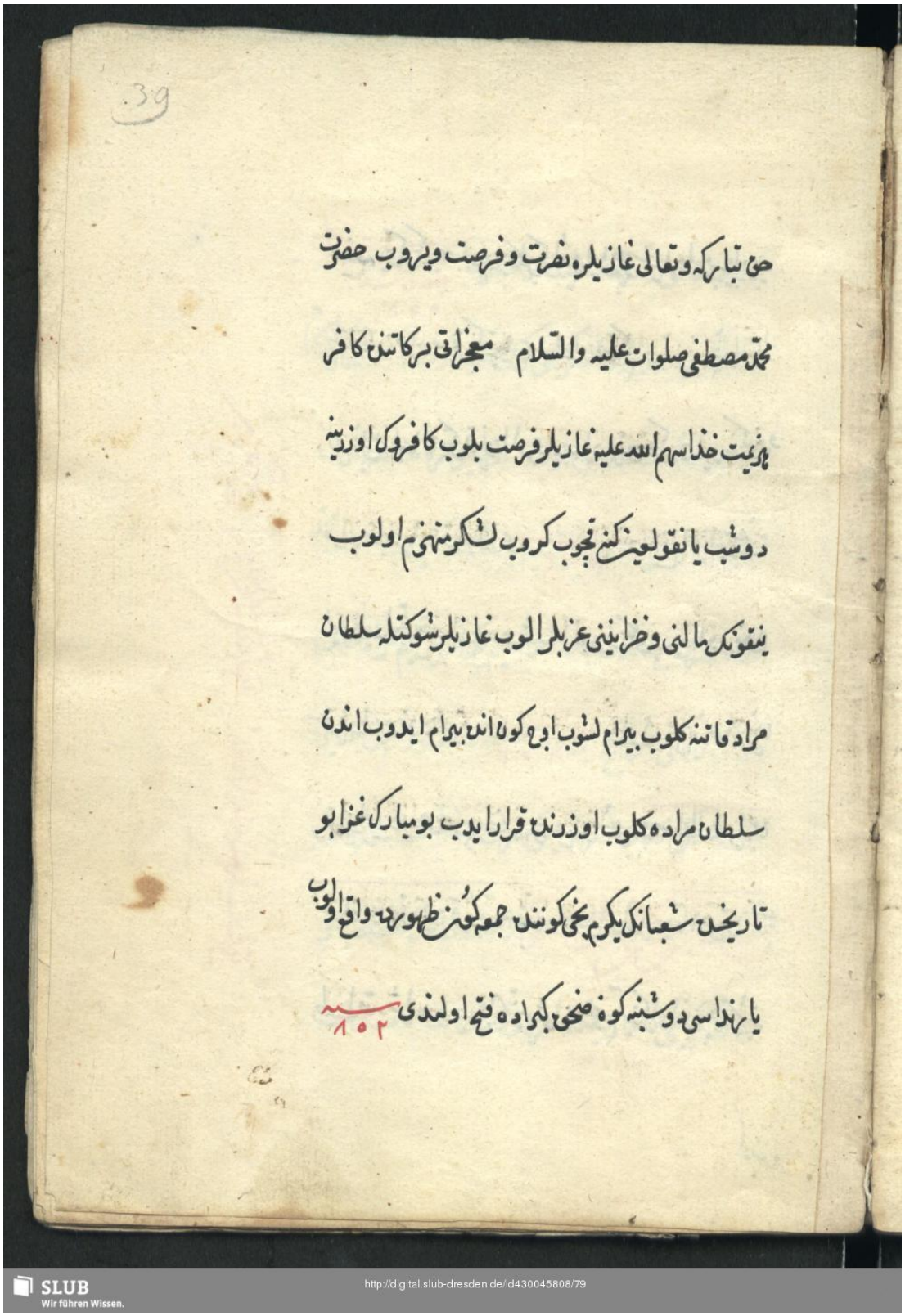
کافرایایه الوب اسلام لشکرینه غیرت کلوب وکافروک اردندن

قیچ قیوب کافرلروک الایلری بوزلوب طاغلوب تارمار اولوب

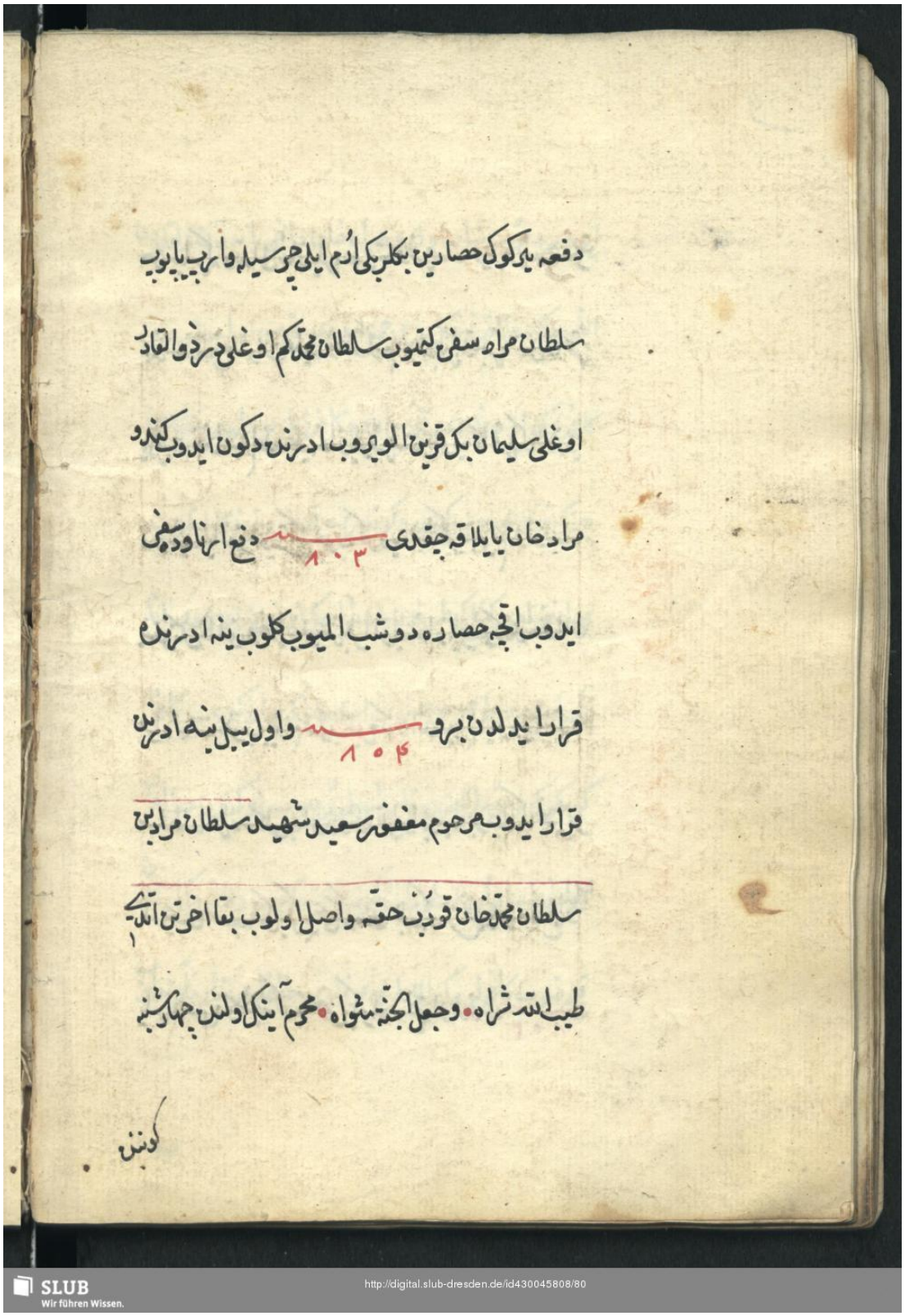
ص

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/78

Resim 84

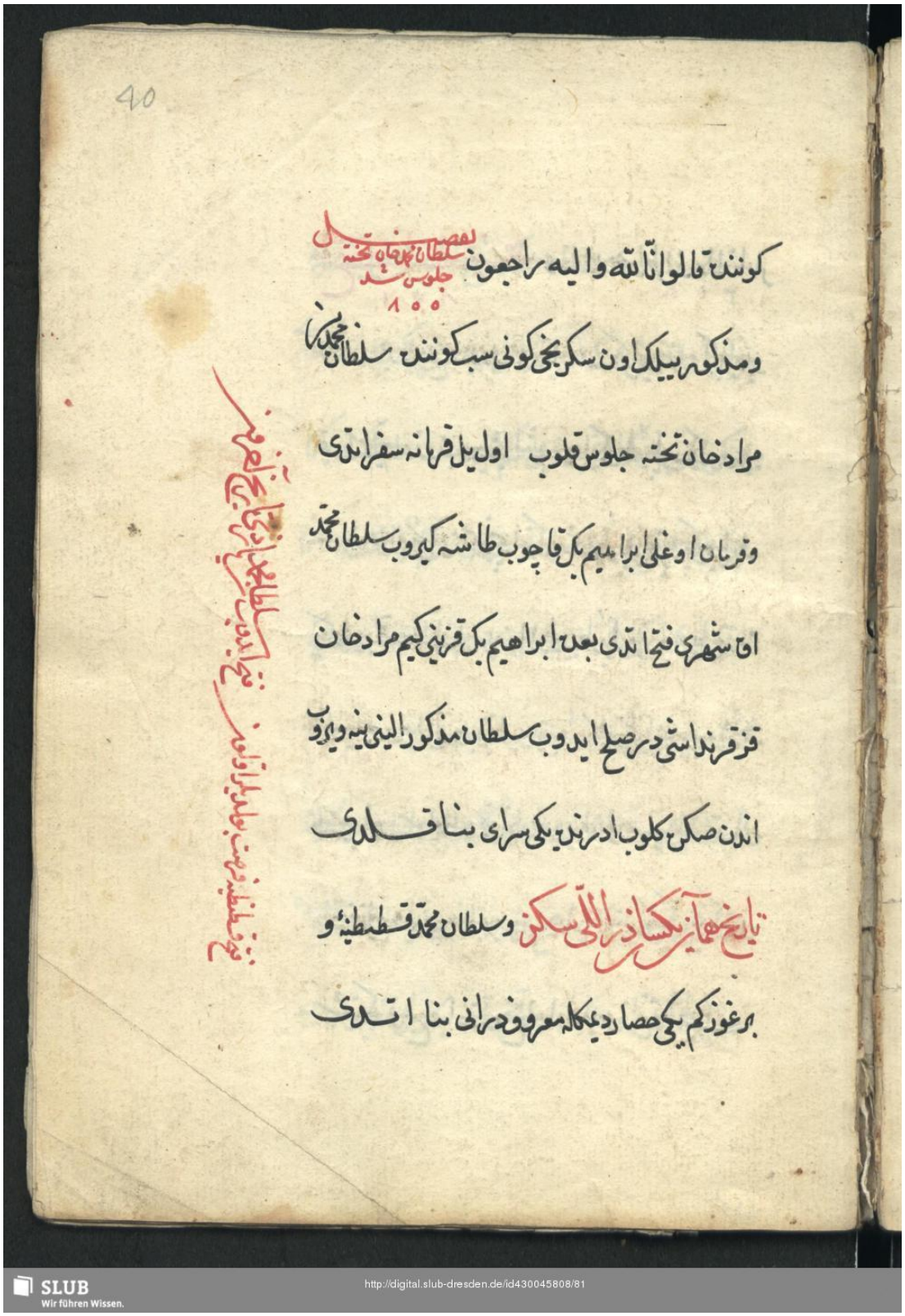

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/79

Resim 85

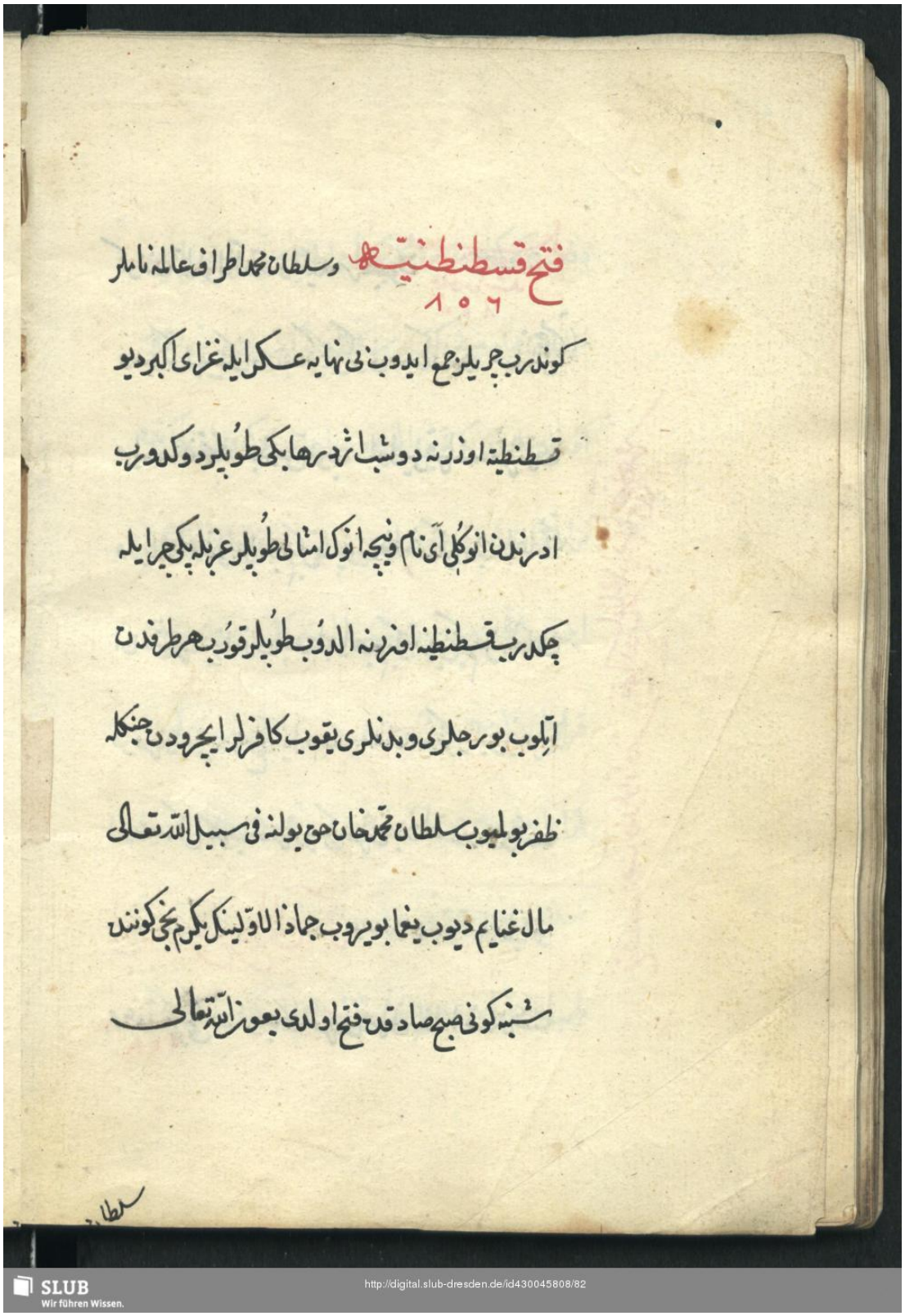


SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/80

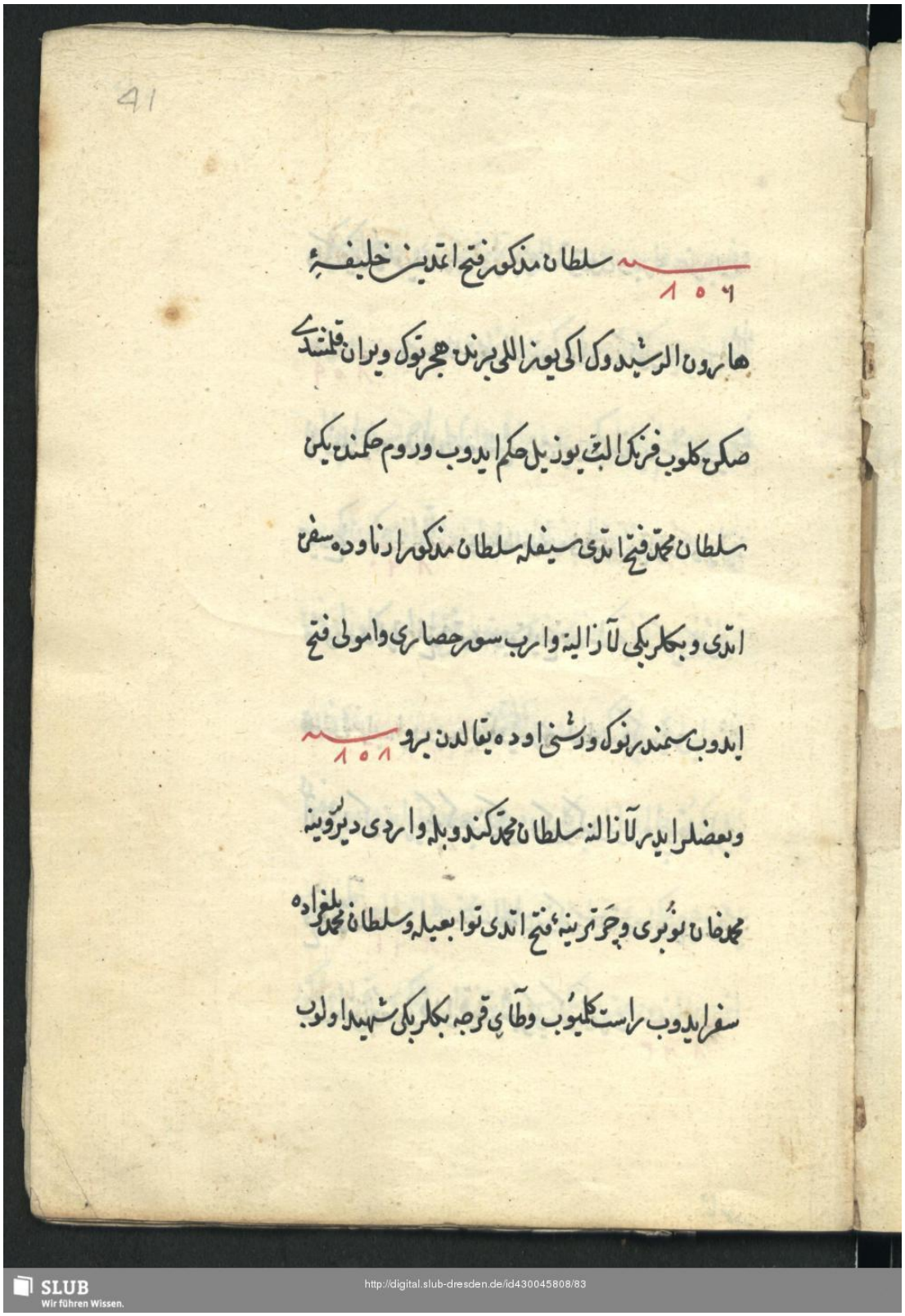
Resim 86


40
سلطان محمد خان تخته جلوس شد ۸۵۵
کونند قالوا انا لله و الیه راجعون
و مذکور بیلک اون سکز یکی کونی سب کونند سلطان محمد
مراد خان تخته جلوس قلوب اول یل فرمانه سفر اتدی
و فرمان اوغلی ابراهیم بک قاچوب طاشه کیروب سلطان محمد
اق شهری فتح اتدی بعده ابراهیم بک قرنینی کیم مراد خان
قزقرنداشی در صلح ایدوب سلطان مذکور الینی بنه ویروب
اندن صکره کلوب ادرنده یکی سرای بنا قلدی
تاریخ همایون یکساذر اللی سکز و سلطان محمد قسطنطنیه و
برغوز کم یکی حصار دیکاله معروف در انی بنا اتدی
فتح قسطنطنیه در سنه بوجلدی اوچ یوز اللی ایکی

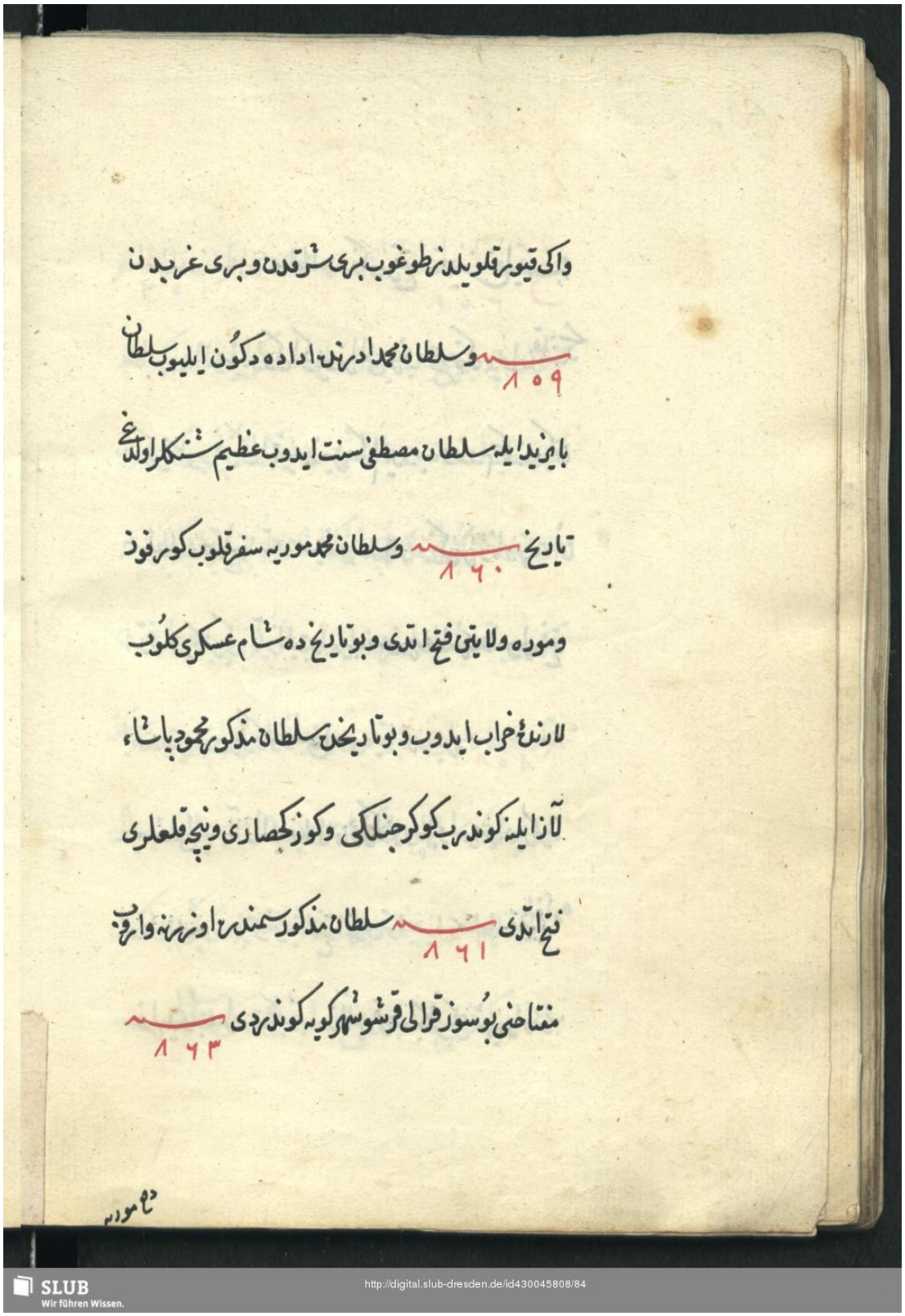
Resim 87


فتح قسطنطنیه وسلطان محمد اطراف عالمه نامه لر
١٠٦
کوندرب چریلر جمع ایدوب نی نهایه عسکر ایله غزای اکبر دیو
قسطنطنیه اوزرینه دوشوب اژدرهایکی طوبلرد وکدورب
ادرندن انوکلی آی نام قپیجه انوک امثالی طوبلر عزیله یکی جر ایله
چکدرب قسطنطنیه اوزرینه الدوب طوبلر قودرب هرطرفدن
آیلوب بورجلری وبدنلری یقوب کافرلر ایچرودن جنکله
ظفر بولمیوب سلطان محمد خان حق یولنده فی سبیل الله تعالی
مال غنایم دیوب یغما بویروب جمادی الاولینک یکرمی بشنجی کونندن
شنبه کونی صبح صادق فتح اولدی بعون الله تعالی
سلطا
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/82

Resim 88


41
سلطان مذکور فتح اعدین خلیفهٔ
١٥٦
هارون الرشید دوک اکی یوز اللی برندن هجر توک ویران قلمشدی
صکن کلوب فرنک البتّ یوزیل حکم ایدوب وردوم حکمندہ یکی
سلطان محمد فتح اندی سیفله سلطان مذکور ارناوده سفری
اندی وبکلربکی لآزالنه وارب سور حصاری وامولی فتح
ایدوب سمندرنوک ورشنی اوده یقالدن برو
١٥٧
وبعضلر ایدر لآزالنه سلطان محمد کندو بله واردی دیرلر ینه
محمد خان نوبری وچوقترینه فتح اندی توابعیله وسلطان محمد بلغراده
سفر ایدوب راست کلیوب وطاغ قرجه بکلربکی شهید اولوب
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/83

Resim 89



واکی تیمور قلویلدن طوغوب بری شرقدن و بری غربدن

وسلطان محمد اورخان اداره دکون ایلیوب سلطان ۱۵۹

بایزید ایله سلطان مصطفی سنت ایدوب عظیم شنکلر اولدغی

تاریخ وسلطان محمد موریه سفر قلوب کورفوز ۱۶۰

وموره ولایتی فتح اتدی وبو تاریخده شام عسکری کلوب

لارندن خراب ایدوب وبو تاریخن سلطان مذکور محمود پاشا

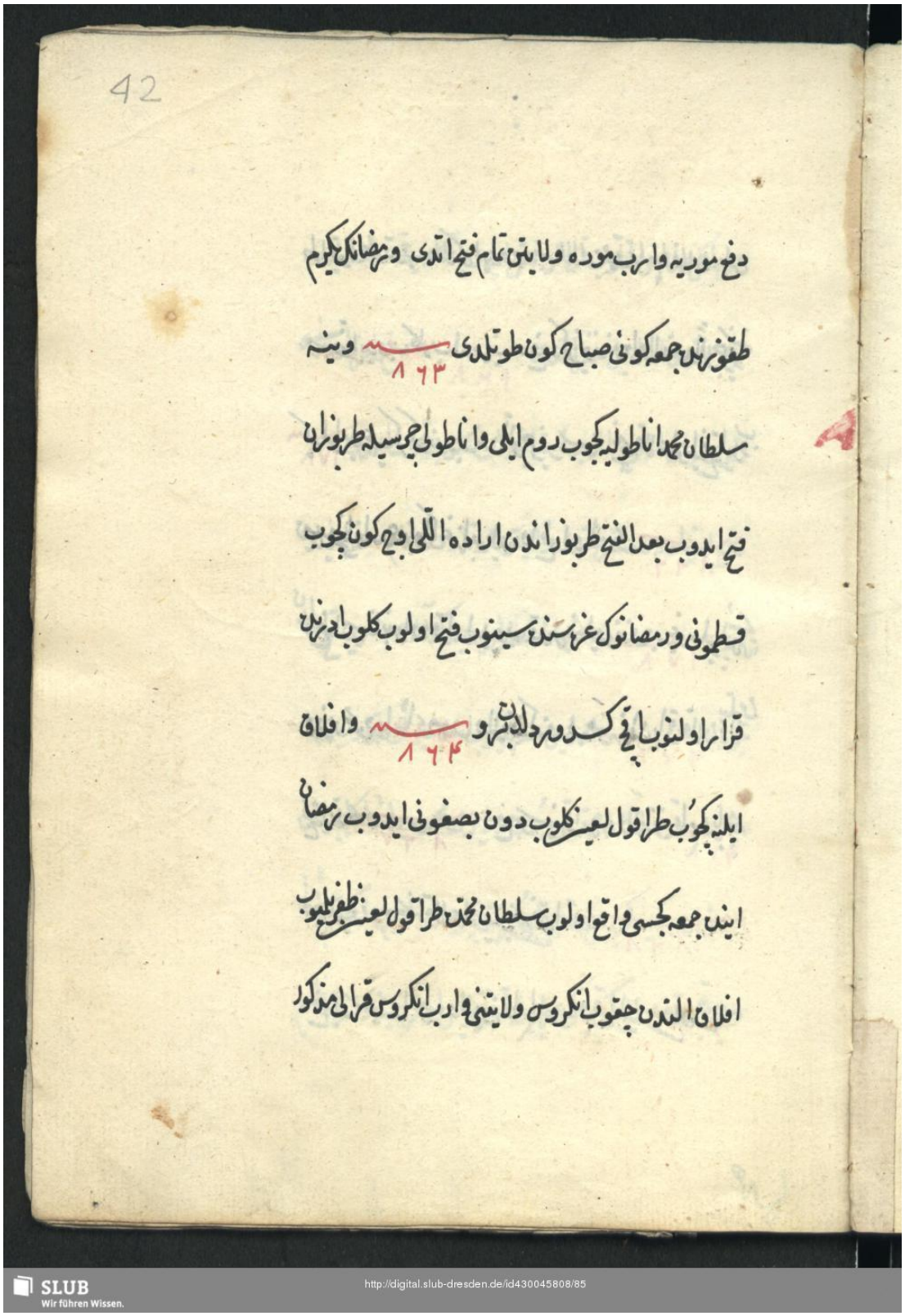
لآزایله کوندرب کوکرجنلکی وکوزلحصاری وینیچه قلعه‌لری

فتح اتدی سلطان مذکور سمندره اونرنه وارنجه ۱۶۱

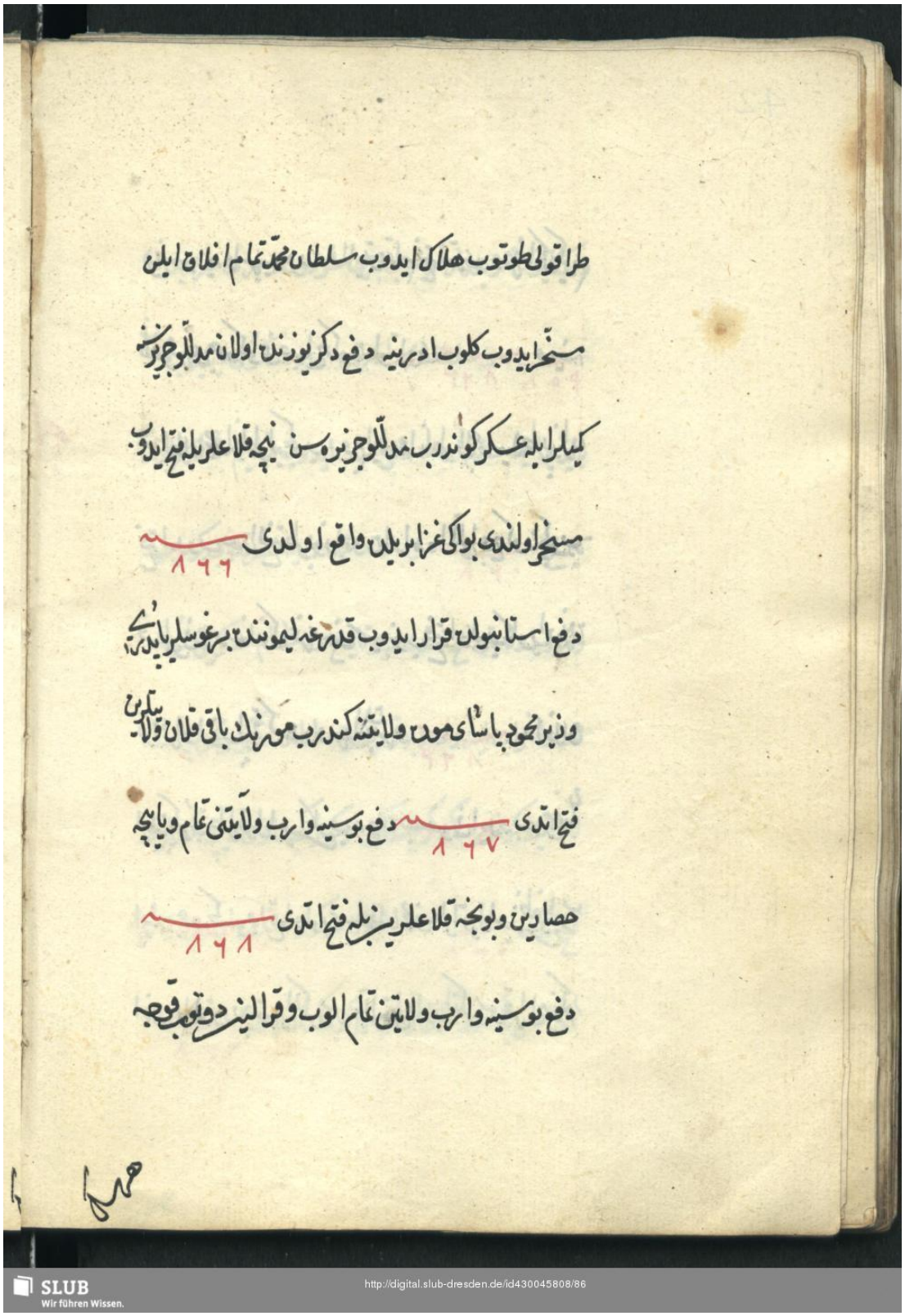
مفتاحنی بوسوز قرالی قوشوشهر کویه کوندردی ۱۶۳

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/84

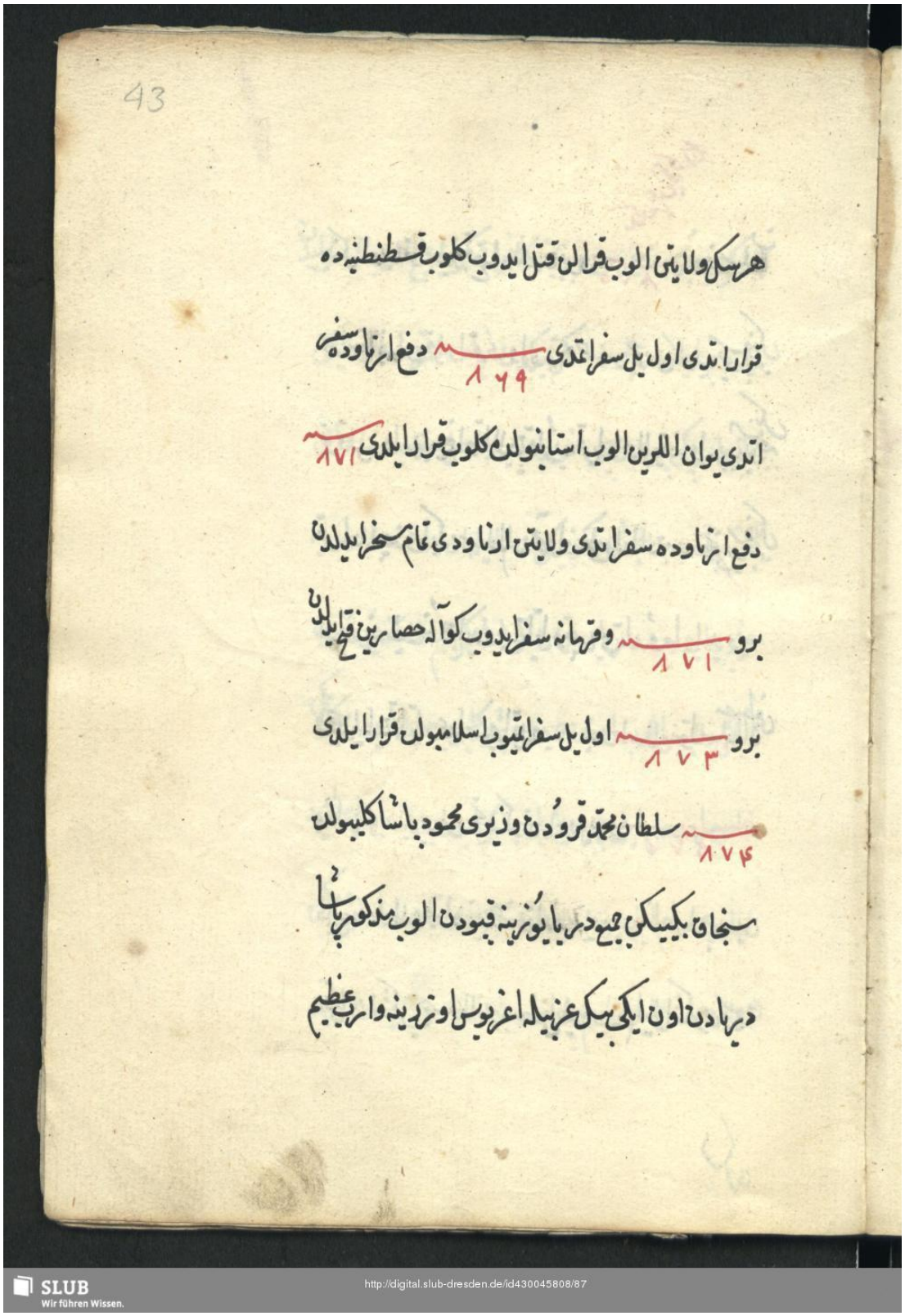
Resim 90


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/85

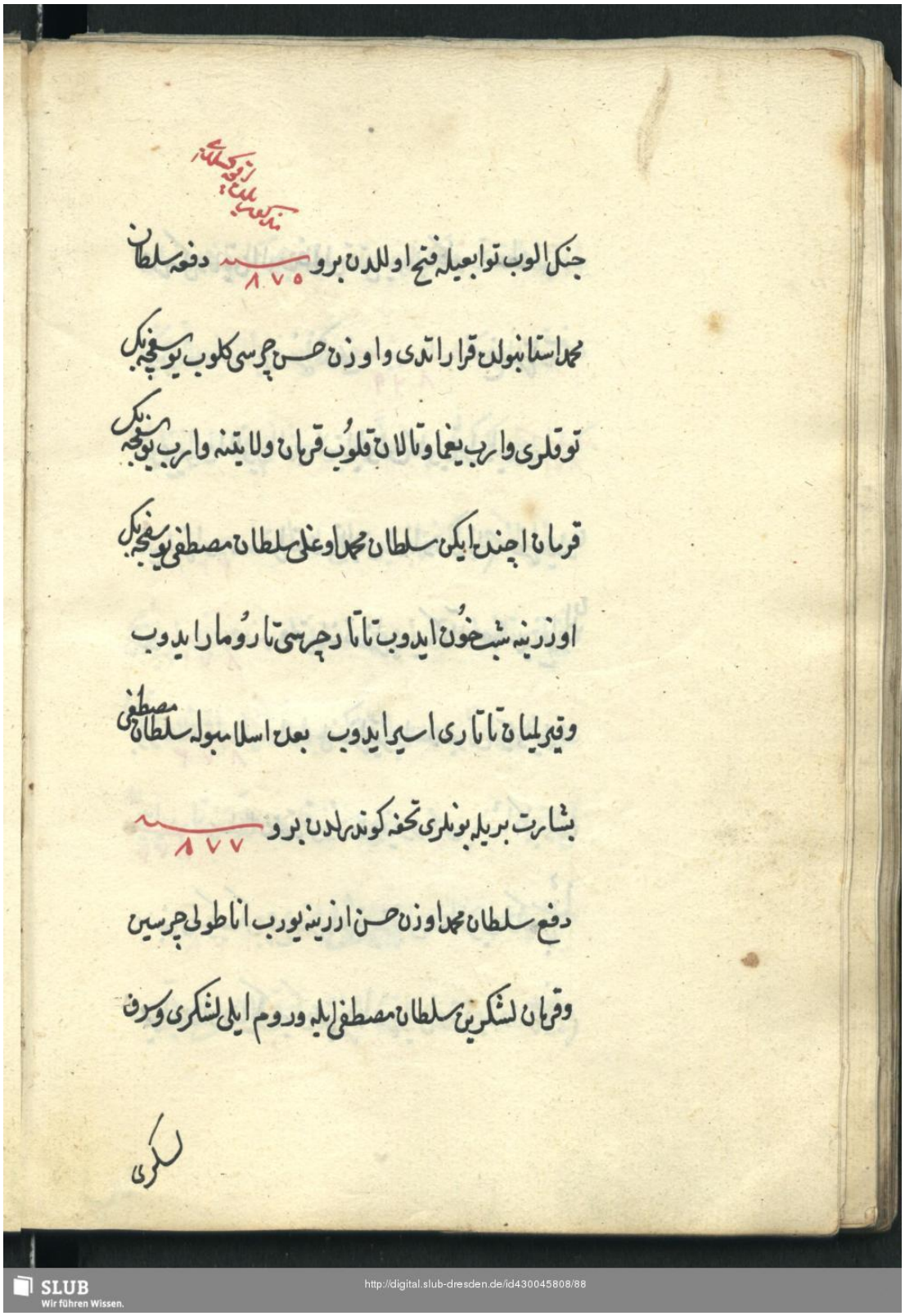
Resim 91



Resim 92


43
هر سکز ولایتی الوب قرالی قتل ایدوب کلوب قسطنطنیه ده
قرارا ندی اول یل سفر اتدی ۸۶۹ دفع ارناوده سنی
اتدی یوان اللرین الوب استانبولدن کلوب قرارایلدی ۸۷۱
دفع ارناوده سفر اتدی ولایتی ارناودی تمام سخر ایدلدن
برو ۸۷۱ وقرمانه سفر ایدوب کوآله حصارینی فتح ایدلدن
برو ۸۷۳ اول یل سفر ایتوب اسلامبولدن قرارایلدی
۸۷۴ سلطان محمد قرودن وزیری محمود پاشا کلیبولدن
سنجاق بکیسکن جمع دریا یونزینه قیودن الوب مذکور پاشا
دریادن اون ایکی بیک عزبیله اغریبوس اونزدینه وارب عظیم
SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/87

Resim 93

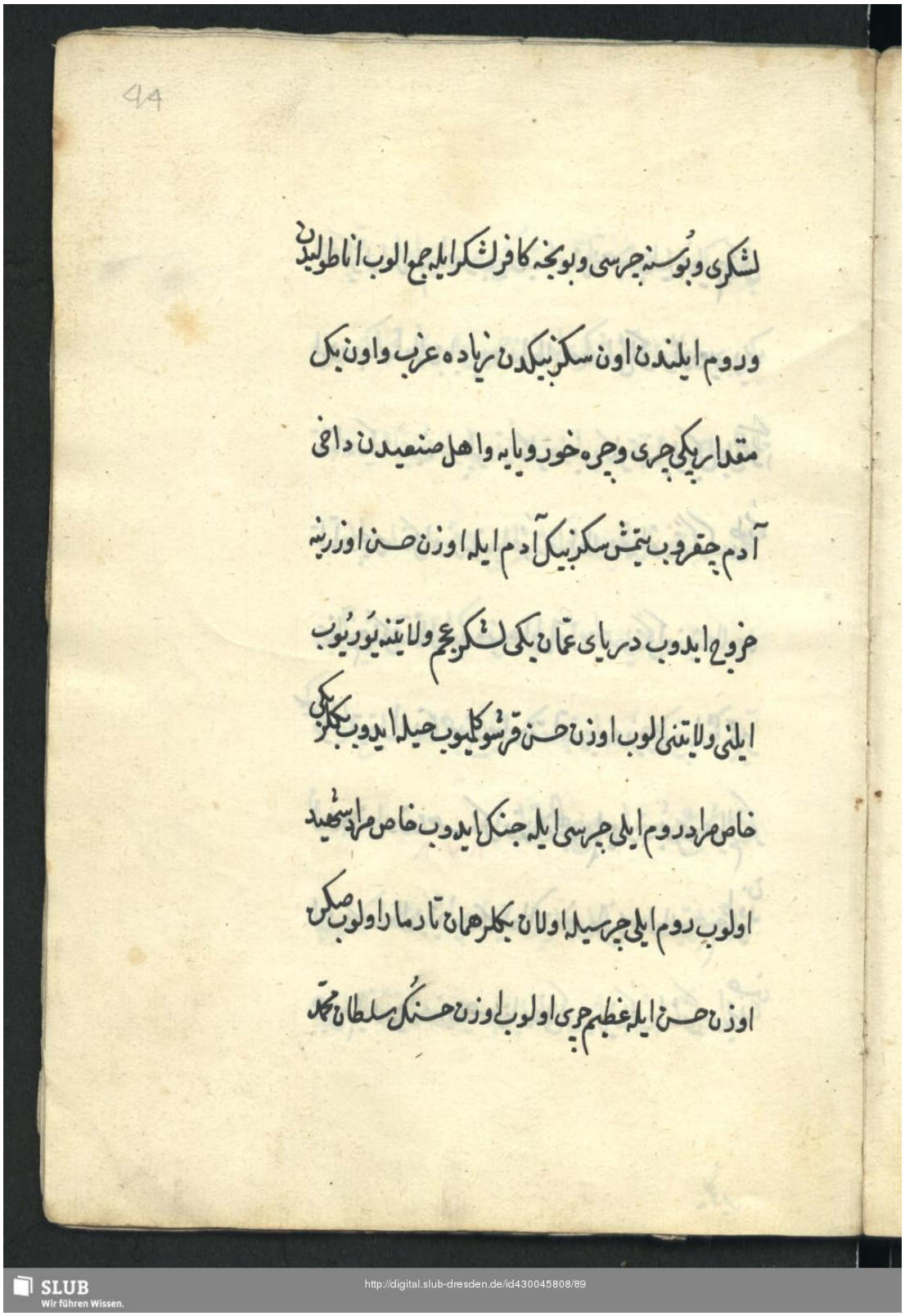


جنکل الوب توابعیله فتح اولدن برو ۸۷۵ دفعه سلطان
محمد استانبولی قرار اتدی واوزن حسن چرسی کلوب یوسفچه بک
توقلری وارب یغما وتالان قلوب قرمان ولایتنه وارب یوسفچه بک
قرمان اچندہ ایکن سلطان محمد اوغلی سلطان مصطفی یوسفچه بک
اوزرینه شبخون ایدوب تاتار چرسی تارومار ایدوب
وقیریلمان تاتاری اسیر ایدوب بعده اسلامبوله سلطان مصطفی
بشارت بریله یونلری تحفه کوندرلدن برو ۸۷۷
دفع سلطان محمد اوزن حسن ارزینه یورب اناطولی چرسین
وقرمان لشکرینی سلطان مصطفی ایله وروم ایلی لشکری وسرف

لشکری

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/88

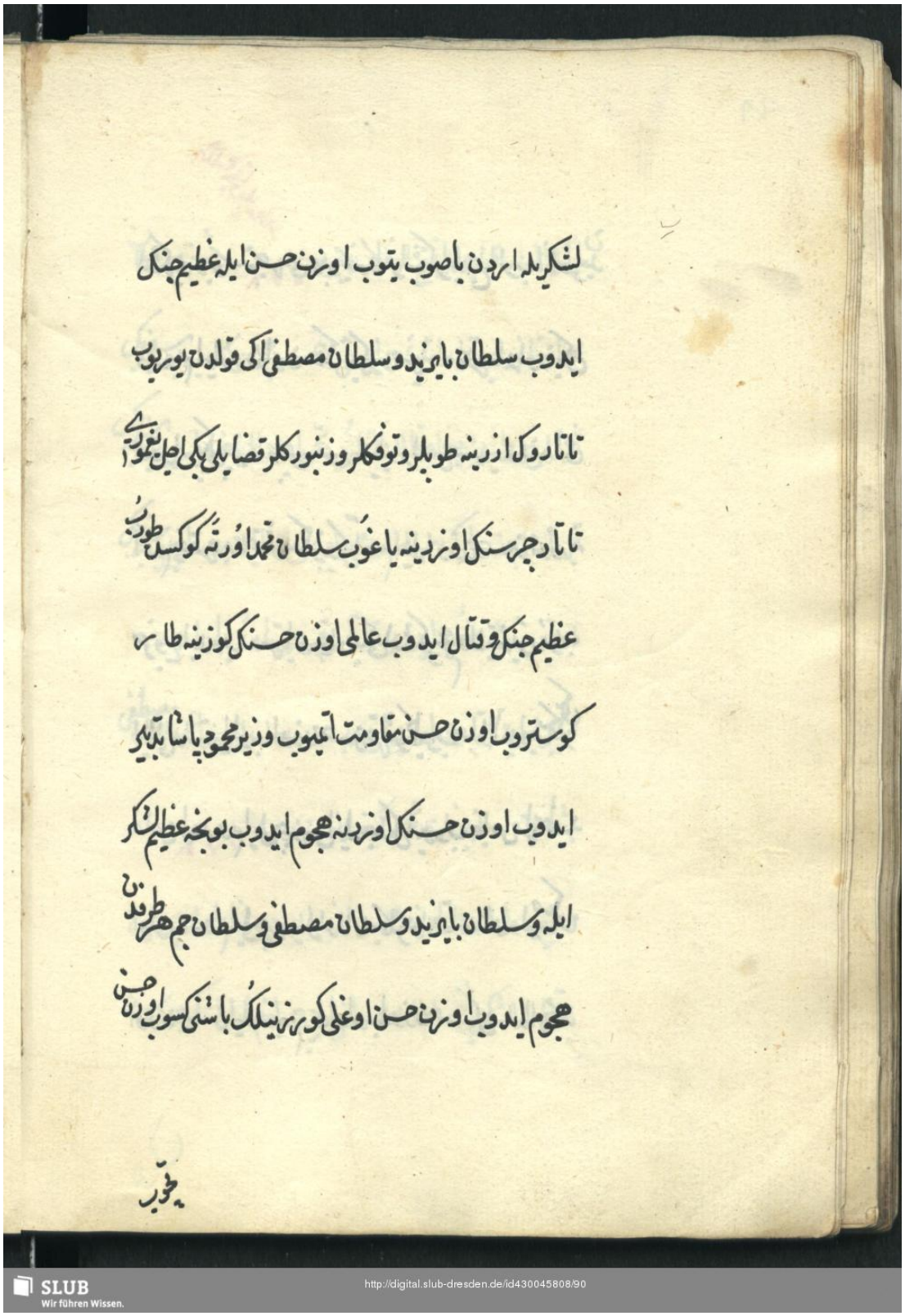
Resim 94



لشکری و بو سنه جرهسی و بو بخه کافر لشکر ایله جمع الوب اناطولیدن
وروم ایلندن اون سکز بیکدن زیاده عرب واون بک
مقدار یکی چری وچره خور و یایه واهل صنعیدن داخی
آدم چقروب بیتش سکز بیک آدم ایله اوزن حسن اوزرینه
حرکت ایدوب دریای عمان یکی لشکر عجم ولایتندن یورویوب
ایلنی ولایتنی الوب اوزن حسن قرشو کلیوب حیله ایدوب بکلرینی
خاص مراد روم ایلی جرهسی ایله جنگ ایدوب خاص مراد شهید
اولوب روم ایلی جرهسیله اولان بکلر همان تا دمار اولوب صکره
اوزن حسن ایله عظیم حربی اولوب اوزن حسنک سلطان محمد

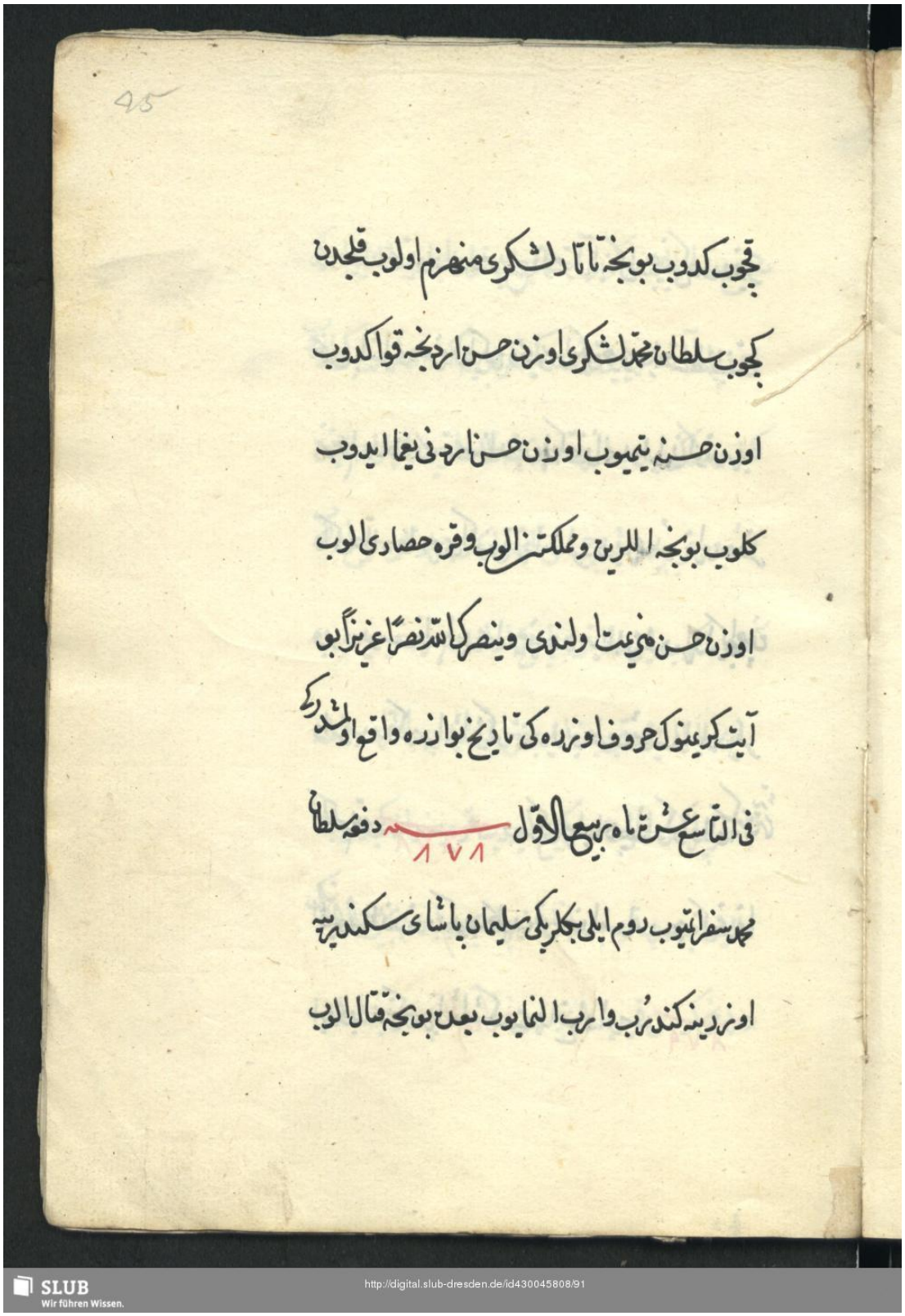
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/89

Resim 95

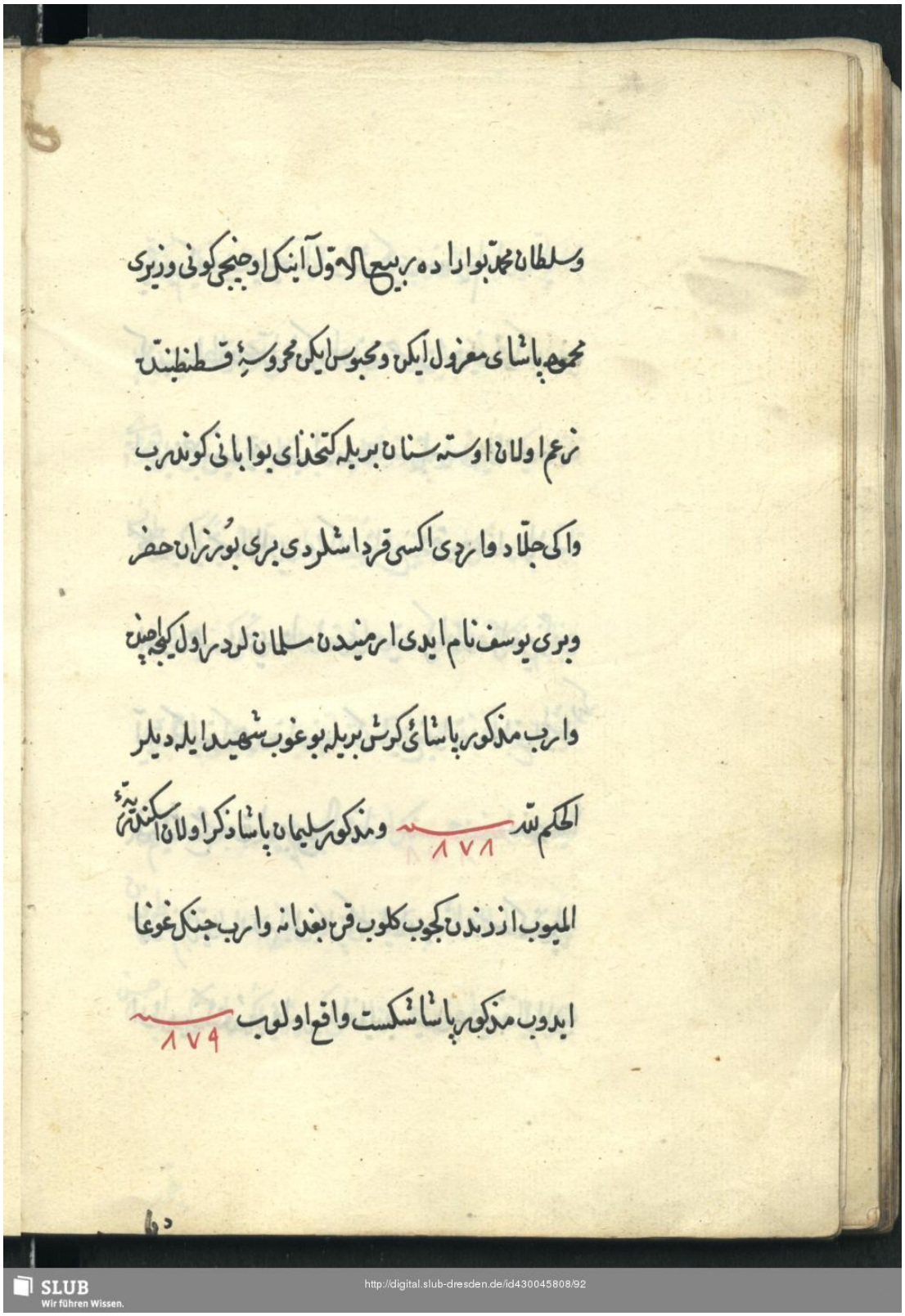

لشکریله اردن باصوب یتوب اوزن حسن ایله عظیم جنگ
ایدوب سلطان بایزید و سلطان مصطفی اکی قولدن یوز یوب
تاتارک ازینه طوبلر و توفکلر و زنبورکلر قضایلی یکی اجل یغمورینی
تاتار چرسنکل اوزرینه یاغوب سلطان محمد اورته کوکسن طوردب
عظیم جنگ و قتال ایدوب عالمی اوزن حسنکل کوزینه طار
کوسترو ب اوزن حسن مقاومت ایتیوب وزیر محمود پاشا بدیع
ایدوب اوزن حسنکل اوزرینه هجوم ایدوب بو نجه عظیم لشکر
ایله و سلطان بایزید و سلطان مصطفی و سلطان جم هر طرفدن
هجوم ایدوب اوزن حسن اوغلی کورز ینلک باشنی کسوب اوزن حسن
تحریر

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/90

Resim 96


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/91

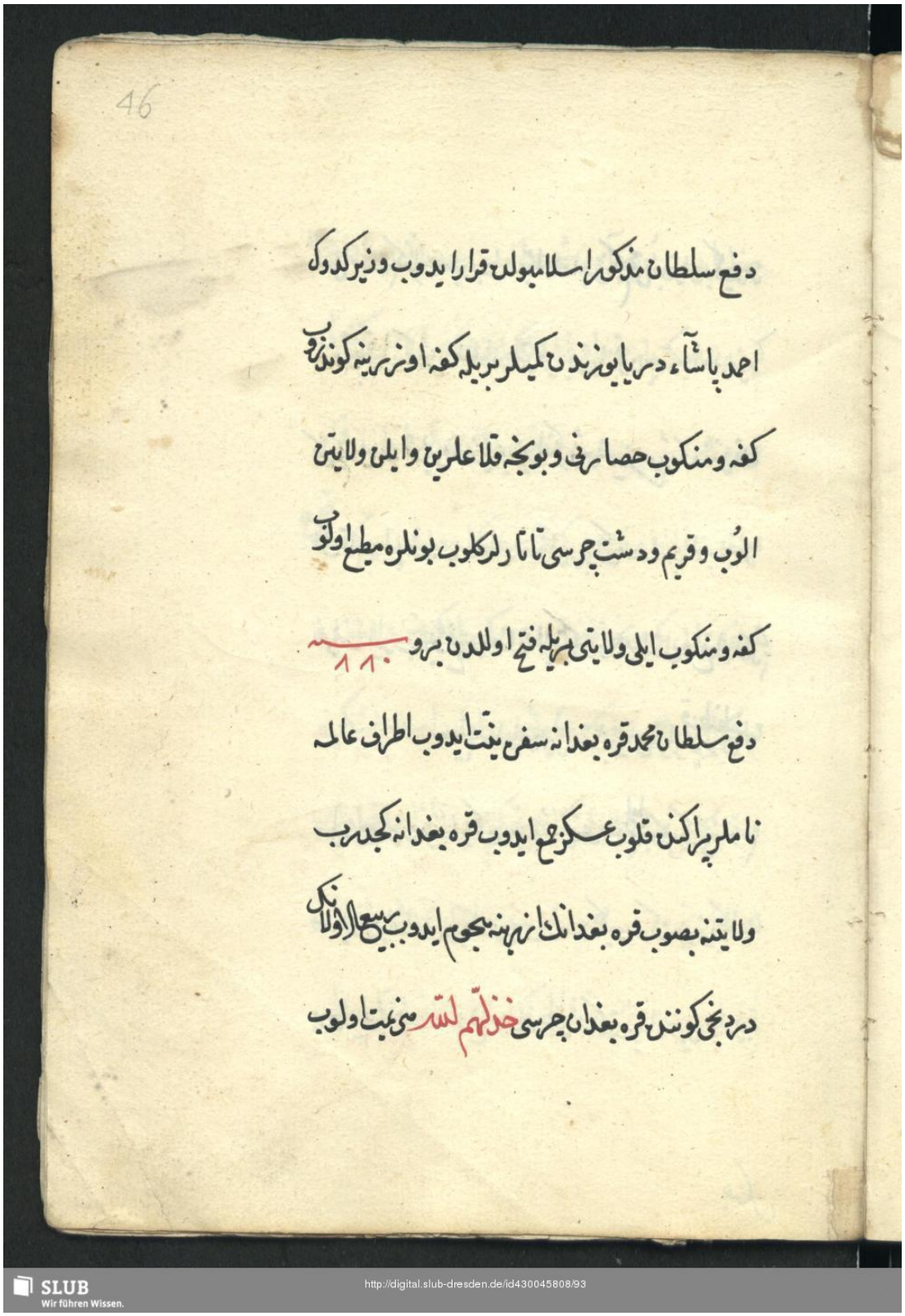
Resim 97



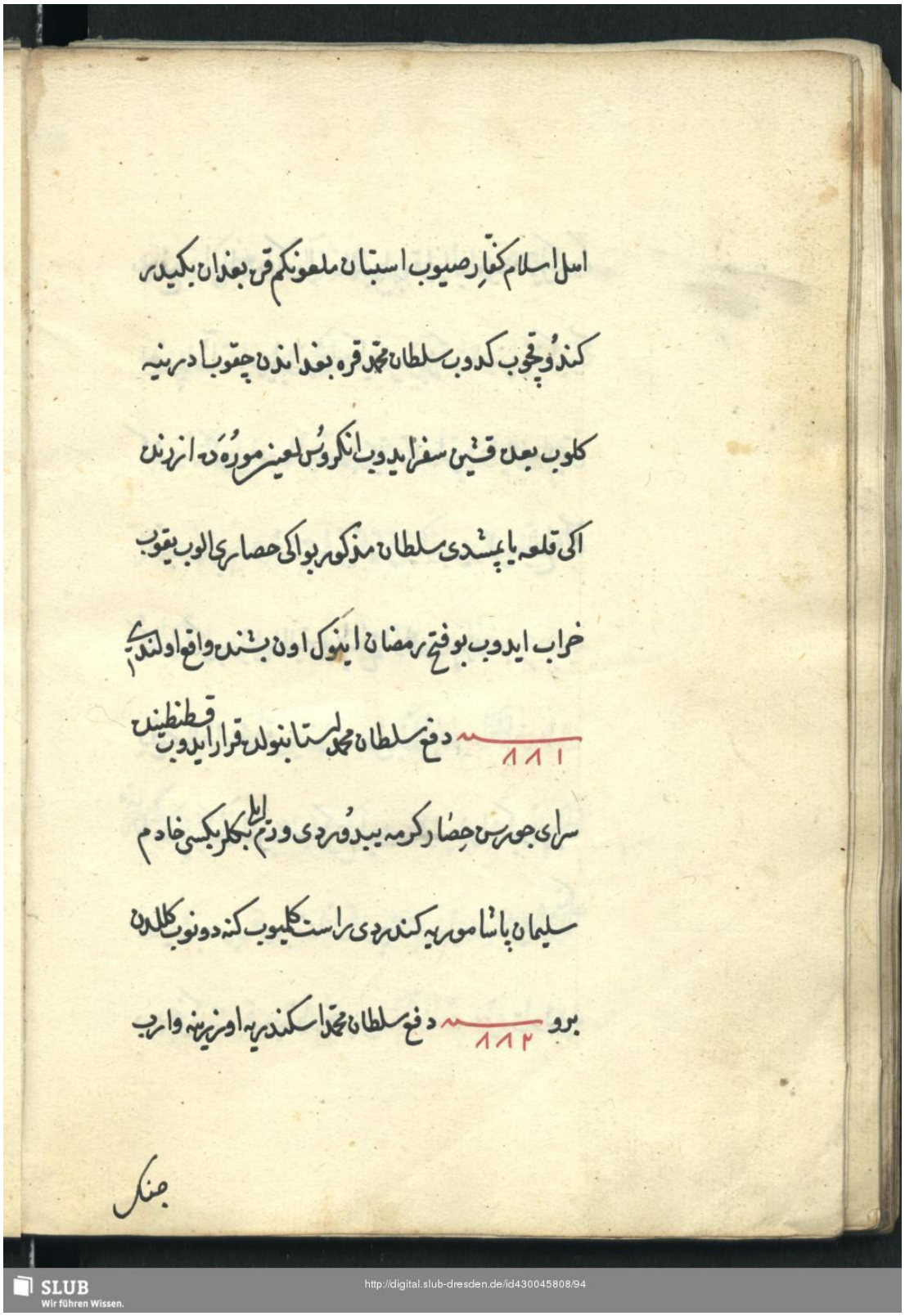
وسلطان محمد بو اراده ربیع الاول آینکل اوچنجی کونی وزیری
محمد پاشای معزول ایکن محبوس ایکن محروسهٔ قسطنطنیه
زعم اولان اوسته سنان بریله کتخدای بوابانی کوندرب
واکی جلاد وارمدی اکسی قرداشلردی بری بورسزان حضر
وبری یوسف نام ایدی ارمیدن مسلمان اولدراول کیجه اچنه
وارب مذکور پاشائی کوشش بریله بوغوب شهید ایلدیلر
الحکم لله ۱۷۸ ومذکور سلیمان پاشا ذکر اولان اسکندریهٔ
المیوب ازرندن کجوب کلوب قرنبغدانه وارب جنکی غوغا
ایدوب مذکور پاشا شکست وافع اولوب ۱۷۹

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/92

Resim 98


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/93

Resim 99



اصل اسلام کفار صیوب استبان ملعونکم قرن بغدان بکیدر

کندو قوب کدوب سلطان محمد قره بغدانده چقوبا درینه

کلوب بعد قشی سفر ایدوب انکروس لعینر موره ده ازرنده

اکی قلعه یا پشدی سلطان مذکور بو اکی حصاری الوب یقوب

خراب ایدوب بو فتح رمضان اینوک اون بشنده واقع اولندی

۱۱۱ دفع سلطان محمد لرستانبولده قرار ایدوب قسطنطینده

سرای جورسن حصار کرمه یه دوردی وزم ایلا بکلر بکسی خادم

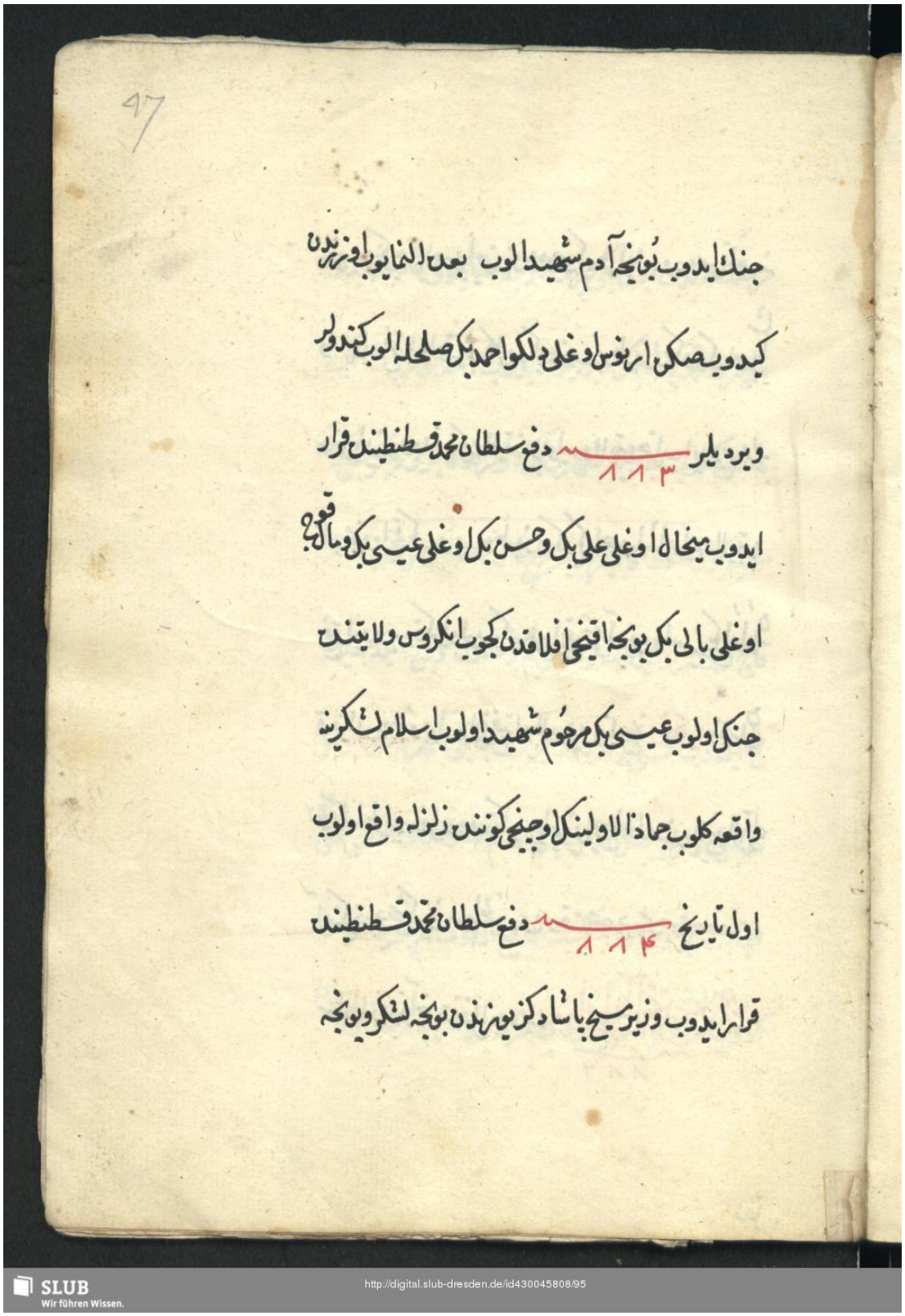
سلیمان پاشا موریه کندوسی راست کلیوب کنه دونوب کلدی

برو ۱۱۲ دفع سلطان محمد اسکندریه اوزرینه وارب

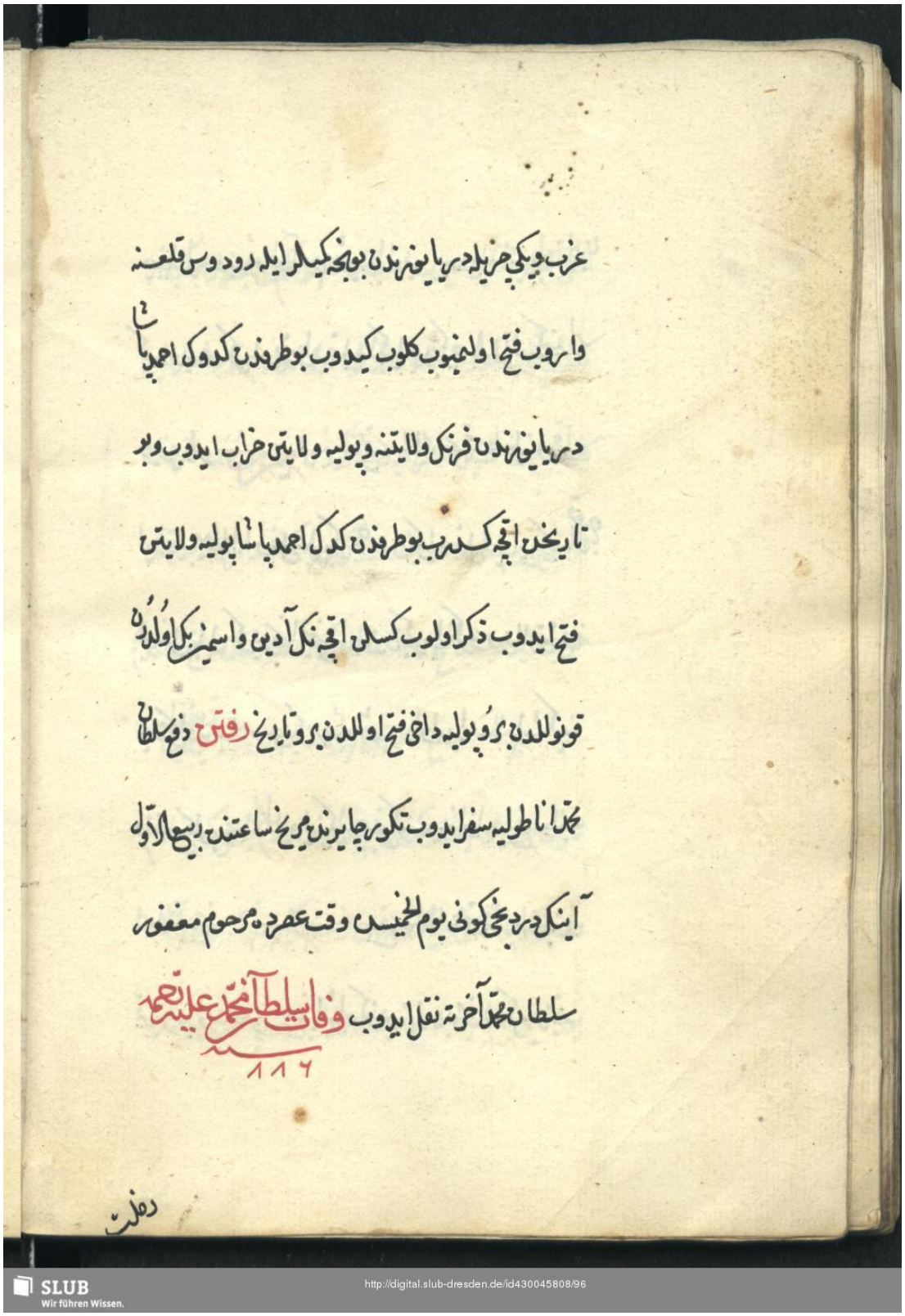
جنگ

SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/94

Resim 100

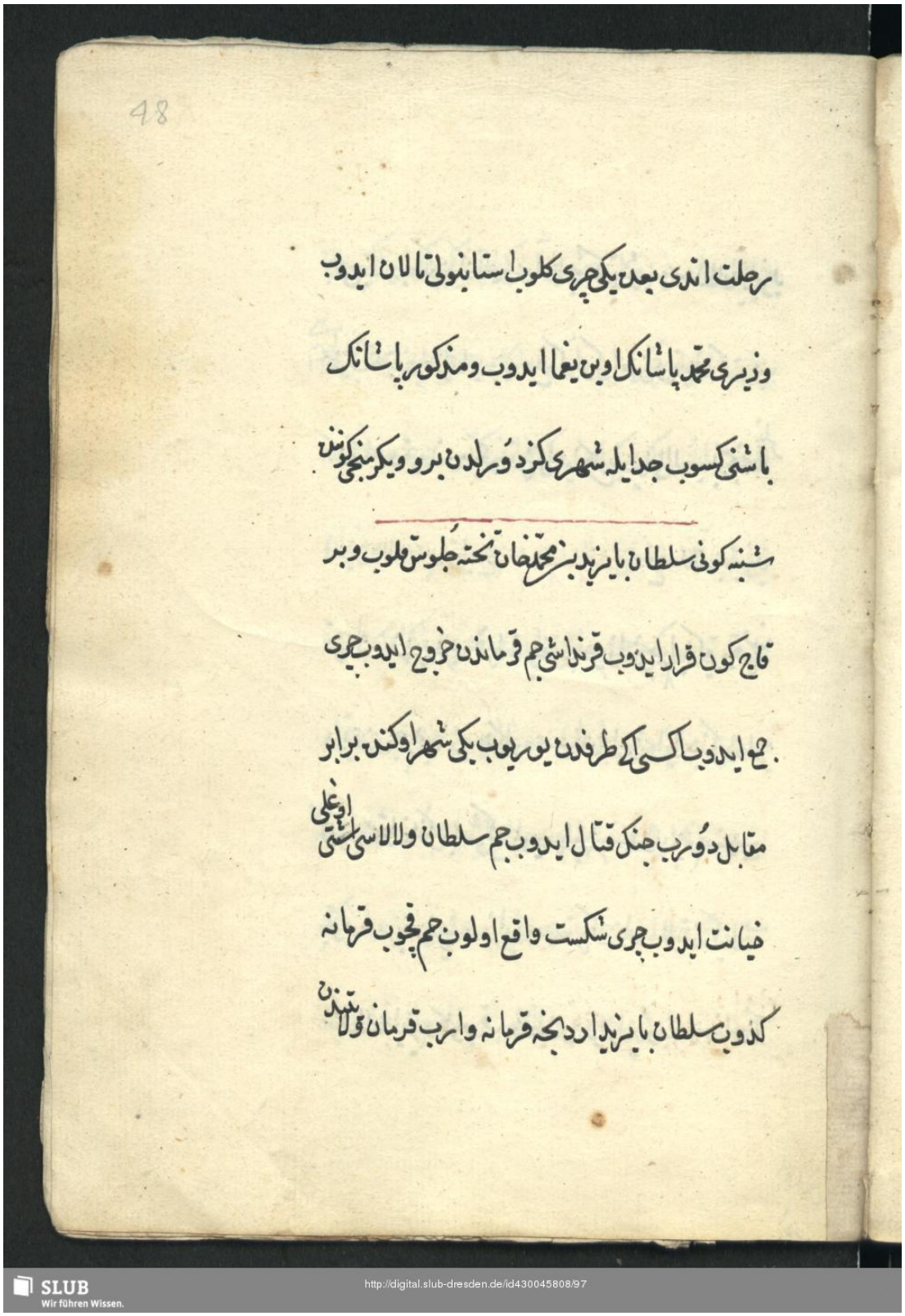

47
جنك ايدوب يونجه آدم شهيد اولوب بعد النما يوب اوزرندن
كيدوب صكرى ارنوس اوغلى دلكو احمد بك صلحه اولوب كندولر
ويرد يلر ١١١٣ دفع سلطان محمد قسطنطيند قرار
ايدوب ميخال اوغلى على بك وحسن بك اوغلى عيسى بك وما لكوچ
اوغلى بالى بك يونجه اقينجى افلاقدن كچوب انكروس ولايتند
جنك اولوب عيسى بك مرحوم شهيد اولوب اسلام لشكرينه
واقعه كلوب جمادى الاولينك اوچينجى كونند زلزله واقع اولوب
اول تاريخ ١١١٤ دفع سلطان محمد قسطنطيند
قرار ايدوب وزير مسيخ پاشا دكزيوزندن يونجه لشكر ويونجه

Resim 101

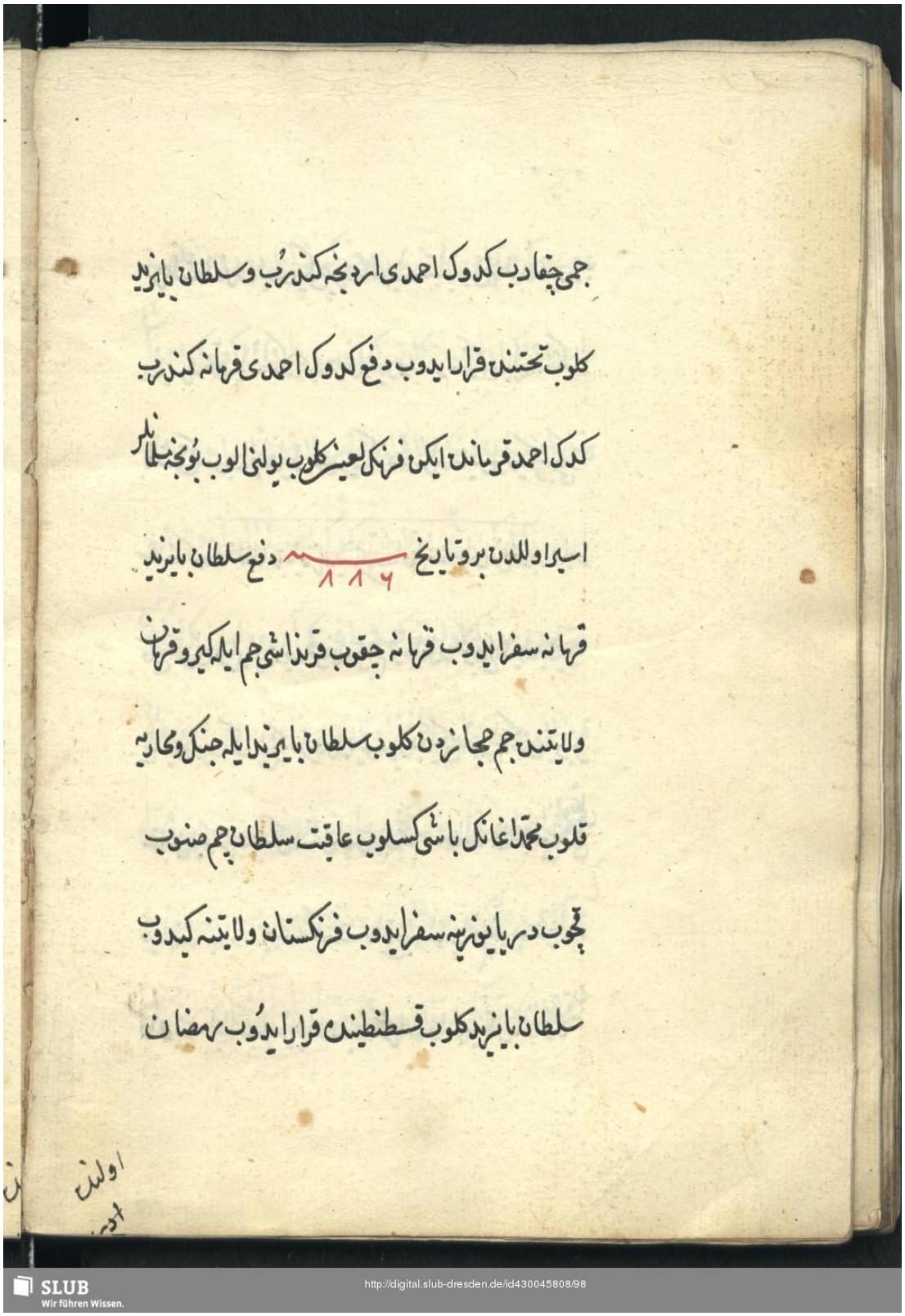


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/96

Resim 102

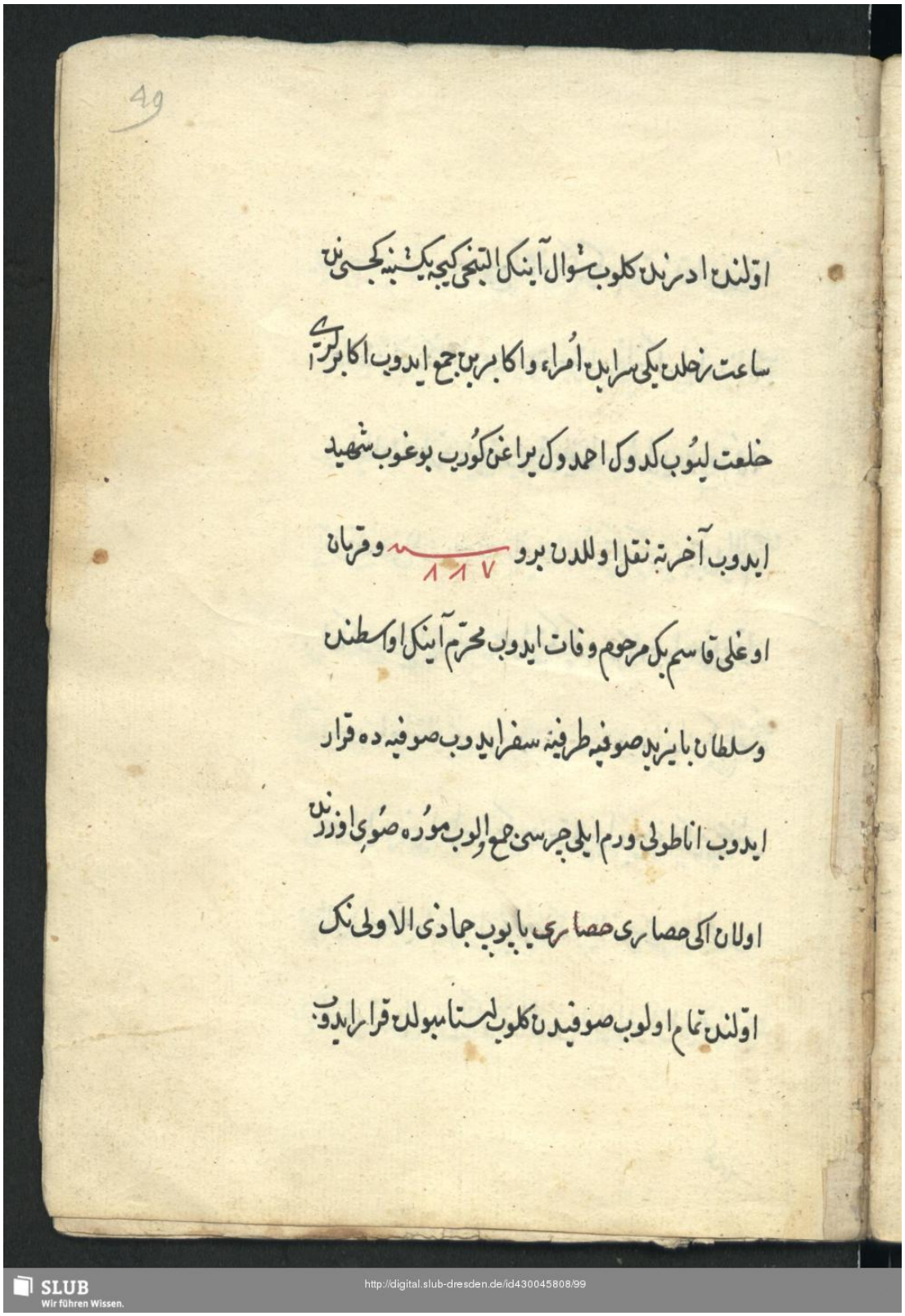

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/97

Resim 103

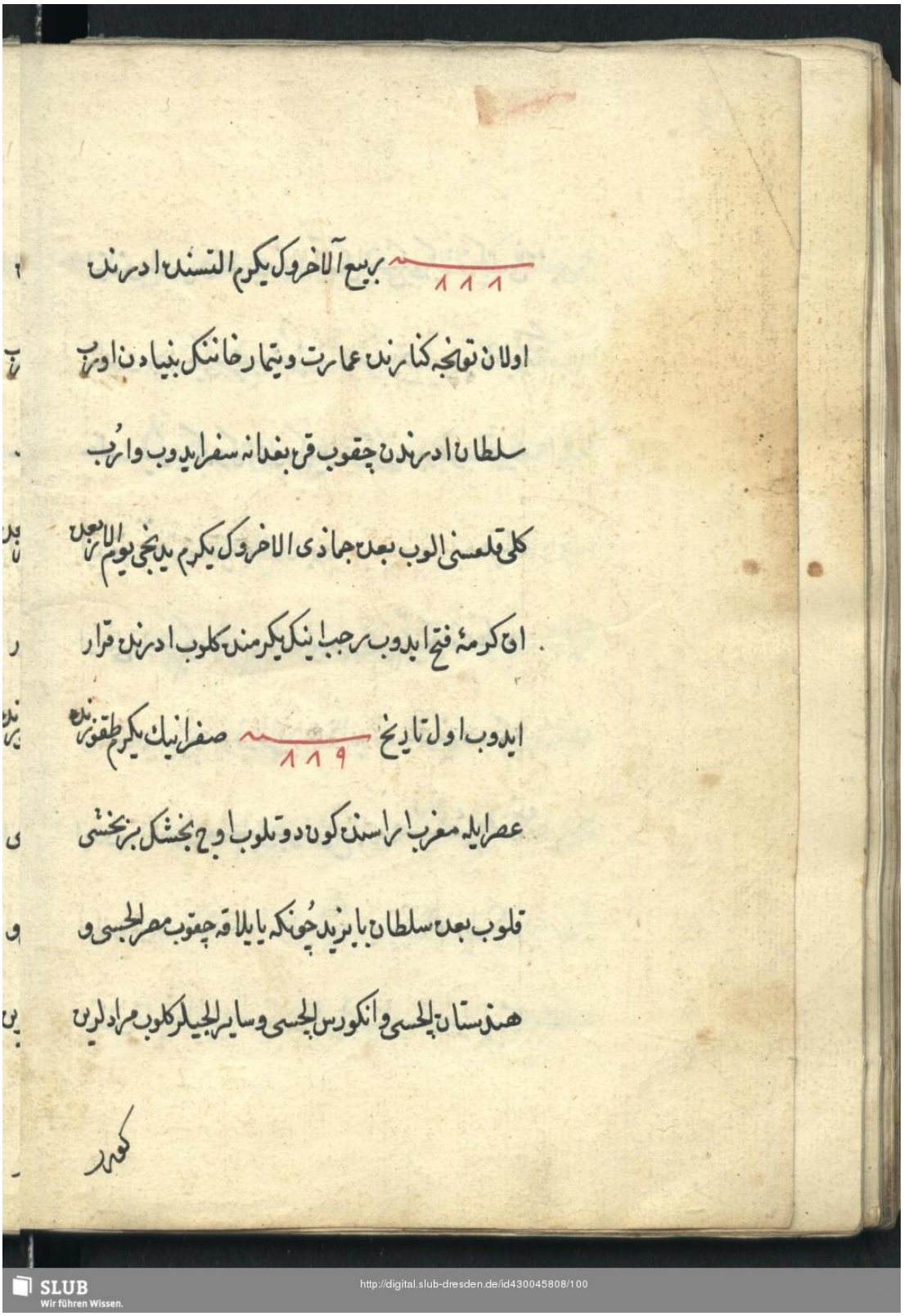

جمی چغارب کدوک احمدی اردیخه کندرب وسلطان بایزید
کلوب تحتنده قرارایدوب دفع کدوک احمدی قرهانه کندرب
کدک احمد قرماندن ایکن فرنکلعین کلوب یولنی لوب بوبخه سلطانلر
اسیر اولدقدن بروتاریخ ۸۱۶ دفع سلطان بایزید
قرهانه سفرایدوب قرهانه چقوب قوردشی جم ایله کیروقرهان
ولایتنده جم حجازدن کلوب سلطان بایزید ایله جنگ ومحاربه
قلوب محمد اغانک باشی کسلوب عاقبت سلطان جم صنوب
قوب دریا یوزینه سفرایدوب فرنکستان ولایتنه کیدوب
سلطان بایزید کلوب قسطنطینده قرارایدوب رمضان

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/98

Tablo 1Resim 104

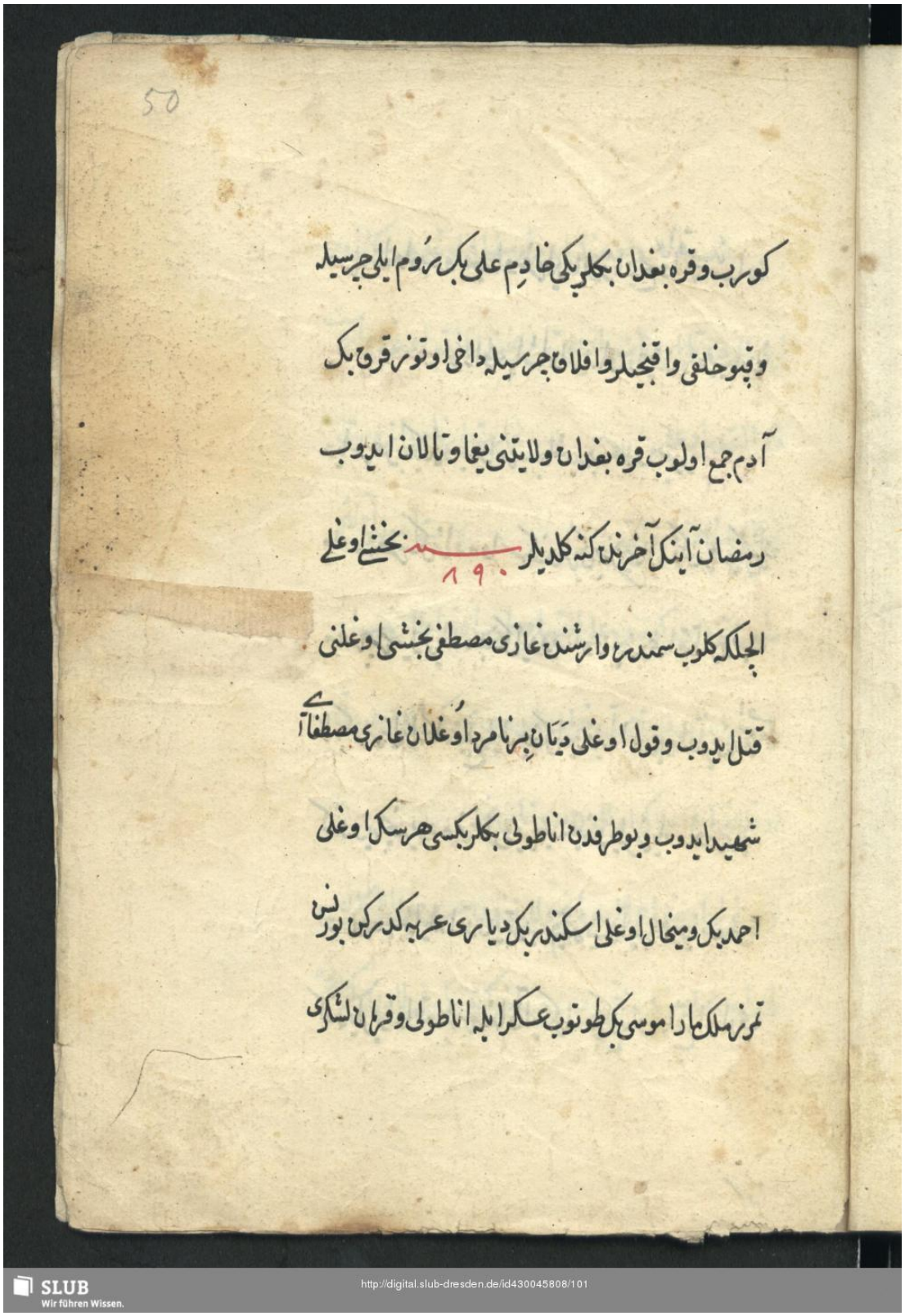

49
اولندہ ادرنہ کلوب سوال آینکل التبخی کیجہ یکشنبہ کجسی ن
ساعت رخلدن یکی سرایدن اُمراء واکابرین جمع ایدوب اکابر لرک
خلعت لیوب کدوکل احمد وکل یراغن کوریب بوغوب شہید
ایدوب آخرینہ نقل اولندن برو ١١٧ وقربان
اوغلی قاسم بک مرحوم وفات ایدوب محرم آینکل اواسطندہ
وسلطان بایزید صوفیہ طرفینہ سفر ایدوب صوفیہ دہ قرار
ایدوب اناطولی ودرم ایلی چرسی جمع الوب موره صوی اوزرندہ
اولان اکی حصاری حصاری یاپوب جمادی الاولی نک
اولندہ تمام اولوب صوفیدن کلوب لیستا بولدہ قرار ایدوب
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/99

Resim 105

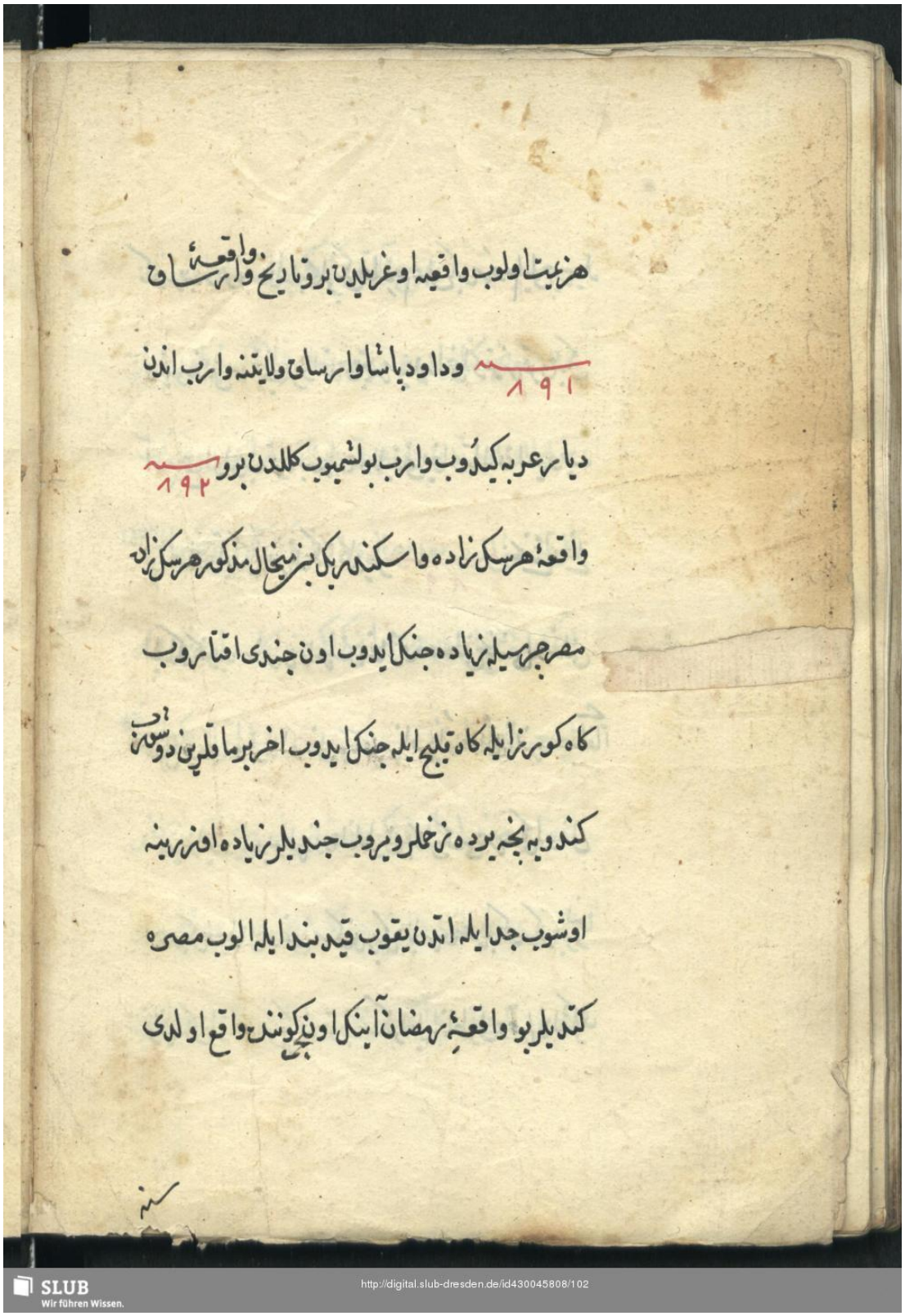


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/100

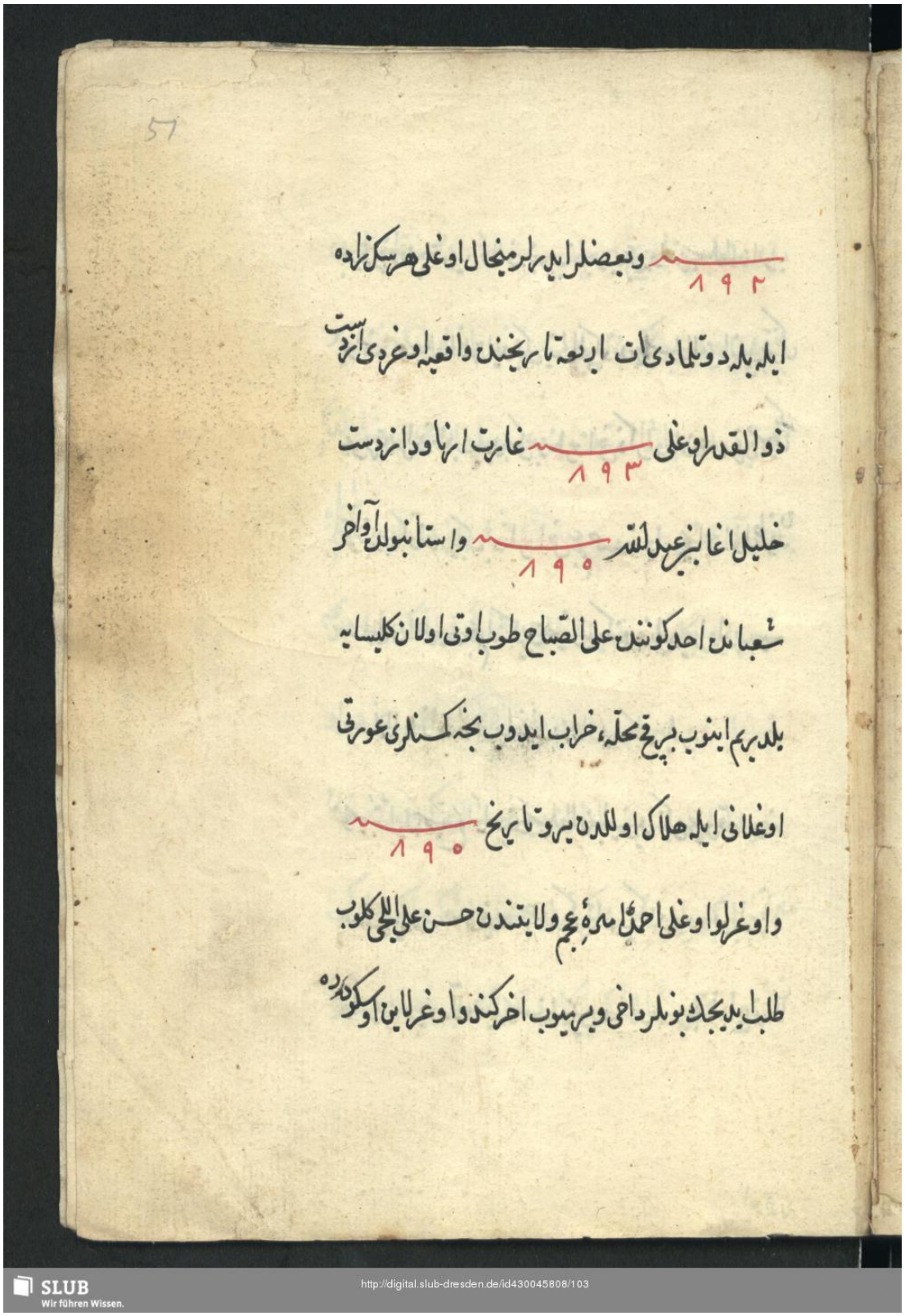
Resim 106


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/101

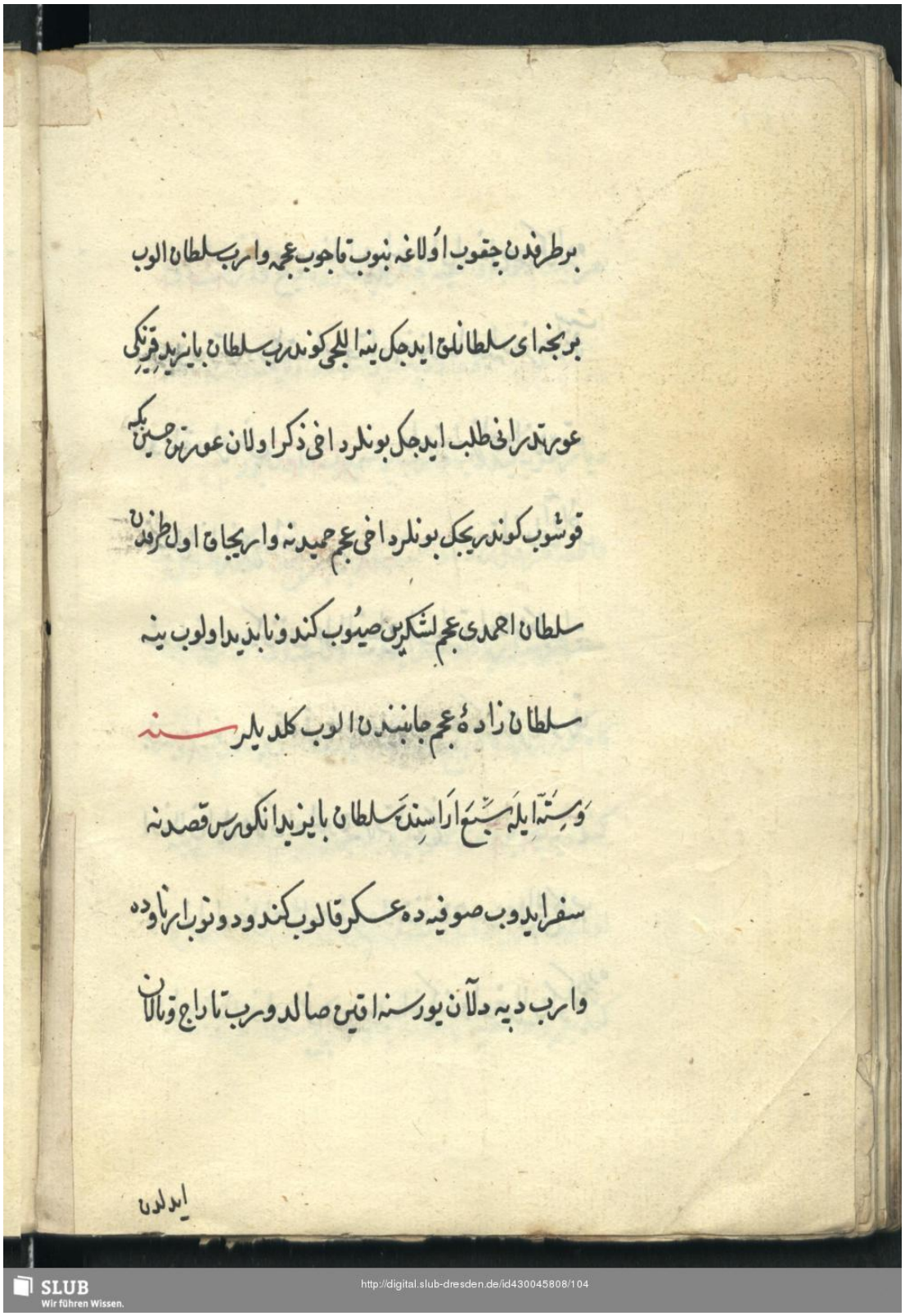
Resim 107


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/102

Resim 108


57
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۵
۱۹۵
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/103

Resim 109


برطرفدن چقوب اولاغه بنوب قاچوب عجمه وارب سلطان الوب

بوبخه ای سلطانلق ایدجک یینه الجی کوندرب سلطان بایزید قرنکی

عورتدرانی طلب ایدجک بونلرد اخی ذکر اولان عورتن حسن بکه

قوشوب کوندریجک بونلرد اخی عجم حمیدنه واریجاق اول طرفدن

سلطان احمدی عجم لشکرین صیوب کندونا بدیدا ولوب بینه

سلطان زاده عجم جانبندن الوب کلدیلر سنه

وسنه ایله سبع اراسندن سلطان بایزید انکورس قصدنه

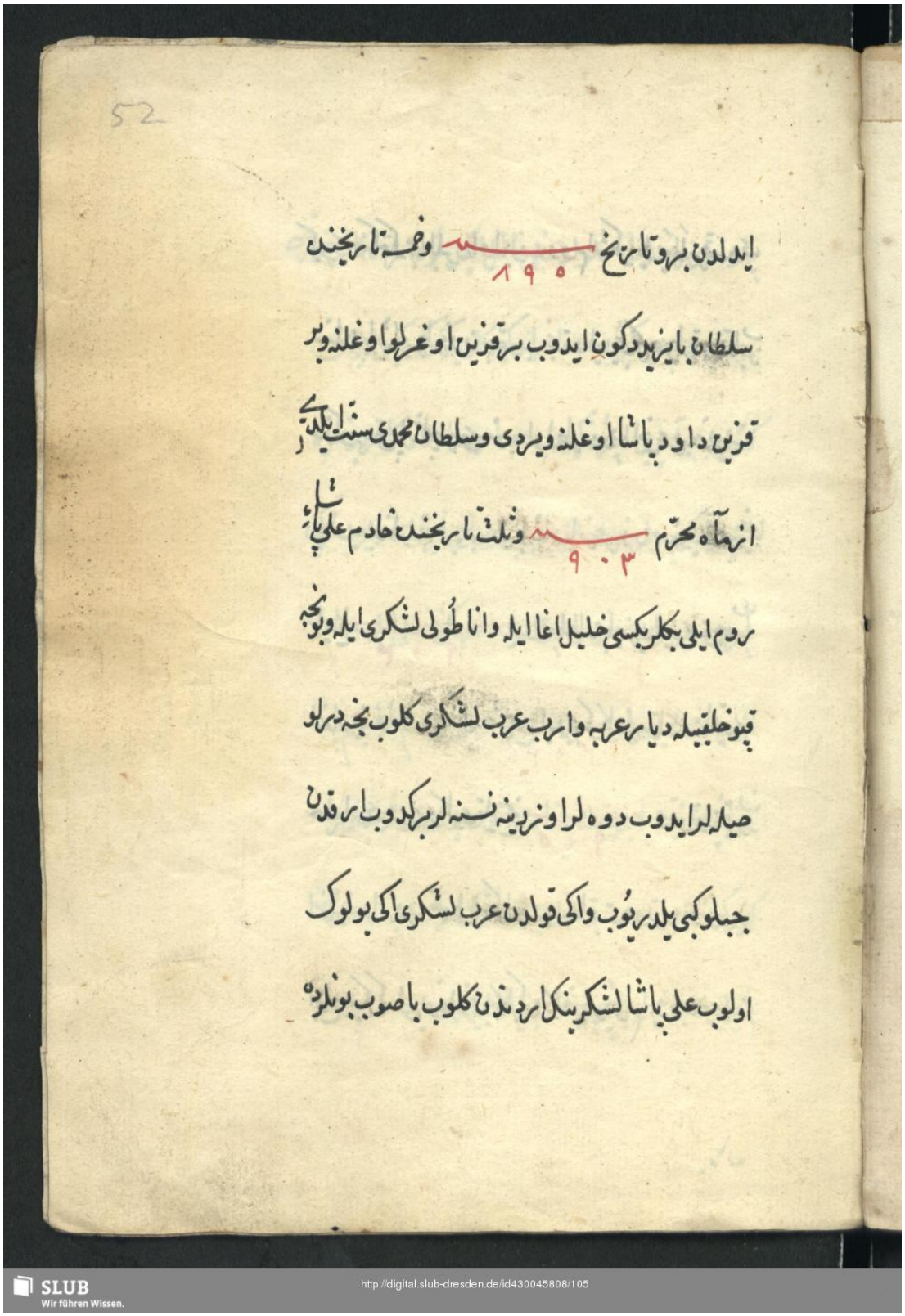
سفر ایدوب صوفیه ده عسکر قالوب کندو دونوب ارناوده

وارب دیه دلآن یورسنه اقینی صالدوب تاراج وتالان

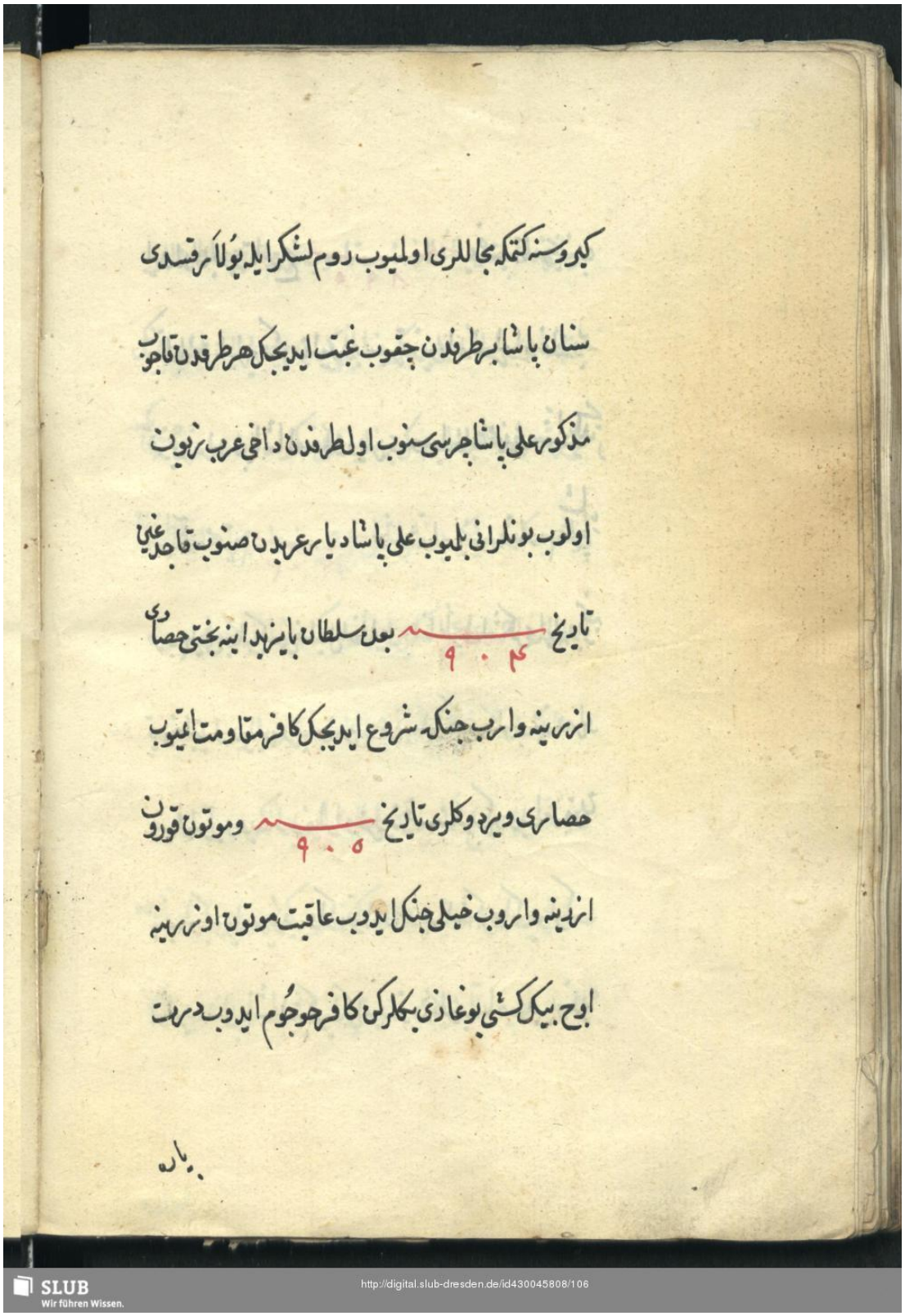
ایدلدن

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/104

Resim 110


52
ایدلدن برو تاریخ ۸۹۵
وخمسه تاریخندن
سلطان بایزید دکون ایدوب برقرینن اوغرلوا وغلنه وبر
قرینن داود پاشا اوغلنه ویردی وسلطان محمدی سنت ایلدی
انهآه محرم ۹۰۳
وثلث تاریخندن خادم علی پاشا
روم ایلی بکلربکسی خلیل اغا ایله وانا طولی لشکری ایله وبونجه
قپوخلقیله دیار عربه وارب عرب لشکری کلوب بنجه درلو
صیله لرایدوب دوه لرا وزرینه نسنه لربرکدوب ارقدن
جبلو کبی یلدریوب واکی قولدن عرب لشکری اکی بولوک
اولوب علی پاشا لشکرینکاردنجه کلوب باصوب بونلره
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/105

Resim 111



کیرو سنه کتمکه مجالدری اولیوب روم لشکرایله بولار قصدی

سنان پاشا برطرفدن چقوب غبت ایدیجک هرطرفدن قاچوب

مذکور علی پاشا چرسی سنوب اولطرفدن داخی عرب زیون

اولوب بونلرانی بلیوب علی پاشا دیارعربدن صنوب قاچدغنی

تاریخ ۹۰۴ بعد سلطان بایزید اینه بختی حصاری

انزرینه وارب جنکه شروع ایدیجک کافر مقاومت ایتیوب

حصاری ویروب وکلری تاریخ ۹۰۵ وموتون قورون

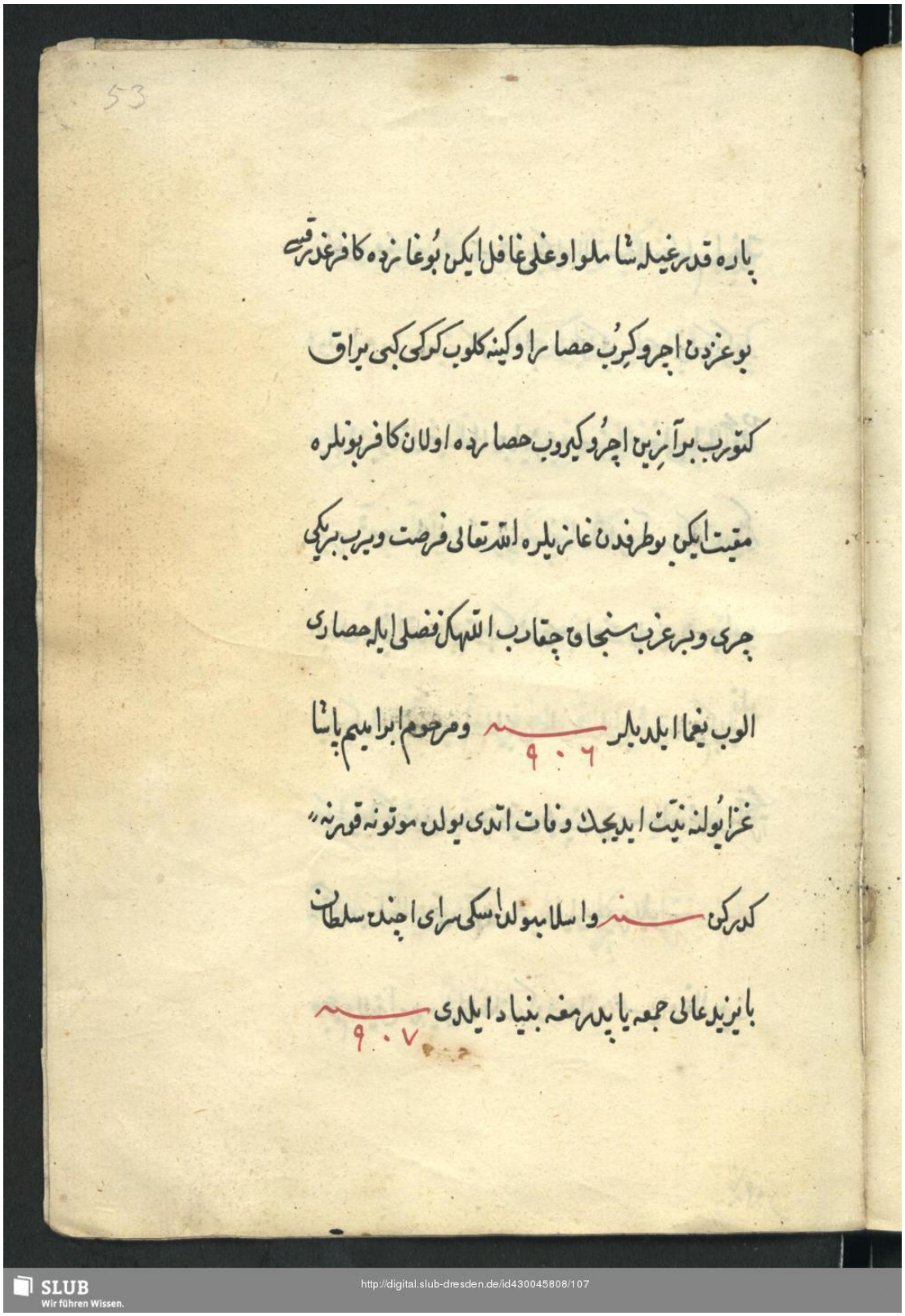
انزرینه وارب خیلی جنکل ایدوب عاقبت موتون اونرینه

اوج بیک کشی یوغازی بکلرکن کافر هجوم ایدوب درهت

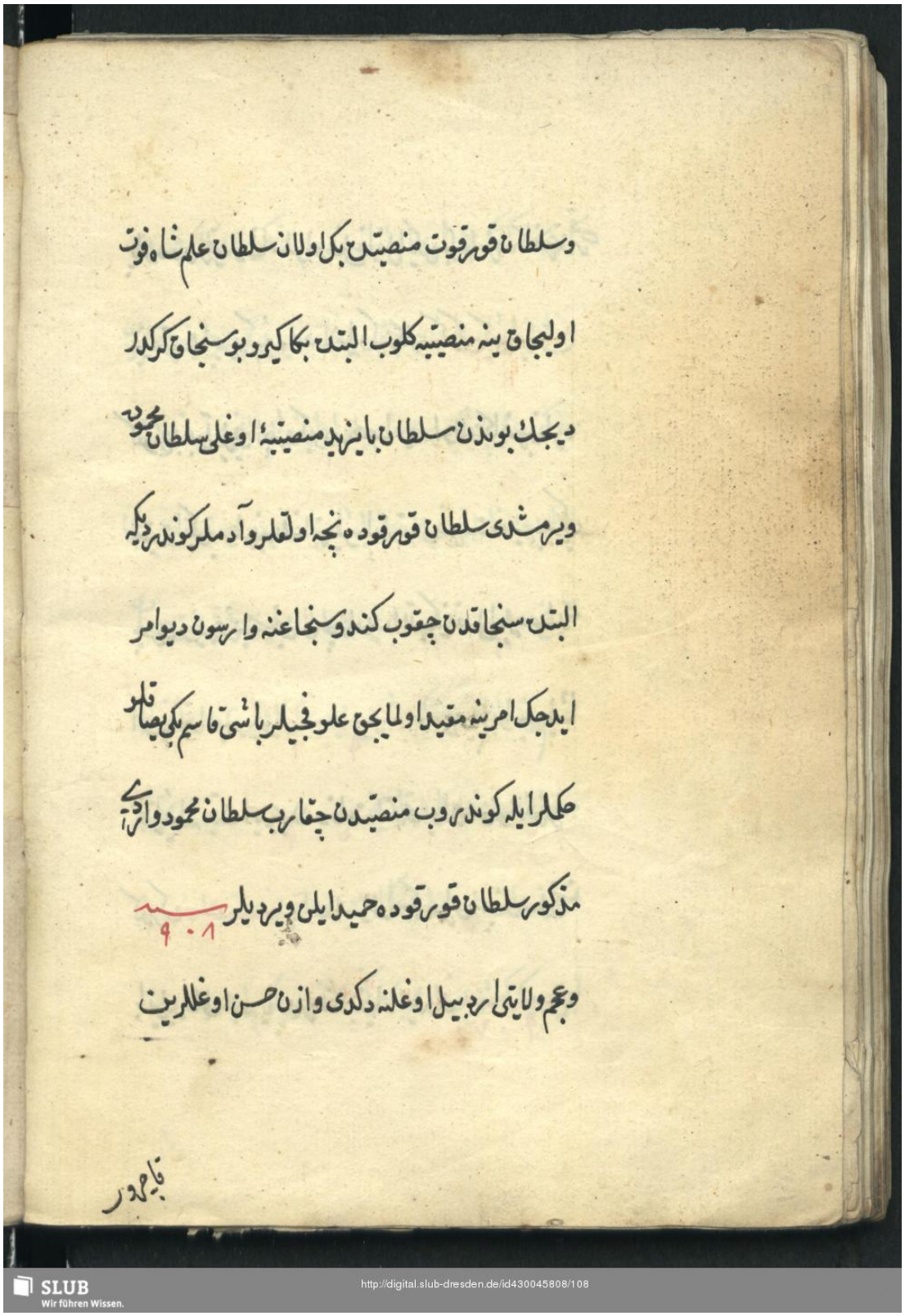
بیاره

SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/106

Resim 112


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/107

Resim 113


وسلطان قورقوت منصبدن بکل اولان سلطان علم شاه فوت

اولیجاق یینه منصبنه کلوب البته بکا کیروبو سنجاق کرکدر

دیوبک بوندن سلطان بایزید منصبنه اوغلی سلطان محمود

ویرمشدی سلطان قورقوده نجه اولکلر وآدملر کوندردیکه

البته سنجاقدن چقوب کندو سنجاغنه وارسون دیو امر

ایدجک امرینه مقید اولمایوب علو فجیلر باشی قاسم بکی یصاقلر

حکملر ایله کوندروب منصبدن چقارب سلطان محمود واردی

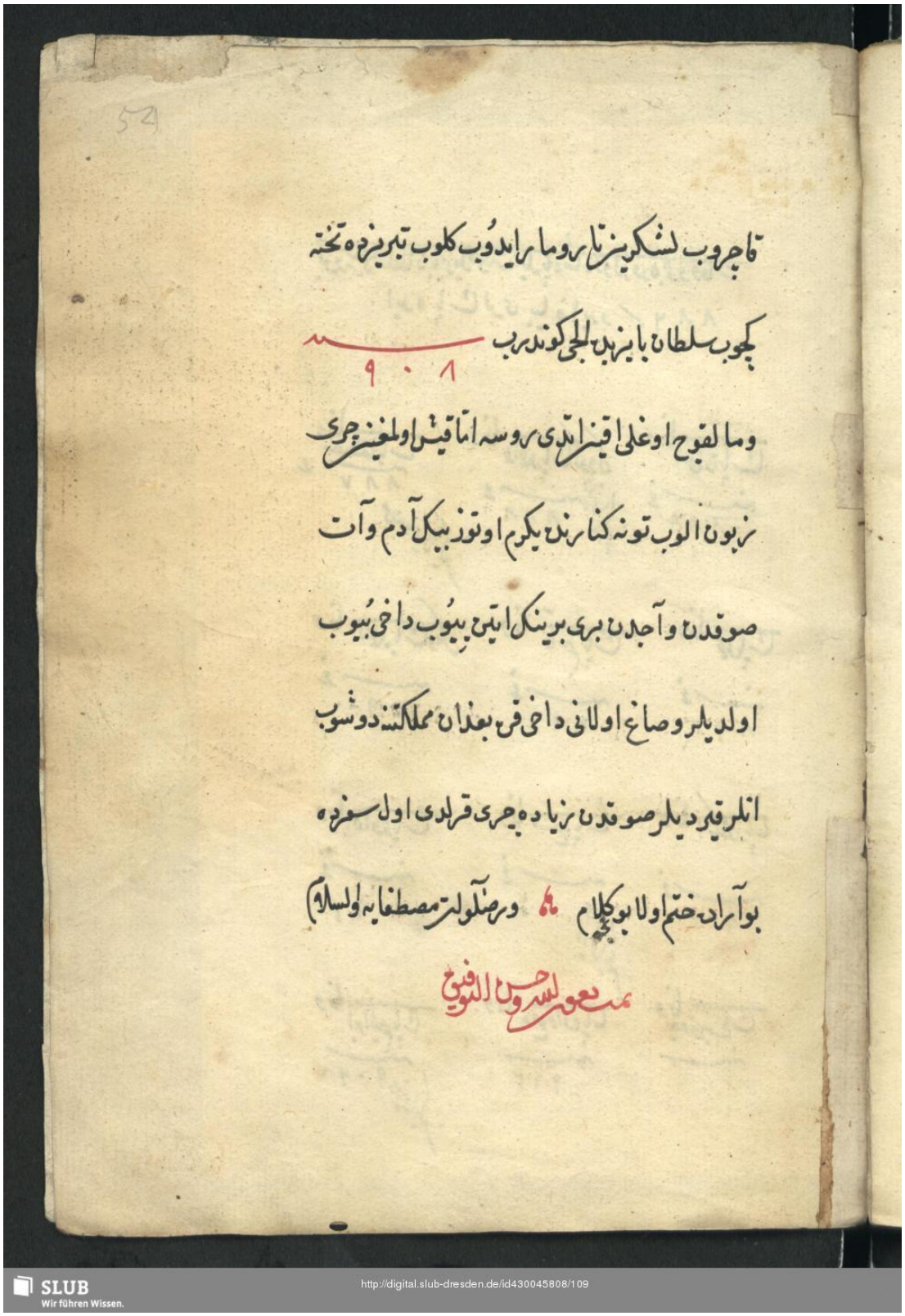
مذکور سلطان قورقوده حمید ایلی ویردیلر ۹۰۱

وعجم ولایتی ارد بیل اوغلنه دکدی وازن حسن اوغللرین

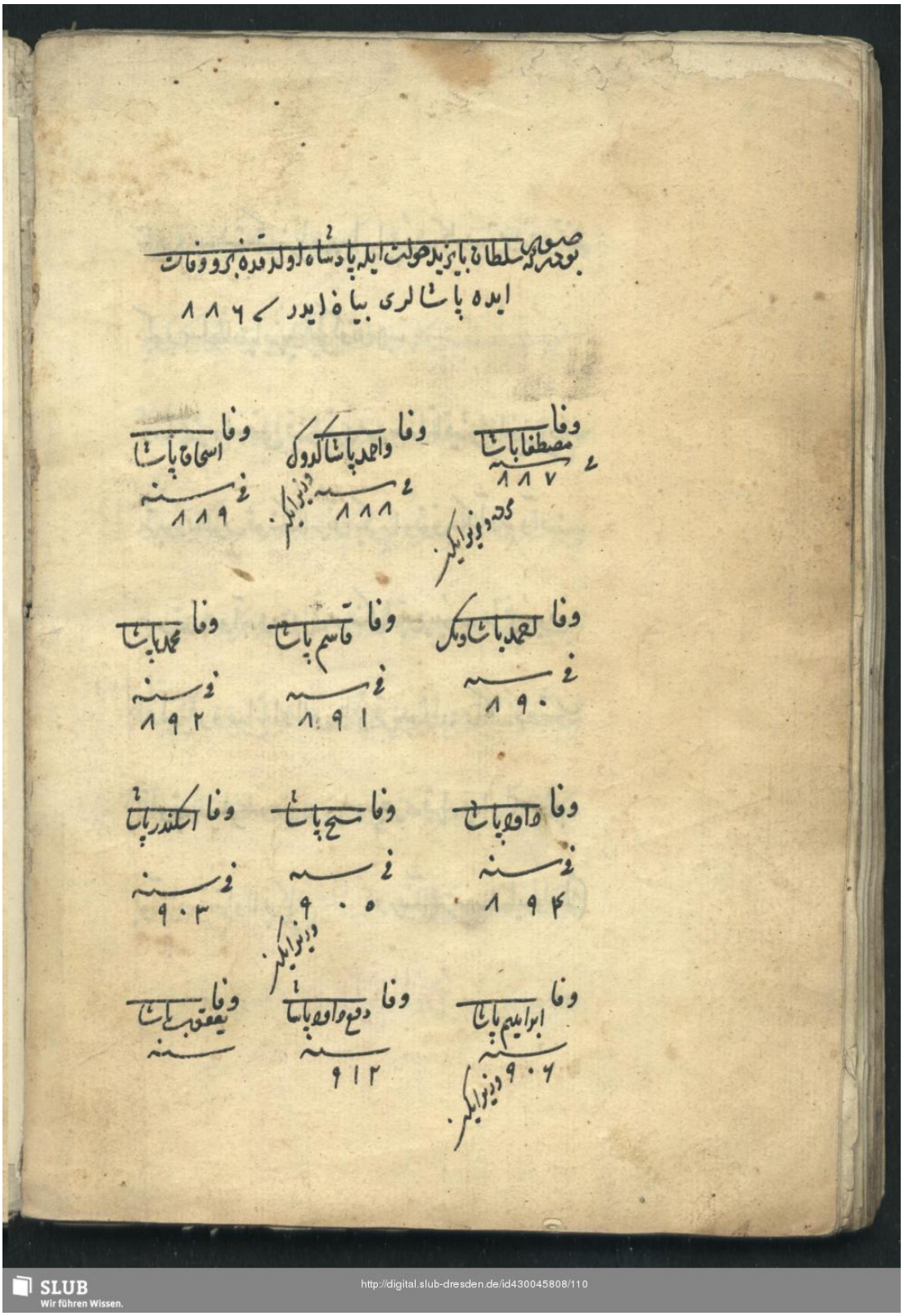
یازمدر

SLUB Wir führen Wissen. http://digital.slub-dresden.de/id430045808/108

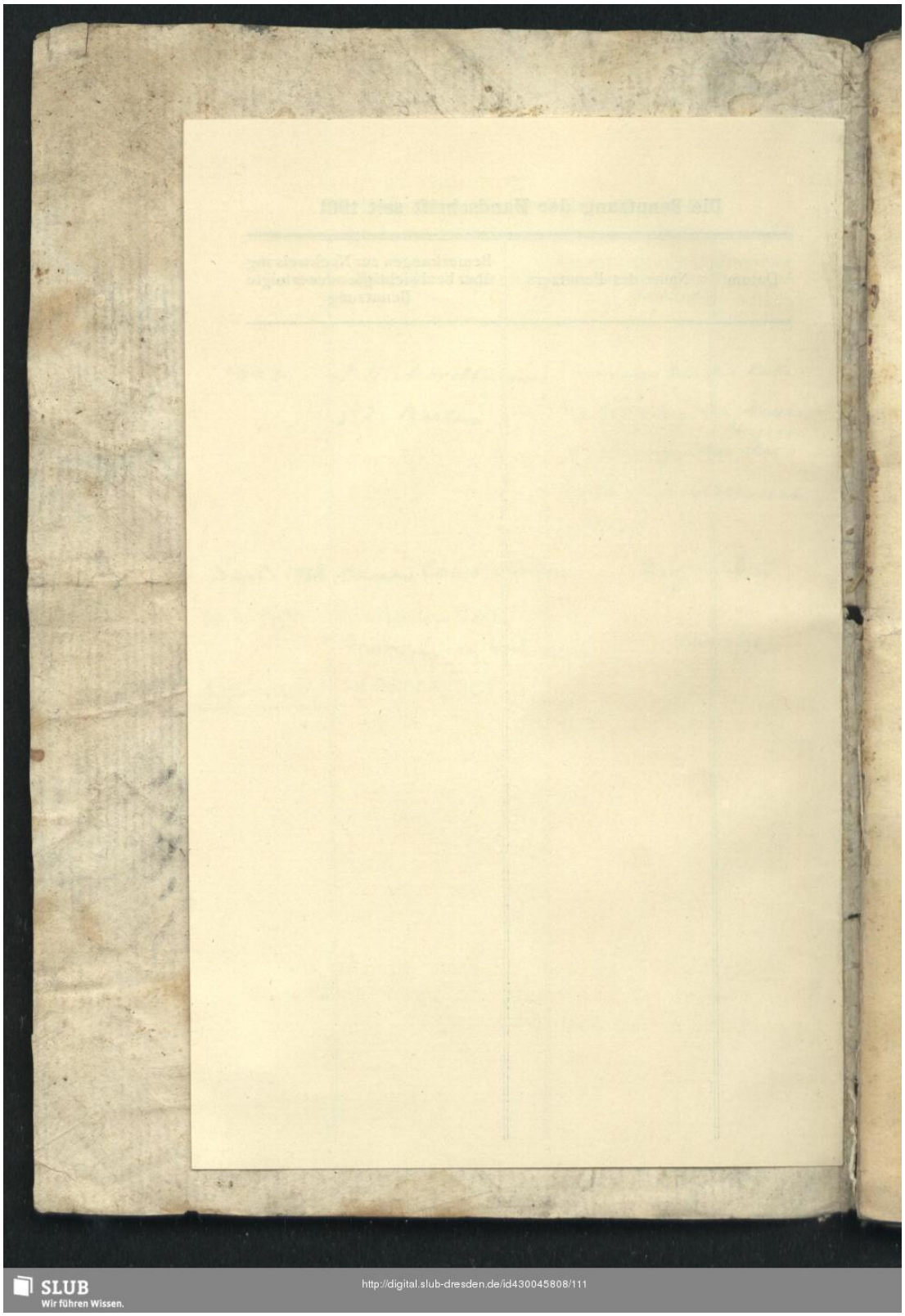
Resim 114


52
تاچروب لشکریز تا روما رایدوب کلوب تبریزده تخته
کچوب سلطان بایزید الجی کوندرب
٩٠١
وما لقوح اوغلی اقینجی اندی روسه اما قیش اولمغیز چری
زبون الوب تونه کنارندن یکرم اوتوز بیک آدم وآت
صوقدن وآجدن بری برینک ایتی بیوب داخی بیوب
اولدیلر وصاغ اولانی داخی قرن بعدان مملکتنه دوشوب
انلر قیردیلر صوقدن زیاده چری قرلدی اول سفرده
بوآراد ختم اولا بو کلام
ورصلوات مصطفایه والسلام
تمت بعون الله وحسن التوفیق

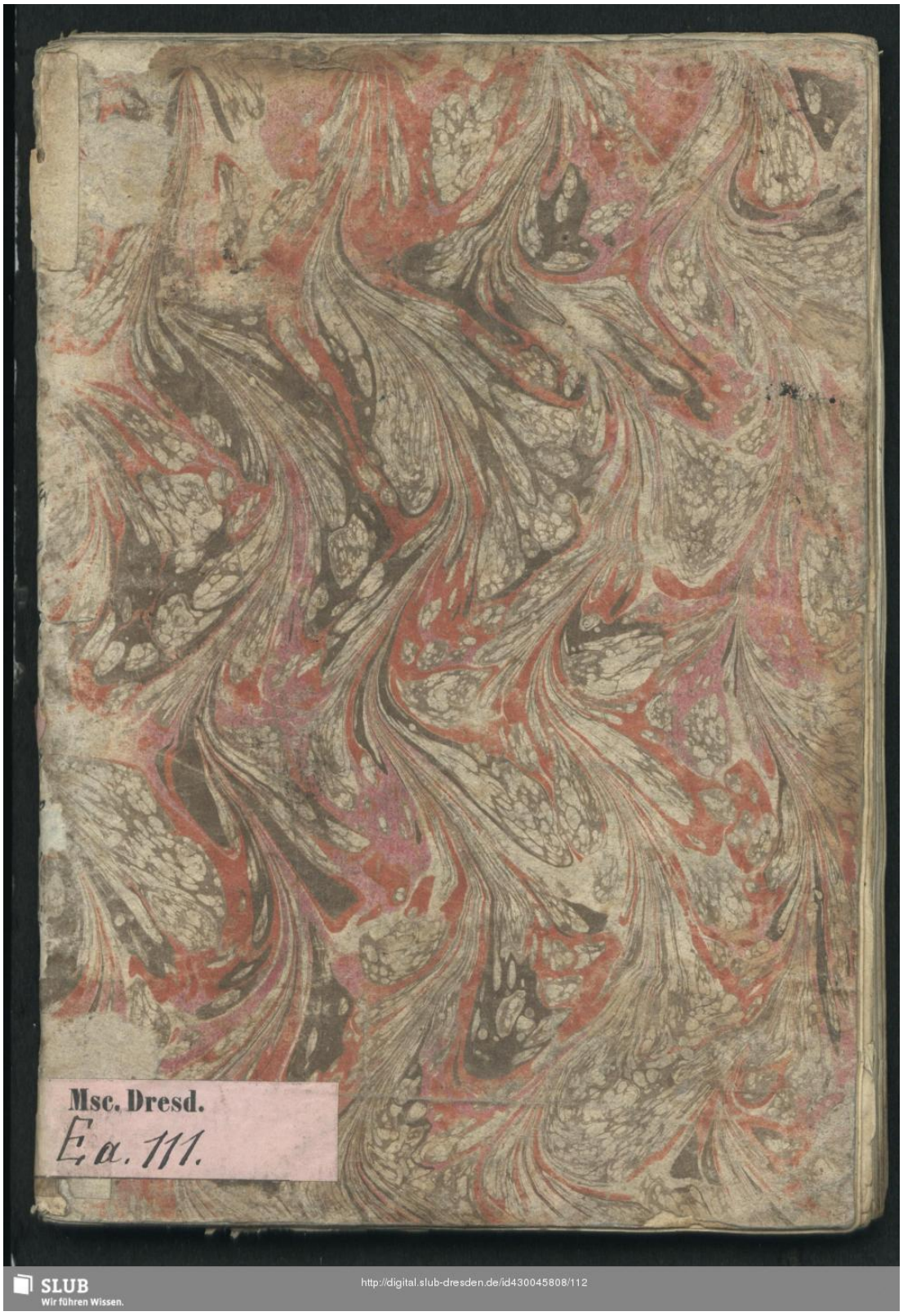
Resim 115


بو حضرتلرك صولغي سلطان بايزيد خولت ايله پادشاه اولدقده بر وفات
ايده پاشالري بياض ايدر ١٨٦٧
وفا مصطفا پاشا
١٨٧
وفا احمد پاشا كروك
١١٨٨
وفا اسحاق پاشا
١١٩
محمد ديو ايلكن.
وفا محمد پاشا
١٩٠
وفا قاسم پاشا
١٩١
وفا محمد پاشا
١٩٢
وفا داود پاشا
١٩٤
وفا صالح پاشا
٩٠٥
وفا اسكندر پاشا
٩٠٣
ديو ايلكن.
وفا ابراهيم پاشا
٩٠٦
ديو ايلكن.
وفا دفع داود پاشا
٩١٢
وفا يعقوب پاشا

Resim 116


SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/111

Resim 117


Msc. Dresd.
E. a. 111.
SLUB
Wir führen Wissen.
http://digital.slub-dresden.de/id430045808/112

Resim 118